сенима Бранислава и Мила Адамовића

Бранислав Адамовић
(приредили Јована Тривуновић и Стево Лапчевић)

ПЕСМОМ СРЦУ, СРЦЕМ РОДУ ЗА СЛОБОДУ

Споменица „Српске црквене певачке дружине“
у Сремској Митровици

ῑоводом 160 ῑодина од оснивања 1865-2025.

Сремска Митровица, 2025.

Издавач:

Историјски архив ,,Срем”

Сремска Митровица

За издавача:

Дејан Уметић, директор

Монографије, књига 28

Уредник:

Нада Симић Лемајић

Штампа:

Футура д.о.о

Нови Сад

Тираж:

300

ISBN 978-86-84955-36-6

Захваљујемо се Граду Сремска Митровица који је обезбедио финансијску подршку за издавање ове књиге.

РЕЧ ПРИРЕЂИВАЧА:
док чекамо борбу за обнову духа

Монографија која је пред вама плод је посвећеног рада Бранислава Адамовића, певача, хоровође, члана управе „Српског црквеног певачког друштва“ и председника Српског певачког друштва „Кранчевић“ које је након Другог светског рата покушало да настави традиције угледне певачке дружине чију 160. годишњицу од оснивања обележавамо издавањем овог значајног рукописа.

Трудили смо се да интервенције на рукопису буду минималне и спроводили смо их само тамо где смо сматрали да су неопходне, па се текст који је пред Вама може са пуним правом сматрати изворним. Као такав, он представља значајан извор за истраживање не само историје певаштва у Сремској Митровици, већ културног и друштвеног живота уопште, будући да су његови главни јунаци били активни и у другим друштвеним организацијама као што су „Српски соко“, „Соколско друштво“, „Српска грађанска читаоница“, „Удружење носилаца албанске споменице“, „Француски клуб“, односно захваљујући чињеници да је реч о остварeним појединцима на пољу трговине, адвокатуре, предузетништва, банкарства, просвете, као и на политичком пољу, где су се неретко налазили на међусобно сукобљеним странама. Из ове последње чињенице, сматрамо, могли бисмо извући, за време у којем живимо, посебно важне закључке.

Текст се састоји из „Предговора“ музиколога Јасне Танасијевић, два уводна слова Бранислава Адамовића и шест главних тематских целина (писаних у стилу др Миховила Томандла који је још 1938. објавио капиталну студију панчевачке СЦПД чиме је обележен век рада овог најстаријег балканског певачког друштва), кроз које је Адамовић обрадио рад митровачке СЦПД од њеног оснивања 1865. до 1941. Последње, седмо поглавље које се бави животом Српског певачког друштва „Кранчевић“ насталог фузијом „Српског црквеног певачког друштва“ и Српског занатског певачког друштва „Стражилово“ 1945. производ је истраживања Дејана Мостарлића из Историјског архива „Срем“ и Стева Лапчевића, политиколога, из „Музеја Срема“. Највећи део истраживања које је у рад унето као својеврсни поговор, обавио је Дејан Мостарлић и овом приликом приређивачи му се захваљују на пруженој помоћи. Као додатак, до-

носимо непотпуни списак чланова СЦПД као и потпуни списак челника ове певачке дружине.

Снагом свог духа и осећајем одговорности не само за прошлост и своје пријатеље са којима је певао, већ и за време које долази, Бранислав Адамовић нам је оставио прворазредни текст из којег се може сазнати да су митровачки певачи учествовали у раду „Уједињене омладине српске“, да су оснивали најпре српски, а потом и јужнословенски певачки савез, стипендирали школовање Стевана Стојановића Мокрањца, друговали са најугледнијим певачким друштвима и у своје редове, као хоровође, уводили високообразоване диригенте, конзерватористе, чиме су поставили стандарде по свему судећи довољно високе да их ниједна потоња генерација није достигла. О тим стандардима сведоче и композиције које је СЦПД изводила.

Нарочиту вредност овом тексту дала је и чињеница да је рукопис, који је „Музеју Срема“ пре 30 година оставио, са надом да ће бити штампан, ауторов син Миле, праћен и великим бројем фотографија које је Адамовић, на крају свог истраживачког рада прикупио и приложио, а чије се објашњење налази унутар самог текста. Омогућивши нам не само да додатно илуструјемо текст, већ и да по први пут идентификујемо читав низ угледних Митровчана, значајних за историју не само града на Сави већ и шире, Адамовић је заслужио да га истраживачи наше прошлости сврстају у ред својих најзначајнијих сарадника.

Права је штета што истраживачки посао који је за своју дружину спровео Адамовић још увек нико није спровео када су у питању ратарска, занатска и радничка певачка друштва, како српска, тако и хрватска, будући да су и једна и друга оставила значајан траг у културном животу Митровице. О сличном истраживању других израза личног напора да се унапреди квалитет живота у граду на Сави и јасно искаже свој став спрам околности у којима се живело, да и не говоримо.

Нема сумње да је рукопис Бранислава Адамовића производ не само велике љубави, већ и силне снаге духа. Иако за тим нема потребе, јер се та снага види из сваког пасуса који је пред публиком, Адамовић ће и сам, у неколико наврата, поцртати значај љубави и духа у градњи СЦПД, сумњајући да у времену у којем је свој рукопис приводио крају, такве љубави и таквог духа има у заједници чији је део, а која је све своје послове делегирала држави.

Текст који је пред Вама отуда као свој најважнији задатак има не да коначно оствари ауторову жељу и наде његовог сина, чијим сенима је ова редакција посвећена, већ да најпре укаже на потребу јачања воље

и позове у борбу за обнову духа и свести о нужности улагања личног напора у остварење идеала који могу вредети тек под условом да су постављени довољно високо, да од нас траже максимални напор који нас у времену општег слома претвара у боље људе.

Уз захвалност Јасни Танасијевић, Дејану Мостарлићу, Марији Адамовић, снахи Бранислава Адамовића и супрузи Мила Адамовића, колегама из „Музеја Срема“ и Историјског архива „Срем“ позивамо Вас да, читајући овај текст, покренете у себи борбу за обнову духа, како бисмо, баш као и оснивачи и потоњи певачи СЦПД, упркос околностима за које мислимо да су не само „најтеже“, већ ни да се „не могу променити“, схватили да нема те тврђаве коју лични напор, поткрепљен силином љубави из које извире спремност на стрпљење и трпљење, не може освојити.

Јована Тривуновић
Стево Лапчевић
Музеј Срема, лето 2025.

ПРЕДГОВОР

Имајући у виду чињеницу да је историјска грађа за проучавање културног живота Сремске Митровице углавном изгубљена и спаљена за време Другог светског рата, сви сачувани извори представљају драгоцена сведочанства помоћу којих је могућа реконструкција митровачког грађанског живота. Један од тих докумената јесте и рукописна монографија митровачке Српске црквене певачке дружине основане 1865. године, Бранислава Адамовића, сачињена у Сремској Митровици децембра 1977. године, а која се чува у Музеју Срема у рукописном одељењу.

Монографија је заснована на пронађеним остацима архивске грађе у „Архиву Срема“, подацима из „Музеја Срема“ и петогодишњем прикупљању слика, фотографија, концертних програма по приватним кућама некадашњих певача, односно чланова њихове породице. Главни циљ аутора био је да на основу аутентичних сачуваних података изворно изнесе и тиме сачува од заборава једну културну установу и њен рад од 100 година.

Монографија митровачке „Српске црквене певачке дружине“ Бранислава Адамовића састоји се из прегледа библиографије, уводне речи самог аутора, шест поглавља конципираних по хронолошком редоследу рада диригената који су руководили овим хором и на крају пописа чланова митровачке Српске црквене певачке дружине од 1865. до 1941. године.

Прво поглавље обухвата рад првог хоровође Јована Радауша (1865 1869)[1] и Славољуба Лжичара (1869 1875).[2] У овом делу приказан је сам процес оснивања овог друштва, чији је први председник био Павле Панаотовић, један од врло угледних грађана, трговац, „благородан и дарежљив човек широких погледа“.[3] Поред њега, истиче се и име оснивача ове дружине, Сима Теодоровић, такође угледни трговац, који

---

[1] Јован Радауш је по народности био вероватно Чех, којег су одмах посрбили и звали Јован, иако је његово право име било Јосип или Јозеф. Био је и капелник аустријске војне музике. Компоновао је за мушки хор „Мајску песму“ и музику за познати марш „Радо иде Србин у војнике“, на текст проте Васе Живковића. *Моноīрафија миīровачке Срīске црквене īевачке дружине*, Музеј Срема, рукописно одељење, 13.

[2] Славољуб Лжичар је у Митровицу дошао 1869. године из Панчевачке српске црквене певачке дружине, дошавши из Загреба где је био хоровођа Хрватског певачког друштва „Коло“. *Моноīрафија миīровачке Срīске црквене īевачке дружине,* 23.

[3] *Моноīрафија миīровачке Срīске црквене īевачке дружине*, 9.

је био и врстан певач. Посебно се издваја прво јавно извођење тј. беседа – забава од 19. фебруара 1867. године, коју је ово друштво извело у дворани Српске грађанске читаонице „Зелени венац“, под диригентском палицом Јована Радауша. Интересантно је да су се на програму другог дела ове забаве нашле следеће игре: Коло, Полка мазур, Кадрил, Полка, Трамблан, Четворка, Полка глизе, Кадрил, Полка мазур, Кадрил, Валцер. Забележено је да је Српска црквена певачка дружина редовно учествовала у Светосавским беседама и била носилац друштвеног живота митровачког грађанства приређујући села и веселице у читаоничким просторијама. И под руководством Славољуба Лжичара ова дружина је одржала беседу с игранком 30. јануара 1871. године, хуманитарног карактера. Поред тога, истакнуто је да је митровачка „Српска црквена певачка дружина“ одржавала „присне и братске певачке везе“ са другим певачким друштвима: „Панчевачком српском црквеном певачком дружином“, „Првим београдским певачким друштвом“, „Сомборском српском црквеном певачком дружином“, Вуковарским српским певачким друштвом „Јавор“, Шабачким певачким друштвом и Српским певачким друштвом „Јединство“ у Котору, са којима су одржаване везе не само по питању размене искустава и нота, већ и узајамне посете. Посебно се издваја сарадња са „Првим београдским певачким друштвом“, пошто је и Митровица, поред Неготина и Пожаревца, „дала обавезу да ће давати села и забаве у корист за стипендирање Ст. Мокрањца за време његових студија у Минхену на Конзерваторијуму“.[4]

Друго поглавље описује рад чешких диригената Јована Волфа (1884 1895)[5], Јосифа Јудла (1895 1903), Бохумила Холупа (1903 1903). Јован Волф, поред тога што је био талентовани диригент, био је и одличан пијаниста, педагог и одличан певач солиста, те је посебно значајан његов рад у „подучавању митровачке деце у гласовиру“. Издваја се програм са забаве „Српске црквене певачке дружине“ под управом Јована Волфа уз учешће г-ђице Јулке Адамовићеве и Миле Јанковићеве, пијанисткиња за које се претпоставља да их је обучавао управо овај клавирски педагог. У монографији је забележен и долазак Стевана Мокрањца са „Првим београдским певачким друштвом“ у Сремску Митровицу, са циљем да изрази захвалност Српској црквеној певачкој дружини за његово стипендирање у Минхену.

Треће поглавље обухвата рад најистакнутијег диригента Петра Кранчевића (1904 1919), истакнутог композитора и клавирског педаго-

[4] Исто, 27.

[5] Јован Волф је био пореклом Чех. Завршио је студије на Конзерваторијуму у Прагу код Б. Сметане. Исто, 29.

га. У овом делу монографије дат је преглед наступа „Српске црквене певачке дружине“ под руководством Кранчевића, освојене награде друштва на такмичењима, попис композиција овог композитора, а дати су и програми са одржаних Светосавских беседа овог друштва.

Поглавље бр. 4 приказује рад следећих диригената митровачког Српског црквеног певачког друштва као што су: Светозар Радошевић „Лео“ (1919 1920), Франтишек Вах (1921 1922) за кога постоје подаци у Музеју Срема да је био наставник певања у Митровачкој гимназији, др Никола Радојевић – Маша (1923 1924), Јозеф Влах Врутицки (1924 1926) свршени конзерватористa Прашке музичке академије, Станислав Воларић (1926 1927)[6], Виктор Шонц (1927 1928), чија је жена била истакнута пијанисткиња, Јурај Арбац (1928) оргуљаш који је студирао музику у Прагу и у Дрездену, Василије Гаврилов (1928 1931) наставник гимназије из Земуна.

У петом поглављу аутор приказује рад диригената Милана Бајшанског (1931 1932) искусног познаваоца хорске вокалне музике, Македонца Тодора Настића Скаловића (1932), Александра Колаковића Калпакова (1933 1934), Бранислава Адамовића (1934), Јулија Ковалског (1935) виолинисте и пијанисте и поново Бранислава Адамовића (1935 1939). Забележени су и описани кермеси, традиционални Новогодишњи концерти, Светосавске беседе, Свечана беседа у спомен стогодишњице рођења Змаја Јована Јовановића од 29. октобра 1933. године, програми са концерата сачувани захваљујући Луки Гавриловићу, наставнику у пензији из Земуна, гостујући концерти у Бијељини, Свечане академије...

Шесто, завршно поглавље, посвећено је делатности хоровође Тодора Настића Скаловића (1939 1941) и у њему су представљени концерти, забаве и села, као и учешћа на литургији и богослужењу у цркви Српске црквене певачке дружине из Сремске Митровице. Посебно је приказан Јубиларни новогодишњи концерт од 13. јануара 1940. године, чији је програм сачуван опет захваљујући Луки Гавриловићу, а на којем су изведена дела Мокрањца, Кранчевића, Радауша, Маринковића и Крстића. Издваја се и учешће „Српске црквене певачке дружине“ од 23. октобра 1940. године на „Српској вечери“ са костимима заједно са митровачким Колом српских сестара.

---

[6] Станислав Воларић је био пореклом словенац из Горице (Италија). Био је одличан клавириста. Одмах по доласку у Митровицу маја 1926. године под окриљем Српске црквене певачке дружине основао је музички оркестар на добровољној бази у коме су свирали апотекар Паракер – виолина, директор Пиваре Цвип – виолина, Карло Халбих – виолина, иначе капелник ватрогасне музике, Станислав Воларић – клавир, Божа Божичковић, студент, Бранислав Адамовић – виолина (II). Исто, 88.

Сагледавајући све активности овог певачког друштва, може се увидети жанровска класификација у погледу његових музичких пракси. Наиме, од самог оснивања друштво изводи концертно-уметничку, црквену и сценску музику, заузимајући место једног од најзначајнијих актера у развоју и афирмацији музичке уметности митровачког грађанског доба.

Монографија која је пред нама пружа управо увид у сва музичка извођења ове дружине, сабрана на основу писаних извора (рукописних и штампаних музикалија, документарних предмета – програма, плаката, позивница и др. као и написа у штампи), сликовних (фотографија, разгледница) и материјалних (инструмената). Стога, ова монографија представља драгоцен материјал за очување музичке прошлости, али и за потоња научна истраживања. Само објављивање ове вредне грађе чини значајан корак у позиционирању друштвене улоге музике у животу и систему вредности митровачког грађанског сталежа.

Јасна Танасијевић, музиколог

Сремска Митровица, јун, 2025.

О БИБЛИОГРАФИЈИ У ОВОМ РАДУ

Дужни смо на овом месту, у првом реду захвалити бројним познаваоцима и пријатељима, па и неким бившим члановима „Српског црквеног певачког друштва“ у Сремској Митровици што су узели учешће у изради ове монографије, дајући сачуване слике певачког друштва, програме и осталу документацију, чиме је олакшан рад на основу увида у чврсте доказе рада друштва, а у недостатку архиве и остале оригиналне документације друштва, која је 1941. г. у ратном вихору уништена и нестала.

Међутим, нађени су веродостојни извори у писаној речи и то у „Матици Српској“, у штампи која се тамо чува: митровачки лист *Србија,* новосадски лист *Застава,* новосадски лист *Нови Сад,* сомборски лист *Слога,* бр. 22 из 1914. г, подаци из архиве „Првог београдског певачког друштва“, као и из материјала: Моја Медић, *Споменица српске грађанске читаонице поводом њене шездесетогодишњице* 1929. г, Стана Ђурић – Клајн, *Историјски развој музичке културе у Србији,* Коста П. Манојловић, *Споменица Ст. Ст. Мокрањца, Сремска Митровица,* монографија објављена од стране „Музеја Срема“ 1969. године, у част 25-годишњице ослобођења града, књига др Душана Ј. Поповића *Срби у Војводини,* књига др Миховила Томандла *Споменица Панчевачког српског црквеног певачког друштва* из 1938, књига Владимира Ђорђевића *Огледи српске музичке библиографије до 1914,* Београд 1969, брош Николе Паића *Реч над отвореним гробом Петра Кранчевића,* који је изашао као издање писца 1919, рад Ђорђа Цвејалова *Певачки алманах певачке групе*, као и бројни други оригинални документи који су сачувани у „Архиву Срема“ и „Историјској збирци“ „Музеја Срема“.

Целокупна архива „Српске црквене певачке дружине“ (у наставку текста СЦПД) за време Другог светског рата је уништена од стране Павелићевих усташких тадањих власти још половином априла 1941. године. Последњи изабрани секретар СЦПД на редовној Главној скупштини одржаној 16. 2. 1941. г. био је Бранислав Адамовић, аутор редова који су пред вама, који је управо пред сам рат (г. 1940.) по наговору др Миховила Томандла, писца панчевачке *Споменице* извршио припремне радње за израду сличне *Споменице* митровачке СЦПД и издвојио потребан знатан број писмених докумената, нарочито плаката, програма и осталих прилога, и то све, поред записника са састанака тела друштва, посебно добро спаковао и предао тадањем дугогодишњем члану управе, певачу

и опробаном пријатељу певачке дружине Стевану Билићу. Јер, исти није био војни обвезник, имао је књижарску трговину у својој великој кући па су сви веровали да је он најпогоднија личност да поред осталог тај драгоцени материјал (било је и двадесетак машином писаних страница историјске грађе прикупљене по усменим, аутентичним, казивањима) сачува за неко боље време, када ће се послови око писања монографије моћи реализовати.

На жалост, секретар Бранислав Адамовић је као војни обвезник напустио Митровицу и по свршетку рата, после заробљеништва и емигрирања дошао у Митровицу у новембру 1945, када није било живог Стевана Билића, кога су у познатој крвавој Томићевој акцији усташе на српском гробљу убиле. Поред њега убијен је и председник Радивој Мијић, трговац, потпредседник Паја Стојановић, штампар, Ђура Калембер, благајник, који је убијен у Јасеновцу, затим др Слободан Малетић, одборник, који је убијен од Немаца у партизанској бази у Фрушкој гори десетак дана пред само ослобођење Митровице. Преживели чланови латили су се одмах по ослобођењу, по иницијативи др Николе (Маше) Радојевића да се фузијом од два раније постојећа српска певачка друштва (СЦПД и „Српско занатско певачко друштво Стражилово, у наставку СЗПДС) обнови певачко друштво, односно, да се створи ново под именом „Петар Кранчевић“ и приступи певању, јер су постојали услови. Неким је члановима успело трагање те се нашло на једном тавану нешто нотне архиве и под диригентском руком способног хоровође Стевана Хинића, са пуно воље, одушевљења и полета приступило се певању. Озбиљнијег прилажења у трагању за старом архивом, осим покушаја Бранислава Адамовића, није било, јер уморни и намучени ратом људи, једва су дочекали да у новим условима могу певати.

Тога ради, ова монографија, заснива се на пронађеним остацима архивске грађе у „Архиву Срема“, подацима из „Музеја Срема“ и петогодишњем прикупљању слика фотографија, концертних програма по приватним кућама некадашњих певача, односно певачких чланова породице, јер данас је јако мали број живих бивших активних чланова. Ту и тамо пронађено је преко 70 разних фотографија, неколико штампаних годишњих извештаја. Затим, драгоцени аутентични подаци из архиве „Првог београдског певачког друштва“, према записницима истог, пошто је са тим београдским певачким друштвом постојала жива братска певачка веза кроз дуги низ година. Надаље, извесна постојећа литература са аутентичним подацима и преписка са бројним познаваоцима певаштва и савременицима певачких збивања унутар рада СЦПД.

За надати се је, да ће макар и у скромнијем обиму бити приказан рад ове певачке дружине благодарећи упорном петогодишњем трагању за документацијом, јер је пишчева једина жеља да на основу аутентичних сачуваних података изворно изнесе и тиме сачува од заборава једну културну установу и њен рад од 100 година.

Бранислав Адамовић

Сремска Митровица, децембар 1977.

Уводна реч аутора

Да није било песника и песме, зар бисмо ми данас као нација уопште постојали?

Српски народ је и у петовековном ропству певао: *Ускликнимо с' љубављу* и многобројне дивне народне песме, па је тиме сачувао и језик и име. Наши гуслари, ти српски рапсоди, путем песме очували су дух и веру у будућност. Певали су не само добро већ и поразе, страдања и кроз песму на тај начин бодрили и снажили свој народ, да дочека час слободе.

Не заборавимо: сваки народ вреди онолико колико је вредна његова култура и образованост. Сваком се народу додељује ранг у чланству човечанства, по мери културних тековина, које је допринео и доприноша у фонд културе човечанства. Разна су средства, којима се гради и унапређује кулутра. Разни су и путеви, којима се долази до културног напретка. Један можда од најзаслужнијих фактора у томе раду, нема сумње, јесте музика.

Музика оплемењује човека, профињује његове осећаје; она га оплемењује својом чудотворном моћи, поправља и подиже, те чини добрим. Музика је једно од најефикаснијих средстава за морални, етички и културни препород човека и народа у целини.

Хорска музичка култура и певаштво сигурно су врло важни носиоци културног рада у народу. Сви културни народи ван наших етничких граница са много разумевања и љубави гаје и помажу развој музике, а тиме и певаштва, јер је то несумњиво користан културни рад.

Наши преци већ пре 140 година увидели су културну и националну потребу у певачким друштвима, па није чудо, што је у Панчеву већ 1838. г. створено „Српско црквено певачко друштво“. Према писању др Миховила Томандла, први учитељ црквеног нотног певања омладине у Панчеву био је 1837. г. ликовођа Павле Радивојевић. Сигурно, да је ту први заметак стварања панчевачког певачког друштва.

У оно доба, под туђинском влашћу, наши умни и напредни родољубиви људи оснивали су певачка друштва, иако су били тешки услови, да би овакова певачка друштва постала расадници културе и будни чувари наше народне свести. Тако створена, певачка друштва постала су гласни пионири наше народне заветне мисли и слободе.

Историјске и политичке прилике у XIX веку, у овим крајевима Војводине, и нарочито Војне границе – добро су познате. Но, не можемо их мимоићи, а да их ни у најмањем обиму не споменемо. Јер тадање прилике и услови дале су печат стварању и раду српским певачким друштвима у целој Војводини.

Наиме, после Пожаревачког мира 1718. г. Митровица улази у састав Хабзбуршке монархије, под којом остаје све до њеног слома, 1918. г, дакле, пуних 200 година. Унутар та два несретна века под туђинском управом, вршене су многе непријатности, притисци и однарођивање српског живља. Притисци су имали многе видове, било националне, економске или друге природе (и социјалне), јер је у првом периоду после одласка Турака из ових крајева до 1745. г, био период владе спахија, властеле. За Срем и Митровицу задужен је у том периоду био познати гроф Пејачевић. Касније пак, за време Марије Терезије, 1747. Митровица је у саставу Сремске војне границе, под Петроварадинском регименто̀м, а сама Митровица постала је штабско место јер је у Митровици био смештен и штаб бригаде граничара. Грађанских слобода није било. Мушкарци способни за пушку били су обавезни граничари и служили су такорећи до гроба као царски војници, а остали грађани имали су немачку управу, војну власт и судове, па није било лако спровести и најмању грађанску слободу и друштвени живот.

Бечки двор је водио перфидну политику, вршио нагађања са Мађарима, увек на рачун српског народа, сматрајући Србе баштином аустријског дома. Ради тога још за време Војне границе, српски народ био је везан за своју цркву, која је бар донекле могла штитити народ и бранити добивене привилегије свечане царске речи, па су Митрополит сремскокарловачки и српски Епископи у даним моментима путем петиција двору тражили отклањање појединих неправди учињених српском народу, или упућивали захтеве за побољшање живота народа. А како је и сама Марија Терезија гледала на привилегије српског народа, нека послужи следеће: „На једну Митрополитову жалбу из 1762, да се привилегије довољно не респектују, сматрала је царица Марија Терезија да ‘само њена благост покрива тешку увреду коју јој је архимандрит нанео’.“ Могло би се навести низ случајева оваковог начина поступања двора из Беча, јер је туђински режим вршио двовековни притисак на српски народ.

После познате тзв. „Мађарске“ буне 1848. г. у ствари револуције у којој је учествовао српски народ у Војводини и за кратко време остварио стварање слободне српске Војводине и имао бар неку власт преко Главног одбора, Аустрија је брзо угушила револуцију, Срем предала Бану Јелачићу, а Банат и Бачку ставила Пешти да врши терор и пуку мађариза-

цију. Угушивањем револуције наступа злогласни период власти Баховог апсолутизма са низом репресалија у Срему у немачком стилу.

Срем потом потпада под управу Хрватске, Славонске, Далматинске земаљске владе, али немачки је остао званични језик и Србима остаје употреба српског језика једино у црквеним општинама. Но издавањем Октобарске дипломе 1860. г. руши се Бахов апсолутизам и наилази период у коме је омогућено оживљавање политичког живота. Долази до низа извесних грађанских слобода и политичких права, па су напредне друштвене снаге, у првом реду српско грађанство, покретали нов политички, културни и национални рад у народу овог краја, ослањајући се у томе на родољубиво свештенство.

Као што су свештеници, отац Тоша и син му Васа Живковић, два светла имена у Панчеву, у Банатској војној граници, учинили мудар и одважан потез за стварање „Панчевачког српског црквеног певачког друштва“, нешто слично је било и у Митровици. Наиме, у времену кандидатуре за Митрополита Сремскокароловачког, 1842, г, Јосифа Рајачића стејановачки парох Урош Милутиновић био је врло агилни кортеш за његов избор. Убрзо, овај врло агилни и родољубиви свештеник прелази са службом у Митровицу, где постаје протопрезвитер и са парохом Стефаном Анђелићем, одиграће велику улогу у оснивању „Српске грађанске читаонице“ у Митровици. У њеном крилу 1865. настаће и „Српска црквена певачка дружина“ о којој говори ова монографија која се налази пред вама.

ПРВО ПОГЛАВЉЕ

период рада хоровођа Јована Радауша
(1865-1869) и Славољуба Лжичара (1869-1875)

Оснивање и почетак рада

Према изнетим општим приликама у уводној речи и *Споменици* Моје Медића о шездесетогодишњици „Српске грађанске читаонице“, те постојећим подацима „Музеја Срема“, види се да је у Митровици код омладине, уз припомоћ неколико угледних и родољубивих људи, већ 1864. г. постојало незванично друштво, које је у гостионици „Зелени венац“ имало своје прве просторије и своје чланове који су упражњавали певање и развијали идеју о оснивању читаонице. Повод за овакво размишљање био је успешан рад „Српске читаонице“ у Новом Саду, о чему су се певачи упознавали посредством гласила новосадске читаонице на који је била претплаћена породица Ковач, у то време власници „Зеленог венца“.

Сасвим је разумљиво да је омладина и у Митровици била та која је у духу свога времена стремила ка прогресу и тражила путеве и начине да да одушка својој младости. Омладинско доба које је обележило ‘60-те године XIX века по Војводини, ширило је без икакве сумње свој утицај у свим већим местима, па и у Митровици.

Митровица је у томе времену била не само политичко, већ и кулутрно средиште Срема. Ради тога није ни чудо да се на обали Саве, оновременске границе, а на ширем подручју српског Атоса – Фрушке горе, могло родити певачко друштво које ће кроз цео свој живот и рад зрачити кулутрном и националном мисијом, на част и углед целог Срема и Војводине.

Војводина и у њој Срем има велико значење за писменост, музику и културу уопште, па је и Митровица у том колу развијања наше културе имала своју значајну улогу. Ваља нам истаћи да је својевремено ова СЦПД била чувар гробља бесмртног гуслара Филипа Вишњиа, који је подигнут у селу Грку (тада митровачки срез, а сада у Шиду и зове се Вишњићево). Овај споменик је подигнут 28. августа 1887. г. од стране напредне српске студентске омладине учлањене у Академском друштву „Зора“ у Бечу. Наиме, те године у Бечу је одржана велелепна Вишњићева прослава и приређено је сјајно вече на којем је одржано предавање о Филипу Вишњићу. У склопу предавања одржано је и гусларско вече, па је тако свирана и певана чувена Вишњићева песма *Бој на Мишару* и одушевљењу публике није било краја. Приход од ове прославе и остали прикупљени добровољни прилози, били су довољни да се тим новцем подигне леп гранитни споменик у селу Грку на коме пише: „Гроб гуслара

– песника Филипа Вишњића; каменом га обележио српски народ“. На постаменту од гранита уклесани су пригодни Змајеви стихови:

„Благо гробу и у тами што се сјаји
Где кандило припаљују нараштаји.
Кандило је жар, што српске груди краси;
Вишњић га је чув’о да се не угаси.
Ми ти гробу камен дасмо. То можемо!
Венац прави твојој слави, још’те дугујемо!“

Према усменом казивању Милисава Ј. Костића, члана СЦПД, у то време већ активног певача, а потом секретара и у више махова претседника Друштва, сигурно је да је у овом подухвату са својим прилозима учествовала и митровачка певачка дружина, па је од бечких студената из академског друштва „Зора“ чији је у то време био члан рођени брат Милисава Ј. Костића, будући лекар Ђорђе. Ј. Костић, стигла и захвалност митровачким певачима. Због тога је управо Милисав Костић, када је 1925. био председник СЦПД са хором посетио гроб Филипа Вишњића. Тим поводом одржан је и помен у којем је учествовао велики број поштовалаца Филипа Вишњића.

За само оснивање СЦПД, стоји сигуран податак да је то 1865. г. пошто је та година стајала на друштвеном печату и на друштвеној значки, која је била истоветна облику и садржају печата. Према штаманој *Споменици* „Српске грађанске читаонице“, да се прихватити да је настанак обе ове српске културне институције пао у исто време, у истим просторијама и од скоро истих људи. Према подацима архива и музеја у Сремској Митровици, зна се да је први председник био угледни грађанин Павле Панаотовић, чија је слика била у певачкој сали, где је хор вежбао све до 1941. г. Исти је био такође међу оснивачима читаонице. Затим ту је био Стефан Анђелић, парох, као и прота Урош Милутиновић, о којима је већ било нешто речи напред, а који су при оснивању СЦПД узели знатног учешћа. Надаље, као оснивачи су били: Вукашин Ђукић, иначе одличан басиста, као и Стеван Ђукић, Стеван Адамовић и други. Међутим, посебно треба споменути католичког капелана Живка Оџића који није био члан, активни певач, већ оснивач и први потпретседник. О њему ваља нешто више рећи јер има аутентичних писмених података о његовој културној делатности у Митровици, док је био ангажован и у Читаоници и у певачком друштву.

Према добијеним подацима од католичког жупника-декана Ивице Рончевића у Митровици, Живко Оџић је рођен у Грабарју 8.9.1837, а за-

рођен у Ђакову 14.8.1861. Као католички свештеник-капелан, службовао је у Земуну, Копаници, Пишкуревцима. Године 1870. радио је као жупник у Гибарцу, све до 1872. а у Кукујевцима је до смрти, 10.9.1892. Током тог периода, тачније, од 1864, па све до преласка у Гибарац, Оцић је био на служби у Митровици, о чему постоје бројни писани докази, међу којима је и казна Ђаковачког Бискупа Јосипа Јураја Штросмајера, која га је, коначно и одвела у Кукујевце. О томе је у осталом писао и Медо Мојић у својој *Споменици* који између осталог и каже: „Ово је Представка зацело и отправљена, јер Пуковнија одговара 2. септембра 1869. бр. 5333. да онај њен резерват не дава повода за какву жалбу, већ је само опомена, да се не залази у политику. Међутим је на Селу од 2. 3. 1869. говорио и Живко Оцић, духовни помоћник римокатоличког жупника и пропоста Шимуна Ђокића, иначе одборник Читаонице (а у исто време је био и потпредседник СЦПД – примена Б.А.), па је већ 4.3. одветник Коста Трумић као 'присутни слушалац' од војничкога судца Албрехта 'подробно испитиван био' о томе говору. По његову навештају главни садржај те пријаве је овај: 'Да је г. Живко на реченој забави сасвим у 'револуционарном духу' говорио да је позивао публику и на 'устанак противу душмана наших Мађара, а нарочито да је здравио здравицу г. Јосипу Трумићу, ц.кр.сатнику (капетану), у којој га за вођу на устанку томе жели и на то позива.' Он вели 'да се очевидно на то иде, да се грађански завод овај затвори и уништи' пак предлаже: да се умоли Управа Пуковније, да Читаоници изда денунцијанта, па онда га она Суду преда; а ако та молба код ње не нађе никаква одзива, да се иде све до Ратнога Министарства."

„У Одборској Седници од 27.3. објављено је 'да је примљена' осуда Ц. Кр. Кр. Пуковнијског Суда и да 'је иста у корист Читаонице изишла'."

„У Одборској Седници од 4. 3. 1869. дошла је на ред и афера одборника Живка Оцића. Тајник Коста Змеановић 'предлаже, да се од стране Одбора овога овдашњи римокат. пропост г. Шимун Ђокић писменим путем учтиво упита, кад и од кога је он зајамчио докучити могао да се по исказу г. Живка Оцића многи овдашњи одличнији грађани, православни Срби туже, да за већ говоре и понашања г. Живка Оцића, дух. помоћника његова, при забавама својима тешко негодују; а наиме да је православни протопрезвитерски помоћник овдашњи пред грађанином г. Драгутином Шмелцингом и ово изјаснио: да се не гнуша са г. Живком у друштвима заседати, чега ради и сваку прилику састанка с њиме радо избегава."

Већ 24. ожујка (марта) одговара (латиницом): „Чедном Српско-Грађанске Читаонице Одбору" – искрено штоватељ Шимун Ђокић овако: 'На стављено питање гледе тужбе, ил да боље рекнем, пријатељске опо-

мене дне 14.-а т, м. и год. међу деветом и десетом уром емни од стране првог Католичке Опћине грађанина и Црковног Збора предсједника г. Драгутина Шмелцинга принесене тичући се особе г. Живка Оџића, дух. мога помоћника, час имадем чедном горе наведеном Одбору пријатељно одговорити, да ми никако у прилог не иде упушћати се у велики опстојеће ствари детаљ: јербо је моје као свећеника доброг Христијана и старог човјека мирити, а не ватру дизати и жарити. Што им је баш поменути госп. Шмелцинг опомене ради октрио од г. Живка Оџића то сам истому као брату моме међу четири ока братски и смерно открио будућег живота његова равнања и понашања ради. Морам пак у мојој свећеничкој свијести препознати, да речени г. грађани ничију особу на Читаоницу нашу спадајућу ни издалека дирнуо није'."

„Што се тиче г. капелана, сам г. Оџић препознати мора, да му нијесам извјесно приопћити могао, има ли се разумјети г. капелан српски или други католички? На сваки пак начим желим и молим да подигнута ствар, из које би се, сам Бог знаде, какво зло породити могло, легне и умири. Сви знадемо, да то не произилази од њега, који врло мало чује и зато му опростити моремо и морамо, јербо је друкчије човјек сваког поштења, признања и љубави вриједан и достојан, а на властито од почитања и нагнућа мога, сам Бог знаде, да ми штогод нажао учини, нит би могао, нити би га смио икада искључити; толика је заслуга доброчинства његова у погледу цркве моје, а ја ћу си труда дати помиру међу њима и г. Живком учинити, који му као свећеник опростити има о тим већма и повољније, што старина тужим сигурно потицањем узрок постане и нами и себи неповољне смутње.

Молим даклем израз молбе моје да би се од стране цијелог друштва Читаоничкога и чедног Одбора његова уважио и ствар мирним путем изравнала."

„Роварење против Живка Оџића није престало. И премда у записницима нема никаквих бележака о њему, ту је препис молба, која је 4. 8. 1869. предана Преузвишеном Господину Бискупу Јосипу Јурају Штросмајеру, а потписало ју је 106 грађана. Капелан Живко Оџић премештан је наиме за жупника у Кукујевце: и тај изненадни премештај дао је повода тој молби. Главни део њезин налази се у овим речима:

'Одавно слушасмо о духу, којим младо свећенство Дијецезе Ваше Преузвишености дише; о чем ми барем не имадосмо дотле прилике уверити се, док нам Ваша Преузвишеност г. Живка Оџића у средину нашу не посла. Па ово откад он међу нама борави, бацисмо сву пажњивост на њега, учисмо га и проучисмо га тако, да бисмо најсветију дужност братску повредили, кад не бисмо болу, премештајем његовим нама нанесе-

ном, овде израза дали, и коју у атар његове личности не прозборимо. Он, откако је међу нама, понашањем својим показао: прво да је човек, друго да је достојан син цркве своје и прави родољуб. Он је по дужности својој сваком даном приликом семе љубави, слоге уједињења и приближења међу народом и једне и друге вере сејао; а при том и свест народну будно и народност бранио тако, да се већ плод рада његова указивати почео'."

Капелан Живко Оцић био је не само члан свих јавних друштава, него је био биран и за одборника. И ако га је Главна Скупштина од 4. 1. 1870. поново изабрала за одборника, беше му последни потпис (ћирлицом као и пре), на записнику од 30. 12. 1869. Иначе се о њему у записнику Одборске Седнице од 12/24. 1. 1882. налази и ово: 'Одборник Сима Теодоровић продуцира карту г. Косте Трумића, на којој му саопштава да је г. кукујевачки жупник рад на Светосавској Беседи држати говор под насловом 'Поп Живко као просјак', те моли да се то у програм уврсти. Одбор је већ имао готов програм па 'сада и овом згодом нема прилике жељи г. жупника задовољити'."

„О Живку Оцићу желели смо да узгредно објавимо главније податке из живота његова. Обратили смо се на две личности, које би нам их могле и требале дати – али узалуд! Но ипак нам је мило, што нам је бар деломице испунио ту жељу г. Љубомир Црепајац који је као општински благајник служио у Кукујевцима: 'Живко Оцић био је крупна стаса; имао је црне очи и оштар поглед. Тамошњему народу, без разлика вере, био је 'и отац и мајка'. Ко је год требао какву помоћ није га одбио. Нарочито је ишао народу на руку године 1878. при утеривању великих порезних заостатака, чиме је многе породице спасао од просјачког штапа. Без њега не би се провело ни исушење Аршањскога Рита 1889. године. И ту доброту његову није 'један брадати брат у Христу' могао да гледа и трпи, те се умецао у народ и мразио му добротвора. Па баш је и успео, да су из Кукујеваца три пута ишле депутације у Ђаково, да Бискупу Штросмајеру туже свога жупника Живка Оцића. Након треће тужбе, године 1891. паде жупник Живко у кревет. Умро је 10.9.1892. навршивши 56. годину своју, јамачно од јада што му га задаше његови незахвални жупљани'."

„У друштву је био 'поп Живко' врло угодан. Приређивао је често гозбе, особито у почаст виших чиновника. Свагда је у прочељу седео он 'као тата'. Једном се певала песма: 'Весела је Шокадија, кад јој гајдаш коло свира', али је он приговорио, што се мења текст те песме ('Шокадија' место 'Србадија'), а иначе је г. Црепајац запамтио, да је поводом поменутих притужаба постало више песмица које су сличне биле овима:

‘Ој Маријо Ђаковачка
Видиш чуда кукујевачка!
Киша пада, Шокци иду
У Ђаково да с’ најиду!
Грожђар иде, не ће с пута,
За кола му запе Бута.
Грожђар Буту левчом макну
Бута њега ножем акну!’

Од садашњих Митровчана (мисли се на 1926. г.) не зна нико, или неће да каже, на чији је захтев премештен Живко Оцић из Митровице. А некако нам је неразумиво, што Бискуп Штросмајер не хтеде уважити напоменуту молбу 106-орице митровачких грађана, а ипак га је „Српска Грађанска Читаоница“ посебном депутацијом 1. 6. 1871. ишла поздравити у Кукујевцима. Но Живко Оцић је свакако заслужио, да му за сав јавни рад у Митровици минимум кликнемо: Слава му.“

Како је рад певачке дружине и само њено оснивање везано за „Српску грађанску читаоницу“, види се и из тога што су такорећи исти људи стварали обе ове српске културне институције. У доказ тога није само био Живко Оцић, већ још више први председник СЦПД Павле Панаотовић, који је на том положају био дуги низ година.

Међутим, Павле Панаотовић је био 1871. г. не само председник Певачке дружине, него и „Српске грађанске читаонице“, што сведочи и следећи податак из *Спомените* Моје Медића: „Јамачно је кукујевачки жупник Живко Оцић јавио председнику Павлу Панаотовићу, да ће почасни члан ове Читаонице, Владика др Јосип Јурај Штросмајер 1. јуна 1871. доћи у Кукујевце; па је Читаоница имала прилику да овога високог госта и усмено поздрави, а нема изгледа да ће наскоро и Митровицу походити, решио је Одбор 29. маја т.г. да се депутација састави, коју ће др Јован Ђурић предвести Владици. Извештај депутације гласи: да је Преузвишени Владика, нашим поздравом пријатно изненађен и лично дирнут, у подужем красном говору на указаној му части, захвално нашу Читаоницу и усрдно поздравио и напослетну нас на срце метнуо, да се чврсто држимо наше Читаонице и да тај просветни завод својски приглримо, јер су наше Читаонице огњишта, где се дух народни одгаја.“

„То су они свети храмови, где се с једне стране наша душевна снага развија и усавршава, а с друге стране прикупља и уједињује, и тим начином до такве силе доспева да се с њоме слободно у тешку, али знамениту борбу против силних душмана наших, који нам животну жилу подривају

и коначно нас упропастити желе, упустити можемо, јер се можемо онда тврдо надати, да ћемо из те борбе као сјајни победиоци изаћи.

Нека Вам, драги моји Митровчани, рече Владика, свагда у срцима Вашим на првом месту стоји поштење, то дивно и узвишено својство човека, што га баш најплеменитијим створењем чини у природи, што га управо рећи човеком прави; а поред тога негујте и надаље у Вашим грудима оно родољубље и ону одважност што сте их сваком приликом на видик износили, па онда можете бити уверени, да ће Ваш рад бити један од најчвршћих бедема о који ће се на нас напарено смртоносно оружје наших душмана у ништа распршити!“

Благодарећи том југословенски оријантисном поп Живку Оцићу који је узео учешће у раду првих дана по оснивању у „Српској грађанској читаоници“, па и у „Српској црквеној певачкој дружини“, види се да је у Митровици било политичко и национално гледање на једној завидној висини. Исто тако се види и друга страна медаље. Тих седамдесетих година 19. века очигледно је друштвени живот у граду почео узимати маха у своме развоју, како је то било у целој Војводини, па је стога разумљиво да су код оснивања и Читаонице и Певачког друштва учествовали скоро једни те исти људи. Поред напред набројаних, поново истичемо да је први председник Павле Панаотовић био један од врло угледних грађана, трговац, благодаран и дарежљив човек широких погледа, па је као најпогоднија личност и биран за првог претседника. Њему су се приближили одмах и следећи виђенији трговци, занатлије и интелектуалци: Адам Драгутиновић, трговац, који је био први благајник Певачког друштва, затим Влада Марковић, српски учитељ, Лазар Говорчиновић, занатлија-чизмар, Ђока Савић, трговац који је имао трговину „Код црне вашке“ у данашњој кући „Музеја Срема“[7], затим Сима Тодоровић, иначе врстан певач, који ће 1882. бити председник Певачке дружине, те др Јован Ђурић, који ће пак 1882. бити потпретседник исте певачке дружине. За ова лица која су уживала врло велик углед у граду и широј јавности постоје у „Архиву Срема“ интересантни писмени подаци у вези са митровачком „Српском црквеном певачком дружинином“. Као прво навешћемо писмо првог претседника Павла Панаотовића од 23. 10. 1867:

„На славно Србско Црквено Певачко Друштво у Митровици

Признателност ненадне и усредне услуге које ме је ваша Почитајем Дружина у највећој Туги и Жалости данас при Опелу мога малољетног сина – зеницу ока мога, ког никада заборавити не могу Душана Стефа-

[7] Адамовић овде мисли на објекат у кући Бајића, где се данас налази археолошко одељење „Музеја Срема“.

на Панаотовића са хармоническим Црквеним Појањем предусрела и изненадила то као неутешног родитеља за премилог сина мог сјајну звезду која ми је за увек потавнила, ваш Труд усредно уважават и на ту сверху за њега као спомен едан дарак на ваш фонд, срећку од 100 фоината, а. в. са интересом 5 посто а под серием и уз, прилажем је у едно овде прикључујет стом молбом: кад би серија њена изишла, жеља е моја да се на исто место од те врсте друга набави, и почем би такове произтекло временом све срећке са интересом укинули и више не би суштествовале, то онда нашто употребити има, него под интерес даде, ербо је то едина намера и жеља моја да иста срећка или капитал од фр. 100 – а, в. у фонду који вечити спомен оста. Ако би се случајно, Боже сохрани које не би желио кадгод исто Српско црквено певчако дружество које се предвидети не може напустити морало, то онда славни сабор певачког дружества усредно умољавам да би исту срећку на школски фонд предати изволео, с тиим додатком разумева се под изтим увјетом од предане срећке имаде се почастити сабор певачке дружине за ма какву добру цељ разположити. Примите даклем усердни и изкрени дарак ови љубезно и волно, стом изјавом: да Господ и Творац Небески труде ваше благослови, дуготрајну ускупу сохрани жеље и воље укријепи и дјела ваша награди.

Себе вашој благодарности препоручујући називатсе и остајет изкрени почитатеља, Павле Панаотович, члан певачке дружине.

У Митровици дне 23-го октомбра 1867.“

Сви извори, па и овај предњи говоре потврдно да је први претседни СЦПД био врло дарежљив и благородан човек, а како је био иначе имућан, могао је тиме и помагати и давати на културне циљеве. Предња срећка све до Првог светског рата имала је своју вредност. Пропашћу Аустрије, пропали су у главном и сви њени вредносни папири. Међутим, СЦПД је водила ту вредност као фондацију и спомен на свога првог председника све до 31. 3. 1924. и то као дружинску имовину и приказала ју је у свом годишњем извештају за 1923/1924. годину.

Касније је то у извештајима изостављено. Међутим, како се то налазило на чувању у депозиту код филијале „Српске банке“ у Сремској Митровици, после ослобођења, када је друштво обновљено под именом „Српско певачко друштво Петар Кранчевић“, али које није дуго радило, јер су га забранили, архива је делимично завршила у „Архиву Срема“, а делимично ко зна где.

Поред првог претседника, ваља нам истаћи и оснивача Симу Теодоровића, трговца, напред већ споменутог, који је био врстан певач и живо заинтересован за рад певачког друштва. Он је на челу једне певач-

ке делегације подкрај 1864. године отишао у посету Корнелију Станковићу у Беч, који је тада баш намеравао да крене за тадању Русију и тамо на једној концертној турнеји покаже своје уметничко знање у свирању на клавиру. Када му је митровачка омладинска делегација певача саопштила да су пред оснивањем „Српске црквене певачке дружине“ и да желе од њега као композитора ноте његове – иначе већ познате четворогласне компоноване литургије Јована Златоустог, која је била већ извођена у Бечу 1852. године, Станковић је Митровчанима дао препис те своје литургије са власторучном посветом. Те ноте са врло укусним плавим корицама и златотиском имале су на првој унутрашњој страни потпис и посвету Корнелија Станковића. Истих је свкако умножено и хор је из њих певао. Саме оригиналне ноте, целу литургију певачко друштво је чувало касније у архиви као вредност. За време рата 1941. како је све страдало, страдале су и те ноте. Међутим, последњи дружински архивар, Паја Стојановић, после рата, трагајући за архивом, пронашао је и ту партитуру, али обезвређену, без корица и оригиналне посвете Корнелија Станковића. Он ту литургију у таквом стању чува у свом поседу.

Уз предње, није на одмет изнети и следећи податак о тој Корнелијевој литургији. Наиме, живећи у Бечу, Станковић је 1852. године, као двадесетогодишњи младић дириговао хором бечких оперских певача у Грчкој цркви, где је први пут те године и извео своју литургију. Касније, 1855. године, на позив Патријарха Јосифа Рајачића, наш музичар и композитор Корнелије Станковић боравио је две године у Срему у сврху проучавања црквеног карловачког појања и хармонизације, у том духу, литургије за мешовити хор. У том периоду, његовог бављења у Сремским Карловцима, Станковић је по целој Војводини, заједно са познатим певачем солистом и сликаром Стеваном Тодороовићем[8] (иначе чланом „Првог београдског певачког друштва“) одржао низ успелих концерата, па је у знатној мери почело ширење интересовања за музику код свих слојева српског грађанства. Сматра се да је и то један од разлога да се од 1853. (када је основано „Прво београдско певачко друштво“) и код нас у Војводини нагло почело са оснивањем певачких друштава, као нпр. 1865. Митровица, 1869. Вуковар, 1876. Шид, 1867. Земун и тако даље, што сведочи да је настао век буђења и ширења песме[9].

[8] Тодоровић је био и зачетник соколског покрета код Срба. У томе му је помагао значајно и Сремац др Ђорђе Натошевић. Многи чланови митровачког „Српског сокола“ и касније „Соколског друштва“ били су и активни чланови СЦПД, међу којима је и сам аутор монографије Бранислав Адамовић. Прим. прир.

[9] Адамовић овде не спомиње да је заправо најстарије певачко друштво у Срему (барем оном делу Срема који се налази у Републици Србији) било „Српско певачко друштво“ из Руме, основано 1862.

Међутим, у то време успешно је живила и радила од 1839. панчевачка „Српска црквена певачка дружина“, па се може слободно рећи да су сви у круговима певачким сматрали да је то друштво матица свих певача у српству. А само панчевачко друштво је себе тако и сматрало и тако се опходило, тј. понашало. Доказ да је тако даје нам и др Миховил Томандл у познатој *Споменици панчевачке Српске црквене певачке дружине* о њеној стогодишњици, на страни 101: „Са српским певачким друштвима, која већ постојаху у оно доба, Певачко друштво је одржавало сталне и присне другарске везе. На првом месту са Првим београдским певачким друштвом, о чему ће доцније бити опширније говора, затим са Српским црквеним певачким друштвом у Земуну и у Ср. Митровици.... Са другим тј. са Српским црквеним певачким друштвом у Ср. Митровици, отпочеле су друштвене везе одмах како је то Друштво ушло у живот, од почетка 1865, кад је своје оснивање саопштило овоме Друштву, молећи га, да му достави осам до десет четворогласних композивија за своју употребу. Томе би брзо удовољено и преписане партитуре беху 28. фебруара отпослате Митровчанима са овим топлим писмом: ‘Присна и драга браћо! Ваше поштовано писмо, којим сте нас почаствовали, врло нас је обрадовало, и то утолико више, што видимо, да и дични Сремци све већма у коло српских певача ступају, да се у китњастом Срему наша застава, неговање српске песме, знаменито шири. Почем песма и у опште глазба, људство облагорођава, те се распростирањем те вештине, слози и сваком напретку места прави, помози Вам Бог! Не можемо а да Вам не изразимо нашу радост, што осећамо наспрам вашег обраћања на наше Друштво, јер отуд видимо, да сте вољни узајамност неговати, а ово нам је неопходно нужно, јер без српске узајамности, не можемо ни помишљати на свеславенску. Уверени будите, да ћемо гледати вашег поворења достојни се показати, и да ћемо се по могућству свегдар трудити, да Вам у унапређивању Вашега друштва припомогнемо. Ово сматрајте, као срдачну исповест Ваше певачке браће! У прилогу шаљемо поискане песме за мушке зборове и позивамо Вас, да не пропустите у свакој прилици на нас се обратити, а ми ћемо све ваше жеље што пре извршити’.“

После овога, можемо слободно рећи да је панчевачко певачко друштво заиста матица свих певача у српству, јер се семе културе из Панчева сејало на све стране, а песма зрачила као мелем подјармљеном српском народу. Не само то, већ се ширила – поред црквене коралне хорске музике и световна, културна и уметничка песма, о чему ће бити речи у наредним страницама и поглављима.

Из досадашњег излагања нема сумње да је митровачко певачко друштво почетком 1865. године већ постојало и певало. Што се тиче са-

мих правила према тадањим властима није ишло глатко и брзо. Примера ради, наводимо случај „Српске грађанске читаонице“, која је са радом почела 1864. године. Прва своја правила поднела је на оверу 17. 1. 1865. године, да би иста била оверена-одобрена тек 4. 2. 1866. од стране Ц. Кр. Генерал команде у Темишвару, која је била надлежна власт за целу Војводину и Срем, чак и после укидања границе још извесно време.

Исти је случај био и код „Српске црквене певачке дружине“. Наиме, како је певачко друштво – такорећи од истих људи, под једним кровом и у исто време основана кад и Читаоница, прва правила су сачињена почетком (јануар) 1865. како је стајало на друштвеном печату и у певачкој значки. А иста правила бивају оверена 28. 6. 1867. године од стране Ц. Кр. генерал команде у Темишвару, пошто их је претходно одобрило својим декретом Ратно министарство у Бечу. Датум овере је очуван на једном примерку друштвених правила, када су замењена новим, која је Управа дружине саставила 24. 1. 1905 (председник је тада био апотекар Ђорђе Петровић, деловођа/секретар, Божић). Та измењена нова правила у првој глави носе податак овере првих правила оверених у Темишвару. Док су ова нова правила од 24. 1. 1905. оверена од стране Краљевске хрватско славонско далматинске земаљске владе, Одјел за унутарње послове у Загребу тек 28. травња (априла) 1907.

Све ово доказује да је и у загребачкој јурисдикцији, као и у германској војној била иста експедитивност, а могло би се рећи и пракса да се отежава сваки нормални рад српским друштвима. Овај примерак нових измењених правила, сачувао је још живи из тог времена, и касније активни члан друг Бошко Јелић, који сада живи у Београду као пензионер, па му најлепше захваљује писац, коме је било омогућено да пише на основу аутентичних података.

Након оснивања певачког друштва, требало је решити и питање хоровође. Иако је известан број одушевљених и способних певача већ 1864. године у гостионици Касини „Зелени венац“ који је држала Ана Ковач и син, уредно и добро држао певачке пробе (ад хок састав), а повремено је група певача појала и у цркви на литургији, „хармоническо пјеније“ по узору на корално певање у Панчеву са ликовођом Радивојевићем, било је свакако потребно и у Митровици имати хоровођу.

Избор није био тежак. Први хоровођа био је Јован Радауш, по народности вероватно Чех, кога су Митровчани омах посрбили и звали Јован, иако по чешком његово име је било Јосип или Јозеф, а не Јован. То му није сметало, а био је капелник аустријске војне музике, тачније Петроварадинске граничарске регименте и одлично је познавао музику. Знамо да је исти компоновао за мушки хор *Мајску пјесму*, затим

је компоновао познати марш *Радо иде Србин у војнике* на текст проте Васе Живковића. Међутим, благодарећи библиотекару „Првог београдског певачког друштва“, г. Драгољубу Милојковићу постоје аутентични подаци из тог певачког друштва за цео протекли век, јер је митровачка „Српска црквена певачка дружина“ поред панчевачког и са овим београдским певачким друштвом одржавала континуиране братске певачке везе. Благодарећи томе можемо цитирати појединости из живота и рада митровчаког „Српског црквеног певачког друштва“.

Тако сазнајемо да је у Митровици СПЦД одржала беседу и забаву 10. 2. 1867. године у дворани „Српске грађанске читаонице“ „Зелени венац“. Водио ју је Јован Радауш, капелник војне музике аустријске Петроварадинске 70. граничарске пуковније, са следећим програмом:

Први део:

1. *Ej Косово*, песма Јована Сундечића, сложио Спиридон Јовановић, певао хор.
2. *Митровица на развалинама Срема, прозваної Сирмиума*, декламовао Коста Милутиновић.
3. *Струнам*, словенска песма од Даворина Јенка, певао хор.
4. Увертира из опере *Норма* од Белинија. Свирале су је на гласовиру четвороручно, госпођице Марија Деметровић и Емилија Ковач.
5. *Прошетала царица Милица* народна песма, певао г. Паја Петровић са пратњом хора.
6. *Српски народ и његова судбина* од Јована Ст. Поповића, декламовао Јован Поповић.
7. *Моја лађа*, песма П. Прерадовића, сложио Даворин Јенко, певао мешовити хор.
8. *Лепа Српкиња* од Лефлера, свирала на гласовиру госпођица Хермина Клобучар.
9. *Ево деснице* од Корнелија Станковића, певао хор.

Други део:

Коло, полка, мазур, кадрил, полка трамблан, четворка, полка глизе, кадрил, полка мазур, кадрил, валцер – избор женских.

Ово нам је сигуран податак за одржану забаву, па у недостатку других иззвора ово би се могло сматрати као прво јавно извођење под управом првог друштвеног диригента Јована Радауша.

Међутим, према подацима читаоничке *Спомениде* од Моје Медића (стр. 68/69) стоји: „Оснoватељи, који су поименице у записинику прве Одборске седнице наведени, приложиће ‘у корист Читаонице Српске’ 265 фор. 50 новчића. Решено је ‘да се од реченог прилога 3 комада срећкица по 100 фор. а. вр. од 1860. и то 1/5 купи’... омладина митровачка, која је прву беседу (зацело о Светом Сави) у корист Српске читаонице давала, послала је добит од 60 фор. ‘да се тиме’ заклада Читаонице оснује. ‘Захвалница за тако племенитости пуно жаркога родољуља дело’ треба да се отправи ‘на друштво певачко које ће ових дана (седница је одржана 8. фебруара 1866.) у живот ступи’.“

Овде се спомиње „Друштво певачко“, јер тада још није имало свога данашњег имена (нису била још одобрена „Правила“). Прота Урош Милутиновић преписао је 21. 12. 1868. (2. 1. 1869.) својом руком у „Записник“ допис Компаније од 7. 4. 1867. којим се прекорава Црквена општина што је сазвала Седницу на којој се расправљало и о имену друштва певачкога, а да се с њом није пре споразумела. Без компанијскога кумства, није се ето ни једној српској установи име могло дати!

Овај пример јасно сведочи какве су политичке прилике биле у Срему и како се могао развијати културни и друштвени рад у овим крајевима Границе и после развојачења т.ј. укидања тзв. границе и добијања грађанских слобода за српски народ у овим крајевима. Иако је Октобарском дипломом године 1860. Бахов апсолутизам срушен, ипак ни у Срему нису постојале грађанске слободе, поред свега тога што се Срем нашао у загрљају Хрватско славонско далматинске владе у Загребу, која је просто наставила антисрпску политику и у Срему одлучивала је немачка војна команда која није дозвољавала никакве националне организације ни на културном ни на просветном пољу. Дивизијска војна команда у Петроварадину још увек је одлучивала, а прва правила митровачке „Српске црквене певачке дружине“ одобрила је, као надлежна, Команда у Темишвару, односно Ратно војно министарство у Бечу. Били су то све од месне команде па до Беча војни филтери за увид у живот и рад грађана у целој развојаченој граници – дакле у целом Срему.

Из предњег произилази јасно да је певачко друштво, ослањајући се на Цркву имало тада и једини излаз да добије одобрења правила и право на живот и рад, па је зато и добила званични назив „Српска црквена певачка дружина“. Уосталом, без мало сва су српска певачка друштва у Војводини од Сомбора па до Земуна и Вршца такво име добила, јер су тадањи услови тако диктирали. Поред заштите, било је ту и националног пркоса.

Важно је још једном закључити да је оснивање панчевачког „Српског црквеног певачког друштва“ 1838. године било од великог утицаја на стварање сличних певачких друштава у многим српским местима. По примеру панчевачке црквене општине, би „хармоническо“ корално певање уведено око 1839. у Пешти, 1840. у Темишвару и Араду, 1841. у Гимназији у Новом Саду, 1842. у Јегри, 1843. у Сегедину и Великом Бечкереку (Зрењанину), а 1844. певало је на Христовом Воскресењу у Бечу око двадесетак певача под управом Б. Рандхартингера црквене песме, што је изазвало толико одушевљење, да су му госпође ставиле на главу ловоров венац.

Већ 1839. године, основано је Српско пјевачко друштво „Јединство“ у Котору (по старости друго у српству и на Балкану), а 1853. године је основано „Прво београдско певачко друштво“, јер су народна гибања у земљама Аусто-Угарске монархије и њених првих суседа имала много заједничких културних и националних интереса и заједничких стваралачких потеза, а све у вези са певачким радом панчевачке дружине, па су у Војводини, али и у Србији, настајала – ницала слична певачка друштва: у Срем. Митровици, Земуну, Вуковару, Сомбору, Старом Бечеју, Великој Кикинди, Шабцу, Зрењанину (бив. Великом Бечкереку), Неготину и другим местима. Тако је панчевачко друтшво, вредно је то још једном споменути, и нехотице постало матица свих српских певачких друштава. Оно је себе тако и сматрало, па се као таково и понашало у свом раду, јер је са љубављу братски помагало свако певачко друштво које им се обраћало за помоћ и сарадњу. Стога се с пуним правом може панчевачко певачко друштво сматрати зачетником и расадником српске вокалне музичке уметности.

У самом панчевачком „Српском црквеном певачком друштву“ је била жеља да се ослободи зависности српске Црквене општине и стекне своју јачу индивидуалност и самосталност од административне црквене институције, што се у каснијим годинама под крај живота хоровође Мите Топаловића, тог сјајног музичара који је обележио најлепше године певачког рада и угледа овог хора догодило, па је Управа Црквене општине запретила својим туторством да певачко друштво дође скоро до растурања.

Овај случај Митровчани су далековидо и мудро уочили, па су сем имена, везивање са црквом и примање сталне месечне потпоре од Црквене општине, у своме раду имали одрешене руке и водили самостлану своју српску – певачку друштвену политику, већ према времену и околностима. Стога су у певачком раду своје деловање усмерили својим самостланим правцем, не чекајући оверу правила. А кад је запретило од

војних власти да друштво буде притиснуто, бежало се под окриље цркве и прихватало црквено име.

Познато је да је митровачка Српска црквена општина у оним бурним годинама после 1848, 22. октобра 1849. године у име српског народа поднела молбу бечком Цару, сажету у шест тачака, како би се остварили закључци Првомајске скупштине у Сремским Карловцима за стварање слободне српске Војводине са народним Правитељством, што је доказ да је у Митровици било људи са доста мудрости и умешности за вођење народне политике у сврху штићења народних права.

Историја и први рад „Српске црквене певачке дружине“ уско је, истакнимо то још једном, везан са историјом и радом „Српске грађанске читаонице“ у Сремској Митровици, што је јасно видљиво из досадашњег излагања. Стога није чудо што је М. Медић у *Споменици* Српске грађанске читаонице на страни 30 написао: „Српска грађанска читаоница и Српска црквена певачка дружина срасле су се својим радом ‘као нокат и месо’. Светосавска беседа Српске црквено певачке дружине није се могла замисли.....“

На „Српску црквену певачку дружину“ може се иначе применити оно што је „Савез српских певачких друштава“ уопште рекао: „Ако је требало притећи у помоћ женским задругама, читаоницама, неговати српску друштвеност приређивањем села, беседа, забава, певачке су се дружине свагда вољно одазивале и суделовале у пословима. А како и не би кад су скоро једни те исти људи оснивали обе установе и под истим кровом оне деловале и у истим друштвеним просторијама радиле и стварале – остваривале своје циљеве дуги низ година т.ј. све док су обе установе биле заједно у касини „Зелени венац“ и док нису пресељени у просторије ‘Српског дома’, односно кад је рад певачке дружине одвијан у зборници ‘Српске основне школе’, све до почетка Другог светског рата.“

„Српска грађанска читаоница“ је од свог оснивања, па све до 1895. године, заједно са певачким друштвом била смештена у касини „Зелени венац“, а од 1895. до 6. 9. 1914. тј. до фаталног датума када је изгорео „Српски дом“, била је смештена у овој згради. Уз њу је једно време, 5-6 година у „Српском дому“ била и СЦПД. Међутим, када је „Српски дом“ преуређен у хотел „Меркур“ из рунделе су пресељени Читаоница у приземље Дома (стан према црквеној порти), а певачко друштво у школску зборницу како је то напред већ напоменуто. После свршеног Првог светског рата, „Српска грађанска читаоница“ је прорадила 1919/1920. године у новим, скученим просторијама у згради „Дирекције шума“ („Пе-

троварадинска имовна општина“)[10] на корзоу, док је „Српска црквена певачка дружина“ наставила рад у истој зборници „старе српске основне школе“[11] (са мањим изузетком 1928/29. године, за време претседника Стевана Релића, (тадањег директора гимназије). Г. Стеван Релић је за 1-2 године обезбедио Дружини смештај у гимназијској згради, једно одељење (зграда т. зв. Палестина) где је дружина радила и хор певао.

Брзо иза тога дружина се опет преселила у стару зборницу, која је тада била само кацнеларија „Српске црквене општине“ и певачке дружине за несметани рад, у којој је Дружина радила и певала све док је нису ликвидирали усташе. Како се види, стамбене прилике ни Читаонице, а ни Певачке дружине нису биле добро и трајно сређене од постанка, па све до краја њиховог живота. Сличну судбину имала су и остала српска друштва и установе. Ради тога је савим разумљиво да се „Српска црквена певачка дружина“ сложила и прикључила читаоници као иницијатору да се створи „Српски просветни дом“ у коме би нашле свој дом и своје просторије за несметнаи рад и читаоница и певачка дружина, па и остале српске установе и просветна друштва.

Појашњења ових намера ради, прескочићемо неколико година историје СЦПД, па ћемо споменути да је почетком месеца јуна 1911. читаоница озбиљно покренула мисао изградње „Српског просветног дома“. По одлуци Одбора читаонице од 9. 6. 1911. њен тајник Живко Дракулић, као пуномоћник купио је на дражби плац-грађевинско земљиште (бивше власништво Гамиршека), ћошак улице Паробродске број 2 (сада зграда „Шумског газдинства“) за 20.200 круна. За ту суму, споразумно су створене облигације и уплаћене од стране учесника, свих српских просветнокултурних друштава (поред других и Пев. дружина) који су чинили Задругу за зидање и одржавање „Српског просветног дома“. Нажалост овај се дом није никад ни почео градити, али је за његову изградњу 15. 6. 1913. приређена корисница-забава у Градском шеталишту (парку) у заједници од свих просветних друштава. То је била заједничка манифестација просветне снаге која је донела 1.002,72 круне у корист тог будућег Српског просветног дома. Пред сам рат, формално и правно, било је све сређено: плац купљен и исплаћен од самих учесника којима су издате обвезнице на принципу деоничарског друштва (деонице), али до градње, како смо већ напоменули, није дошло ни после свршеног рата. Наиме, већ 1921. године, дошло је путем надлежних органа решење да се започне ликвидација тог деоничарског друштва. Године 1923.

[10] Данас зграда МУП-а у улици Светог Димитрија са погледом на Трг Ђире Милекића, прим. прир.

[11] Данас дечије и завичајно одељење Библиотеке „Глигорије Воаровић“, прим. прир.

ликвидација је коначно извршена. Та лепо замишљена, добра и племенита идеја је на тај начин неславно и мимо друштава која су покренула рад на њеном остварењу, пропала. Дом се није никада ни изградио.

Митровачка „Српска црквена певачка дружина“ од првих дана свога постанка била је ношена омладинским идејама, јер је дух те омладине, која је после творила „Уједињену омладину српску“ задојио многе родољубе широм Војводине, од Вршца, Бечкерека (Зрењанина), Панчева и Новог Сада, па све до Земуна, Митровице и Вуковара. У том омладинском покрету који је деловао не само кулутрно, већ и политички, као „Уједињена омладина српска“ – није се могло дуго одржати, али је семе рада тих годишњих омладинских скупштина унео известан ред и схватање за национални рад на пољу певаштва. У том раду узела је учешћа, макар и мало, и митровачка певачка дружина, о чему ће бити речи на каснијим страницама.

Док се митровачка „Српска црквена певачка дружина“ борила са својим полетничким тешкоћама у раду уз помоћ спремног музичара, свог првог диригента Јована Радауша, дотле је панчевачо певачко друштво имало успеха са својим врсним диригентом Даворином Јенком, чија је делатност у панчевачком „Српском црквеном певачком друштву“ од културно-историјске вредности за српску вокалну музику. Јенко је ударио добре темеље систематском певачком раду, који су остали трајни као панчевачка традиција, која се преносила и у друга српска певачка друштва.

Даворин Јенко је врло много допринео за развитак српске хорске песме, као и на пољу српске композиције. Од колико је важности за културу у музици Јенко, нека нам посведочи један цитат, тачније извод др Милоја Милојевића из његовог написа *Интимни лик Даворина Јенка* у коме се поред осталог каже: „Када са тим уверењем пођемо ка личности Даворина Јенка, која већ двадесет година (писано 1925.) мирно почива на љубљанском гробљу, ми морамо рећи да је наша југословенска музика код Срба много дужна Даворину Јенку. Он није отварао тешке капије нових царстава, није просецао и утирао путеве. Али је био таленат и ишао је одређеним путем кроз свој рад, са искреном песмом на уснама, топлом, патриотски раздраганом, понекад и на неки начин драматично понесеном, и своју песму је умео да оствари, својом скромном али чистом техником и да је пренесе у срце безбројних певача свога рода. Тих, али не без нерава, понекад можда и неправедан и личан као судија, Јенков је век – проживео је осамдесет година и умро је у Љубљани 25. новембра 1914. као српски поданик, у часу кад су наши легиони падали на Руднику бранећи отаџбину од завојевача – његов дуги век био испу-

њен радом и он је од себе дао све што је могао. А све што је дао сведочи о томе да је у његовом бићу пребивала искра Божја и да је знао како ваља стварати за људе свога доба, и могао је оно што је хтео и да уобличи помоћу тонова, како је хтео. А то је доста за скромно место у историји наше музике. Ми му га дајемо уверени да чинимо правду и да одговарамо нашој савести. Тим пре што је Јенко, као композитор остао жив и после своје смрти и данас још има слојева у нашем друштву који ће имати уха и душе за старинске акценте Јенкових музичких исповести." (*Звук* 8-9, 1935, 291)

Покрет и рад „Уједињене омладине српске", вратимо се након овог узлета у главни ток наше монографије, имао је у Војводини одраза на сарадњу и касније и у раду митровачке „Српске црквене певачке дружине". Из самога рада „Уједињене омладине српске", која је имала гесло „Не дајмо се" поред политичких циљева, створена је и идеја о стварању српске певачке заједнице. Још 1866. „Прво београдско певачко друштво" обраћа се писмено панчевачкој „Српској црквеној певачкој дружини" са идејним програмом за стварање певачке заједнице у циљу међусобног помагања на пољу певаштва, па позива Панчевце на договор и сарадњу. Панчевци, духовно и идејно спремни и једнодушни, нису тај позив могли прихватити, јер им мађарске власти не би никада тако нешто одобрили, па би дошло у питање не само остварење те идеје, већ и сама ексистенција – опстанак, већ створених српских певачких друштава и идејно повезивање истих на територији бивше Аустро – Угарске.

Међутим, Панчевци се нису одрекли идеје о стварању српске певачке заједнице. Шта више, на својој седници СЦПД Панчево, од 5. 5. 1867. године, путем јавности, „свима српским друштвима (певачким) о томе јави с предлогом, да свако таково друштво од своје стране извесну своту годишње на оснивање фонда одреди, из којега би се издавање певачких производа на тај начин олакшало, што би се дотична дела откупити имала, а уједно онима који се музици посвете, за образовање њихово у потребним случајевима нужне стипендије давати могла."

Те исте 1867. године у Београду са великим бројем чланова учествовали су Панчевци, певачи, на 2. Годишњој скупштини Уједињене омладине српске, на којој је било разматрано и то питање, јер је код уједињене омладине преовлађавало мишљење да будуће српске певачке заједнице треба да буду интегрални део „Уједињене омладине српске". На тој идеји сарађивала је и митровачка „Српска црквена певачка дружина" у моменту када је дошло и до остварења те идеје у Вршцу 2 године касније, где је била заступљена и Митровица преко својих делегата Симе Тодоровића и потпредседника Живка Оцића, тадашњег католич-

ког капелана у Митровици. Наиме, о Духовима 1869. вршачко „Српско црквено певачко друштво“ освећивало је своју друштвену заставу приредивши у ту сврху једну велику национално-певачку свечаност, на коју су поред бројних делегата из целога српства учествовала и певачка друштва из Београда, Новог Сада, Темишвара и Панчева. Међу делегатима налазили су се многи тада познати претставници „Уједињене омладине српске“ и познати јавни радници: Владимир Јовановић, Гига Гершић, др Светилав Касапиновић, др Милан Кујунџић-Абердар, Јован Павловић, др Милан Јовановић, др Лаза Костић, књижевник, Александар Сандић и многи други.

Први дан Духова одржано је свечано освећење заставе, велики концерт, предавања и банкет. Други дан је био одређен за одржавање саме скупштине и расправљало се о певачким и музичким питањима, а нарочито о стварању материјалне основице за извршавање постављених певачких циљева. Вршачко „Српско црквено певачко друштво“ је имало да изнесе све дискусије и да саопшти свим певачким друштвима планове које је требало да сачини, што је и учинило. На годишњој скупштини „Уједињене омладине српске“ одржаној те године у Великој Кикинди на основу поднетих писмених предлога будућих чланова певачких друштва израђен је стилизован и јединствен статут за певачке заједнице којој је предстедник Антоније Хаџић. Скупштини је поднет извештај певачког одсека омладине, у коме су углавном били формулисани ови закључци: „Заједница српских певача јесте интегрални део српске омладине; она држи сваке године главну скупштину; она оснива глазбену основицу, обвезом да свако певачко друштво сваке године приређује по једну беседу у корист те основице или да положи 100 форинти готовине; приходом сваке скупштинске беседе и добровољним прилозима. Из ове се основице одређује награда за ваљане српске композиторе и стипендије за ученике у глазбеној вештини. Без дискусије овај је извештај узет на знање.“ (*Застава* 105, 5.9.1896.)

Према писању др М. Томандла види се да је вршачко „Српско црквено певачко друштво“ имало много потешкоћа и муке док је привукла у Заједницу неколико певачких друштава. Оно велико одушевљење које се испољило на свечаностима у Вршцу, брзо се охладило, па се скоро изнова морало радити на стварању Заједнице. Према записнику друге скупштине „Српске певачке заједнице“ одржане као прве заједнице која је обједињавала Србе певаче са обе стране границе, а што је било врло велика и политички опасна ствар у Новом Саду 30. 8. 1870. види се да су ту Заједницу сачињавала само ова друштва: белоцрквaнско, вршачко, митровачко, панчевачко и шабачко, од којих је вршачко упла-

тило 138, 29 форинти у основицу као чист приход од једне своје беседе, док је панчевачко певачко друштво уплатило статутарни улог од 100 форинти, које су своте уз вредност у двема руским сребрнама од 470,67 форинти и у поклоњеним књигама, тј. у 99 примерака *Аманета у пепелу* од Јована Деметровића у Темишвару и 10 примерака *Париз у Америци* од Владимира Николића, сачињавале целу материјалну имовину Заједнице. Остала друштва нису уплатила своје улоге изговарајући се на разне начине: белоцрквенско певачко друштво, што је тек у априлу ступило у Заједницу, па није више било погодног времена за беседе; митровачко певачко друштво опет из разлога, што је чекало објаву годишњег одбмора, да је Заједница отпочела са радом касно и зато што у погодно време није могло да приреди беседу; вуковарско певачко друштво зато што му државна власт није потврдила друштвена правила, док је представник новосадског певачког друштва изјавио да је друштво донело одлуку да ступа у Заједницу, али да јој то није јављено кривицом друштвеног секретара, а беседу такође није одржало због непогодног времена. Друга два друштва и то земунско и тителско, доставили су писмено Заједници, да у њу не ступају због својих слабих финансијских прилика, јер им беседе не доносе довољно материјалних прихода.

Тако је било стање „Српске певачке заједнице“ у првој години њеног опстанка. Ипак, зато није се клонуло духом, него се наставило са радом на одржавању Заједнице, односно на спровођењу њеног задатка. На годишњој скупштини у Новом Саду, она решава да се Даворину Јенку даде помоћ од 200 форинти за његово усавршавање у музичким студијама на конзерваторијуму у Прагу, затим да се распише натечај за једног стипендисту и награде за три најбоље композиције, да свако друштво сачини списак својих песама да га измени са осталим певачким друштвима, те, коначно да се о трошку Заједнице прикупе и издају народне песме, е да би их се тако сачувало од пропасти.

Кад је деловодни одбор поднео свој извештај на трећој скупштини „Српске певачке заједнице“, а приликом одржања шесте скупштине Уједињене омладине српске дана 16. 8. 1871. у Вршцу, било је стање овако: од друштава која удовољише својим обавезама, беху само вршачко и панчевачко и два приватника: од друштава која пак својим обавезама не удовољише, али се до скупштине сматраху за чланове Заједнице беху: белоцрквенско, вуковарско („Јавор“), новосадско, митровачко и шабачко са још два приватника, један свештеник и један глумац, док тројица беху брисани из чланства.

Из предњег излагања види се да је митровачка „Српска црквена певачка дружина“ одмах од свог оснивања била у току догађаја на пољу

певаштва и да је одржавала присне и братске певачке везе са певачким друштвима у Панчеву, Београду, Сомбору, Вуковару, Шапцу и Котору, са којима су биле везе не само по питању измене искустава и размене нота, већ и узајамне посете, што ћемо видети у даљем излагању историје ове певачке дружине, која је имала доста смисла за заједничку ствар, али и снаге да се афирмира као једно певачко друштво од завидног угледа створеног кроз свој вишедеценијски богат и успешан рад. Уз то, ова је певачка дружина била поборник стварања „Заједнице српских певача" у седмој деценији прошлога века, активно је, као што ћемо то видети поближе касније, пришла „Савезу српских певачких друштава" у Сомбору 1911. а затим добровољно и успешно приступила је и „Југословенском певчаком савезу" у Београду 1923. године и остала његов члан до самог крвавог светског рата 1941. не напуштајући заставу певаштва кроз цео свој животни период.

Под својим првим председником, угледним митровачким грађанином Павлом Панаотовићем и првим хоровођом Јованом Радаушом, све од постанка до 1869. године, друштво сем напред наведених приредаба, није одржало приредбе, или за њих немамо податке, иако је по изворима *Спомените* М. Медића певачко друштво јамачно у свакој години суделовало у програму Светосавских беседа и било главни носилац програма, као и носилац друштвеног живота приређујући села и веселице у читаоничким просторијама за своје чланове и грађанство, на којима је увек помогла свирка војне регименте музике, пошто је њихов капелник уједно био и хоровођа. Није нам познато кад је и како исти отишао, иако је његов рад из садање перспективе био задовољавајући, пошто је био професионални музичар и иза себе оставио низ композиција, чак и хорских, које су својевремено певане у друштву и чуване у нотној архиви до светског рата (1941. године).

Међутим, постоје писмени подаци о његовом следбенику – другом друштвеном хоровођи Славољубу Лжичару, који је у Митровицу дошао половином 1869. године из Панчева, из тамошње „Српске црквене певачке дружине", где је био непуне четири године хоровођа, дошавши из Загреба, где је био хоровођа Хрватског певачког друштва „Коло".

Славољуб Лжичар био је врстан хоровођа, са великим диригентским искуством: строг и педантан. Као и у Панчеву и у Митровици постепено је уводио своје методичне мере као новине: пробање гласа и друго. Иако је у панчевачком друштву био релативно кратко време, тј. непуне 4 године и исто напустио по отказу друштва у коме је дошло до мањих распри, неслоге у хору изазване против хоровође, могло би се закључити да је и у Митровици био кратко време. Међутим, Сл. Лжичар

је био, судећи по неким подацима, нешто више година, али ипак нема тачних података када је напустио Митровицу. За време његовог периода рада у митровачкој „Српској црквеној певачкој дружини“ има података да је 30. 1. (субота) 1871. године под његовим вођством одржана беседа са следећим програмом*:*

1. *Козачка* од др Љ. Прохазке, коју пева мушки хор.
2. *О слободи*, говорио др Јован Ђурић.
3. *Славија* од Х. Војачка, певао уз пратњу гласовира Сима Теодоровић.
4. *Декламација*, декламовао В. Крстић.
5. *Смена ср̄ско-народних п̄есама*, збирка друга од В. Хорејшека, за мешовити збор коју је удесио Славко Лжичар.
6. *Дечија симфонија* од Б. Ромбергера.

Потом је, према подацима из архиве „Првог београдског певачког друштва“, одржана игранка.

„Српска црквена певачка дружина“ потом суделује на забави коју приређује Одбор српско-грађанске читаонице митровачке 14/27.1.1871. на дан Светог Саве са програмом:

1. *Песма Свет̄ог Саве*, коју је певао мештовити хор.
2. *Говор о Свет̄ом Сави*.
3. ....., пева мушки збор.
4. *Декламација*.
5. *Девојкин сват̄овац* од В. Хорејшека, пева мушки збор.
6. *Полка*, пева мешовити збор.
7. Игранка, а при одмору изигравање добровољних прилога.

Из записника „Првог београдског певачког друштва“ видимо да је митровачка „Црквена певачка дружина“ најавила свој корпоративни долазак и учешће на годишњој скупштини „Уједињене омладине српске“ у Београду 1871. и том приликом је наречено да ће певати под својим хоровођом Славољубом Лжичаром *Чујеш ли Српски Боже* и *Невером ме звао* што сведочи да су Митровчани имали учешћа у омладинском покрету. Међутим, на тој скупштини Митровчани нису учествовали како се види из истог Записника, и то из непознатог разлога. Највероварније је то да им аустријске власти нису допустиле прелаз границе.

Исти избори показују да је митровачка „Српска црквена певачка дружина“ одржала и 1870. године приредбе и послала програм, позив на забаву Београђанима: први за 14/27.1.1870, а друго за 8/21.2.1870. али у

„Записнику“ је остала само констатација „узето на знање“, а нису наведени садржаји на жалост, па нису познати програми. Но, сигурно је сасвим то да је у то доба у Митровици још увек био вођа Сл. Лжичар.

Из других докумената сазнајемо да је на програму о Савиндану 1870, одржаном у просторијама читаноце било:

1. *Песма Светог Саве*, певао ју је мештовити збор.
2. *Говор о Светом Сави,* који је говорио В. Марковић.
3. *Жал ми Татранскехо Словена*, певао ју је мушки зобр.
4. *Декламација*.
5. *У бој* од Зајеца у извођењу мушког збора.
6. *Декламација*.

Према „Записнику“ „Првог београдског певачког друштва“ из 1872. године, два делегата из Митровице су позвана на свечаност поводом ступања на престо Кнеза Милана Обреновића, на шта су у писменој форми Митровчани позитивно одговорили. Овај податак сведочи да су патриотске побуде са обе стране Саве постојале и да су се јавно испољавале у виду националних манифестација.

У исто време, настављена је сарадња и са читаоницом. Из једног закључка читаонице од 2. 2. 1867. донетог на седници којом је председавао Анастас Зика, предложено је да се за време поста одржи неколио забава, а директор Димић (мисли се на руководиоца добровољног позоришног друштва које је радило и постојало у оквиру саме читаонице, као њен огранак) примио је на себе да програм прве забаве склопи и да се са певачким друштвом уђе у договор о реализацији. Још боље о сарадњи сведочи пример како је читаоница и новчано помагала рад певачког друштва. Наиме, Главна скупштина од 3. 1. 1871. одредила је „Српском црквеном певачком друштву“ годишњу припомоћ од 100 форинти до даљњега опредељења, и то ради сигурнијег одржавања и распрострањења делокруга рада. Такова јој је припомоћ дана и 1872, па и после више пута. У осталом, на Другој Главној читаоничкој скупштини 1867, Скупштина је одобрила закључак Одборске седнице за ту годину којим је Одбор све чланове певачке дружине примио као своје почасне чланове према члану 13 друштвених правила. И то је свакако одраз признања за плодну сарадњу и давање заједничких програма на беседама и забавама. А то све значи постојање заједничког и успешног рада на друштвено-забавном пољу.

„Српска грађанска читаоница“ је одржала на Ивандан 7. 7. 1871. године у својим просторијама село са првим предавањем које је одржао др

Јован Ђурић, са темом „Из науке о народној привреди“. На самој седници предавач је изнео своје мишљење, да та предавања не треба да буду школа, већ да поред предавања на њима буде и певања, декламације и другог забавног програма, како би било прихватљивије за публику. Следеће је село одржано 2. 8. 1871, са наставком исте теме од 7. 7. уз суделовање и певачког друштва. Такова су се села одржавала још 28. 11. и 19. 12. 1871. Више их није било јер је Главна скупштина већ 2. 1. 1872. коментарисала да грађанство није показало интерес за овакова села.

По мишљењу писца *Спомениче* Моје Медића, читаоница је прву Светосавску беседу одржала јануара 1867. уз учешће „Српске црквене певачке дружине“. Ми морамо истаћи да је прву Беседу о Светом Сави, још 1866. желела приредити родољубива српска певачка дружина у читаоници и да је добила приход од 60 форинти, а да је на Главној скупштини Читаонице 7. 1. 1867. њен новоизабрани тајник др Љубомир Ненадовић оштро се изјаснио против одборника Симе Теодоровића, који је био и одборник „Српске црквене певачке дружине“ и предложио да обе установе заједнички организују Светосавску беседу. Резултат те распре беше по Медићу да се вероватно 1866. године Беседа о Светом Сави није одржала, јер нема никаквих података о њеном одржавању.

Али, зато је 1869. године одржана Светосавска беседа. Свечаност је била велика. По свршеној служби, „по постојећем већ овде обичају осветио је водицу свештеник Коста Змеановић и свечани тај акт згодном беседом докончао“. На вечерњој забави, после двеју декламација, говорио је Коста Трумић *О западњачкој цивилизацији*, а Живко Оцић (потпредседник „Српске црквене певачке дружине“ и одборник читаонце српског грађанства) говорио је *О развијању народа*. У програму је суделовала „Српска црквена певачка дружина“, а певања и говори неизменично су текли.

Током своје историје – кроз рад и праксу, Светосавске беседе је редовно приређивала „Српска грађанска читаоница“ у чијим је програмима редовито учествовала „Српска црквена певачка дружина“. Међутим уочи нове године биле су касније као обавезне забаве „Српског црквеног певачког друштва“, на којима је кроз биран програм то певачко друштво давало приказ једногодишњег рада и највиши домет у своме певачком раду, а бројна и бирана публика као највернији симпатизери богатим аплаузом су награђивали хор, певаче и њиховог хоровођу за трудољубив, самопрегоран рад и показан успех у раду.

Но, историје ради, треба истаћи да је идеја о приређивању забаве уочи нове године поникла у читаоничком управном одбору, на њиховој седници 29. 12. 1872, када је први пут покренута жеља чланства да се

једна забава уз суделовање „Српске црквене певачке дружине“ приреди уочи нове године. Та је жеља једногласно усвојена, и те су забаве приређиване унапред, а редовито.

У то време, као последица укидања Војне граниице, тачније 1873. дошло је до расформирања Петроварадинске Крајишке пуковније у Митровици, којој је на Преображење те године читаоница приредила забаву са игранком, јер је уследио одлазак многих официра који су иначе били чланови читалишта.

Године 1875. основано је у Митровици „Учитељско друштво“ за петроварадинско окружје, па је њихов одбор затражио од „Српске грађанске читаонице“ салу у сврху одржавање будућих предавања чији је почетак одређен за 28. 11. 1875. па од тада сваке наредне недеље. Читаоница је одобрила ове захтеве, па је одржано 4 предавања и то:

1. *Пролоī* од професора Симе Франгаша и предавање *О ваздуху* директора Реалне гимназије Фрање Шплихала.
2. *О срūској народнојūесми* од Славољуба Лжичара, диригента „Српске црквене певачке дружине“.
3. *О ūоēūичносūи и значењу имена женских* од Николе Фрковића.
4. *О васūиūавању уоūшūе* од Владе Марковића.

Из ових података видимо да је и 1875. Славољуб Лжичар био хоровођа „Српске ццрквене певачке дружине“ у Митровици. На жалост, ови подаци су и последњи које имамо када говоримо о деловању Славољуба Лжичара у митровачком друштву.

Захваљујући раду Меда Мојића, сазнајемо да је дружина активно радила и касније, па је видимо на Беседи 1881. на којој је присутан и Владика Герман Анђелић, који је том приликом читаоници дао добровољни прилог од 100 форинти. Према записима „Првог београдског певачког друштва“ из 1882. видимо да је митровачка певачка дружина пријавила своје учествовање на београдској прослави 30. годишњице тамошњег друштва и то са песмом *Завичај*, што нам јасно сведочи да је митровачко певаштво радило, имало свог хоровођу и било способно да учествује на прославама високог квалитета са својим хором.

На жалост, не знамо са којим је хоровођом хор био на прослави. Можемо са сигурношћу претпоставити да је Славољуб Лжичар још увек био у Митровици, све док га није заменио његов следбеник Јован Волф, прашки конзерваториста. И овај хоровођа Волф је био по народности Чех, који је своје музичке студије започео у Бечу, где је стекао бројне познанике и пријатеље митровачке студенте бечког факултета, који су ка-

сније одиграли улогу у привлачењу Ј. Волфа да дође у Митровицу и ту остане пуних десет година и више.

Међутим, по питању Славољуба Лжичара треба истаћи и то да и даље остаје доста непознаница о његовом животу у Митровици. Може се сасвим основано претпоставити да су, почев од 1875. односи између њега и митровачке дружине били нарушени, па је у периоду до доласка Ј. Волфа можда постојао неки други хоровођа, а о коме још увек немамо јасних података.

Оно што са сигурношћу можемо рећи, јесте да је 14. (27.) 1. 1877. одржана Светосавска беседа, те да је на вечерњој забави певано: 1. *Ускликнимо* (мушки збор) и 2. *Жалостни глас звонов* од Римера (можда пре Вилхара), а да је пева мушки збор. Да је митровачка дружина током овог периода радила сведочи и *Споменица Стевана Мокрањца* аутора Косте Манојловића, који истиче да је иста сарађивала са „Првим београдским певачким друштвом". Митровица је, у сарадњи са београдским али и неготинским друштвом, бележи Манојловић, дала обавезу да ће давати села и забаве у корист стипендирања Стевана Мокрањца, за време његових студија у Минхену, на тамошњем Конзерваторијуму.

Плакат, позив на 1. Славу Срба певача, Сомбор 1914.

Пехар за освојено 2. место, Сомбор 1914.

Медаља за освојено 2. место, Сомбор 1914. предња страна

Медаља за освојено 2. место, Сомбор 1914. задња страна

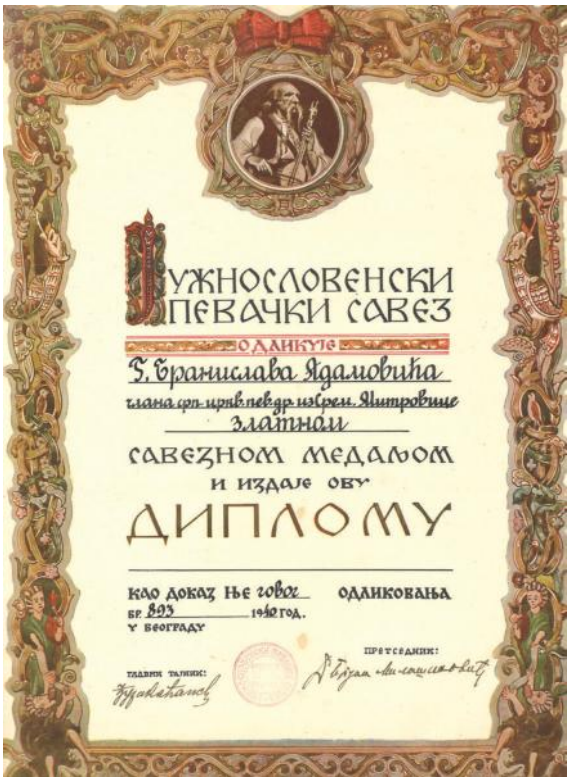
ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ
ПЕВАЧКИ САВЕЗ
ОДЛИКУЈЕ
Г. Бранислава Адамовића
члана срп. црнв. пев. др. из Срем. Митровице
златном
САВЕЗНОМ МЕДАЉОМ
И ИЗДАЈЕ ОВУ
ДИПЛОМУ
КАО ДОКАЗ ЊЕ ГОВОР ОДЛИКОВАЊА
БР. 893 1940 ГОД.
У БЕОГРАДУ
ГЛАВНИ ТАЈНИК:
ПРЕТСЕДНИК:

Указ о додели златне медаље ЈПС Браниславу Адамовићу

Златна медаља ЈПС додељена Браниславу Адамовићу, предња страна

Златна медаља ЈПС додељена Бранославу Адамовићу, задња страна

Сребрна медаља ЈПС додељена за заслуге

Друштвена значка СЦПД Сремска Митровица

Друштвена значка СЗПД „Стражилово“ Сремска Митровица

Значка са певачког слета у Сомбору 1937.

Значке са певачког слета Жупе „Лаза Костић“ у Борову 1940.

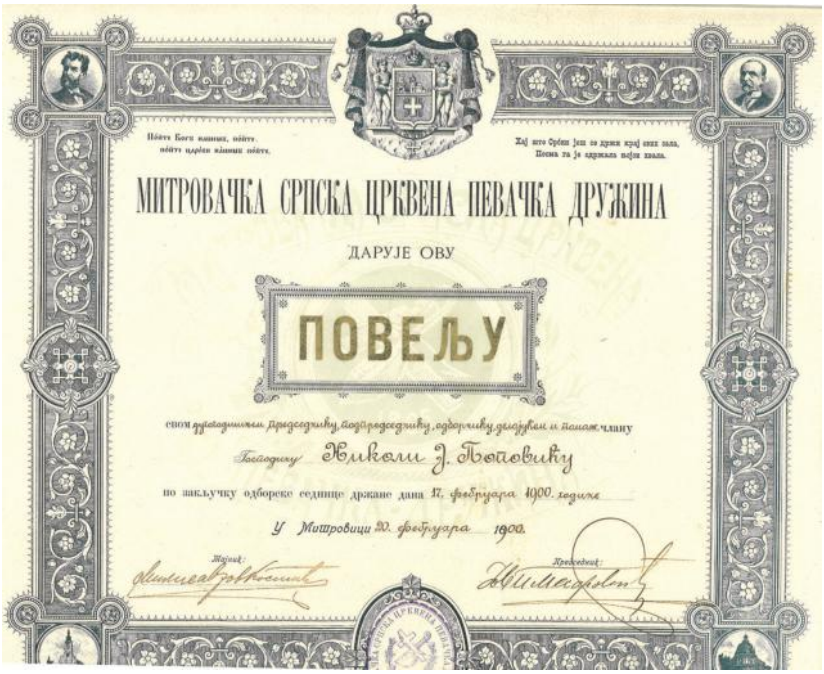

Повеља СЦПД додељена председнику Николи Ј. Поповићу

Повеља СЦПД Стевану Марићу

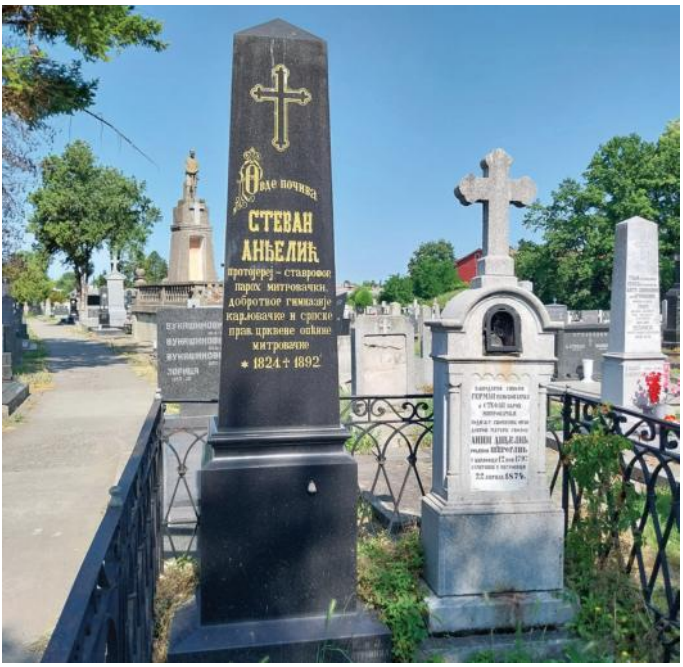

Гроб Стефана Анђелића, једног од оснивача СЦПД у Митровици

Гроб утемељивача СЦПД, Стевана Адамовића

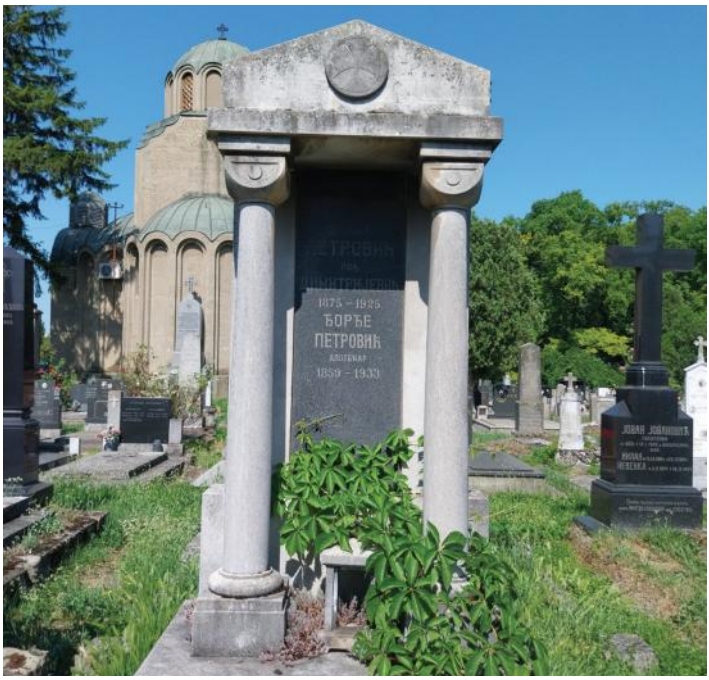

Гроб председника СЦПД Ђорђа Петровића

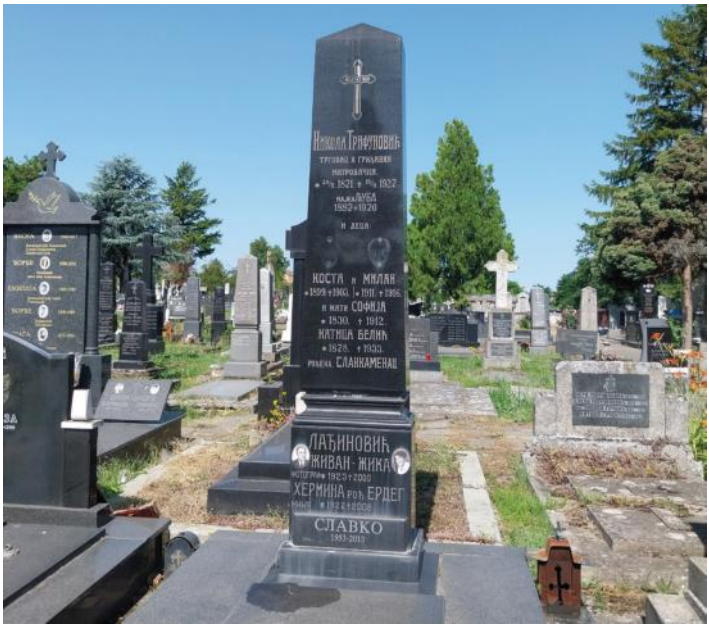

Гроб председника СЦПД Николе Трифуновића

Гроб председника СЦПД др Николе Радојевића

Чланови Хора „Кранчевић“ са хоровођом Јованком Иванић (скроз десно) из Сремске Митровице полажу венац на гроб Петра Кранчевића, 2024.

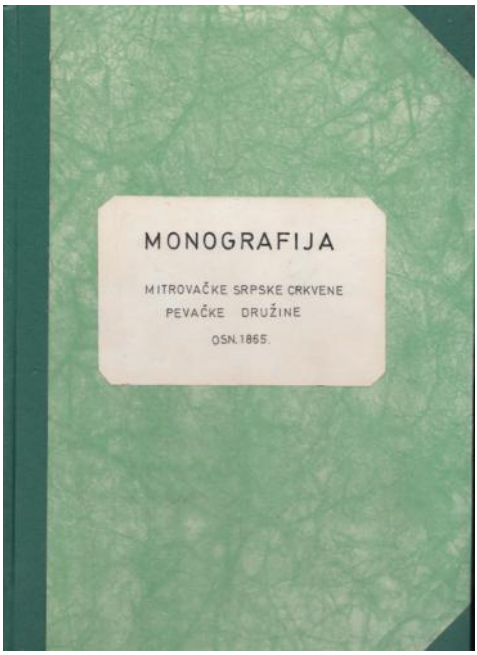

Корице Монографије Бранислава Адамовића чију је копију „Музеју Срема“ оставио Миле Адамовић

Гроб Бранислава Адамовића

ДРУГО ПОГЛАВЉЕ

период рада хоровођа: Ј. Волфа (1884-1895); Ј. Јудла (1895-1903); Богумила Холупа (1903)

Период Ј. Волфа и Ј. Јудла – прашких конзерваториста

У претходном поглављу за период рада од оснивања 1865. г. до доласка за друштвеног хоровођу Ј. Волфа и то до 1884. г. – према расположивим документима и подацима видели смо да су радила само двојица хоровођа: Јован Радауш (1865-1869.) и Славољуб Лжичар (1869-1875.) иако долазак Јована Волфа из Прага пада у првој половини 1884. г. па се намеће питање: а који је још хоровођа могао бити у том временском размаку од 1875. до 1884. г. тим пре, јер се види из података, да је Певачка дружина радила и 1877, а нарочито 1882. и 1883. г. када је видљиво значајније излажење хора пред публику.

Период рада певачке дружине под хороводством омиљеног и врсног музичара Јована Волфа не можемо описати, а да његов долазак не пропратимо једном анегдотом до које смо дошли посретством угледног бившег певачког радника и уважене претседнице певачке жупе „Иса Бајић – Нови Сад“, старе г-ђе Милице др Моч, којој велика хвала, као и личностима, које су нам пружиле аутентничне податке о свему томе и то: г. инг. арх. др Марку Видаковићу у Загребу и бившем члану ове дружине г. др Светозару Ивковићу, адвокату у Загребу, обојици драгим Митровчанима, хвала!

Г. др Светозар Ивковић дао је свој прилог о Јовану Волфу, а г. инг. арх. др Марко Видаковић о Јосипу Јудлу. Оба ова података – прилога могу се сматрати аутентичним, па ћемо их цитирати како су добијени још 1971. год. Тако, адвокат др Светозар Ивковић у свом допису између осталог саопштава: „Ја имам само један позив на ‘Светосавску беседу’ одржану 14/27. јануара 1904. год. који је случајно остао код мене сачуван (јер га је мој покојни отац метнуо у фасцикл у коме су биле моје школске свједоџбе). Премда нема никаквог нарочитог значења, из њега се види ипак да се у то време наше певачко друштво називало „Српска црквена певачка дружина“ и зато га прилажем као документацју. Из тога позива се види – у вези са програмом – да је то друштво имало и вршило у оно време своју националну мисију. Осим тога што је гајило црквену музику, учествовало је не само на Светосавским беседама, него и на забавама које је кроз деценије прирећивала на трећи дан Божића (Св. Стефан) „Српска женска добротворна задруга митровачка“, а појало је кадгод у цркви и на Видов-дан у манастиру Раваници, кога дана је била

његова црквена слава. Др Видаковић је изнео своја сећања на хоровођу Јудла, док ја износим своја на његовог претходника Волфа.

Интересантно је да се ни др Видаковић а ни ја не сећамо крсног имена Јосиповог, као ни Волфовог. Разлог је томе што су их многобројни њихови пријатељи у директном саобраћају са њима стално ословљавали само по њихову презимену. Волф је био, по мом осећању, најстарији, односно први хоровођа, који је свршио конзерваторијд, дакле имао квалификацију за тај положај. Не могу тврдити али чини ми се да су пре њега били хоровође поједини тадањи учитељи 'Српске вероисповедне школе'.

Које године је Волф постао хоровођа не знам. Сигурно је да је то било већ у почетку последње деценије XIX века. (Није искључено можда и годину две раније). Био је пореклом Чех. Ученик Сметане. Свршио Конзерваторијум у Прагу са одличним успехом. Његов ангажман за хоровођу нашег певачког друштва, представља сигурно јединствени случај. Анегдота о томе (која је апсолутно аутентнична) је ова: Волф је био најпре ђак бечког конзерваторија где се упознао са лепим бројем Сремаца који су на бечком универзитету студирали право и медицину, да се је са њима здружио и 'лумповао'. Некоји од тих Сремаца постали су касније у Митровици или адвокати или лекари. Волф је са бечког конзерваторија прешао на конзерваторијум у Праг, али одржао је и даље везе са својим приајтељима из Бечa, који су се већ били систематизирали у Митровици. Та веза се састојала, у главном, да су међусобно један другом честитали Божић и Нову Годину.

Једне године (не знам које је то било, али сигурно да је било) један од његових пријатеља из бечких ђачких времена, примио је од Волфа брзојав из Прага у коме му јавља да означенога дана на пролазу за Цариград, стиже у Митровицу у означено време и да би се радовао да дође пријатељима на станицу, да се виде и поздраве. Разуме се да су сви митровачки пријатељи то учинили и чим је воз стигао, одмах му рекоше да мора остати у Митровици један дан, да заједно проведу вече. На питање како то да путује за Цариград, рекао им је, да је на препоруку ректора прашког Конзерваторија добио ангажман као диригент дворске капеле турског Султана. Рекао је затим, да не може остати у Митровици, јер да мора наставити пут, будући да је већ јавио у Цариград дан свога доласка. Та изјава његова није му користила. Пријатељи су га скинули са воза као и његову пртљагу и одмах на станици продуљили трајање вриједности његове путничке карте за 24 сата. Један од пријатеља (лекар) одпослао је, одмах чим су са Волфом стигли у град, брзојав (без Волфовог знања) маршалату султанову у Цариград. У брзојаву је 'шеф Митровач-

ке болнице' јављао, да се је Волф разболио, стигао до Митровице са врло високом температуром, да се налази у болници и да симптоми болести индицирају да би се могло радити о тешкој инфекционој болести која још није могла бити диагностицирана. Волф је тога дана први пут видио Митровицу и у њој је остао све до своје смрти. Никада се није макнуо нити један километар источно из Митровице, а имао је карту за Цариград. Његови митровачки пријатељи приредили су тог дана сјајну вечеру у његову част и то у ресторану где су му резервисали у горњем спрату тога хотела најлепшу собу. Разуме се, позвали су и тамбураше. Вечера је била опулентна. После ње се певало и обилно уживало најбоље сремско вино уз тамбурашку свирку. Весеље је трајало до зоре.

У почетку весеља пријатељи Волфови, певали су 'сремски' сваки и своме. Волфу је то сметало, дигао се и почео диригирати и одмах одређивати: 'крешчендо', 'декрешлендо', 'форте' и т. д. Ишло је то тако неколико пута. Митровачки његови пријатељи морали су понављати док се Волф није задовољио са њиховим певањем. Затим је отишао тамбурашима, почео им дириговати и одређивати исто тако као и пријатељима певачима. Када је и са њиховом свирком био задовољан, одредио је да пријатељи певају, а тамбураши да их дискретно прате.

И једни и други су били одушевљени, а Волф највише. Зато се весеље и протегло, па је на крају Волф био 'одведен' до своје собе и 'спремљен' у кревет. Сутра дан пре подне створили су његови митровачки пријатељи одлуку: Волф се ангажује за диригента певачког друштва са сталним месечним хонораром. Када се тога дана пред вече Волф пробудио и о томе од стране хотелског пресонала био, према претходном договору, обавештен, пријатељ који је становао у непосредној близини хотела, исти је одмах дошао у хотел и затекао Волфа очајног. Увидео је да неће стићи на воз, како би кренуо за Цариград. Пријатељ му је тада саопштио да је ангажован за диригента нашег певачког друштва, те да према томе мора остати у Митровици, а да у Цариград не помишља ни кренути, јер је Маршалат Султанов обавештен да је оболио од тешке инфекциозне болести.

Волф је на то рекао: 'Добро, али ја сам примио од Султановог Маршала аконтацију од 20 наполеондора', на шта му је пријатељ одговорио, да нека му да остатак који није потрошио за путну карту, а они да ће разлику до целога износа надопунити и одмах брзојавно доставити маршалату са пропратним писмом, што су стварно и учинили.

И тако Волф није никада ступио на свој први ангажман у животу т. ј. на положај диригента дворске капеле турског Султана. Први положај на који је ступио и на којем је остао до смрти, био је онај диригента нашег

певачког друштва. Сигурно је био задовољнији, него што би био у Цариграду, јер у Митровици је могао, а ту могућност је свакодневно обилно искоришћавао, бити одани и непоколебиви поклоник бога Баха. То је допринело, да је био доста млад и када је умро.

Са овом констатацијом, везујемо још једну анегдоту која је потпуно аутентична. Једног дана, било је друштво изванредно добро расположено, а нарочито Волф. Један од пријатеља рече Волфу, који је био 'под паром': слушај Волф, зар се ти мораш баш сваки дан 'наљоскати'? На то ће му Волф: 'Е а у ону среду?' 'Коју среду?' запиташе пријатељи, а он им одговори: 'Па знате у ону среду када су пре неколико година били избори, па је у последњи час било забрањено точење алкохолних пића'.

Волф је био не само талентовани диригент, него и врло добар пијаниста, педагог и одличан певач солиста. Знатан број митровачке деце је успешно подучавао гласовиру и постизао добре успехе са њима. Волили су га не само његови ђаци, него и њихови родитељи и нису се љутили, ако после једне 'бурне' ноћи није сутра дан дошао да одржи час подуке у гласовиру. Сви су сматрали да је то било Волфу признато као својеврсно обичајно право."

Предња нам анегдота јасно говори о доласку новог хоровође, али у исто време показује и друштвене прилике тих година које су владале и у Митровици, и у самој певачкој дружини, где је било увек веселих и друштвених младих људи, орних за песму и напредак певачке дружине.

Новом хоровођи није било тешко организирати користан рад, јер је Ј. Волф био лепо примљен и ушао у једну певачку средину која је имала већ стечену певачку традицију и хор са добрим певачима-способним за извођење и озбиљнијих музичких дела. Морамо напоменути, да је „Српска црквена певачка дружина" 17. 5. 1882. била у Београду и узела учешћа на прослави тридесетодишњице „Првог београдског певачког друштва". Та прослава била је велика смотра организоване певачке снаге у српству, коју је и Милорад Шапчанин са позоришног балкона поздравио када је поворка певача манифестирала тај јубилеј кроз београдске улице. Том приликом друштво је пријавило своје учешће са песмом *Завичај* према штампаном програму.

Те 1882. г. био је председник певачке дружине агилни Сима Тодоровић, а потпредседник др Јован Ђурић, бечки студент и врло културан човек, па верујемо да је певачка дружина успешно радила, али на жалост нису нам сачувани ближи подаци из којих бисмо разабрали ко је у то доба био хоровођа и шта је све радила певачка дружина. За податак о претседнику С. Тодоровићу, пак, постоји сачувано једно његово писмо

у оригиналу у „Архиву Срема“ под ознаком 1/100 С 724 Н 2-II из кога се види да је исти даровао Српској црквеној певачкој дружини 17/29. 4. 1882. г. 100 форинти због појања на опелу – погребу његовог милог родитеља. Дакле, дружина је појала, али нам опет није познат хоровођа.

Као истакнути певач и одборник у то се време истиче Пера Бојкић, иначе врло музикалан човек који је чешће ‘ускакао’ за диригента, када је требало заменити правог хоровођу, и то у раздобљу од 1875. до 1900. године. Можда је тај певач – тенор 2 и дугогодишњи одборник – иначе приватни банкарски чиновник и у напред поменутим моментима био диригент, а да за то нема доказа, остаје тек да се утврди. Међутим, сигурно је да је певачка дружина осим својих редовних певачких делатности узимала учешћа у свим јавним културним манифестацијама, тако да је у заједници са „Српском грађанском читаоницом“ била установа око које се одвијао целокупни културни живот Митровице. Тако знамо да је 1883. приликом преноса костију српског песника Бранка Радичевића из Беча у Сремске Карловце, на Стражилово, у име Читаонице свој удео имао и Никола пл. Милекић као и др Владимир Чобанић у име „Српске црквене певачке дружине“.

„Архив Срема“ чува један врло леп и луксузно штампан позив митровачке „Српске црквене певачке дружине“ на забаву од 7.3.1886, за забаву одржану у просторијама „Српске грађанске читаонице“ и то са следећим програмом којим су руководили као хоровођа Јован Волф и као први помоћник Јулка Адамовић:

1. *Боїови силни*, од Даворина Јенка, у извођењу мушког хора.
2. *Des Huguenots, Grande fantaisie dramatique, S* у извођењу Јулке Адамовић на клавиру.
3. *Руске народне їесме*, у извођењу мушког хора, из гласовир од Товачевског.
4. *Декламација*
5. Полка *Брже јунаци*, мушког хора Штоса
6. …… Smit, коју на клавиру свира Мила Јанковић.
7. *Друїо коло срїских народних їесама* мушког хора, од Јована Маринковића.

Позивница је штампана у Митровици, у штампарији Ђерманови и Матић на фином полутврдом каротну, као за визиткарте, док на полеђини као редитељи стоје Шандор Ивановић, Јован Стајић и Веселин Ђ. Гргуров.

Ванредно лепо израђена позивница, сведочи, по нашем суду две ствари: 1. да је „Српска црквена певачка дружина“ знала и умела да створи један програм са својим хоровођом, прашким конзерватористом, високог квалитета, из кога је јасно провејавала културна мисија певачког друштва и славенски дух, пошто су на програму били Д. Јенко, Словенац, Товачевски, Рус и Ј. Маринковић, Србин, а из клавирске солистичке музике тадања бечка музичка школа, коју су изводиле чланице друштва, иначе ученице Јована Волфа, који их је подучавао у клавирској вештини, пошто је сем диригентског рада у овом друштву имао врло велик број својих ученика у подучавању клавира, као врстан пијаниста и педагог. 2. Види се укус и културно стремљење водећих људи у друштву, јер су позив штампали врло укусно, на фином папиру и тиме показали стил рада у друштву да се на овакову приредбу одабере ужи одбор од три члана т. зв. редитељи – три врло угледна и кутлурна своја члана, итнтелектуалца, од којих је био чувени апотекар Веселин Гргуров међу најважнијима.

На тај начин је певачко друштво хтело да покаже да су Срби у Митровици и на кулутрном пољу имали снаге и способности да пруже својој публици у граду доказ колики је висок културни ниво не само певачке дружине, већ целог српског грађанства.

Овај сачувани позив довољно илустрира карактер „Српске црквене певачке дружине“ и њеног хоровође Јована Волфа. Сам Ј. Волф као прашки конзерваториста био је врло способан и даровит хоровођа, па је у једној културној и певачкој средини, каква је била тадања Митровица врло брзо стекао много пријатеља и уживао велике симпатије. Сем рада у певачкој дружини, као што је већ речено, Волф је давао часове клавира и из свих угледнијих митровачких кућа, деца су ишла код њега и са њим радила, чиме је дао доста развоју музичке културе у Митровици. Своје ученике он је као добар педатог, умео и да награди, о чему сведочи и горе наведени програм, јер је уз хор стављао на програм дружине и извођење музичких тачака од стране најбољих и најпосвећенијих ученика.

У августу, тачније 28. 8. 1887. г, подигнут је (о чему је било кратко раније напомена) у тадањем селу Грку, данашњем Вишњићеву, гранитни споменик српском гуслару и песнику Филипу Вишњићу, па је на том свечаном дизању споменика одржан помен, а митровачка „Српска црквена певачка дружина“ била је позвана да учествује и то као чувар Вишњићевог гроба. Наиме, иницијатор подизања споменика било је Српско академско певачко друштво „Зора“ из Беча. У сврху прикупљања потребних средстава за споменик почетком 1887. г. одржана је у Бечу прослава. Како је у то време наш Митровчнанин Ђорђе Ј. Костић (ста-

рији брат трговца Милисава Ј. Костића из „Плаве звезде“) био медицинар на студијама у Бечу, то је он обавестио оца Јована и брата Милисава о тој акцији, а како је пак рођена сестра им Ленка Костићева већ тада била активан члан певачког друштва, то је и митровачка „Српска црквена певачка дружина“ била један од бројних приложника за подизање споменика гуслару Ф. Вишњићу, па је сасвим разумљиво да је ова певачка дружина добила и задаћу да буде чувар тог знаменитог гроба, кога је подигао српски народ.

Сам споменик је израдио Р. Стрешнак у Бечу 1887. г. а на дан постављања, т.ј. освећивања, како то рекосмо, уз суделовање „Српске црквене певачке дружине“ из Митровице, чувара гроба Филипа Вишњића, одржана је и национална свечаност, а митровачко певачко друштво обилазило је овај споменик корпоративно у више махова, као што је било између осталог и у јуну 1925. када је председник певачког друштва био Милиисав Ј. Костић, а диригент Јозеф Влах Врутицки.

Године 1888. долази за председника „Српске црквене певачке дружине“ угледни грађанин митровачки г. Никола Ј. Поповић, поседник и банкар, саветник, дугогодишњи председник Управног одбора „Митровачке штедионице“, касније прерасле у филијалу „Српске банке“ дд Загреб. Овај је истовремено био те године и председник „Српске грађанске читаонице“, па истичемо из *Споменице* Моје Медића, са стране 26, како је о „Светосавској беседи“ био чист приход од 36.60 форинти, само зато што је Павле Панаотовић као кум при резању славског колача положио 50 форинти, а председник Поповић 10.

Ови осведочени доброчинитељи, за време целог свог живота помагали су ове српске установе и давали безброј пута доброчинства. Да наведемо опет Павла Панаотовића, првог председника певачког друштва који је још 14. 1. 1870. приложио Читаоници једну уметничку велику слику „Свети Сава благосиља децу“ (рад непознатог уметника, али наводно из Војке) пред којом се све до 1941. о Светом Сави палила вештаница у славу и хвалу Светом Сави, а певачко друштво појало јектенија и *Ускликнимо с' љубављу*!

Не можемо мимоићи велике заслуге Николе Ј. Поповића, као председника читаонцие и „Српског црквеног певачког друштва“ на добром руковођењу тих установа са много такта смисла и културе. Наиме, још првих година по оснивању читанице и певачког друштва радило се на позоришној уметности. Било је у крилу саме Читаонице оформљено „Добровољно дилетантнско позоришно друштво“ које је успешно радило, али се ипак није одржало, иако је било повољних услова. Стога је председник Никола Ј. Поповић на одборској седници 6. 2. 1888. г. пре-

дложио да се оснује „Доборовољно позоришно друштво“ у којему би суделовало више чланова и чланица „Српске црквене певачке дружине“ као и друге младе снаге спсобне за тај вид културе, које би се пријавиле. Друштво би носило назив „Добровољно позоришно друштво Српске грађанске читаонице“ и управо би Читаоница водила бригу о њему.

Исте године, 14/26. 12. 1888. поднео је председник Никола Ј. Поповић опширнији извештај о оствареним успесима тог позоришног друштва: дали су пет представа са девет позоришних комада и то: 1. *Нису се добро разумели*, 2. *Пола вина – пола воде*, 3. *Сајџијин немир*, 4. *Њања*; 5. *Цилиндар*, 6. *Честитам*, 7. *Ђачки послови*, 8. *Љубавно писмо*, 9. *Школски надзорник*.

Поред Николе Поповића, главни културни радници који су радили на јачању позоришне уметности у Митровици, били су засигурно певачи и певачице СЦПД, па је тако цео друштвени живот у граду бујао захваљујући дружини која је била главни носилац живота, као и читаоница која је располагала тада једино постојећом салом код „Зеленог венца“ и у Касини. Сарадња кулутрних друштава и установа, била је врло жива, нарочито у периоду када је управо Поповић био једновремено председник и Читаонице и СЦПД.

О том раду у својој *Споменици* сведочи и Мојо Медић који на 65. страници пише: „Унутар рада Читаонице одвијао се паралелни рад позоришта и Певачке дружине, што се види: 14/26 XI 1893. г. приређена је вечерња забава с певањем и игранком. Чист приход 98 форинти, а програм су дале Доборовљно позоришно друштво и Ср. црквр. певачка дружина“. Надаље опет, према *Споменици* (стр. 32) видимо да је месец дана касније, на седници Одбора Читаонице претседник г. Адам В. Драгутиновић наглашавао да би и те године требало припремити вечерњу забаву уочи нове године, али споразумно са СЦПД и Добровољним позоришним друштвом. Секретар СЦПД Вукашин Ђукић био је у исто време и одборник Читаонице и управитељ и редитељ „Добровољног позоришног друштва“, који се одмах сложио са предлогом и додао да се на тој забави представи комад *Мој цеп* од Мите Калића, а СЦПД ће по избору хоровође Ј. Волфа дати још две тачке поред светосавске песме *Ускликнимо с' љубављу*. Надаље, из података које је оставио Мојо Медић, сазнајемо да је уочи нове године 1883. приређена једна забава у склопу које је на програму била и СЦПД, којој је био усмерен и комплетан приход са исте.

Почетком октобра, тачније 6. 10. 1891. Митровицу је посетио Патријарх Георгије Бранковић, приликом освећења Цркве, и том приликом је хор СЦПД врло успешно појао, а 1895. г. у октобру месецу, пресеље-

на је Читаоница и СЦПД из просторија „Зелени венац“ у новосаграђени „Српски дом“, у округли део (рундел), на први спрат.

Према добивеним подацима из архиве „Првог београдског певачког друштва“, можемо сасвим поуздано рећи, иако су често ови подаци заправо само кратки извештаји, да је СЦПД организовала забаву 11/23. 2. 1889, јер је слат позив Београђанима. На жалост, оно што не знамо, јесте какав је био програм, нити ко је у том моменту био хоровођа митровачког друштва. Међутим, један други податак неколико година старији, тачније из 1891. открива нешто више података из историје СЦПД. „‘Добротворна задруга за потпору сиротиње’ приређује 5. априла 1891. велики концерат са дечијом позоришном представом у просторијама ‘Српске грађанске читаонице’. Програм: Први део: 1. Уверитра ‘Косово’ од Д. Јенка, свира оркестар 70. Пуковније, 2. ‘О васпитању женскиња’ предавање Радивоја Поповића, учитеља, 3. Руске народне песме, сложио Јован Волф, за мешовити хор, 4, ‘Пастирска фрула’ од Мите Поповића, декламује г-ца Загорка Николићева, 5. Арија из опере ‘Миљон’ пева Стеван Дескалев члан краљевске опере у Будимпешти, 6. ‘Успомена’ на Рихарда Вагнера, смеса, свира војни оркестар. Други део: 7. ‘Љубичица’, дечија глума у две радње од Стевана Јевтића, 8. Између чинова свира војни оркестар ‘Смесу славенских песама’ од Шуберта. Трећи део: 9. ‘Љубавни сан после игранке’ – интермецо од Цибулке, свира војни оркестар, 10. ‘Циганска кућа’ од Мите Поповића, декламује Ирина Поповићева, 11. ‘Малоруске народне песме од Товачевског’, пева мешовити збор СЦПД, 12. ‘Фантазија емпромпти од Шопена’ свира на гласовиру Драга Сланкаменац, 13. ‘Гусле моје’ пева Ставан Дескалев, уз брујање певачког збора СЦПД, 14. ‘Дует из опере Зрињски’ од Зајеца, свира војни оркестар.

Програм је штампан ћирилицом, латиницом и на немачком. Према ондашњим временима и мерилима, био је то заиста сјајан програм, са којим би данас у Митровици многи били задовољни да имају прилике овако нешто чути.

У извештају о раду „Првог београдског певачког друштва“ за 1891. годину, запажамо и податак да су београдски певачи уприличили и излет до Митровице. При доласку у Митровицу, ово друштво је било одушевљено свесрдним пријатељским дочеком од стране домаћина, а тако исто је и испраћено са братским одушевљењем. Стога је одбор у име Друштва изјавио своју балгодарност митровачком приређивачком одбору.

Није нам познат тачан датум овог излета, али нам је један митровачки савременик тог излета причао да су Београђани дошли бродом и

да је био леп летњи сунчани дан, па им је био приређен пољски ручак у стрељани. Међутим, према писању Косте П. Манојловића 1923. а у познатој *Споменици* Стевану Ст. Мокрањцу (на страни 59.) Митровчани су били горди што је 9. и 10. 11. 1891. год. Стеван Ст. Мокрањац са својим „Првим београдским певачким друштвом" учинио свој први поход изван границе тадање Србије, баш у Митровицу. Био је то прворазредни догађај. А сам Мокрањац није дошао у Митровциу тек онако да се одржи концерат, већ је хтео да изрази своју захвалност тој певачкој српској војсци у Митровици, која је још 1879. дала обавезу да ће приносити део прихода са једне годишње забаве на стипендирање Мокрањца у Минхену.

Из записника ванредне скупштине „Првог београдског певачког друштва" држане 8. 10. 1879. г. под председништвом чувеног певача и културног радника, иначе академског сликара Стеве Тодоровића видимо под тачком „Г" следећу вест: „Ванредни приход за стипендирање Ст. Мокрањца, и обећања певачких дружина у Пожаревцу, Митровици и Неготину, које ће на ову цељ села и зававе давати". Чини нам се да није потребан никакав коментар, јер ово само по себи речито говори колико је у митровачкој СЦПД било патриотизма и кулутрно оријентансих људи, способних да допринесу да се Митровица истакне на пољу певаштва. А везе Митровчана са Мокрањцем биле су и после 1879. и 1891. г. јер је Мокрањац више пута навраћао и касније на певачке пробе да чује како митровачки хор учи и пева његове чувене *Руковети*. Тим приликама је он вршио помоћ хоровођама, давао савете око извођења и стручно помагао, па је стога и постао ментор митровачке СЦПД.

Братске певачке везе митровачког СЦПД са „Првим београдским певачким друштвом", биле су значајне, бројне и обострано братске, о чему ће кроз цело излагање бити речи све до последњих дана друштва. Шта више и за овај текст у коме има низ драгоцених података дугујемо том „Првом београдском певачком друштву" и његовим певачима који су знали и умели увек братски помоћи, кад год се је радило о култури, о певању, све у духу идеја „Уједињене омладине српске".

За период Ј. Волфа имамо још један податак из београдске архиве, под ознаком А/17, за 1894. г. када је митровачка СЦПД у сали „Српске грађанске читаонице" одржала беседу са игранком 6/19. 1. 1894. г. са овим програмом: 1. Д. Јенко *Боже братимства*, мушки збор, 2. Ф. Менделсон: дует *Зулејка и хатам,* певају Ленка Драгутиновићева и Јован Волф (хоровођа), прати на гласовиру Ленка Костићева, 3. Ст. Ст. Мокрањац *Хајдук Вељко у народним песмама*, мешовити збор са сопран-соло. Соло пева Ана Болманчева, 4. Ш. Вос *Еким д'Перл* свира на гла-

совиру Катица Мијићева, 5. Б. Сметана *Сељачки збор* из опере *Продана невеста*, мешовити збор са пратњом гласовира, 6. Г. Хавлас *Црној Гори,* мушки збор.

Ред игара: 1. Коло, 2. Мазурка, 3. Ваљка, 4. Кадрил, 5. Славјанка, 6. Трамблан, 7. Кадрил II. Одмор, па наставак: 1. Срба, 2. Ваљка, 3. Кадрил III, 4. Сељанчица, 5. Транблан, 6. Кадрил III, 7. Брза полка.

Током ове 1894. г. митровачка СЦПД је своју 30. годину обележила успешно. Имала је срећу да се хор стално одржао и обнављао новим младим и свежим певачким снагама, а у управи су се смењивали поред сталних стубова нови певачки пријатељи, тако да је смена генерација одржавала један високи ниво у друштву. Из те јубиларне године очувана је једна дивна слика певачких ликова и посланика наше песме, него и једна фотографија израђена паметно од штампаних имена те тако са апсолутном тачношћу можемо рећи које су све особе биле у друштву и са којим функцијама, јер то све пише на тој фотографији коју је овековечио у Митровици на Цвети 1894. г. Јосиф Свачко, фотограф.

Гледано у фотографију с лева на десно: 1. ред, мушки стоје: Милош Васић (тенор 2), Жика Блаженчић (бас 1), Душан Јовановић (бас 2), Никола Георгијевић (бас 1), Милисав Ј. Костић (бас 1), Јован Ст. Адамовић (бас 1)

2. ред, мушки, стоје: Спаса Рајковић (тенор 1), Мирко Ћирић (тенор 2), Владимир Бојкић (тенор 2), Панта Јелић (тенор 1), Танасије Стојановић (бас 2), Вића Драгутиновић (бас 1), Ђока Васић (бас 2), Јован Шљивовачки (тенор 2) и Петар Крстић (бас 1).

3. ред мешовити, стоје: Ленка Драгутиновићева (сопран), Јеца Адамовићева (алт), Ленка Костићева (алт), Катица Мијићева (алт), Мара Вујашковићева (алт), Мара Радовановићева (сопран), Мита Кацан (бас 2), Стеван Ђукић (бас 2), Глиша Говорчиновић (бас 2), Катица Јовановићева (сопран), Олга Баићева (сопран), Теодора Петровићева (сопран), Јелена Душа Јовановићева (сопран), Загорка Николићева (сопран), Мирко Стојановић, послужитељ, Анђелија Врањешевићева (алт), Мара Анђелићева (алт).

Седе: Ана Болманчева (сопран), Ђорђе Петровић (бас 1, апотекар, благајник друштва), др Владимир Чобанин (адвокат, одборник), Душан Ђукић (бас 2, тајник), Никола Ј. Поповић (бас 2, председник), Јован Волф (тенор 1 и хоровођа), Јован Вучанов (бас 2 и архивар), Петар Бојкић (тенор 2 и одборник), Мица Аврамовиећва (алт).

Доњи ред, седе: Зорка Илијевићева (сопран), Загорка Петровићева (сопран), Анка Савићева (сопран), Видосава Илићева (сопран), Даница Гајићева (алт), Даница Јовановићева (алт), Мара Николићева (сопран).

Нису на слици, а активни су чланови: Спасоје Крстоношић (тенор 2, потпредседник), Коста Божић (бас 2), Чеда Војновић (бас 1), Сава Димовић (тенор 2), Јован С. Мијић (бас 2), Јован Савић (бас 2), Катица Божићева (алт).

То је био јубиларни хор који је деловао у време обележавања 3 деценије живота и рада. Када мало боље гледамо тај снимак, можемо одмах уочити једну карактеирстику. Наиме, видимо да су у хору једновремено оца и кћи: Јован С. Мијић и Катица Мијићева, брат и сестра Јован Адамовић и Јеца Адамовићева, браћа Владимир Бојкић и Петар Бојкић. Значајан број певача са ове фотографије и касније ће остати у друштву, у њему напредовати и радити и то сведочи да се друштво озбиљно развијало и да су му помагале читаве породице, чинећи то посвећено и постојано.

Остаће забележено да су у сто година друштва унутар њега певали и радили чланови истих породица. Негде је то било 4-5, а негде у једној генерацији чак 4 члана из исте куће, као што су Блаженчићеви који су дали 3 сестре и 1 брата. Марићеви су дали 3 сестре и 1 брата, Сремчани 2 брата, једну сестру и зета... Све то сведочи да је друштво у своје редове регрутовало чланство из певачкиих породица које су имале поверење у ову српску установу и љубави да се одржи тај певачки дух који је вођен на једној узорној висини.

Родитељи су са пуно поверења пуштали своју женску децу да иду у то певачко друштво мешовитог хора, јер им је морални лик хоровођа, као и председника и целе управе друштва давао довољно јемства, па су радо ишли на певачке пробе. Друштво је уживало велики углед у сваком погледу.

Тврдња Моје Медића у *Спомениици* читаонице да 1894. г. СЦПД није учествовала на „Светосавској беседи“, одговара истини, јер се из исте *Спомениице* и на стр. 26-27 види да је за исту беседу програм уредио учитељ Јован Вучанов, и извео га са својим ученицима 4. разреда, који су у целости испунили програм. Сва школска деца певала су *Ускликнимо с' љубављу*, тако да хор митровачке СЦПД стварно није на тој беседи учествовао.

Према подацима „Музеја Срема“, из писменог предавања др Илије Бајића, види се да је 12. 6. 1894. уз суделовање певачког друштва извршено освећење темеља „Српског дома“ у Митровици, а већ октобра

1895. г. усељава се, као што смо рекли, у „Српски дом“ на први спрат, у „рундел“ поред „Српске грађанске читаонице“, у два одељења и СЦПД у 3. одељење, па су се многи радовали да ће од тада настати бољи рад у обе све две установе. Међутим, није било среће да ове установе остану у тој репрезентативној згради, јер је почетком 20. века зграда претрпела грађевинске измене и функционалне промене, услед градње хотела „Меркур“, а током Првог светског рата, 6. 9. 1914. објекат је и изгорео.

Међузим, у време свог пресељења у „Српски дом“ СЦПД није оставило података на основу којих бисмо могли реконструисати његов рад у већој мери. Ово се одражава и на могућност праћења самог Ј. Волфа. Како је, као што смо већ напоменули, Светозар Ивковић истакао, у Митровици, Волф је остао до смрти, то смо у почетку спремни да то узмемо као полазну оцену. Међутим, нема података који би то могли потврдити. До такве потврде није се могло доћи ни увидом у римокатоличке књиге умрлих, па смо, захваљујући сећању старих певача који су тај податак пренели неким од наших савременика, дошли до мишљења да је Ј. Волф заправо 1895. отишао у Вуковар, те да је тамо умро. Но ни тамо нисмо могли то тачно утврдити. Оно што се са сигурношћу може рећи јесте да је од 1896. нови хоровођа био Јосиф Јудл, те да се ту задржао све до 1902-1903. када опет долази до смене, пошто га тада, на годину дана, смењује Бохумил Холуб.

Од 13. до 15. 6. 1899. г. одржана је прослава педесетогодишњице књижевног рада Јована Јовановића Змаја у Загребу, па је митровачка СЦПД тај свечани датум скупа са Читаоницом поздравила брзојавном честитком. Уз то СЦПД је и присуствовала корпоративно са својим хором прослави и била је то једина певчака дружина из ових крајева која је учествовала у Змајевој прослави. Секретар друштва био је Милисав Ј. Костић, који је у име СЦПД непосредно честитао Змају и предао му поклон, један штампани примерак нота, аутора композитора Јосипа Јудла, за мушки хор, који је том приликом компоновао за две Змајеве песме: *Ко ће као љубав,* и *Кад пролеће уз брдо са висине*, које су на самој прослави и певане.

Змај је уједно био и почасни члан митровачке дружине, а исто важи и за Корнелија Станковића, па је тако у просторијама стајала диплома са ликом Змаја и Станковића, са црквенословенским исписом, којом се потврђује њихово чланство. Један примерак тих штампаних диплома, издања СЦПД, налази се у „Музеју Срема“, пошто је пре пар година такав сачувани примерак Бранислав Адамовић предао кустосу „Музеја Срема“ Радомиру Прици.

Из горе наречености видимо да је 1899. хоровођа засигурно био Јосиф Јудл, па ће бити од интереса да цитирамо у целости једно писмо старог Митровчана, инг. арх. др Марка Видаковића, као сећање на диригента Ј. Јудла, које је писано у Загребу 26. 10. 1971. а које гласи:

„Послије смрти диригента 'Српског занатлијског певачког друштва'[12] Волфа, поријеклом Чеха, буде изабран за његова наслиједника музичар Јудл, такође Чех. Он је дошао у Митровицу око 1897. године, и био је у први час повезан са мојим родитељима. Управа друштва га је срдачно примила, како је то карактеристично код нас Митровчана. Добио је стан тамо негдје код Гамиршека и Великановића и тамо сам га ја још као дечак посећивао, јер су Јудлови дошли са два сина, старијим нашим парњаком Фрањом, млађим Карлом, те са још млађом Елом.

Диригент Јудл је показао врло много воље и пожртвованости да створи у овој средини велике успјехе. То му је и успјело, јер је у кратко вријеме организирао пјевачки мјештовити збор од око 60 чланова. А како је материјал био добар, убрзо је тај збор постао знаменит. Тако нпр. показао је велики успех на натјецају у Београду, у вријеме владе Александра Обреновића и том приликом донео је ловорике прве награде. А све са пјевачима и пјевачицама из занатлијских породица и са неколико из тадање интелигенције. А баш то се мора забиљежити како велики успјех, јер је као диригент тако добро увежбао тај пјевачки збор, да је давао пред јавности са доста успеха један чин Сметанине *Продане невесте*, те један чин Леонкавалове *Кавалерије рустикане.*

Нажалост, временом су се изгубиле фотографије тих претстава које је снимио домаћи фотограф Даненбаум. Но, вјерујем, да би се нашле негдје код домаћег свијета, као успомене. Исти диригент Јудл, био је водио овај пјевачки збор и у црквеној музици Српске православне цркве. У кратко вријеме, он се толико прилагодио средини, да га је сво грађанство сматрало својим штавише, и његова дјеца, макар иновјерници, посјећивали су нашу Српску вјероисповједну школу (мислим Фрањо и Карло), па не само то, него су учили и православни вјеронаук са осталом српском дјецом. Па када се Јудл, након неколико година, одселио у Мостар, у првих пар мјесеци појсећивала су дјеца и тамо Српску школу и вјеронаук, док их није тамошњи свештених упозорио на ту грешку.

Ради свог великог успјеха, диригент Јудл био је врло обљубљен код грађанства. Па како му плаћа није била обилна, имао је увијек дуга и то га је много забрињавало. Али наши грађани, већ какови су били, многе

---

[12] У питању је грешка, пошто је у питању СЦПД. Напомена: Б.А.

„Српско занатлијско певачко друштво" основано је тек 1912. као СЗПД „Стражилово"

тешке ситуације су рјешавали у весељу и у шали, па направише и са Јудлом шалу. Начинили су од папира за паковање велику мјеницу, са којом су 'исплатили' цео Јудлов дуг. Сва Митровица на то се веселила и смијала, а највише 'наш пан Јудл'."

Није нам познат ниједан концерт, нити беседа које је организовала СЦПД за време Јосифа Јудла, тог иначе образованог музичара, прашког конзерватористе, врло вредног и способног диригента, како се о њему причало у Митровици. Оно што постоји, јесте један снимак у већем и мањем формату (као карта дописница), на којем су актери опере *Продана невеста* од Сметане, на којем се виде костимирани учесници, а у дну фотографије диригент Јосиф Јудл. Исти је сниман и у величини допинсице, па како је ситнија-мања, слабо се и препознају лица. Зато се са веће могу препознати многи. Тако се разазнаје Сава Петровић, Паја Стојановић, Лаза Декански, Лола Гавриловић – Марчетић, Ленчица Драгутиновић, Мица Аврамовићева, Стеван Радосављевић – Бардус, Милисав Ј. Костић, инжињер Жегарац, шумар, Ленка Ј. Костићева, Олга Бабићева.

Ова слика нам сведочи колико је било амбиције и способности код диригента Јудла, колико је он желео озбиљно да ради. Са друге стране, ова фотографија показује и то да је Јудл имао са киме да ради, сведочи да је певачко окружје у Митровици било развијено, да је било певачких и глумачких снага, спремних да уче и успешно изведу тако репрезентативно дело чешке музичке литературе. И диригент и тадањи певачи извођачи заслужују сваку похвалу.

Ми сумњамо да би се овако дело данас могло извести у нашој Митровици, јер за то већ годинама нема ни најмањег, сличног покушаја. Просто нема ко ни са ким. Јер нема ни прилично таковог квалитетног хора, па ни музички тако снажне личности. Као да нам је одбегао дах културе, понестала снага, изчезла воља и смисао за овако велике културне подвиге. Стога овој дружини служи на част да у аналима њене историје има и доказ о оваквој изведби силног музичког дела и то још 1896.

Тих година, када је био хоровођа Ј. Јудл, 1897. митровачка СЦПД је у заједници са Хрватским певачким друштвом „Нада" из Митровице приредила концерт – забаву и чист приход дала у корист подизања Медицинског факултета у Загребу, а затим један део за потпору сиромашних Срба студената на универзитету у Загребу.

Из Јудловог времена сачувана је једна масовна певачка слика са једног певачког славља у Шапцу. Наиме, о Духовима, 2. 6. 1897. у Шапцу гостовала је митровачка СЦПД и поводом тога, одржан је заједнички

певачки дан славе братских митровачких и шабачких певача. На самом сачуваном снимку налазимо велику групу ванредно свечано одевених људи, од око 180 певача и певачица. На слици је иштампан следећи текст: „Слози митровачке и шабачке певачке дружине – приликом заједничког концерта 2. јуна 1897. године у Шапцу.“ Са леве стране иштампани су стихови: „Српска песма, жеља мисо – нек нам руке спаја; Србин само слогом дисо, Слога све осваја. Целивајте гусле старе, што нам славу кажу; Љубав песме нек остваре жеље што се слажу; Београд, маја 1897. год. а на десној страни стоји: Здраво да сте ви Шапчани и браћо са стране! Нек сте слогом овенчани, гусле нек вас бране! Радосно је погледати кад вас песма спаја; Слатко ли је запевати, кад слога осваја!“

Поред овакове фотографије коју поседујемо као дар Миле Кличковић, „Музеј Срема“ такође има у својој историјској збирци са неоштећеним натписом штампаним, па се може сматрати једним заиста вредним примерком који много говори и спада у певачке раритете.

То је био један значајан датум певачке афирмације – састанак два братска српска певачка друштва са обе стране Саве. На жалост, није нам познат повод те славе и сам програм изведен на том певачком састанку тог заједничког концерта. Али, судећи по свечаним оделима (мушкарци чак са цилиндрима) може се судити да је то морало бити у најмању руку освећење друштвене заставе, или томе слично. Но, за Митровчане био је то подвиг своје врсте, јер се преко Све није лако прелазило. Граница је од Аустрије према Србији била увек под оком – поготову тих година бурне историје српског народа. Ова лепа масовна певачка слика из 1897. г. фотографисана је пред зградом „Шабачког певачког дома“. И данас постоји та кућа у улици Масариковој, с десне стране, преко пута цркве. Доле, у згради је тада била нека трговина, неког Најдана, можда Савића или неко друго презиме, јер се не види добро на снимку слова на фирми, који заклања висећа застава. Саме истакнуте заставе дају повода на мисао, да је тог дана било свечано, да се нешто велико прослављало.

Исте године, учесвовала је Дружина са својим хором и диригентном Ј. Јудлом на Светосавској беседи, како је извештено и на одборничкој седници Читаонице од 4/16. 1. 1897. г. Наиме, те године прослава Светог Саве била је: после литургије у просторијама Читаонице, водоосвећење уз појање хора СЦПД *Усклинкимо с’ љубављу* и једна декламација. По подне, одржана је дечија прослава са декламацијама и жива слика *Свѣти Сава благоси̑ља Срп̑чад*. А за вечерњу прославу давала се весела игра са певањем *Пркос*, музика од Максимовића – коју изводе чланови хора СЦПД.

У недељу 31. 10. 1897. г. Читаоница је приредила прославу, успомену на Вука Стефановића Караџића, уз суделовање СЦПД. Приређено је *Вуково вече* са шест бираних тачака. У првој тачки секретар Читаонице др Каменко Суботић одржао је предавање *О Вуку*, док су у осталим тачкама биле песме отпеване од стране СЦПД.

Читава та година била је заправо богата са радом, па је за веровати речима из писма др Марка Видаковића, да је тих година тај вредни и амибциозни диригент Ј. Јудл са митровачким хором извео на сцени и оперу Пјетра Масканија *Кавалерија рустикана*. Штета што нам није сачуван био програм или слика у доказ ове предње тврдње. И ово извођење такође сведочи о великој квалитети овог хоровође, а и о способности и снази хора у извођењу овакових музичких дела, те показује културни ниво Дружине, а и саме Митровице. Иако је иза Јована Волфа, способног и омиљеног хоровође Дружина имала бројан и добар хор што нам показује она дивна слика о прослави тридесетогодишњице 1894. г. ипак је Ј. Јудл успео не само да квалитет и бројност хора сачува, него је у доброј мери хор и ојачао, а што му није било тешко, јер је у раду имао успеха преко своје вредноће и стручности, познавања музике.

Но, још један значајан фактор је био, јер је Митровица, као певачко легло из генерације у генерацију увек имала прилив добрих и способних певача, оба пола, па се то показало и за време доброг хоровође Ј. Јудла, када је хор имао преко 60 чланова. Штета је да су материјална средства увек камен спотицања, па СЦПД није могла боље плаћати тог врсног диригента, који је био породичан човек, оптерећен са троје деце, па је због боље плате крајем 1902. г. напустио Митровицу и отишао за Мостар, оставивши иза себе лепе успомене о своме раду, као и две врло лепе композиције за мушки хор о којима је било већ напред речи.

Одмах по одласку Јосифа Јудла, СЦПД је успела као његовог следбника да ангажује за хоровођу Бохумила Холуба. И он је био по народности Чех. Био је врстан музичар, одличан пијаниста, мајстор на клавиру, што је и доказао публици на првом концерту што га је СЦПД под њим одржала 1. 3. 1903, а што знамо захваљујући записничким подацима „Првог београдског певачког друштва“.

Нови је хоровођа одмах приступио на посао и за кратко време успео да створи један биран програм за тај напред поменути концерт о коме ће бити речи у наредним поглављу. Међутим, Дружина је по позиву „Првог београдског друштва“ желела да учествује у Београду крајем маја 1903. г. на прослави педесетогодишњице „Првог београдског певачког друштва“, па се и за то требало одмах спремати. Према записничким, архивским подацима „Првог београдског певачког друштва“, видимо да

је митровачко СЦПД пријавило своје учешће на прослави, са идејом да пева у мушком хору *Сељанчицу* од Роберта Телингера. Затим Митровчани траже још 15-20 примерака програма прославе и јављају долазак посебном лађом 23 члана певача и 5 чланова породица, а пријављују још 2 члана управе за банкет. Пада у очи да хор учествује у мушком саставу, да диригује нови хоровођа Бохумил Холуб песму *Сељанчица*, те да није пријављен мешовити хор, који је већ имао готов програм, *III Руковет* од Стевана Стојановића Мокрањца.

Међутим, према подацима из дивне књиге *Спомеиица Ст. Мокрањцу* од Косте Манојловића, издате 1923. г. имамо о овој прослави опширније и лепо писане податке које можемо читати: „Са сигурношћу можемо тврдити да је на прослави 50-те годишњице Првог београдског певачког друштва од 25-27.5.1903. учествовала Српска црквена певачка дружина из Сремске Митровице и певала у мушком хору Сељанчицу бр. 1 од Роберта Телингера. Затим, да је поред митровачког певачког друштва и самог слављеника учествовало још 23 певачких друштава. Надаље, да је слављеник 25. маја 1903. г. одржао свој јубиларни концерт, који је по Мокрањчевој концепцији био у ствари историјски музички развој српске музике. У том се концерту полазило од гуслареве поеме Смрт мајке Југовића, преко старих песама из XVI века и народних песама по певању Вука Караџића, затим првих Срба композитора на страној основи, те композиције Корнелија Станковића, па даље његових следбеника до Јосифа Маринковића и Ст. Ст. Мокрањца.“

Другог дана 26. 5. 1903. г. било је такмичење поменутих 24 друштава, а под ред. бр. 21, митровачка „Српска црквена певачка дружина“ певала је у мушком хору *Сељанчица* од Роберта Телингера. Није нам познат пласман о томе нема помена. Али знамо да је такмичарска комисија била од следећих лица: Фрања Гал из Суботице, Цветко Манојловић, Божа Јоксимовић, Пера Крстић и Стеван Мокрањац. Поводом ове прославе, првог дана одржан је збор певачких друштава и оснивање „Савеза певачких друштава“, за који је саставио правила Ст. Ст. Мокрањац. Ваља нам истаћи, да је у раду конгреса учествовала и митровачка СЦПД, па је тако доказала и тога пута да је у свима певачким пословима од општег певачког значаја увек узела учешћа и активно сарађивала.

Није нам познато ништа више о раду митровачке СЦПД под хоровођом Бохумилом Холубом после овог мајског учествовања на прослави педсетогодишњице „Првог београдског певачког друштва“ и поменутог већ дружинског концерта – забаве. Можда је и било још неких приредби, али нам нису сачувани програми, а можда и није било више ништа,

чиме би се разумело то што је крајем 1903. Бохумил Холуб и оставио митровачку дружину.

Пошто је „Српско црквено певачко друштво“ поново остало без хоровође, Управа је била принуђена да распише конкурс за упражњено место диригента.

Тим чином заправо почиње ера у којој је траг оставио изврсни Петар Кранчевић.

Оснивачи и први чланови „Српске црквене певачке дружине“ 1866.

Обележавање 30 година СЦПД 1896.

Освећење темеља „Српског дома“ 1894. Главни наступ имала је СЦПД

Митровачки и шабачки певачи након наступа у Шапцу 1897.

Са заједничког наступа српских певачких друштава из Митровице, Земуна и Руме. Крај 19. века

Са костимиране забаве, почетак 20 века

Продана невеста, 1899.

Молитва, из опере Кавалерија рустикана 1899.

Херцеговачко робље, изведено поводом 20 година од Невесињске пушке

Митровачко певаштво у литији на Житном тргу, почетак 20 века

Из Продане невесте, 1901.

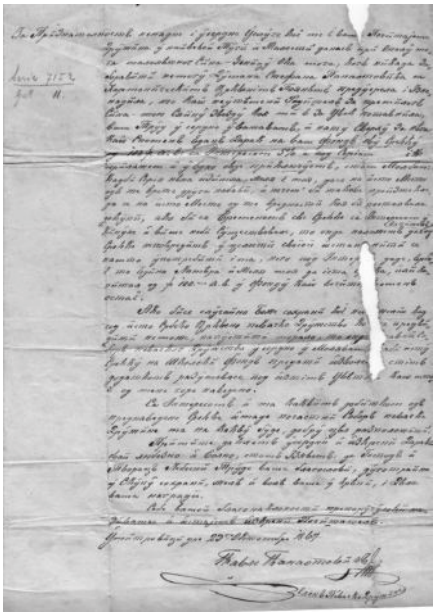

Писмо првог председника Павла Панаотовића, 1867.

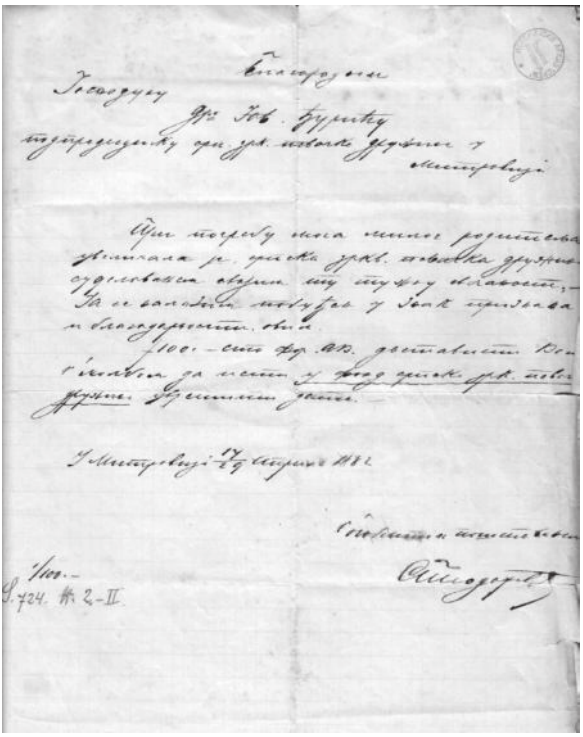

Писмо председника Стеве Тодоровића, 1882.

Обвезница-срећка „Угарске хипотекарне банке“, коју је председник Ђорђе Петровић поклонио СЦПД

ТРЕЋЕ ПОГЛАВЉЕ

Период рада хоровође Петра Кранчевића
(1904-1919)

Период рада са диригентном Петром Кранчевићем

Одласком Бохумила Холуба, иначе врсног и музички образованог диригента из Митровице, односно из „Српске црквене певачке дружине“, крајем 1903. године, управа СЦПД расписала је конкурс за упражњено место диригента.

Последњи концерт-беседа СЦПД, под руководством Бохумила Холуба беше 16. 2. 1903. по старом календару. Програм је био врло биран и добро изведен уз сарадњу војне музике гарнизона аустријског 70. петроварадинског пешадијског пука и самог капелника Јозефа Чермака. Хор је тада извео *III Руковет* од Ст. Мокрањца, *Цикани* у мушком хору од Фогела, *Наше* од Халваса, такође у мушком хору, те хор из *Продане невесте* од Сметане уз пратњу војне музике. Сам диригент Бохумил Холуб извео је на клавиру од Шопена уз пратњу војне музике. Затим, Холуб је сам на клавиру извео пратњу виолине на којој је изведена *Соната* од Рубинштајна, а свирао ју је г. Јозеф Чермак. Надаље, одлични тенориста певач г. Јован Станић отпевао је дивно од Маскањиа познату арију *Сицилијана* из опере *Кавалерија Рустикана* уз пратњу војничке музике. А као прву тачку војна музика је извела *Весела је Србадија* од Дубека. Овако бирани програм, свакако је забринуо управо СЦПД, која се морала питати ко ће се јавити на конкурс да замени образованог диригента који је саставио квалитетан хор.

А сваки онај који би дошао иза Холуба, морао би имати велике квалитете као диригент, јер је СЦПД преко својих ранијих врло угледних диригената, као што су били први Радауш, Лжичар, Волф и Јудл имала виок ранг на пољу српског певаштва. Међутим, Митровчани се нису преварили када је под претседништвом угледног Ђорђа Петровића, познатог митровачког апотекара родом из Старе Пазове, а умрлог у Митровици 1933. управни одбор путем конкурса на упражњено место дружинског хоровође примио 1904. Петра Кранчевића. Исти је прве године био у привременом својству, а тек 1905. г. СЦПД је са својим хоровођом склопила писмени уговор и исти правно био потом прихваћен, тако што је прочитан и одобрен на Одборској седници одржаној 16/29. 3. 1905. (према оригиналу који се чува у „Архиву Срема“). Према том уговору, хоровођи је био одређен месечни хонорар – као стални додатак – од 100 круна, а у каснијим годинама, према постојећим подацима, П. Кранчевић је имао и посебан месечни додатак од 20 круна, што је за тадање

прилике које су владале у Митровици био пристојан, но не и велики хонорар, па је сасвим разумљиво да је П. Кранчевић давао и приватне часове клавира. Извесно време, Кранечвић је, све до Великог рата, био и наставник музике на митровачкој реалци.

Петар Кранчевић је у Митровицу дошао из Панчева, свог родног места, што је у својим животним данима треће своје деценије, кроз женидбу претрпио известан неуспех, па је због породичних разлога 1904. напустио свој родни крај, па се тако млади Банаћанин обрео у равноме Срему, да вида своје боли, да шири песму, музику и културу у једној средини која га је свесрдно примила, разумела и поштовала. И данас има старих Митровчана, његових познавалаца, савременика, који говоре о Петру Кранчевићу са великим поштовањем и изразима пијетета, као према дивном човеку и признатом српском композитору.

Но, благодарећи тој околности да је Петар Кранчевић врло успешно радио у СЦПД у Митровици пуних 15 година, то је он нашао своје златно место у овој монографији певачке дружине, а тиме и своје место у нашем певаштву и култури, посебно музичкој од које је за очекивати да ће видно истаћи место које са правом припада овом српском композитору из Војводине.

Пре него што пређемо на излагање о Кранчевићевом уделу у СЦПД, важно је да изнесемо што више познатих и аутентичних података о њему, како би данас-сутра позвани људи од музике и пера изнели широј јавности музички критички осврт о овом композитору.

Петар Кранчевић рођен је 1. (13.) 2. 1869. од оца Атанасија и мајке Марије, рођене Живановић (од оца Анастаса, трговца). На рођењу, крстио га је парох Јосиф Атанацковић. У књизи венчаних за годину 1896, на листу 32 стоји ова забелешка: 18. 4. 1896. г. венчани су Петар А. Кранчевић са невестом Рожанц Маријом, римокатоличке вере, Хрватицом из Нове Капеле, рођеном 12. 8. 1878. Из овог брака беше порода, па је у Књизи рођених 1897. лист 202 уписано рођење кћерке Деспе 13. 4. 1897. године, у стану приватног трговца Петра, улица Станишићева бр. 7. У истој књизи за 1901. лист 118, уписано је рођење сина Реље, 7. 3. 1901. у шест часова, док за 1902. лист 432 налазимо сведочанство о рођењу сина Мирона на дан 26. 9. 1902.

Према овим подацима, као што видимо, Петар Кранчевић је рођен 13. 2. 1869. у Панчеву, док у Сремској Митровици, на Српском православном гробљу, на Кранечевићевом споменику стоји датум рођења 11. 2. 1869. што треба у догледно време на споменику исправити, пошто је сад исти споменик под зашиттом Завода за заштиту споменика културе.

У познатој *Споменици* издатој поводом стоте годишњице СЦПД Панчево, делу уваженог писца др Миховила Томандла, на страници 240, погрешно је уписан дан рођења 9. 2. 1869. док је датум смрти тачан.

На надгробном споменику у Митровици, погрешно пише и датум смрти. наиме, уписано је 13. 2. 1919. као дан смрти (мислило се вероватно на стари календар, јер је прави, стварни дан смрти по овом календару 26. 2. 1919. г. па и ову погрешку ваља у догледно време исправити. О овом датуму смрти као исправном, сведочи и књига протокола умрлих стр. 140. бр. 24, где између осталог стоји: „26. фебруара 1919. г. умро Петар Кранечвић, хоровођа Српске црквене певачке дружине, супруга Гордана Кранчевић, рођена Билић. Панчево, место рођења, пребивалиште Митровица, вероисповест источно православна, година узраста 50 година, болест или врста смрти: латиницом исписано *туберкулозис пулмонарис.* Погреб извршен 27. фебруара 1919. на православном гробљу. Опојао Прота Драгомир Радошевић."

Петар Кранечвић је имао два брата. Драгомира, који је био глумац и умро у Новом Саду 1968. г. и Јована, официра, који је као пензионисани пешадијски пуковник умро у Новом Саду 1970. Имао је и две сестре, од којих је старија Јулка стално живела у Панчеву. Била је приватна наставница клавира, а сама је изванредно свирала клавир и врло често сарађивала са Петром на музчком пољу. Тако је увек на свима концертним турнејама по Војводини пратила соло певањем не само свога брата Петра, већ и чувеног певача Жарка Савића. Сестра Јулка је имала извесног утицаја и заједничких музичких веза са својим братом, а умрла је у Панчеву 1941. године.

Већ самим својим рођењем, као што се може закључити из ових неколиких редова, Петар Кранчевић је понео у живот једно велико музичко наслеђе. На све горе речено, треба подвући и то да је Кранчевић поникао из породице у којој је и пре њега и његових најближних крвних сродника постојала једна велика и призната музичка личност, Драгомир Кранчевић - чувени виртоуз на виолини, познати и прослављени концерт – мајстор пештанске опере. Према подацима др Миховила Томандла објављеним у *Споменици* панчевачког СЦПД (на странама: 129-137) поред осталог стоји о том Петровом стрицу Драгомиру и овај податак: „са именом бечког професора Хелмесбергера уско је везано и име Драгомира Кранчевића, првог српског виртуоза на виолини, који је кроз 10 година био Хелмесбергеров ученик. Такође, Томандл доноси и ово обавештење: „не можемо да пропустимо, а да о томе човеку који је као виртуоз на виолини проносио српско име по великом свету и уживао

највиши уметнички глас међу европским музичарима кроз неколико деценија не кажемо реч.“

Први утицај на младог Кранчевића имала је међутим сестра Јулка, па је он, захваљујући њеној љубави према музици исту и сам заволео у раном детињству, када почиње његово прво музицирање. Као и Јулка и Петар је врло добро свирао клавир. Добивши тако још у раном детињству основно и солидно музичко образовање, а као истински музички таленат, он је имао услове да се развије у композитора и одличног диригента, као и у соло певача, јер је обдарен префињеним слухом и ванредним гласом (лирски баритон). По својој природи лиричар, романтичар и продуховљена, осећајна душа, он је све своје одлике касније као музички израз потврдио у својим ванредним, музикалним и осећајним хорским композицијама. Код њега је постојао истински уметнички нагон за музичким стварањем. Иако није успео да стекне квалификацију конзерваторија, он је, стварајући свој уметнички опус остао до гроба искрени уметник, идеалиста и природна музичка култура.

Године 1884. после свршеног другог разреда гимназије у Панчеву, по жељи свога оца, отишао је у Грац, ради школовања на „Трговачкој академји“, спремајући се тако за свој будући трговачки позив, како би, као добар син послушао свог оца који је био врло угледан и богат трговац. Живевши и сам животом бољим него многи у његовом окружењу, а знајући да је до таквог живота дошао трговином, отац је, желећи најбоље свом сину, пожелео да Петар буде трговац, а да при томе није ни знао, ни помислио да је родио музичара, певачку, лирску, уметничку душу – будућег композитора и диригента. Тако се, стекавши у очевој кући солидно опште образовање, врло вредно музичко знање и коначно патријархално васпитање, Петар се отиснуо у свет, у туђину, ради школовања.

Међузим, како је носио у себи музику и њене чари, пошто је добро познавао ону Бетовенову изреку „музика је више откровење, него сва мудрост и философија“, Петар Кранчевић, не одустајући ни од очевих идеја, али ни од своје личне љубави, учи музику приватно, код познатих музичара и музичких педагога, посвећујући се и соло певању. Чим је матурирао и стекао прилику да у Грацу и Бечу дође у додир са бројним музичким професорима, додатно је почео да ради на свом музичком школовању. Благодарећи својим природним музичким способностима, а нарочито узимајући приватне часове из соло певања код једног оперског певача, преко кога је касније као већ формирани певач лирски сонорни баритониста, добио позив Фрајбурга у Бадену, Кранчевић решава да ступи у оперу као солиста. У то време ступа некако и у везу са нашим, тада већ познатим певачем и уметником Жарком Савићем, који

је од првог дана па све и касније имао великог утицаја на Петра Крнчевића, као уметника.

Из њихове присне везе настале су и уметничке интересне везе, па су касније Савић и Крнчевић одржали низ успелих заједничких солистичких концерата широм Војводине. Наравно да их је на клавиру пратила Петрова сестра Јулка Крнчевићева, као одлична пијанистица, како је већ напред речено.

Иако је Крнчевићу годио ласкави позив из Фрајбурга у Бадену да ступи као солиста у оперу, он тај ласкави позив на крају ипак одбија да би се по жељи свога оца долази натраг у Панчево. Тај чин га је инспирисао да касније компонује за мешовити хор песму *Повратак*, са префињеним нијансирањем у темпу *анданте кантабиле*.

Чуј где старо рашће шуми
Увек исти шумор тај
А све друго промену се
Од кад манух завичај.
У свет пођох с' опроштајем
Туђе се враћам на свој праг
Жива жељо срца мога
Ал си празан доме драг...

Ову композицију је вероватно компоновао Петар Крнчевић 1905. год. јер на сачуваној сопранској деоници која је писана руком композитора Петра Крнчевића стоји упис на крају „1905", док на осталим (алт, тенор и баритон) нема ознаке „1905", а писане су другим рукописом, односно не Крнчевићевим. Ипак, по овој сопранској деоници може се сасвим поуздано сматрати да према тим постојећим деоницама сачињена партитура има карактер оригиналне композиције Петра Крнчевића.

Петар Крнчевић је у Грацу вредно стицао образовање, поред осталог, нарочито у области музике, па је поред учења соло певања вероватно учио и остале музичке дисциплине, јер све његове композиције, писане зналачки, сведоче богато познавање музичке теорије. Из свих његових композиција провејава лепо знање композиције и музичко образовање. Његов живот у Грацу и додир са многим познатим музичким радницима, учитељима и професорима, имали су битног утицаја на Петра до те мере да је већ тада, по свему судећи, почео компоновати па му се при-

писује да је првенац композицију *Не бегај ми санче мој* (песма за соло глас уз пратњу клавира), сачинио коначно око 1889. уочи повратка за Панчево. Оригинални нотни записи ове композиције чувају се у нотној архиви панчевачког певачког друштва. *Последњу молитву* компоновао је такође 1889. и писана је изворно на немачком језику. Према подацима до којих смо дошли да се закључити да је ова композиција штампана 12. 11. 1889. У исто време компонује и *Оче наш* за мешоивити хор.

Све ово горе наведено указује да се Петар Кранчевић, иако је настојао да колико год може поштује очеву вољу, по повратку из Граца у Панчево није оставио музике да би се прихватио галентеријске радње коју му је оставио отац. Радњу је водио са слабим успехом до пред крај 19. века, а све више пажње је посвећивао својој првој и јединој љубави - музици. На руку му је ишло и то што је у то време рад панчевачког СЦПД и његовог уваженог хоровође Мите Топаловића био толико запажен да је привлачио пажњу младог Кранчевића, до те мере да је управо у том друштву он пронашао себе и створио плодно поље за свој рад.

Тако, по доласку из Граца у породични дом, Кранчевић целокупни свој живот и музички развој везује за панчевачку СЦПД. Активан је члан те најстарије певачке дружине на Балкнау и на концертима све баритонске соло партије, хоровођа Мита Топаловић са задовољством поверава младом уметнику Петру Кранчевићу, који је сваку песму отпевао на највеће задовољство слушалаца. Уз то, он се од славног диригента Топаловића не одваја и често га замењује на диригентском послу. Од 1895. Кранчевић почиње сасвим активно да помаже у диригентском раду свом пријатељу који од тада све више врши утицај на младог Петра. Овај утицај одражавао се и у Кранчевићевом музицирању, па он компонује:

1. *Не бегај ми санче мио* (соло за глас уз клавир)
2. Концерт *Последња молитва*
3. *Оче наш* за мешовити хор
4. *Гесло српске занатске добротворне и просветне задруге* у Панчеву 24. 6. 1902.
5. *Јубиларна химна у славу Мите Топаловића* поводом 25 година рада, 1903.
6. *У бој,* за мушки хор
7. *Тихи позив*, за мушки хор
8. *Јубиларна химна* за 70 година СЦПД Панчево, 1903.

Треба такође истаћи да су од предњих композиција, према подацима штампаним у *Огледима* од Влад. Р. Ђорђевића на страни 57, штампа-

не музикалије: *Албум песама из концерта Жарка Савића,* у Београду, издање књижаре Мите Стајића стр. 3-119. Поред осталих, у књизи се као штампана музикалија Петра Кранчевића истиче и *Не бегај ми санче* што сведочи да је угледни Жарко Савић на свом репертоару имао и дело Петра Кранчевића.

Надаље, сем композиције квартета *Последња молитва* која је наводно штампана за све остале није јасно утврђено да ли су штампане или су умножаване рукотворењем. Поред побројаних композиција, а међу штампаним, налазимо *Воскресни Господе* и *Одби се грана* (обе за мешовити хор) у издању „Савеза српских певачких друштава", Сомбор, 1912. Штампа: Ц. Г. Родер, Лајпциг; у првој свесци *Коло партитура* коју је средио и издао Исидор Бајић, Нови Сад, 1907. на стр. 25, за мушки хор налазимо врло популарно у Д-дуру *Кад прво сунце,* песму која је снимљена и на грамофонској плочи. Колико је ова песма била популарна, сведочи податак да су је сви хорови војвођански имали на репертоару, а певана је и изван наших граница. Интересантно је напоменути да је „Савез културно просветних друштава" НР Србије издао 1950. *Зборник,* у коме је прештампана Кранчевићева композиција *Пркос*, израђена као мелодија за мештовити хор, на речи Вељка Петровића.

Из предњег се види да је јако мали број музичких дела П. Кранчевића до сада штампан, па је потребно приступити штампању бар вреднијих и лепших дела која су још сачувана (тридесетак дела) од укупно 60. познатих вокално-музичких дела Кранечвићевог опуса. Унутар тих 60 познатих дела, налази се и једна композиција *Свако јутро*, соло високи глас уз пратњу клавира, која се по речима неких Панчеваца радо певала, јер је била „милозвучно компонована".

Својим доласком у Митровицу, Петар Кранчевић је 1904. означио почетак „златног века" митровачке СЦПД, али и сопственог музичког рада, пошто је у том периоду створио своја најбоља дела и највећи број композиција о којима је било речи, а биће и касније. Сазревајући по годинама, Кранечвић је сазревао и у свом музичком изразу, као да се журио за што већим делима и бројним композицијама, све предосећајући рану смрт, те је хитао да што пре напише музику која би му осигурала припадајуће место међу нашим најбољим војвођанским композиторима.

Уз то све, Први светски рат ни Кранчевићу није могао дати нормалан и угодан живот. Напротив! Као добар и честити Србин, и он је претрпио низ персекуција од тадањих аустријских власти, а добрим делом због свог великог угледа у граду, јер је по својој делатности у културном

животу града Митровице био централна личност. Дошавши у Митровицу, као странац, он је био лепо примљен као свој човек, а својим понашањем, финоћом, опхођењем, како са својим певачима, тако и са осталим људима, он је врло брзо стекао низ истакнутих, искрених пријатеља, верних му до гроба.

У самој певачкој дружини, уживао је опште поштовање и био обољубљена личност, јер је увек са много такта прилазио људима и урођеном финоћом, као благородан човек знао прићи, подучити, захтевати и наредити, а да никад није његова реч звучала као просто наређење. Напротив, сваки је певач схватао да му је част и дужност да поступи онако како то тражи диригент Кранчевић. Иако није имао квалификацију конзерваторија, он је одлично познавао музику: носио њен дах у себи и верно служио лепоти звука: тражио је увек хармонију, мелодију и музичко таласање, па су певачи радо певали под његовом руком, а нарочито његове композиције. Имао је обичај да сваку нову своју композицију пре умножавања испише са пар деоница од сваког гласа и да проба певати са макар и мањим саставом, да чује како то звучи, саживљавајући се са песмом и певачима.

Одмах прве, друге године по Кранчевићевом доласку у Митровицу, хор се поче увећавати квалитетним гласовима. У прилог тој чињеници говори и фотографија од 1905. г. на којој у средини седи диригент Петар Кранчевић, окружен својим корифејима, басовима – контрашима (бас 2) и то чак њима десеторицом. Можемо само замишљати како је то звучало и какав је однос других гласова био, а какав је и требао да буде, озбиром на 10 контраша и то све један бољи од другог. Примера ради се истиче као први Душан Болманац, који је у млађим данима, око 1895. био члан хора „Београдске опере“, т.ј. тадањег „Народног позоришта“. Као други чувени басиста, Стева Радосављевић звани „Бардус“ који је певао не само контра Ц, већ и контра Б, са лакоћом и сочним звуком, па затим чувени Ђорђе К. Костић „Лала“ као и „Бардус“, с’ тим што је он у својој привржености према хоровођи и љубави према својој певачкој дружини био вероватно јединствени пример ентузијасте, јер је имао посетницу на којој је исписао: „Ђорђе Ј. Костић – Лала, члан митровачке Српске црквене певачке дружине“ и ништа више, јер је као певач био тако популаран и познат као поборних певаштва и велики пријатељ Кранечвића да су га одмах сви познавали.

Видимо дакле да Кранчевићу није било тешко да се одмах уклопи у нову средину и да убрзо почне низати знатне успехе са певачком дружином. Јер, Митровица је била заиста легло певаштва и место у коме су певали врсни певачи. Такову оцену су дали пре Кранчевића и Славољуб

Лжичар и Јован Волф, а после Кранчевића Јозеф Влах Врутицки (1924. г.) Милан Бајшански (1931.) и Светолик Пашћан – Којанов (1936.) као уметнички вођ „Јужнословенског певачког савеза“. Надаље, за време диригента Влаха Врутицког, из митровачке СЦПД излетео је птић-соколић, чувени лирски тенор Владета Поповић, најпре од 1926. до 1930. у „Загребачкој опери,“ а затим од 1930. па све док није оболео на грлу, пуних 20 година био је стални члан „Београдске опере“. Он је своју каријеру започео у Митровици, а био је познат под надимком „Ћата“.

И сам одличан појац, Кранчевић је зналачки користио материјал са којим је располагао у митровачкој дружини. Томе је доприносила чињеница да је био и одличан педагог, пријатељ, хоровођа и човек који је са много такта градио заједништво које га је наградило са максимално уређеним хором који је деценијама имао и после Кранчевића бројне успехе и стварао и развијао таленте у својим редовима. Велика је несрећа што је архива митровачког СЦПД, као и имовина друштва, уништена од стране повампирених црно-жутих хорди током Другог светског рата, па не располажемо нити записницима, а још мање осталом документацијом којом би било могуће квалитетније реконструисати рад Петра Кранчевића.

Оно са чиме располажемо, јесте *Позив на Светосавску беседу* „Српске грађанске читаонице“, чији је рад, као што смо већ раније нагласили, уско повезан са радом СЦПД. На програму ове Беседе поред осталих бираних и прикладних тачака налази се под 1. *Тропар Православнија наставниче* који пева мештовити хор СЦПД, док под редним бројем 6 налазимо *Ускликнимо с' љубављу,* у извођењу истог хора. На жалост, на том Позиву који је иначе упућен 26. 1. 1904. није иштампано име хоровође дружине, па се може само претпостављати да ли је у питању Холуб или је његов наследник Петар Кранчевић већ тада био у Митровици.

Без обзира на губитак грађе, ми сасвим поуздано знамо да је Кранчевић, својим доласком у Митровицу означио прекретницу у раду СЦПД и то како по питању вођења певачке делатности, тако и по уређењу репертоара, проширујући стално музички и културни ниво дружине и града. Обзиром да су раније хоровође Радауш, Лжичар, Волф, Јудл и Холуб, као Чеси, акценат стављали на чешку вокалну музику и њу имали углавном на репертоару, Кранчевић је решио да донесе промену, па на репертоар ставља махом српске композиторе: Стевана Мокрањца у првом реду, а потом и Ису Бајића, Миту Топаловића, Петра Крстића, Стану Биничког, као и бројна своја дела која је писао искључиво за митровачку певачку дружину.

Тако, у сарадњи са својом дружином, Кранчевић пише и изводи дела: *Анђео мира, На колена, Кад прво сунце, Винска песма, Тихи поздрав, Тија ноћи,* док за мешовити хор пише *Одби се грана, Пркос, Присен*, које су не само познате, већ и сачуване, па се известан број тих композиција изводи ту и тамо и данас. Таква је композиција *Присен* за мешовити хор која је изведена и у Нишу 1968. г. на Југословенским музичким свечаностима и то са значајним успехом. Извео ју је реномирани војвођански хор „Тоза Марковић" из Новог Сада.

Као изразито вредан и одушевљен музички радник, Кранчевић је у свом релативно кратком животу у Митровици са својим митровачким хором остварио низ значајних успеха, а за које постоје и писмени докази. Наиме, године 1907, 19. и 20. 7. митровачка дружина узела је учешће у Земуну, о Духовима, на свечној прослави освећења заставе земунске „Српске црквене певачке задруге", којом је приликом одржан и певачки конгрес. Претресено је питање оснивања будућег „Певачког савеза српских певачких друштава", под претседништвом др Ивана Веселиновића, тадањег претседника „Српског певачког друштва Гусле" из Кикинде. Потом је истовремено одржано певачко такмичење, на којем је прву награду у форми сребрне лире добило „Прво београдско певачко друштво". Другу награду, сребрни венац, добило је „Загребачки академски хор Балкан", а трећу награду добила је „Српска црквена певачка дружина Митровица" и то у форми сребрне диригнтске палице. Овај успех сведочи да је митровачка дружина била међу најбољим певачким друштвима Јужних Словена, те да је као таква дала допринос и стварању значајних друштвених савеза.

У склопу ових светковина, митровачка дружина је из Земуна прешла у Београд, где је била лепо дочекана од стране „Првог београдског певачког друштва" и музике краљеве гарде, па су сви отишли на пријем у двор, где им је била приређена закуска. Одатле је митровачки хор отишао на Калемегдан, на тврђаву, и певао у Цркви Свете Ружице. Том концерту присуствовао је и Краљ Петар Први у пратњи Принцезе Јелене. Након тога, сви су певачи, учесници конгреса у Земуну скупа отишли за Топчидер, где је била приређена народна свечаност којом су ови дани били окончани.

Митровачка СЦПД је у Земуну освојени трофеј држала у сефу „Српске банке" дд Загреб, филијала Митровица, све до 1922. када га је на прослави освећења заставе „Српског певачког друштва Јавор" у Вуковару под хоровођом Франтишеком Вахом и председником Николом Трифуновићем (према постојећем реверсу који се налази у „Архиву Срема") славно изгубило.

Уопште, 1907. година, представља прекретницу у раду СЦПД у Митровици. На челу музичког дела управе био је Петар Кранчевић, док је председник био Ђорђе Петровић, родољуб који је знао ценити којим се правцем има водити друштво у том периоду. Наиме, омладински покрет је '70-их година 19. века био прилично укорењен у Војводини као израз националних политичких и културних стремљења и то се, као што смо могли већ видети, укоренило и у певачким друштвима до те мере да је заправо Војводина била главни покретач певаштва међу Србима. Шта више, управо је Војводина са својим друштвима, међу којима је било и митровачко, и почетком 20. века била одређена за чувара музичких традиција и то не само српских, већ и шире, јужнословенских.

Управо из тих побуда, стављајући се изнад обичне и свакодневне политике, певаштво је тих година служећи песмом срцу, срцем роду, вршило једну значајнију, вишу народну политичку мисију. У Земуну, те 1907. митровачко СЦПД је узело учешће не само на такмичењу, већ, као што смо видели, и у Конгресу на којем се одлучивало о стварању будућег „Савеза српских певачких друштава" са територије Војводине, али и других крајева где су живели Срби. Тиме су Митровчани показали да су за пуно уједињење са својом српском браћом што је имало великих последица и у политичком животу, али и у порасту угледа митровачке дружине. До коначног уједињења ће доћи неколико година касније, тачније 1911. у Сомбору, о чему ће тек бити речи нешто касније.

О порасту угледа сведочи и то што је сам Исидор Бајић дао места Петру Кранчевићу у свом нотном издању *Прво коло партитура за мушке хорове* и то на 25. страни, са композицијом *Кад прво сунце* за мушки хор.

Као таква, дружина је учествовала у свакодневном културном животу Митровице. О томе сведочи и Моја Медић у својој *Споменици,* па тако између осталог, о суделовању СЦПД на светосавским беседама тих година на 30. страници пише: „Српска Грађанска Читаоница и Српска Црквена Певачка Дружина срасле су се својим радом као нокат и месо. Светосавска Беседа без Српске Црквене Певачке Дружине није се могла ни замислити."

Када већ говоримо о селима, концертима, сигурно је то да је у Кранчевићевом периоду од 1904. до 1919. г. одржан сваке године традиционални концерт последњег дана децембра, којим је дочекана нова година. То је било стално, изузев ратних година 1914, 1915, 1916, 1917, као и 1919. када је хоровођа Петар Кранчевић због болести и пред скору своју смрт био лишен могућности да диригује.

Иначе, вредно је овом приликом објаснити да је СЦПД увела, као традиционалан, свој концерт, одржаван крајем године, још 1872. када је рад певачке дружине био спојен са радом Читаонице у истим просторијама, па је омладина – млађи певачи – захтевала да се тог дана одржава беседа. Међутим, у самој Управи Читаонице, преовладало је мишљење старијих конзервативних људи, на иницијативу и захтев тадањег претседника Јована Месаровића, да се беседа избегава уочи нове године, износећи своје мишљење, да то није српски обичај, да је дочекивање нове године заправо католичко „Силвестрово".

У први мах, омладина је успела у својој идеји, али је Читаоница напустила давање беседе уочи нове године, а млађарија, певачи пре свих, прихватише тај дан као традиционални концерт којим је најављен дочек нове године, али по старом календару. Према писму г. Богдана Лалошевића, бившег диригента „Српског занатлијског певачког друштва Стражилово" и дугогодишњег митровачког учитеља[13], који је од 1909. год. као учитељ на „Српској школи" био певач СЦПД и савременик Петра Кранчевића, као и према постојећој фотографији са поуздањем се може тврдити да је 1909. г. митровачка СЦПД извела оперету *Побуна у девојачком интернату* са великим успехом и то баш уочи нове године. Извео ју је женски хор од 16 певачица – чланица. На фотографији којом је овековечен овај догађај забележен је хоровођа Петар Кранчевић, а лево од њега је Зора Јеремић, 1910. г. удата за Богдана Лалошевића, а до ње Јелка Јанковић, Винковчанка, удата касније за Тошом Вучковићем, трговцем, а десно од хора седи Љубица Бира (Гргуров), а до ње Дана Јовановић – Циврина, сестра др Јовановића – Циврe. Иза њих стоје у првом реду са лева на десно: Дана Радосављевић, сестра чувеног басисте Бардуса, Милица Хаџић, удата Поповић, Иванка Петронијевић, удата Јовановић, Мица Јанковић – Баба, Винковчанка, Дана Бојкић, удата Мангуловић, Владислава Гргуров (сестра Јоце и Ђорђа Гргурова). Горњи ред, стоје с лева на десно: Лепосава Новаковић, удата Стокановић, ..., Милица Добрићева, Ангелина П. Костић, Љубица Бојкић удата Јагодић и Мара Арсенић, удата за Стеву Релића, басисту и директора гимназије који је 1929. био председник дружине.

Поред ове оперете хор је такође са немачког изводио оперету *Долазе Хуланери* у женском саставу. Обе ове оперете лаког састава и забавног карактера извођене су уз пратњу војне музике аустријског 70. пука. Ово је било пролазног карактера, да би се задовољила и остала публика,

[13] Лалошевић је био и угледни и активни члан „Српског сокола" односно „Соколског друштва Сремска Митровица", а касних '30-их био је и председник митровачке општине.

а нарочито се мислило на војни гарнизон и тадање аустријске офирцире, међу којима је био известан број и наших људи.

Овакав рад певачког друштва показује да се сем чисте хорске (а капела) музике изводио и програм чисто забавног карактера, иако је и за тај рад било потребно не само времена и труда, већ и доста умешности, знања и музичке културе. У том периоду, од 1904. до 1911. г. када је био председник апотекар Ђорђе Петровић, дружина је имала више успешних излета у Сланкамен, где су се певачи веслили и забављали, али где се уз излет изводио и крађи програм, па је сваки излет био и певачка пропаганда за тај вид кулутре. Сем Сланкамена, дружина је одлазила и у село Бешеново, где је председник имао свој виноград, па су овакови излети били стимуланс и један вид награде певачима за њихов несебичан рад и уредно похађање проба преко којих је долазило до квалитетног извођења певачких програма.

„Архив Срема“ чува више старих докумената митровачке СЦПД па и једно писмо апотекара Ђорђа Петровића, председника дружине од 10. 3. 1911. у којем се каже: „Поводом мога одступа са места председника Ваше поштоване дружине, обећао сам у знак успомене учинити дружини, односно њеном фонду један дар, што ево сада чиним, предајући Вам овим: једну срећку, 3 процентну обвезницу Угарске хипотекарне банке бр. 39 сер. 1564 у нормалној вредности од Кр 200. Моја је жеља да ова срећка доклегод не буде извучена остане својина певачке дружине, да се не може нити продати нити другом наменути, а кад једном буде дефинитивно амортизована, да се новац добивени заложи и купи у истој вредности друга срећка, била исто таква или њој слична.

Са искреном жељом да овај дар мој послужи дружини на добро и срећу, молим славно председништво, да и овом приликом прими уверење моје искрене оданости и љубави према овој нашој лепој установи, чијим се почасним чланом са поносом називам.“

Из овог документа се види да је и овај дугогодишњи угледни председник учинио по примеру првог председника митровачке СЦПД, Павла Панаотовића, велико дело чиме је, давши легат, подржао рад своје дружине. Према сачуваном позиву на 49. Скупштину која је одржана 20. 4. по старом, а 3. 5. по новом 1914. г. видимо да су оба ова легата и даље била у власништву СЦПД. Тадашњи председник је био Драгомир Месаровић, тајник др Родољуб Стојаковић, а хоровођа Петар Кранчевић.

Не може се мимоићи један интересантан сачувани позив „Српске грађанске читаонице“ на Светосавку беседу која се није одржала на заказани дан, већ на Света Три Јерарха 12. 2. 1911. На овом догађају зна-

чајно место такође је припало СЦПД која је учествовала у програму који је подразумевао:

1. Петар Кранчевић: *Ускликнимо с' љубављу* коју пева хор СЦПД
2. М. В. а) *Дечје душе,* приказују Даница и Јелка Костићева, ученице „Српске основне школе". б) *Православнаја наставниче*, пева дечји хор.
3. Беседа *Повратак морнара,* пева мешовити хор СЦПД
4. Соколске вежбе
5. Стеван Стојановић Мокрањац *Седма Руковет,* пева мешовити хор СЦПД
6. Др Илија Бајић: *Одлазак Растков у Свету Гору,* изводе ученици Основне школе.

Разлог за промену датума одерђује се сходно чињеници да је свечаност планирана у преоправљеним просторијама „Српског дома", што заправо указује на отварање хотела који дошао у руке закупцу Јевреју Дечићу.

У заоставштини имамо и извештај о раду СЦПД за 1913. г. и из њега се види да је председник био Драгомир Ј. Месаровић, а тајник др Родољуб Сојаковић. Извештај говори да је дружина одржала своју редовну забаву уочи нове године 1914. на којој је мушки хор певао *Ко ће нама* од Хавласа, *Нова отаџбина* од Грига и *Гракни гавране* од Крстића, док је мешовити хор певао *Седму Руковет* од Стевана Стојановића Мокрањца и од Петра Кранчевића *Прекос.*

Надаље, дружина је суделовала на „Светосавској беседи" коју сваке године приређује „Српска грађанска читаоница", певајући две песме. Као изузетно се истиче да је СЦПД активно суделовала са свим постојећим српским културним друштвима на великој народној забави која је на предлог „Српске грађанске читаонице" одржана у Митровици на први дан Духова 1913. г. у корист подизања „Српског просветног дома" у Митровици, о којем је већ било нешто речи раније. Ово показује да у постојећем „Српском дому" после реновирања и претварања истог у модерно уређен хотел „Меркур" нити читаоница, нити певачко друштво нису више имали довољно простране своје просторије.

У позиву за 49. Скупштину, о којем је било речи, види се да је дружина имала на штед. књижици бр. 2638 Есконтног ДД у Митровици суму од Кр. 778.51 - фонд за набавку друштвене заставе, што опет показује да је требало да се набави нова застава, пошто је у то време постојала једна стара застава, на којој су према сопственом, личном сазнању, пред одла-

зак за први певачки Слет у Сомбор 1914. (о чему ће бити више речи касније) чланице – певачице Јелена Мијатовић и Олга Адамовић својим вредним рукама извршиле потребну преправку, а коју су Аустро-Угарске власти непосредно по повратку из Сомбора, а на почетку Првог светског рата запленили и потом уништиле.

Из извештаја са скупшине се види да је у принови за музичку архиву поред осталих композиција П. Кранчевића *Пркос* те да је иста већ извођена на забави дружине 13. 1. 1914. па је логични закључак да је ову композицију Кранчевић компоновао 1913, а не 1916. како на дипломама писаним руком композитора испод његов есигнатуре П. К. стоји. Из благајничког извештаја за период 31. 3. 1913. до 3. 5. 1914. види се да је са малим суфицитом завршена и та пословна година што је био одличан биланс. Исто тако, видимо и да је те године, као уосталом и сваке, опстала општа појава да су не само помажући чланови својом чланарином, већ и многи други грађани, а нарочито српске установе и друштва, давали прилоге и тиме манифестовали интерес и љубав према мезимчету – певачкој дружини. Ове донације, како и редовне субвецније „Српске црквене општине“ најбољи су показатељ колико је митровачко грађанство водило рачуна не само о музичкој култури, већ и о народним својим пословима, будући да се СЦПД борила на свој начин за јачање националног духа.

Како је у то време Петар Кранчевић био централна личност културног живота у Митровици, разумљиво је да је њему поверено да помогне „Српској трговачкој омладини“ при одржавању велике забаве која је уприличена 1911. и била при томе једна од тада највећих. У Историјској збирци „Музеја Срема“ налазимо штампани позив ове омладине за забаву која је заказана за 4. 6. 1911. на којој је одржан следећи програм:

1. Иса Бајић: *Химна трговачке омладине,* пева мушки хор „Српске трговачке митровачке омладине“.
2. Поздравни говор председника „Српске трговачке митровачке омладине“
3. *Смеса српских народних песама*, изводи тамбурашки збор „Новосадске трговачке омладине“
4. Даворин Јенко: *Боже братимства,* пева „Српска троговачка митровачка омладина“, мушки хор
5. *Шаљиви прикази* Михаила Павловића, члана „Новосадске трговачке омладине“.

Хором митровачке трговачке омладине руководио је Петар Кранчевић, а између појединих тачака наступала је војна музика Српске Кра-

љевске Гарде из Београда, под вођством диригента Станислава Биничког.

Ова забава одржана је поводом истог дана одржаног великог Конгреса „Трговачке омладине“ у Митровици. У „Музеју Срема“ може се пронаћи и велика заједничка фотографија са овог конгреса. Петар Кранчевић је учио митроваку трговачку омладину како би од ње начинио импровизовани хор и то уз пуну сагласности и потпуно задовољство „Управе трговачке дружине“, јер је тадањи председник исте Милан Јовановић – Кецељар, иначе басиста контраш и члан хоре СЦПД, па је добар део и осталих мушких чланова СЦПД певао у том импровизованом хору, јер су били иначе трговци, као нпр: Андра Лазић, Душан Тренчевић и други. После ове забаве, Петар Кранчевић је добио низ младих трговаца као принову у хору и једну идеју да оснује у друштву тамбурашку секцију, па је покушао да оснује тамбурашки оркестар. Но, био је то покушај без већег и дужег успеха.

Према постојећој штампаној позивници Читаонице, на „Светосавску беседу“ за 27. 1. 1913. г. био је уприличен програм у коме је учествовала СЦПД, као и сваке године, подржавајући својим певањем прегнуће. Уз своје певаче, активно је учествовао у програму и Петар Кранчевић. Сходно сачуваној документацији, програм је био следећи: *Ускликнимо с' љубављу* у извођењу СЦПД; Јован Удицки, учитељ: *Растко Немањић* приказ у једном чину, изводе ученици „Српске основне школе“ уз пратњу Петра Кранчевића; Станислав Бинички *Чини не чини,* изводи мешовити хор СЦПД; Љ. Ненадовић *Груда земље,* декламује Спаса Петронијевић; Хавлас: *Коло,* изводи мушки хор СЦПД. Уз Петра Кранчевића, на програму је био и председник СЦПД Драгомир Ј. Месаровић, као и тајник др Родољуб Стојаковић.

Већ је било раније речи о томе да је рад СЦПД нарочито био видљив у време одржавања такмичења српских хорова у Земуну 19. и 20. 7. 1907. године, као и на Конференцији која је под председништвом др Ивана Веселиновића имала да реши о стварању својеврсног савеза певачких друштава. Треба знати да је ова идеја поникла у крилу три војвођанска певачка друштва, из Митровице, Кикинде и Сомбора.

Што је ова идеја и остварена неколико година касније, треба посебно захвалити упорној акцији и прегалаштву СЦПД из Сомбора и њеном председнику др Јоци Лалошевићу, који је са великом вољом, знањем, љубављу и вештином зналачки омогућио да се на Цвети 3. (16.) 4. 1911. у Сомбору, као у матици певаштва оснује „Савез српских певачких друштава“. Први председник тог савеза био је управо др Јован - Јоца Лалошевић, тај неумрни трудбеник на извођењу тог певачког, али исто тако и

народног и културног покрета српског народа у Војводини. Треба истаћи да је Савез изникао као плод чистог идеализма, а да је створен нашим сопственим националним снагама и стављен у службу наше националне и опште музичке културе. Тај идеализам имао је у Савезу свој смер да испољи на наше национално биће и да доведе до израза нашу културну и националну свест, као свест једног малог народа, прикупљену и пробуђену у певачком савезу не убојном трубом, већ песмом, тим богоданим талентом нашега народа.

Главни циљеви и задаци Савеза били су: окупљање певачких друштава да би се рад друштава усмерио на подизању музичке културе на широком плану; на продубљивању рада у вокалној и инструменталној музици на уметничком нивоу; на ширењу музичке писмености и давању друштвима потребне музичке литературе, а с' тим да се помогну млади композитори на стварању нових музичких и хорских дела, као и одржавање слетова певачких са такмичењима и пропагирање уопште музике и певаштва на културном плану.

Посматрајући Савез са етичке тачке гледишта произилази да је у области нашег народног живота Савез својим радом утирао пут за сједињавање јавне делатности у вишу хармонију живота, која се може издићи изнад националне, верске и социјалне искључивости у узвишено коло општег човечанског братства.

Овако идеалистички створеном Савезу, приступала је, сасвим разумљиво, митровачка СЦПД и била њен веран и користан члан. А, одмах следеће године, 1912. Савез је по одржаном конкурсу наградио Петра Кранчевића, односно његову композицију за мешовити хор *Одби се грана* на Змајев текст са првом наградом од 10 дуката (100 круна).

„Савез српских певачких друштава" је имао своје гласило, свој стручни часопис *Гусле* са којим је вршио организаторску, информативну и стручно-пропагандистичку службу. Сем тога, Савез се врло стручно и умешно бавио издавачком делатношћу, па је дао штампати у Лајпцигу на фином папиру нотна издања. У првој свесци, врло луксузног издања 1912. г. штампа Ц. Г. Редер поред осталих и две композиције Петра Кранечвића *Воскресни господе* и награђену композицију *Одби се грана*, све за мешовити хор. Прва је сакрална музика, а друга на познат Змајев текст и обе представљају, према мишљењу Душана Михалека из Новог Сада изузетна дела.

„Једини пример Кранчевићевог саживљавања са фолклорном темом налази се у песми 'Одби се грана'.... Она је леп пример уживљавања Кранчевића у психолошку основу текста. Већ сама Змајева песма прет-

ставља неуобичајену синтезу народног и Змајевог оригиналног стиха. У песми се налазе чак и дословни цитати истоимене народне песме. На сличан начин изградио је и Кранчевић своју композицију. Осмотактни почетак (текст 'Ведра зора сунце носи, Милан иде Анку проси') као да уводи у атмосферу композиције, али не предсказује никакву драматику. Онда, изненада, наступа силазна имитациона, готово 'судбинска' тема, која пролази кроз све гласове и замагљује атмосферу: Јасна каденца у основном тоналитету (Д-дур) као да подвлачи одлучну неумољивост поетског садржаја ('мајка њему Анке не да') који затим следи. У наредном одсеку драмски тон се постепено згушњава и на његовом врхунцу појављује се и цитат народне песме ('Одби се грана') али само у тексту.

Тек после тога, појављује се и цитат народне мелодије, укусно хармонизоване. Овај фолклорни цитат има своје пуно психолошко оправдање у склопу читаве композиције. Појављује се после завршене експозиције (мисли се на текст) и после наговештене трагике ('судбинска' тема у наведеном нотном примеру). Цитати народних мелодија се у даљем музичком току више не појављују, а 'судбинска' тема ће бити одлично искоришћена у драматској кулминацији композиција."

Ово смо нарочито цитирали и истакли, јер до сада, осим приказа у листу *Србија* из Митровице од 27. 3. 1919. стр. 2, писац Пазовски, а текст *Петар Кранчевић*, па све до Михалекова текста штампана у часопису *Музика и реч* бр. 2, 1972, других студија и стручних радова о Кранчевићу није ни било. Сматрамо да је врло похвално све ово што је написао овај млади музичар у раду који је заправо део његовог дипломског рада, па је за надати се да ће у будуће бити више оваквих и музичких студија које би на научни начин евидентирале рад Петра Кранчевића. Овај дипломски рад младог Михалека, вредан је прилог музичкој култури у нас.

Самим стварањем „Савеза српских певачких друштава" настала је грозничава трка у раду војвођанских певачких друштава. У певачким друштвима се осећао нови дах и жеља за стварањем сопствених музичких израза, као да је настао један преображај у стиловима рада. Једна ренесанса, буђење сопственог кулутрног живота и тежња за афирмацијом пред Европом. И у митровачкој СЦПД брујали су акорди првих наших класика Ст. Ст. Мокрањца, Мите Топаловића, Исе Бајића, др Милоја Милојевића и других, а П. Кранчевић је стрпљиво али вредно и са пуно љубави компоновао и учио хор, спремајући га за наступајући окршај и певачки бој заказан на „Првом слету Срба певача", који је планиран да се одржи 1914. у Сомбору.

На овом боју, требало је поделити мегдан у песми за част и име као у Змајевим стиховима *Песма у песми:*

Где је бола, где је јада,
Песма блажи;
Где се клоне, где се пада,
Песма снажи;
Где су људи, добре ћуди,
Песма се ори,
Што не можеш друк'че рећи
Песма збори;
Где утехе нема друге,
Песма стиже;
А где сумња све обори,
Песма диже.

Разумљиво је како се митровачки хор брижљиво спремао да са својим одличним гласовним материјалом, дисциплинованим певачима и способним хористом П. Кранчевићем оде на збориште у Сомбору, на Славу Срба певача, од 7. до 9. 6. 1914. јер је ово певачко друштво имало свој мото управо у Змајевом стиху:

Хај, што Србин још се држи
Крај свих зала –
Песма га је одржала
Њојзи хвала!

Управо овај мото је за своју дружину у Г-дуру компоновао Петар Кранчевић, са намером да га изводи мушки хор и није било села или забаве или било каквог певачког весеља, а да се није запевала ова кратка песма, као уверитра сваком даљем певању и весељу. Овако наоружан и сложан хор под вештом диригентском руком учествовао је на Првом певачком слету високога стила, који је заиста био круна дотадашњег рада СЦПД, али и читавог Савеза, чији су Митровчани били члан.

Овај певачки слет, одржан је у Сомбору, као што је и најављивано од 7. до 9. 6. 1914. у предвечерје Великог рата. Митровачки хор је учествовао са преко 60 певача такмичећи се у првој категорији хорова и певајући, као задату песму, *Пешу руковеш* Ст. Ст. Мокрањца, односно као пе-

сму по слободном избору *Одби се ѣрана* од Петра Кранчевића. Обе песме певао је мешовити хор.

Према подацима којима располажемо, а понајвише према писму које је послао Богдан Лалошевић, дугогодишњи митровачки учитељ, певач митровачког хора и учесник догађаја, рођени Сомборац, сада учитељ у пензији, на Слету је учествовало 32 певачка друштва, од којих 2 из Београда (тада Краљевина Србија) и то: „Музичко-певачко друштво Станковић“ и „Академско певачко друштво Обилић“, затим Музика Краљеве Гарде, али у цивилном оделу, под диригентском палицом Станислава - Сташе Биничког. Митровачки хор је том приликом постигао одличним певањем ванредан успех. На слету је било преко 1000 певача. Сви су у заједничком хору отпевали на почетку слета од Мите Топаловића *За барјак* и на крају од Јосифа Маринковића *Народни збор – Хеј ѳрубачу*. Руководио је свима Светолик Пашћан Којанов, који је у то време, иако наш Војвођанин, Сремац из Петроварадина, живео и радио у Загребу.

Чланови жирија били су следећи еминентни чланови: др Јоца Лалошевић као председник Савеза, др Милоје Милојевић, Душан Костур, професор музике из Сремских Карловаца и Цветко Манојловић, композитор. Прву награду у мешовитом хору 1. категорије, добило је „Српско певачко друштво“ из Загреба, које је певало по слободном избору *Слуѳња* од др Милоја Милојевића, а 1. награду у 1. категорији за мушки хор добило је „Српски акадмески хор Балкан“, певајући *Прву руковеѳ* од Стевана Стојановића Мокрањца.

Другу награду у 1. категорији за мешовите хорове добила је СЦПД Митровица, под диригентском палицом Петра Кранчевића, певајући поред задате песме од Ст. Мокрањца *Пеѳа руковеѳ,* по слободном избору, од Петра Кранчевића награђену већ песму *Одби се ѣрана.*

Међутим, не може се мимоићи, када се пише о овом слету, писање једног писца, хроничара ондашњег времена, објављено у сомборском листу *Слоѣа* бр. 22, из 1914. г, па ћемо га ради боље илустрације слета пренети: „О Духовима, Сомбор беше позорница величанствених културно-националних манифестација целокупног овамошњег српства. ССПД (Савез) права слава Срба пречана, на тај дан је остварио велику славу тако грандиозних рамера, а све са великим и сјајним моралним успехом, којега ни приређивачи ни гости нису могли наслутити.

„Будна културно-национална свест прикупила је речених дана у Сомбор на активно учешће у слави српске песме 22 певачка друштва[14]

[14] Богдан Лалошевић, као што смо видели, говори о 32, прим. прир.

са преко 1000 певача и певачица из разних крајева овамошњега српства: Бачке, Баната и Срема, а сем њих тридесетосам певачких друштава беху на слави заступљена преко својих нарочитих изасланика.“

„Наш убави и у зелени перивој обрађени Сомбор претворио се је током ове славе у прави славујски луг, у чијем се је свакоме куту разлагао умилни глас српске песме и изражавајући њоме српску веру у културну подобност српске нације, српску љубав према својој народносној ствари и српску наду на остварење лепше будућности, која једино може да почива на јачој и савршенијој просвећености. Пут ка овој просвећености утире се најјаче и најсигурније песмом, тим освајачким оружјем без олова и пушчана праха.“

„Ни у посетиоцима не беше оскудице, јер је за три дана трајања прославе било присутних најмање 16.000 посетилаца на разним утакмицама, свечностима и концерту.“

„Благодарећи згодној железничкој вези коју има Сомбор са околином, из околних српских места су гости свакога дана јатомице долазили на прославу.“

„Видесмо ту јаком везом песме уједињену свесну и родољубиву српску интелигенцију са здравим народним језгром. Било је на слави гостију и из најудаљенијих српских крајева.“

„Родољубива управа на челу са СЦПД, на челу са својим врсним и заузимљивим претседником, покретачем и душом ове славе др Јоцом Лалошевићем удесила и извела је не само уметничку, већ и техничку страну ове славе са толиком вештином и окретношћу, да у току самога славља не беше никакве пометње, него је у свему владао узорити ред и поредак.“

„Грађанство је сомборско радо и свесрдно излазило на сусрет жељама управе и са своје стране учнило је све и сва, да се прослави осигура што сјајнији и што већи успех.“

„Певачком славом постигнути су ванредни успеси националног живота овамошњега српства. На њојзи је положен испит о просвећености наше нације и о културном нивоу на коме она стоји. Неговање лепе и уметничке песме у сваком закутку овамошњега српства и оно тачно извођење тешких уметничких композиција посведочило је подобност наше нације за виши културни живот. Борба са незгодама прилика, околности, па и времена, које су претходиле самој слави, те које су и за време саме славе претиле, да ће ју пореметити и осујетити, али која је борба победом завршена, поновни је сведок издржљивости и дисципли-

нованости наше нације, када је у питању остварење једне велике, културно-националне идеје.“

„Но, круну успеха хоћемо да нађемо у оном оплемењавајућем и облагорођавајућем дејству које је она ма и тренутно извршила на искупљени толики српски свет. Партијске размирице су умукле, све се то слило у један бујан осећај срца и један снажан акорд споразума, кога није нарушила каквагод дисхармонија, већ ни најмања дисонанција.“

На овај запис тадањег – савременог хроничара није на одмет изнети једно писмено мишљење из 1939. г. једног другог Сомборца, културног и националног радника, једно време иза Великог рата председника сомборског певачког друштва, Стефана Илкића, који на горе изнету репортажу, а вези са Славом из 1914. надовезује своју мисао:

„Данас можемо да поставимо питање, да ли је певачки слет приређен у Сомбору стајао у служби уметничких задатака песме, или је био излив национално – патриотских стремљења? Да би остали верни истини, морамо признати да је он имао у виду више ове потоње него првопоменуте. Ово се даје разумети и протумачити колико кулутром певача, који су у огромној већини били музички дилетантни, толико исто и духом времена које је до сржи прожето било политичким идеалима нације. Присутношћу гостију из Србије и активним учешћем певачког друштва ‘Станковић’ и оркестра Краљеве Гарде из Београда, још јаче је било подвучено национално надахнуће овога слета.“

„Узбуђење које беше савладало присутне при говору претседника П.Д. ‘Станковић’ г. Проте Петра Милојевића, који је нагласио да, иако певачке дружине из Србије нису зачлањене у ‘Савезу српских певачких дружина’, њихова је веза са тим Савезом ипак жива и запечаћена у њиховим срцима, потврдило је колико је национални моменат овог певачког славља надмашио био артистички. Овоме у прилог говори и једна мала епизода што ми је остала у свежој успомени. На завршном свечаном концерту, сви музички и уметнички ефекти били су слаби да изазову френетичко одушевљење које би прелазило у занос, као што су изазвали буру одушевљења Карађорђев и Милетићев марш. Пристуни претставници мађарских власти „у чијој сам се близини налазио унезверено су се питали какве су то композиције што тако сугестивно делују? Да би познали дух ових композиција, одговорио са им алузијом: за Карађорђеви марш да је за Србе – Ракоцијев марш; а за Милетићев, да је српска Кошутова нота! Држим да им је било доста јасно шта сам хтео да кажем.“

„Али поред свега до сада реченога, не сме се превидети ни артистички значај и успех нашег првог певачког слета. Национално одуше-

вљење манифестовано под утицајем, да се вулгарно изразим 'националног шлагера' давало је психолошку подлогу расположењу учесника: ну, одличан избор композиција и њихова беспрекорна техничка изведба сведочили су о развијеном укусу и здравој музичкој оријентацији наших певача. Истина, тај се успех и та се вредност не може и не сме просуђивати строгим мерилом духа и стремљења савремене спекулативне, широкој публици несхватљиве музике, која је данас са седам печата затворена тајна посвећених, и која се оснива на посве новим естетским принципима и звучним ефектима где преовлађује атонална мелодија, различна од класичне музике, на коју смо навикнути, не само интервалским склопом ритма већ и својом метричком структуром која се удаљила од симетрично метричне класичне музике.

Међутим, познаваоцима нашег музичког развоја овај слет је доводио у свест премошћену грдну провалију између песме гусларева, тог нашег првог концерта до овог импозантног певачког слета. Успех певачког слета иако подудара о највишу меру класичних захтева музике, потврдио је да је код нас доба национално – музичког дилетантизма на измаку. Томе су за доказ служиле чињенице да су композиције Хлавача, Зајца, Хорејмеха, Прохаске, Апта, Јенка и других замењене Листом, Григом, Базеном, Сметаном и нашим модернистима Милојевићем, Биничким, Коњовићем, Христићем, Манојловићем, Кранчевићем и другима. Ко иоле познаје уметнички ниво рада наших певачких дружина, до оснутка Савеза и приредбе првог певачког слета, тај ће непристрасно судећи морати да призна да је певачки слет био не само круна рада певачког Савеза, него огледало вишег музичког стила одомаћеног у раду нашег певаштва и епохалан догађај у нашем предратном музичком уметничком листу."[15]

Није тешко закључити са каквим су се осећањима вратили из Сомбора митровачки певачи, са својим хоровођом, после овако сјајног слета како је то описано напред. Била је то дугачка пешачка колона од стотинак Митровчана под друштвеном заставом, док је стари бард басиста Ђорђе Н. Костић – Лала, сав озарен задовољством поносно уздигнуте главе носио освојену другу награду, сребрни пехар, као путир из кога су певачи наздрављено вино испијали као причест. После стишаних одушевљења, пехар је предат архиватору у руке. Колона, стигавши са станице, ушла је у „Српску основну школу", где су били дочекани певачи од бројних симапитезра – помажућих чланова, те после краћег поздравног говора председника Дргомира Ј. Месаровића, раздрагани повратни-

[15] *Певачки алманах П. С. Жупе др Лаза Костић – Сомбор,* 1939.

ци ‘Сомборци’ разиђоше се кућама пуни утисака. Сутра дан је сребрни пехар стављен у депозит митровачке штедионице на чување, па је благодарећи тој околности сачуван и до данас, те ће ускоро бити као украс „Историјске збирке“ „Музеја Срема“, чуван у посебној витрини да свеодчи будућим Митровчанима како је једна дивна певачка генерација високо држала заставу културе свог града хероја.

Последњи колективни наступ СЦПД пред рат био заказан за 26. 7. 1914. у Лаћарку, поводом сеоске славе, када је одржан излет и кермес са краћим народним програмом, док је пре подне хор појао у цркви на Литургији. Постоји једна мала аматерска сличица од 26. 7. 1914. два хора у порти и живо сећање једне учеснице, тадање певачице на тај дан иза којег је почео рат.

Тих дана настало је велико узбуђење у народу због политичког заплета перфидне Аустро-Угарске и немачке политике уперене против Србије. И само два дана после последњег одржаног друштвеног излета, тј. 28. 7. 1914. г. објавила је Аустро-Угарска рат малој Србији, са јасном жељом да је погази, уништи и смрви у бесу Пођорекових дивизија. Настао је Први светски рат са свима мукама и тешкоћама за наш народ, па је природно и у Митровици према српском животу извршен је читав низ пакости и зла.

Песма је умукнула. Аустриска солдатеска је по Срему почела да врши разна злодела. Они који су као војни обвезници морали ићи, отишли су од својих кућа. Други су пак били затварани и одвођени као таоци. Извесне породице досељене у Митровицу из Србије и Македоније, депортоване су одмах у логор Нежидер, за дуже време. Споменућемо само две певачке фамилије: Димитрија Ивезића и Смиљана Трајковића, чија су деца касније, после рата, стасали и постали врсни чланови – певачи СЦПД.

Вихор рата скршио је певачка крила и прекинуо рад не само у певачком друштву, већ у свима српским друштвима. Уследиле су разне репресалије на српско становништво. Било је забрањено све што се звало српско. Забрањена је употреба ћирилице, друштво је престало са радом по сили наредбе тадашњих аустријских власти. Застава је однешена и спаљена, а рад хору најпре је забрањен, да би исти потом био и растурен.

У самој непосреној близини Митровице, вршене су ратне операције. На торњу Саборне цркве у кубету, више звона, биле су постављене две осматрачнице, а једна мађарска регимента оскрнавила је цркву: увела коње и цело једно митраљеско одељење. Прота Драгомир Радошевић био је затворен, изведен пред војни суд и по хитном поступку суђен

на стрељање. Но, благодарећи једном срећном тренутку, један аустријски генерал, дошавши са штабом у Митровицу, по имену Теодор Бекић, спасио је Проту сигурне смрти. Бекић је заштитио и другог проту Вл. Милутиновића, наредио да се Црква очисти, војска са коњима изведе и одобрио да се врше верски обреди у Храму. Обзиром да је овај генерал помогао и другим многим угледним Србима, који су претпрели разну тортуру од аустријских власти, касније је после ослобођења проглашен за почасног грађанина Митровице.

Међутим, значајан број других угледних грађана, трговац Александар Мудрок, Живко Миловановић, Прота Драгомир Радошевић, трговац Милан Јанковић Лувра, чиновник Андрија Опачић и други били су интернирани у Самобор, док су неки угледни радници, као Јован Удицки и други после хапшења били спроведени у аустријску војску. Једном речи вршен је на разне начине терор над сваким Србином, који је уживо углед, положај или био као истакнут кулутрни, национални или политички – јавни радник. Чувени и злогласни шеф полиције и именовани владин повереник др Гитнер био је страх и трепет у Митровици, али преко новца могла се и од њега задобити милост, односно могао се човек извући од зла.

Под таквим тешким условима живота, певачка дружина је остала само у срцима Срба певача и честитих грађана. Петар Кранчевић био је одмах отпуштен из гимназије, где је био хонорарни наставник музике. Благајник СЦПД, док је имао новца исплаћивао је редовно Петру Кранчевићу плату, а како је то био старији човек и банкар, Паја Томић, он је проналазио начин да посредством пријатеља и некадашњих чланова дружине обезбеди средства да се могла плаћати редовно сваког месеца одређена плата хоровођи. Али, са друге стране, приватних часова клавира било је све мање. Ипак, Петар Кранчевић није клонуо духом, он се латио свога посла. Компоновао је и најбољи свој део опуса створио је у том ратном периоду, пред своју смрт. Журећи се да што више створи добрих музичких дела, он је радио неуморно. Чак и за време самих ратних операција које су се одвијале у граду и близини, што није било чудно ако се зна да је Митровица била погранично место, Кранчевић је у подруму зграде бившег угледног претседника апотекара Ђорђа Петровића, а касније и у подруму кафане код Мите Симатковића вредно и са пуно музичког надахнућа и музичке инвенције стварао – компоновао. Тада је Кранчевић створио своја најјача дела *Помјанух пророка,* из области сакралне музике и *Присен*, дивну композицију за мешовити хор.

Фаталног датума, 6. 9. 1914. када се одвијала битка на Чеврнитији, односно на сремској страни – Легету, изгорео је „Српски дом“ под чуд-

ним околностима. Наиме, како је то напред речено, на торњу Саборне цркве била је војна аустриска осматрачница. У зору, у недељу, 6. 9. кренула је српска Тимочка дивизија пут преко Саве, вршећи десант, са 13. пешадијским пуком. Први је прешао њен 2. батаљон у зору, у близини села Шашинаца, источно од Митровице и пред подне када су знатније снаге Тимочке дивизије, иначе у јачини од 25.000 војника биле прешле, тада је генерал Алфред Краус, командант аустријске 29. пешадијске дивизије са бројнијим снагама и са три стране: из правца Шашинаца, Јарка, брзо пребаченом коњицом из Руме, обухватним нападом почео потискивати српске снаге, које се нису још ни добро развиле и консолидовале на ширем појасу леве обале реке Саве.

У том моменту је пристизала са запада једна речна торпиљерка аустријска, а српска артиљерија је дејствовала правцем Шашинци и према Митровици. Наводно постоји веровање да је у кубету лепе зграде „Српског дома“ службеник тадањег хотелијера Дечића неки Фишер (и он је био Јеврејин) подметнио паљевину, направивши сцену да су паљевину изазвали метци српске артиљерије, док по другима остаје да је из аустријске торпиљерке запаљиво зрно погодило кубе и пошто је Фишер подметнуо паљевину, дошло је до страховитог пожара који се невероватном брзином проширио, захватио целу велику спратну грађевину у којој је поред хотела била смештена „Српска грађанска читаоница“, СЦПД, позоришно одељење и канцеларије „Српске црквене општине“. Уз саму ту велику зграду „Српског дома“ је „Српска основна школа“, а одмах и порта са Црквом у средини. Постоји веровање да је аустријски план био да све то изгоре и да се затру српска обележја. Међутим, иако се десант српских трупа Тимочке дивизије завршио са неуспехом уз знатне жртве, родољубиво грађанство града Митровице похитало је на место пожара и спасавало што се могло спасити, првенствено бројни књижни фонд „Српске грађанске читаонице“ са њеним намештајем и осталим инвентаром, затим драгоцена нотна архива СЦПД, хармониум и остали инвентар изван канцеларије „Српске црквене општине“ били су уништени. Ватра је претила и основној школи, али су пожртвовани родољубиви грађани ипак успели да се пожар локализује. Но, „Српски дом“ је страдао, изгорео и остали су голи зидови и пусто згариште, све то дужи низ година, све до 1926. када је коначно оправљен, реновиран, а прва приредба у новооправљеној сали одржана је 7. 8. 1926. о чему ће бити више речи у наредном поглављу.

Ратне прилике су, према томе, учиниле своје. Први вихор је многе покосио било смрћу или затвором и интернацијом. Добар део певача је био негде на руском фронту у Галицији и чезнуо за својом Митровицом

и својим певачким хором. Када је најезда Аустрије закорачила у Србију дубоко, а Бугарска са истока напала и присилила српску владу и војску да напусте своју родну гуру и преживе Албанску Голготу, у овим крајевима је почео нешто, да кажемо, смиренији живот, са мање насиља и знаковима извенсе толеранције, па је благодарећи ту и тамо неким разумнијим људима, који су увиђали сву трагедију великог светског клања, било могуће нормалније и живети.

Петар Кранчевић је озбиљно прионуо на формирање трогласног дечијег хора како би својој певачкој дружини осигурао субвенцију „Српске црквене општине". Наиме, тај дечији хор убрзо је био оспособљен и успешно замењивао велики хор који није могао у пуном замаху да пева у цркви литургију, због већег броја мушкараца који су били у војсци. За тај дечији хор, Петар Кранчевић је још 1914. г. компоновао и припремао целу литургију и вредно радио на том послу. Имао је много смисла и педагошког знања и хтења, јер је раније више година предвао музику у митровачкој гимназији са које су му почетком рата одмах отказали рад. Након угашеног пожара у „Српском дому" била је потпуно сачувана школска зборница у којој је и пре пожара радила СЦПД, па се брзо средила нотна архива. Истина, известан део нотне архиве био је уништен у оној подметњи и спасавању од пожара, али гро нотног фонда је сачуван. Што се тиче књига Читаонице, све књиге су по сандуцима прележале у магацину трговачке радње Андре Лазића током читавог ратног перода, све до њеног поновног отварања у слободи.

Треба рећи да су омладинци, трговачки подмладак, оног врелог и сунчаног недељног дана, 6. 9. 1914. храбро спасавали из пожара и одмах по идеји трговца Андре Лазића пренели у његов магацин све књиге, чиме је залагањем овог ванредног човека сачувано значајно митровачко и српско културно наслеђе.

Но, да се вратимо Кранчевићу. Од његовог дечијег хора убрзо су стасали зрели и способни певачи да замене старије, отишле, нестале. И данас још има живих тих из дечијег хора, али врло мали број њих, јер су у доби са 70 година. У току 1915. г. било је озбиљних покушаја и то са успехом, да се прикупи чланство, па се повремено певало, али искључиво у Цркви и на неким сахранама. Према писменим записима др Илије Бајића, који се налазе у „Историјској збирци" „Музеја Срема", на једном месту писац износи и једну интересантну анегдоту о Петру Кранчевићу. Наиме, како је др Илија Бајић, као лекар, градски физикус, присуствовао једној комисији – прегледу за војне обвезнике, по позиву нашао се пред комисијом и Петар Кранчевић. Чим га је видео, одмах је др Бајић приступио немачком (аустријском) штапском лекару и шапнуо му

за Кранчевића: „Ово је наш органиста“ (мислио је на оргуље у римокатоличкој цркви), тако да је овај аустријски лекар, без великог прегледа, рекао да је Кранчевић неспособан за војску. Тиме се ова ствар свршила и наш хоровођа није мобилисан и није отишао на аустријски фронт.

Првих година или месеци у рату, Петар Кранечвић је морао мењати стан, како му је у оним данима када су биле вођене ратне операције било потребно да се заштити и од бомбардовања, он је код Мите Симатковића у подруму дошао у додир са трговцем Стевом Билићем, који је имао шпецерајску радњу на ћошку Шећер сокака преко пута Болнице, у коју је радњу чешће Кранчевић по потреби свраћао, јер је у тој истој улици у близини у кући Шрајеровој и сам становао неко време. Долазећи у радњу код Билића, упознао се са Стевином сестром Горданом, малом лепушкастом женицом, врло тихе природе и умиљатом. Како је Кранчевић почео побољевати, а самачки му живот додијао, он се њоме 1915. г. и оженио.

Није нам познато каква је евиденција постојала у власништву самог Петра Кранчевића о његовим композицијама. Истина, неке из сачуваних преписаних његових нота носе ознаку ОПУС бр, као нпр: нотни препис Хора Саборне цркве у Новоме Саду бр. 99 од Петра Кранчевића за мешовити хор. *Хвалите* носи ознаку Опус 13, затим композиција *Присен* за мештовити хор на препису Луке Гавриловића од 18. 3. 1933. г. са оригинала који носи Кранчевићев датум 3. 3. 1915. има ознаку Опус Но. 14. Остале ноте које су сачуване немају ознаке бр. опуса, па се не може са поуздањем тврдити да су и ове две ознаке опуса бр. 13 и 14 имале неки логички аритметички ред од 1 па даље. Познато је за преко шестдесетак композиција Петра Кранчевића, о којима постоји писмени траг да су постојале, а да данас има сачуваних 30 од којих 16 сакралних и 14 световног карактера.

Вредно је напоменути и ово, да су сачуване две деонице и то прва за I и II сопран, а друга за I и II алт композиције *На небу нема звезда,* за женски хор. Скинуте су на шапирографу, али постоји оригиналан рукопис П. Кранчевића и писане су латиницом 1914. г. Ови записи су значајни као један редак пример да је Кранчевић писао латиницом, и то у години рата, када је у Митровици била забрањена употреба ћирилице, па је највероварније желео да избегне евентуалну непријатност. За жалити је да Петар Кранечвић није нити у „Историји Југославије“ нити у „Просветиној енциклопедији“ евидентиран као српски композитор, а у истим едицијама уписани су далеко мање од значаја људи, који су практично прошли кроз живот без и једног значајнијег написаног дела. За надати се је да ће то једном бити ипак исправљено. Његови Митровчани

су му ипак обележи гроб из захвалности. Осим тога, „Основна музичка школа“ у Сремској Митровици носи његово име од пре неколико година, што је знак велике пажње према српском композитору, нашем Војвођанину, који је поред свога Панчева живео и делао пуних 15 година у Митровици.

У Митровици су остала дубока сећања и поштовање према том човеку и другу, иако сваког дана има све мање његових савременика, што је сасвим разумљвио. Али, остале су његове композиције, његова уметничка дела која треба да остану и надаље на репертоарима певачких друштава, па би крајњи дуг према том војвођанском композитору требало испунити штампањем његових вредних композиција. Неко ће се сетити и на искупљење дуга према овом великом музичком стваоцу.

Ратни период све до ослобођења Митровице после Великог рата, протекао је у СЦПД мирно, без рада за јавност, јер то нису допуштале аустријске, непријатељске власти. По који пут појао је хор, макар и на опелима, као што се догодило на сахрани познатог хирурга, лекара и управника „Окружне митровачке болнице“ др Николе Вујића дана 11. 9. 1916. Ово нарочито истичемо, јер је на тој сахрани први пут хор отпевао *Помјанух пророка*, ту Кранчевићеву композицију велике вредности, чијем је компоновању пришао врло студиозно и зналачки.

Тадашњи протопрезвитер Владимир Милутиновић, безброј пута је отпевао ту песму сремскокароловачким црквеним напевом, уз тумачење значаја речи и момената када се нота поји на опелу. Захваљујући томе, слушалац хора који пева ову песму добија изванредан утисак, а човека подилазе жмарци, јер сваки глас у њој постаје веран израз етимолошког значења сваке отпеване речи.

Тај разлог је навео и Управу СЦПД да на гробној плочи уреже у виду два такта, са пуном свешћу да је и Кранчевић био нарочито поносан на то своје дело.

Хоровђа Петар Кранчевић са делом женскоī хора, 1907.

Тамбурашка секција СЦПД 1907. У средини седи Петар Кранчевић

Збор слушкиња приредба СЦПД. У средини седи Петар Кранчевић

Млади Петар Кранчевић

„Конгрес Трговачке омладине“ 1911. У средини у другом реду седи Петар Кранчевић

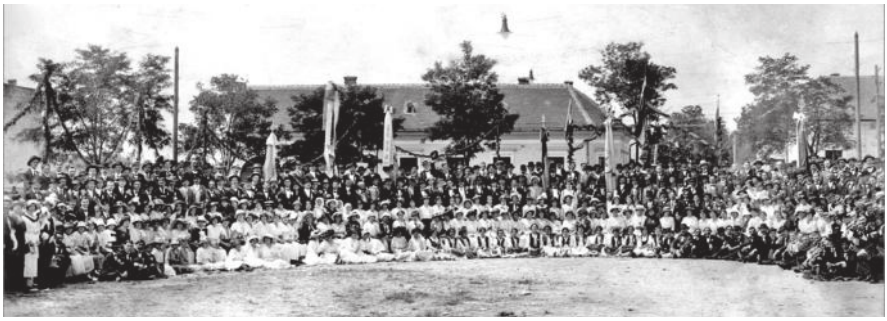

Учесници прве славе Срба певача, Сомбор, 1914.

Последњи наступ СЦПД пред рат. Лаћарак 1914.

Др Никола Вујић велики пријатељ СЦПД на чијој сахрани у септембру 1916. први пут певана композиција Помјанух пророка од Кранчевића

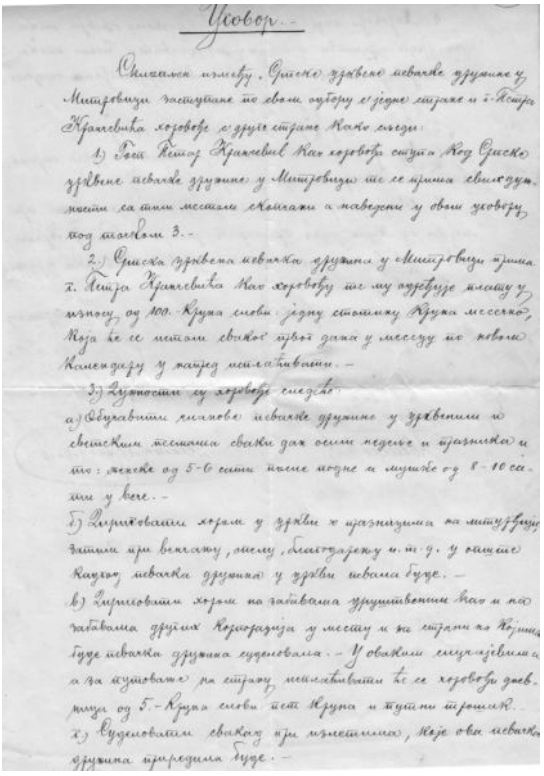

Уговор.-

Спиљанск између Српске уркве певачке дружине у Митровици заступане по свом одбору с једне стране и г. Петра Кранчевића хоровође с друге стране како следи:

1.) Гост Петар Кранчевић као хоровођа ступа код Српске уркве певачке дружине у Митровици те се прима свих дужности са тим местом скопчани а наведени у овом уговору под точком 3.-

2.) Српска уркве певачка дружина у Митровици прима г. Петра Кранчевића као хоровођу те му одређује плату у износу од 100. Круна слови: једну стотину Круна месечно, која ће се истом сваког првог дана у месецу по новом календару у напред исплаћивати.-

3.) Дужности су хоровође следеће:

а) Обучавати сиановe певачке дружине у урквеним и светским песмама сваки дан осим недеље и празника и то: женске од 5-6 сати после подне и мушке од 8-10 сати у вече.-

б) Дириговати хором у уркви и празницима на литурђије, затим при венчању, опелу, благодарењу и т. д. у опште кадгод певачка дружина у уркви певала буде.-

в) Дириговати хором на забавама друштвеним као и на забавама других корпорација у месту и за страни на којима буде певачка дружина суделовала.- У оваким случајевима а за путовање на страну исплаћивати ће се хоровођи дневници од 5.- Круна слови пет Круна и путни трошак.

г.) Суделовати свакад при излетима, које ова певачка дружина приредила буде.-

Уговор СЦПД са Петром Кранчевићем, 1905. Предња страна

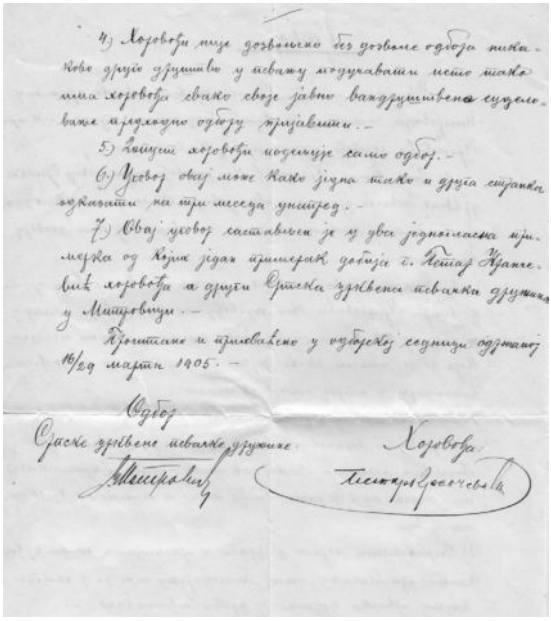

4) Хоровођи није дозвољено без дозволе одбора никаково друго друштво у певању подучавати исто тако има хоровођа свако своје јавно вандруштвено суделовање предходно одбору пријавити.–

5) Хонорар хоровођи подељује само одбор.–

6) Уговор овај може како једна тако и друга странка одказати на три месеца унапред.–

7) Овај уговор састављен је у два једногласна примерка од којих један примерак добија г. Петар Кранчевић хоровођа а други Српска црквена певачка дружина у Митровици.–

Прочитано и прихваћено у одборској седници одржаној 16/29 марта 1905.–

Одбор
Српске црквене певачке дружине
[signature]

Хоровођа
Петар Кранчевић

Уговор СЦПД са Петром Кранчевићем, 1905. Задња страна

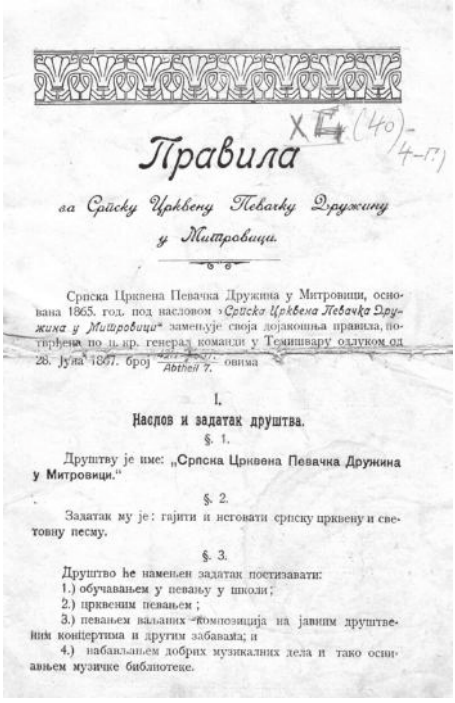

Правила

за Српску Црквену Певачку Дружину у Митровици.

Српска Црквена Певачка Дружина у Митровици, основана 1865. год. под насловом »Српска Црквена Певачка Дружина у Митровици« замењује своја дојакошња правила, потврђена по ц. кр. генерал команди у Темишвару одлуком од 28. Јуна 1867. број 42/1 Abtheil 7. овима

I.

Наслов и задатак друштва.

§. 1.

Друштву је име: **„Српска Црквена Певачка Дружина у Митровици."**

§. 2.

Задатак му је: гајити и неговати српску црквену и световну песму.

§. 3.

Друштво ће намењен задатак постизавати:

1.) обучавањем у певању у школи;

2.) црквеним певањем;

3.) певањем ваљаних композиција на јавним друштвеним концертима и другим забавама; и

4.) набављањем добрих музикалних дела и тако оснивањем музичке библиотеке.

Правила СЦПД, усвојена 1907.

СРПСКА ЦРКВЕНА ПЕВАЧКА ДРУЖИНА у МИТРОВИЦИ.

УЛАЗНЕ ЦЕНЕ:
КРУГ К 4·—
I. РЕД „ 3·—
II. РЕД „ 2·—
III. РЕД „ 1·50
СТАЈАЊЕ „ 1·—

ПРИРЕЂУЈЕ
у НЕДЕЉУ 24. фебруара (9. марта) 1913.
у дворани „СРПСКОГ ДОМА"

КОНЦЕРАТ с ИГРАНКОМ

Уз пријатељско суделовање госпођица: СОКИЦЕ ДРАГОЈЛОВИЋЕВЕ и ЈЕЛКЕ БИЉЧЕВИЋ-ДИМОВИЋЕВЕ и госп. ПЕТРА КРАНЧЕВИЋА,
на који Вас са пошт. породицом учтиво позива.

ПОЧЕТАК ТАЧНО у 8½ САТИ УВЕЧЕ.

Добровољни прилози примају се са захвалношћу.

Улазнице се могу добити преко дана у трговини Браће Рајића, а на дан КОНЦЕРТА у вече на благајници.

Позив на концерт са игранком, 1913.

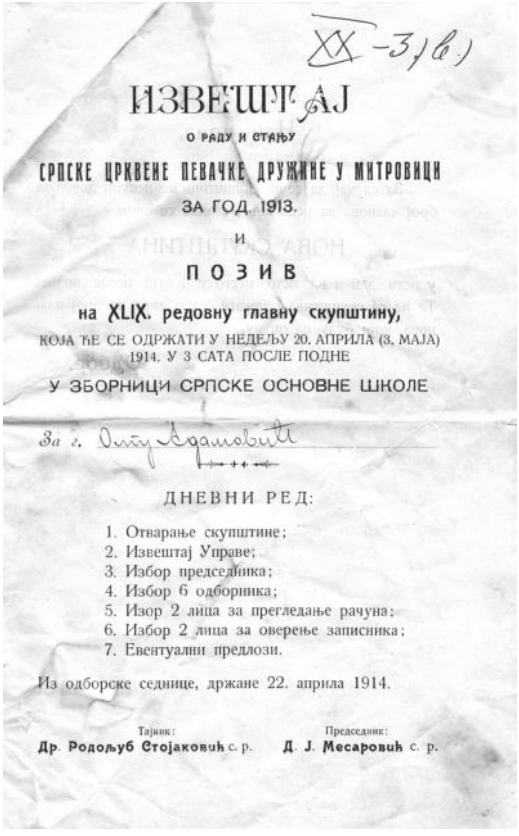

XX-3,(в.)

ИЗВЕШТАЈ
О РАДУ И СТАЊУ
СРПСКЕ ЦРКВЕНЕ ПЕВАЧКЕ ДРУЖИНЕ У МИТРОВИЦИ
ЗА ГОД. 1913.
И
ПОЗИВ
на XLIX. редовну главну скупштину,
КОЈА ЋЕ СЕ ОДРЖАТИ У НЕДЕЉУ 20. АПРИЛА (3. МАЈА) 1914. У 3 САТА ПОСЛЕ ПОДНЕ
У ЗБОРНИЦИ СРПСКЕ ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

За г. Отту Адамовић

ДНЕВНИ РЕД:

1. Отварање скупштине;
2. Извештај Управе;
3. Избор председника;
4. Избор 6 одборника;
5. Изор 2 лица за прегледање рачуна;
6. Избор 2 лица за оверење записника;
7. Евентуални предлози.

Из одборске седнице, држане 22. априла 1914.

Тајник: Др. Родољуб Стојаковић с. р.
Председник: Д. Ј. Месаровић с. р.

Позив на Годишњу скупштину СЦПД, 1913.

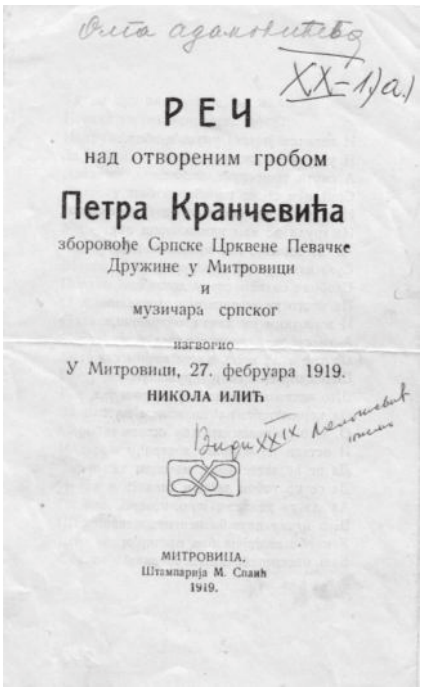

Ода одликовања
XX-1)a1

РЕЧ

над отвореним гробом

Петра Кранчевића

зборовође Српске Црквене Певачке
Дружине у Митровици
и
музичара српског

изговорио

У Митровици, 27. фебруара 1919.

НИКОЛА ИЛИЋ

Збирка XXIX Личности

МИТРОВИЦА.
Штампарија М. Спаић
1919.

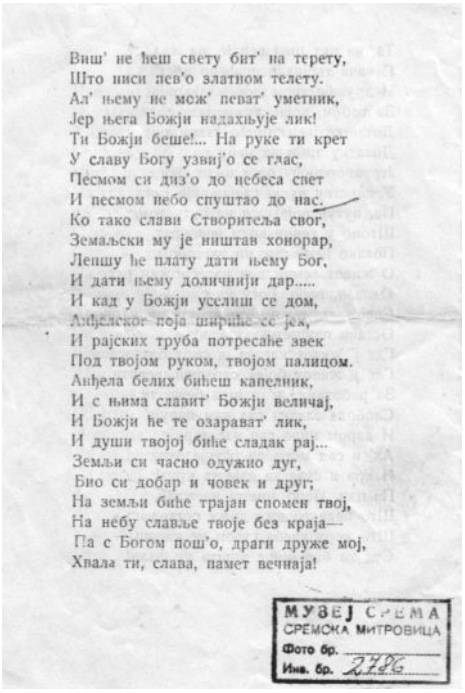

Виш' не ћеш свету бит' на терету,
Што ниси пев'о златном телету.
Ал' њему не мож' певат' уметник,
Јер њега Божји надахњује лик!
Ти Божји беше!... На руке ти крет
У славу Богу узвиј'о се глас,
Песмом си диз'о до небеса свет
И песмом небо спуштао до нас.
Ко тако слави Створитеља свог,
Земаљски му је ништав хонорар,
Лепшу ће плату дати њему Бог,
И дати њему доличнији дар.....
И кад у Божји усели се дом,
Анђелског поја ширине се јек,
И рајских труба потресаће звек
Под твојом руком, твојом палицом.
Анђела белих биће капелник,
И с њима славит' Божји величај,
И Божји ће те озарават' лик,
И души твојој биће сладак рај...
Земљи си часно одужио дуг,
Био си добар и човек и друг;
На земљи биће трајан спомен твој,
На небу славље твоје без краја—
Па с Богом пош'о, драги друже мој,
Хвала ти, слава, памет вечнаја!

МУЗЕЈ СРЕМА
СРЕМСКА МИТРОВИЦА
Фото бр.
Инв. бр. 2786

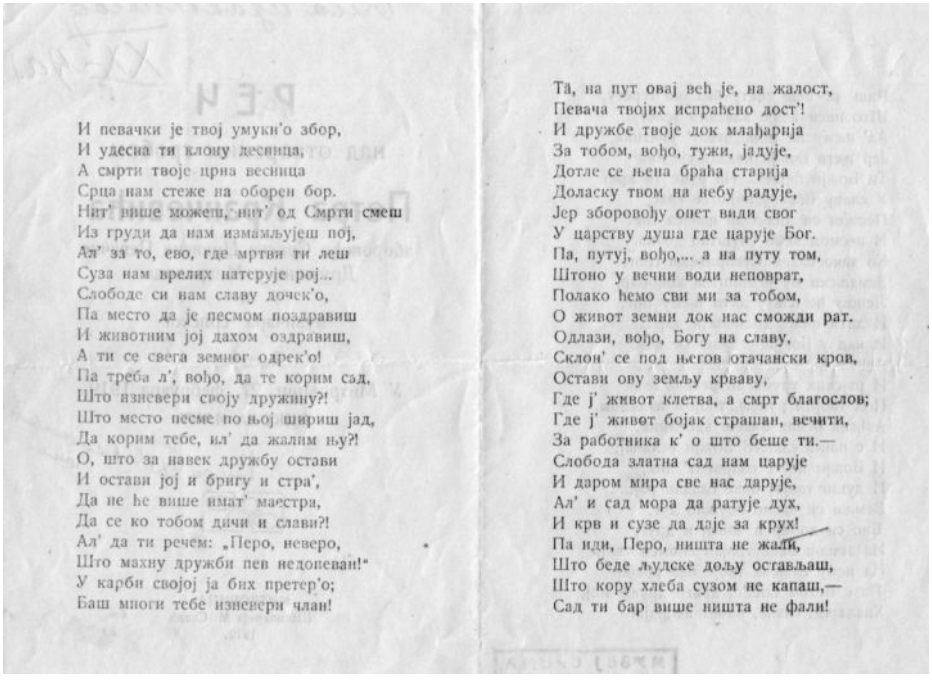

И певачки је твој умукн'о збор,
И удесна ти клону десница,
А смрти твоје црна весница
Срца нам стеже на оборен бор.
Нит' више можеш, нит' од Смрти смеш
Из груди да нам измамљујеш пој,
Ал' за то, ево, где мртви ти леш
Суза нам врелих натерује рој...
Слободе си нам славу дочек'о,
Па место да је песмом поздравиш
И животним јој дахом оздравиш,
А ти се свега земног одрек'о!
Па треба л', вођо, да те корим сад,
Што изневери своју дружину?!
Што место песме по њој ширић јад,
Да корим тебе, ил' да жалим њу?!
О, што за навек дружбу остави
И остави јој и бригу и стра',
Да не ће више имат' маестра,
Да се ко тобом дичи и слави?!
Ал' да ти речем: „Перо, неверо,
Што махну дружби пев недопеван!"
У карби својој ја бих претер'о;
Баш многи тебе изневери члан!

Тă, на пут овај већ је, на жалост,
Певача твојих испраћено дост'!
И дружбе твоје док млађарија
За тобом, вођо, тужи, јадује,
Дотле се њена браћа старија
Доласку твом на небу радује,
Јер зборовођу опет види свог
У царству душа где царује Бог.
Па, путуј, вођо,... а на путу том,
Штоно у вечни води неповрат,
Полако ћемо сви ми за тобом,
О живот земни док нас сможди рат.
Одлази, вођо, Богу на славу,
Склон' се под његов отачански кров,
Остави ову земљу крваву,
Где ј' живот клетва, а смрт благослов;
Где ј' живот бојак страшан, вечити,
За работника к' о што беше ти.—
Слобода златна сад нам царује
И даром мира све нас дарује,
Ал' и сад мора да ратује дух,
И крв и сузе да дође за крух!
Па иди, Перо, ништа не жали,
Што беде људске дољу остављаш,
Што кору хлеба сузом не капаш,—
Сад ти бар више ништа не фали!

Реч над отвореним гробом Петра Кранчевића

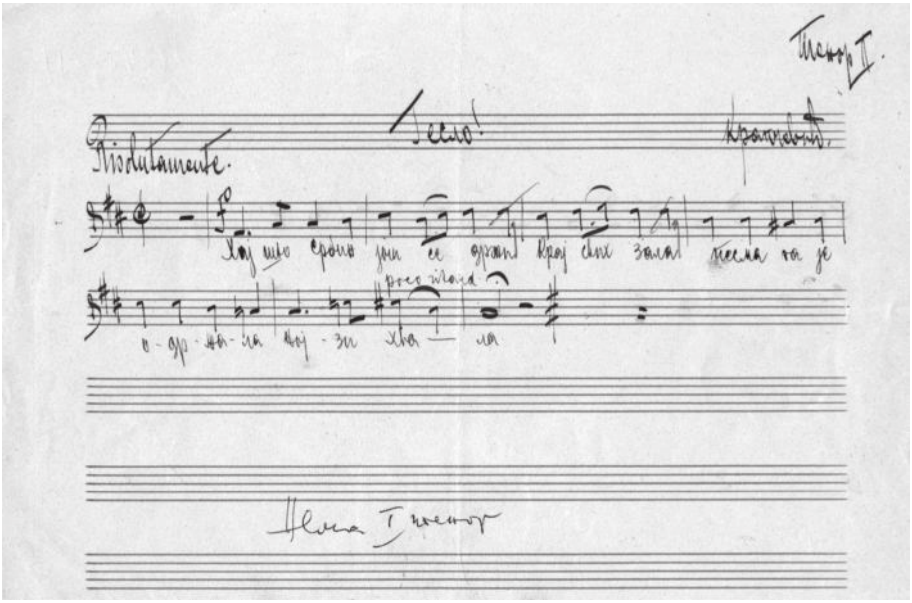

Гесло СЦПД, компоновао Петар Кранчевић. Писано Кранчевићевом руком.

ЧЕТВРТО ПОГЛАВЉЕ

Период рада хоровођа:
Светозар Радошевић – Лео (1919-1920)
Франтишек Вах (1921 – 1922)
Др Никола Радојевић – Маша (1923 – 1924)
Јозеф Влах Врутицки (1924 – 1926)
Станислав Воларић (1926 – 1927)
Виктор Шонц (1927 – 1928)
Јурај Арбац (1928)
Василије Гаврилов (1928 – 1931)

Период рада после Петра Кранчевића, до 1931. године

Последњи годишњи извештај о раду и стању СЦПД из периода хоровође Петра Кранчевића говори нам, да му се вратимо још једном, о стању у дружини која се са лета 1914. спремала за одлазак у Сомбор, где је остварила, као што смо већ навели, свој највећи певачки успех. Тако, овај извештај даје нам значајне податке који сведоче о томе да је један мали провинцијски хор са аустријске границе израстао у импозантну дружину која је у стању да оствари и највеће домете. Председник јој је био више пута спомињани Драгомир Ј. Месаровић, а секретар др Родољуб Стојаковић, одличан певач-баритониста, интелектуалац (теолог и јурист). У самом мушком хору било је низ интелектуалаца, одличних певача: Гргуров Ђорђе и Јован, обојица апотекари, Милорад Костић, такође апотекар, Богдан Лалошевић, учитељ, касније дуги низ година хоровођа „Српског занатског певачког друштва Страживлово“, Богољуб Миодраговић – Андалија и Јован Стакић, обојица шумарски инжињери – саветници, Јован Пухар, Светозар Радошевић, Стеван Релић, др Родољуб Стојаковић и Лазар Тадић, сви професори, потоњи адвокат и певачка еминенција др Никола Радојевић звани „Маша“.

Сви ти добри и угледни певачи били су као студенти у Загребу истакнути певачи „Балканци“, па је то вредно поменути, јер је у Митровици у том леглу певаштва било низ овакових врсних певача па хоровођи Петру Кранчевићу је било омогућено да са оваквим певачким материјалом, уз упоран, стручан, напоран рад, оствари и значајне резултате о којима смо већ говорили.

Из годишњег извештаја сазнајемо и то да је током 1913/1914 СЦПД на програму имало значајна музичка хорска дела и то: *Два четворопоева* од Гречанинова за женски хор и за мушки хор, затим за мушки хор од Грига *Нова отаџбина*, од П. Крстића *Гракни гавране*, од Ј. Маринковића *Народни збор (Хеј Трубачу!),* од Мите Топаловића *За барјак* за мешовити хор. Затим све за мешовити хор од: П. Крачевића *Пркос* од Ст. Ст. Мокрањца *Десету* и *Дванаесту Руковет*, као и друге, непоменуте, али које су извођене по ко зна који пут. А што се тиче сакралне музике, хор је у цркви појао композиције махом руске: Бортњанског, Рандхартингера, те Синике. А од Срба: Мокрањца, Маринковића Топаловића и Кранчевића.

Из горе наведеног се види колики је био певачки и уметнички домет тог хора и његовог хоровође Петра Кранечвића. Заправо, Кранче-

вићу није било тешко да изводи сложеније хорске композиције, јер је у хору било много чланова који су били култивисани хорски, па и соло певачи. Ваља нам само споменути: Светозара Радошевића, тог сјајног и музикалног бас-баритонисту, солисту, који је у првим данима по смрти П. Кранечвића био и хоровођа, као аматер. Затим способног солисту – тенористу Јована Станића, шумара, саветника, који је у бројним соло тачкама као певач изванредне боје гласа био на програму СЦПД.

Надаље, значајан је и диван баритониста „Андалија“, Богољуб Миодраговић, стари „Балканац“ солиста, Никола Радојевић „Маша“, изванредни бас-баритон, још један „Балканац“ који је школовао свој дивни глас код чувеног професора Скамароте у Загребу, као студент права. О овом изврсном певачу, истакнутом и одушевљеном члану СЦПД биће речи касније, јер исти није само члан – певач дуги низ година, већ и секретар, диригент – аматер и председник. Поред ових поменутих и овом приликом треба истаћи чувеног „Лалу“, контра – басисту Ђорђа К. Костића, о коме је као великом ентузијасти било речи напред, јер заиста сумњамо да је било у још којем певачком друштву таквог посвећеног певача.

Ова певачка генерација, на жалост, није дуго деловала. Њен плодоносни рад под управом врсног хоровође П. Кранчевића, обележен је постигнутим највећим успехом у Сомбору 1914. г. на слету иза кога се није још слегла бура одушевљења, а Први светски рат запретио је целом српском народу. Од црно – жуте Аустро – Угарске монархије, запретило је да нас нестане са географске карте. Као што смо већ видели, многи угледни чланови дружине беху растурени, а њен верни кормилар – хоровођа у периоду 1914-1919, веран својој дружини, радио је у тешким материјалним приликама, са нарушеним здрављем, стварајући најзначајнији и најлепши опус свога живота. И дочекавши месец новембар 1918. г. дан ослобођења, он је већ скрханог здравља могао само да слуша утешне речи својих блиских пријатеља и да убеди све Митровчане да га задрже у најлепшој успомени.

Петар Кранчевић је са дужном поштом и искрено оплакан од његових Митровчана, његових певача и многобројних искрених прјатеља испраћен до гроба 27. 2. 1919. г. а над његовом раком, у име певача и његових бројних пријатеља опростио се својим дирљивим стиховима пријатељ му Никола Илић, директор „Митровачке штедионице“, касније филијале „Српске банке“ дд Загреб, који је тада рекао:

И певачки је Твој умукно збор
И удесна ти клону десница
А смрти твоје црне бесница
Срца нам стеже на оборен бор.
Нит више можеш, нит од смрти смеш
На груди да нам намамљујеш пој
Ал зато ево, где мртви ти леш
Суза нам врлих натерује рој...
Слободе си нам славу дочеко
Па место да је песмом поздравиш
И животним је дахом оздравиш
А ти се свега замног одреко!
Па треба л' вођо, да те корим сад,
Што изневери своју дружину?!
Што место песме по њојој шириш јад,
Да корим тебе, ил' да жалим њу?!
О, што за навек дружбу остави
И остави јој и бригу и стра'
Да не ће више имати маестра
Да се ко тобом дичи и слави!
Ал' да ти речем: „Перо, неверо
Шо махну дружби пев недопеван!
У жалби својој ја бих претеро
Баш многи тебе изневери члан!
Та, на пут овај већ је на жалост
Певача твојих испраћено дост'
И дружбе твоје, док млађарија
За тобом, вођо, тужи, јадује,
Дотле се њена браћа старија
Доласку твом на небу радује!
Јер зборовођу опет види свог
У царству душа где царује Бог!
Па путуј, вођо... а на путу том
Штоно у вечни води неповрат

Полако ћемо сви ми за тобом,
О живот земни док нам сможди рат
Одлази вођо, Богу на славу
Склон се под Његов отачански кров
Остави ову земљу крваву
Где је живот клетва, а смрт благослов
Где ј' живот бојак страшан, вечити,
За работника ко што беше ти.
Слобода златна, сад нам царује
И даром мира све нас надарује,
Ал и сад мора да ратује дух,
И крв и сузе да даје на крух!
Па иди, Перо, ништа не жали,
Што беде људске дољу остављаш
Што кору хлеба сузом не капаш
Сад ти бар више ништа не фали!
Виш не ћеш свету бит на терету,
Што ниси пево златном телету.
Ал њему не мож' певат' уметник,
Јер њега Божји надахњује лик!
Ти Божји беше! На руке ти крет
У славу Бога узвијо се глас
Песмом си дизо до небеса свет
И песмом небо спуштао до нас.
Ко тако слави Створитеља свог
Земаљски му је киштав хонорар
Лепшу ће плату дати њему Бог
И дати њему доличнији дар...
И кад у Бож'ји усели се дом,
Анђелског поја ширић се јек
И рајских труба потресаће звек
Под твојом руком, твојом палицом
Анђела белих бићеш капелник
И с њима славит' Бож'ји величај

И Бож'ји ће те озракиват' лик
И души твојој биће сладак рај...
Земљи си часно одужио дуг,
Био си добар и човек и друг
На земљи биће трајан спомен твој,
На небу славље твоје без краја
Па с' Богом пош'о, драги друже мој
Хвала ти, слава, памет вечнаја."

Ови изречени стихови над отвореним гробом су само део огромног бола и туге за омиљеним хоровођом и музичарем који је свој кратки, али плодни музички живот имао у две половине, јер колико је припадао Панчеву, толико исто, ако не и више, припадао је Сремској Митровици и својој митровачкој певачкој дружини.

Петру Кранчевићу, том заслужном диригенту и српском композитору захвални певачи његови и Митровчани, пријатељи, подигли су 1927. надгробни споменик. Наиме, одмах, убрзо после смрти, а нарочито на иницијативу претседника певачке дружине Николе Трифуновића, почело се са прикупљањем новца и стварањем фонда за подизање споменика Кранчевићу. Но, како је СЦПД једва намицало новчана средства за текуће расходе, то и овај фонд није дошао до изражаја. Међутим, захваљујући касније претседника Гојка Веселиновића и секретара Бранислава Адамовића, који је дао и идејну скицу, подигнут је споменик 1927. г. над раком, који се налази на источној страни, уз саму гробљанску, Милекићеву капелу. Споменик је радио познати митровачки занатлија, каменорезац Милан Нејман. Споменик је рађен од бетона и вештачког камена. На самој водоравној, надгробној плочи зуб времена је у знатној мери уништио израђени део што претставља ноте са уписаним првим тактом Кранчевићеве композиције *Помјанух пророка*. На самом вертикалном делу – постаменту, израђен је натпис рељефним ћириличним словима ПЕТАР КРАНЧЕВИЋ, српски композитиор са датумима рођења и смрти, а у самом десном углу рељефно су израђене гусле, крст и цвет – грана ловора и мирте. У горњем делу споменика, као у удубљењу од вештачког камена – бетона, изливена је статуа богиње Еутерпе (грчка богиња музике) ослоњене на лиру, а СЦПД је подигла тај споменик благодареће првенствено добивеним прилозима од угледних Митровчана: Николе Трифуновића, Славка Месаровића, Јована Адамовића, Андре Лазића и других, као и делом од стране саме певачке дружине.

Митровчани су тако видно изразили захвалност свом „Перчики“, како су га из милоште звали.

За СЦПД настаје један мучан и тежак период без њеног „маестра Перчике“, о чему сведочи и некролог објављен у митровачком листу *Србија*. „Дани нашег народног ослобођења били су му последња радост и утеха. Но, радост та мутила му се болом и огорчењем у души, гледајући како и у новој слободи бездушна и незаситљива грамзивост гази у тријумфу преко телеса оних који су на трновитој али часној стази тражили идејал живота. И за њега приличи потпуно она реч, која је изречена о његовом музичком другу и земљаку, пок. Мити Топаловићу: Један поштен уметник оставио је нашу сиромашну уметност.“

То је време које је испуњено тугом за њим, а нови живот у ослобођњеној земљи почео је распевано да буја. Међутим у СЦПД није било духовног вође и организационо способног човека да се упусти у борбу за успешнији рад – иако је било доста патриотски расположених људи. У таквим приликама, рад је кренуо стихијски, без плана, иако је било спремности на рад. Као најпогоднија личност да преузме управу био је дугогодишњи члан, одлични и музикални ноталиста, професор Светозар Радошевић звани „Лео“, или како су га гимназијалци звали „Чика“. Он се латио тог посла и са обновљеним хором одржао је континуитет у раду. Хор је редовно појао у цркви кад је то требало јер се није смело прекидати појање, сходно чињеници да је „Српска црквена општина“ издвајала значајну суму за хонорар, за приход дружини.

Нема никаквих познатих докумената о јавним наступима у тој 1919. години. Али, из листа *Србија* бр. 28 од 25. 5. 1919. г. видимо да је штампан позив чланству да присуствује у недељу 25. 5. 1919. у 16 часова на својој редовној главној скупштини, која ће се одржати у зборници „Српске основне школе“. Дакле, у старим друштвеним просторијама, па је закључити, да је живот СЦПД кренуо нормалним током. Те исте године т.ј. 15. 6. 1919. после 5 година, због рата, нови председник „Српске грађанске читаонице“ у новим просторијама (на корзоу зграда Петроварадинске имовне општине) Милисав Ј. Костић „Плава звезда“ свечано је отворио обновљену Читаоницу и означио њен почетак и поновни живот и рад. Исто тако почео је бујати на све стране национални културни живот, па је „Српски соко“, по идејама главног поретача тадањег истакнутог соколца Ђорђа П. Костића, званог „Шује – Пирике“ одржао Соколски јавни час у Променади, по подне 22. 6. 1919. г. уз свирку војне мзике Краљеве Гарде, а увече истога дана је у „Хотелу Ковач“ одржан ванредно успели концерт војне гардијске музике, под руководством диригента Сташе Биничког.

По нотици листа *Србија* бр. 35, од 25. 6. 1919. био је то за Митровицу дан правог уживања. Док у истој нотици помиње да на забави СЦПД није било публике, што се доноси као својеврсна замерка. Али, осим тога немамо никакав други податак о томе када је та забава уопште и одржана.

На Главној скупштини СЦПД, одржаној 25. 5. 1919. изабран је за претседника Никола Трифуновић, грађанин и трговац митровачки, угледан и добар човек. Уз то велики патриота, прави родољуб, чија се слика налази у галерији Музеја Срема. Исти је био као претседник дужи низ година: све до почетка 1924. г. т.ј. до Главне скупштине одржане 6. 4. 1924. када је за претседника изабран Милисав Ј. Костић.

Пошто је паљевином 6. 9. 1914. изгорео „Српски дом“ од кога су остали само нагорели голи зидови, нестала је и у њему она велика и дивна сала. Одмах по ослобођењу, када је одушевљени поклич преживелог српског народа тражио одушка свом расположењу, настале су потребе за салом у којој би се могле давати разне приредбе и забаве. Међутим, била је једна осредња кафанска сала „Хотела Ковач“ у којој иначе није било не позорнице, него ни обичног подиума. Прослава Светог Саве обављена је 27. 1. 1919. у Цркви, а затим тог дана после литургије у учионици српске школе у приземљу, где су била састављена два подиума (школске катедре) где је извршено резање колача, низ дечјих рецитација и појање хора *Ускликнимо с' љубављу*. Тако је то било и 1920. па и наредних година док се није 1926. г. обновио „Српски дом“ и његова сала. Међутим, до тога времена све забаве су биле приређиване у сали кафане „Хотел Ковач“ па је „Српска грађанска читаоница“ као иницијатор са још три друга српска друштва „Српска црквена певачка дружина“; „Занатско певачко друштво Стражилово“ и „Коло српских сестара“ заједнички дало изградити у току 1920. г. потребну покретну бину за ту Ковачеву салу. Исту су могла добити на употребу и друга друштва, али уз плаћање од 100 динара надокнаде. О овој бини рачуна је водила „Српска грађанска читаоница“. Са том покретном бином сви су се служили, па и СЦПД. Сигурно је да је било разних приредби, али нема докумената скоро за цели период до краја 1920. г.

У то време, како је то напред речено, од 1919. г. па све до пред крај 1920. г. дужност хоровође, потпуно бесплатно, вршио је члан Светозар Радошевић, професор на митровачкој гимназији, са доста успеха. У јесен 1920. г. професор Светозар Радошевић бива премештен за Земун, али је везан, као пупчаном врпцом, за Митровицу и митровачки хор, долазио кад год је то требало и повремено одржавао певачке пробе. То је трајало све до пролећа 1921. г. када управа успева да добије новог,

квлаификованог и способног хоровођу из Кикинде, Франтишеха Ваха. У том периоду, хор је живео од „старог сала“, како то народ каже, и певао надахнуто Кранчевићевим стилом певања, а то је било довољно да се одржи континуитет у раду. Из тог периода, у „Музеју Срема“ сачуван је један позив штампан за Покладну забаву за 6. 3. 1921, са следећим програмом:

1. а) Вилко Новак: *Санак спава* и
   б) Петар Кранчевић: *Кад прво сунце*, обе за мушки хор.
2. а) Паправник: *Песма Корадова* из опере *Франческа да Римини* и
   б) П. Чајковски: *Песма Томскоīа* из опере *Пикова дама*, обе песме пева соко бас Светозар Радошевић, професор, а на гласовиру га прати Јелка Црнобарић.
3. Ст. Мокрањац *Једанаеста Руковеш,* пева мешовити хор
4. М. Калић: *Преки лик,* шаљива игра у једном чину. Изводе је чланови СЦПД: Богдан Лалошевић, Боса Радосављевић, Јелена Јефтић (Винклер)
5. Американска лутрија.

Из овог програма се види да је СЦПД по садржају – програмски и стилски продужила као да је жив њен маестро Петар Кранчевић, а професор Светозар Радошевић, иако је био већ у Земуну са службом, имао је толико добре воље, љубави и смисла за кулутрни рад, па је не само водио хор, већ је и, као да се хтео опростити од својих Митровчана, извео сигурно успешно и своје 2 соло песме, иначе познате из оперске литературе, што њему тада није било толико тешко извести, јер је располагао изванредним школованим гласом.

Убрзо, у Митровицу долази за наставника певања на митровачкој гимназији из Кикинде Франтишех Вах, који остаје у Митровици, према постојећим подацима током 1921-1922. Међутим, како има мало писмених података о раду СЦПД, морамо истаћи да је 27. 1. 1920. г. Светосавска беседа у сали „Хотела Ковач“ са својим патриотским садржајем тако сјајно успела, да је у целости морала иста беседа бити поновљена, на општи захтев гранађства. Други пут одржана је 31. 1. 1920. г. а публици се нарочитио допао комад *Одјек слободе* од Јована Удицког, који су изводили ђаци „Српске основне школе“. У том и први и други пут, суделовала је и СЦПД.

Иако у периоду од 1919. па скоро до 1924. немамо, или их има јако мало, писмених доказа о делатности певачке дружине, има ипак неколико карактеристичних снимака дародаваца Љубице Дудварски, пева-

чице и учеснице тих збивања, која још живи. У том периоду претседниковања Николе Трифуновића, хор је постао летећи певачки амбасадор, који је, скоро по целој Мачви, узео учешћа где је српски народ обнављао порушене цркве, или подизао споменике, та паметнике и знаке захвалности живих мртвима, који дадоше своје животе за част и слободу своје Отаџбине. Председник Никола Трифуновић, као да је сав свој рад у дружини усмерио само тим правцем да пренесе душу и мисли ослобођене браће из Срема, онима који су патили и давали жртве за заједничку слободу. Он је иначе као трговац и послодавац човек имао велики круг познаника и пријатеља по целој Мачви и осећао се најсретнији, када је са тим људима имао сусрете да их увери да су Сремци исто што и Мачвани.

Као прву фотографију описаћемо Инв. бр. VII-5 из месеца јула 1921. г. из мачванског села Метковић, где је хор митровчаки узео учешћа при освећењу цркве. Ова слика је дарована од г. Смиљке, супруге покојног певача, сјајног тенористе Стевана Давидовића званог Дака. На снимку су у првом реду: стоје с лева на десно: Љубица Дудварски, сопран, сестра јој Јулка Дудварски, сопран, Дара Вукићевић, сопран, Јелка Винклер – Јефтић, сопран, председник Никола Трифуновић, супруга му Љубица Трифуновић, рођена Сланкаменац, диригент Франтишех Вах, Софија Винклер-Јефтић, сопран, Ана Јакшић, алт, Н. Стојиш, алт, Анка Вукићевић, алт, касније удата за Душана Вујашковића.

Посади стоје с лева на десно: Стеван Давидовић – Дака, тенор, Константин – Кока Живковић, тенор, непознати певач, Стева Белобрк, бас, Стева Новаковић – Шмица, тенор, Милош Глигоријевић – Шаца, бас, Паја Стојановић и Мутавџија, контра – басови, Стева Билић – Кева Геца Кон, тенор, Бошко Јелић, бас, Гојко Веселиновић, контра – бас, Душан Вујашковић, контра – бас и Ђорђе Кличковић, контра – бас.

Међу даровима Љубице Дудварски, некадашње певачице, постоје слике друштва из овог периода и то: Инв. бр. XVI – 3, снимак хора са бројним народим пред пдоигнутим спомеником подигнутим борцима славне српске војске у селу Ноћају у Мачви. Моменат при освећењу тог споменика, чији се увећани фотос налази у Заводу за заштиту споменика културе у Сремској Митровици. Инв. бр. XVI-4, снимак хора СЦПД из Сремске Митровице као и претходни снимак хор са диригентом Франтишехом Вахом и претседником Николом Трифуновићем, год 1921. у селу Засавици на Сави пред спомеником палим храбрим браниоцима Отаџбине, војницима српске војске који своје животе дадоше за добро свих поколења у ратовима од 1912. до 1918. г. Пред тим спомеником хор је појао приликом освећења и парастоса погинулим борцима тога места. На овакав и сличан начин председник Никола Трифуновић није пропу-

штао прилику, а да не оде са хором у неко село Мачве, па је тако поред сакралне вокалне – хорске музике, ширио милозвучне арије нашега Мокрањца и друге уносећи ведрину духа међ тај народ који је толике туробне године проводио у рову и по врлетима своје напаћене земље. Сам као човек друштвен и веселог темперамента, увек спреман за песму и весеље, водио је друштво више од 4 године и оставио иза себе лепе успомене.

Слика инв. бр. XVI – 9, која потиче вероватно из месеца јуна или јула 1922. г. на којој су такође видљиви хор и његов хоровођа. Први ред седе са лева на десно: Константин Кока Живковић, тенор, Лела Марчетић (рођ. Гавриловић), сопран, иначе ванредна певачица која је за време дириговања Ј. Јудла певала улогу Марженке у опери *Продана невеста* од Сметане, и то са много успеха и била дуги низ година активан певач, све до скоро своје седамдесете године, затим Душко Вујашковић, контра-бас, Стева Новаковић, Шмица, тенор, дугогодишњи члан и у време настанка фотографије благајник, Паја Томић, одборник, Никола Трифуновић, председник, Франтишех Вах, диригент, др Никола Поповић, контра-бас, др Никола Радојевић, контра-бас, Јелена Вукићевић, алт, Гојко Веселиновић, контра-бас.

Први ред стоје са лева на десно: Мила Блаженчић, алт, Кајка Буљин, сопран, Љубица Дудварски, сопран, Мица Цветков, касније удата Јакоби, алт, Јулка Дудварски, сопран, Деса Марић, касније удата Милутиновић, алт, Мила Давидовић, сопран, Јулка Блаженчић, касније удата Примус, алт, Дара Вукићевић, сопран, Ана Јакшић, касније удата Максимовић, алт ванредне вредности и Кајка Георгијевић, касније удата Милићевић, алт.

Други ред стоје са лева на десно: Владимир Мединац, бас, Влада Поповић – Ћата, тенор басиста, сјајан певач који је 1925. отишао за Загреб а затим школован у опери у Београд, где је био првак „Београдске опере“, све док није за време рата оболео па се оперисао и изгубио свој диван тенор са страшним висинама (Ц и Д), те ипак после рата остао у опери као секретар, где је стекао пензију и умро у Београду у својој 68. години живота, дана 15. 3. 1972. Тај дивни, лирски тенор био је један од најдаровитијих лирских тенора које је икада имала „Београдска опера“.

Ту је видљив и Душан Милаков, тенор, који је касније, 1928, г. као свештеник отишао у Америку и тамо умро 1973. Затим, ту је Славко Ћирић, бас, Богдан Лалошевић, бас, касније дугогодишњи хоровођа „Српског занатског певачког друштва Стражилово“, Бошко Јелић, бас, Мика Црепајац, бас, Никола Дудварски, контра-бас, непознати певач, Љубиша Милутионовић – Гогин, контра-бас.

Благодарећи дародавцу г. Бошку Јелићу, пензионеру из Београда, још живом члану певачу, сазнајемо још неколико детаља из рада СЦПД у периоду 1921–1922. Из штампаног позива на Годишњу скупштину СЦПД за 10/23. 4. 1922. г. који нам је у сврху истраживања дао Јелић, видимо неколико занимљивих података и објашњења. Најпре, сазнајемо да је председник у то време и даље, ван сваке сумње био Никола Трифуновић, а секретар - тајник Никола Радојевић „Маша", затим из благајничког извештаја се види да је на име плате хоровођи за време од 1. 4. до 31. 7. 1921. исплаћено по 250 динара или укупно 1000 динара, а од 1. 9. 1921. до 31. 3. 1922. по 500 динара, или укупно 1500. Ова нас чињеница наводи на логичан закључак да је први хонорар за период од 1. 4. до 31. 4. 1921. могао бити исплаћен само професору Светозару Радошевићу, који је испочетка радио без надокнаде, а по одласку у Земун, долазио је повремено, па је управа сматрала да треба да га подржи. Други период, са сумом од 500 динара, сматрамо, односи се на новопримљеног хоровођу Франтишеха Ваха што је значајно као показатељ да је нови хоровођа већ у то доба стигао у Митровицу. Ваха видимо и као наставника певања у Гимназији током 1921. и 1922.

Из истог позива који нам је уступио Јелић, тачније из благајничког дела извештаја, видимо и расход од 455 динара на име трошкова селидбе и станарине за хоровођу, свакако за Франтишеха Ваха. Надаље, ова чињеница потврђује да је исти дошао у Митровицу у јесен 1921. Из наставка овог извештаја видимо да је настао и расход од 538 динара на име учињеног излета у манастир Шишатовац у два маха, у мају и октобру 1921. Приметан је и трошак од 40 динара, када је дружина била у Мачви, у Узвећу, где је појала при парастаосу и освећењу споменика плаим српским борцима, што је потврдио и председник Никола Трифуновић.

Из истог се извештаја види да је у то време хор бројао укупно 40 чланова, од чега 22 певачице и 18 певача, док је потпомажућих чланова било 141, што је сасвим задовољавајућ број оних који су сматрали да својим прилозима треба на годишњем нивоу да одржавају друштво.

Доласком новог хоровође Ваха, дружина је закорачила снажнијим уметничким кораком и свежила хор, али и у броју, макар када се ради о женском делу хора, док у мушком хору у подмлатку није било већег прилива, али је зато код тенора дошао млади Владета Поповић, са ванредним гласом и тенорским висинама о коме је већ напред било речи.

Да је Вахов долазак био запажен, те да је нови хоровођа био стручан и добар, иако је релативно кратко био у Митровици, сведочи и лист *Србија,* из месеца јула 1922. који између осталог пише у вести „Село Српског црквеног певачког друштва": „У недељу 9. ов. мј. приредило је

Српско Црквено Певачко Друштво село у корист подизања споменика своме дугогодишњем хоровођи и композитору српскоме Петру Крнчевићу. Певачко друштво иступило је овај пут јединствено и показало је велики и позитивни успех у своме раду. Сва је поблика била не мало изненађена, а то је потврђивала дуготрајним и срдачним аплаузом, награђујући певаче и њиховог вредног хоровођу г. Франтишеха Ваха. Особито Маринковићев 'Сватовац' толико се допао, да су га морали поновити. Две Мокрањчеве Руковети, Осма (*Цанум на сред села*) и Осма (*Девојка јунаку прстен повратила*) отпеване су са много смисла, прецизности и динамике. Класично је отпевао мушки хор Ајзнхутову *Буру* са солом г. др Радојевића. Ствар сама по себи умјетнички и мајсторски дотерана. Тимбар и округлина гласа г. др Радојевића уз пратњу хора, тако је складно хармонирала да смо били у уверењу да слушамо „Балкан" или које друго друштво на вишем музичком нивоу. На жалост индоленција митровачке публике показала је и овом приликом колко не схваћа здраву уметност, премда је приход ишао у таку хуману сврху. Зар је то заслужио Крнчевић? *Скоморах* и којекакве шантанске представе нису никада биле љубљене од публике. То заиста мора и на певаче утицати. Жеља је многих да се тај програм у згодније време још једном понови како би и други имали прилике да га чују. И г. Трифуновићу као председнику друштва честитамо на тако успешном раду."

Чувена и овде више пута спомињанан битка на Чеврнтији-Легет од 6. 9. 1914. чији је фатални свршетак остао дубоко урезан у срцима и мислима и старом и младом Србину, није прешла у заборав и није остала без потребног израза захвалности Сремаца. „Српски соко" а затим и „Југословенски соко" одмах по ослобођењу Митровице био је жица те идеје да се на Легету обележи видним знаком то место, где падоше толике жртве што их даде српска Тимочка дивизија. Један од иницијатора у Соколу био је познати соко-вежбач и предњач Ђорђе П. Костић. Благодаређи не само њему, већ и осталим соколима, југословенско соколство током 1923. г. подигло је импозантан од цемента-бетона на самом разбојишту Легету споменик, у част палим борцима Тимочке дивизије. Споменик је отркивен 23. 9. 1923, г, и СЦПД је дала свој пуни допринос овом чину, учествујући и у парастосу који је том приликом служен.

Овај споменик окупљао је све до Другог светског рата народ целе околине Митровице, који је одлазио на народно збориште да изрекне палим српским војницима своје хвала. Са почетком септембра, уредно су одржаване захваљујући митровачком Соколу ходочашћа на Легет, чиме се јачао култ ове битке и борбе за јединство.

Штета је да из овог периода рада вредног и стручног хоровође није остало више докумената који сведоче о стремљењима дружине. Оно што је сигурно то је да је хор одржао свој традиционални концерт 13. 1. 1922. уз прославу и дочек нове године, како је то друштво иначе и чинило. На жалост, сам документ о том догађају није сачуван, али зато архива чува један штампани програм са прославе и освећења заставе „Српског певачког друштва Јавор" у Вуковару, од 21. 9. 1922. Из овог документа се види да је на тој певачкој манифестацији угледног вуковарског српског певачког друштва учешће узело и митровачко друштво уз подршку „Певачког друштва Станковић" из Београда, „Српског занатског певачког друштва Невен" из Новог Сада, „Српског певачког друштва Јавор-Гусле" из Шида и „Српског певачког друштва Гусле" из Осијека. Програм том приликом изведен био је следећи: 1. Митровчани су певали Мокрањчеву *Десету Руковет,* 2. Београдаћни из „Станковића" су певали *Дивна ноћи* од Ст. Биничког, *Клипа клапа* од Ј. Крстића и *Тринаеста Руковет* од Ст. Ст. Мокрањца. 3. Шиђани су певали *Веле ми селе* од Петра Ј. Крстића, 4. Осијечани су певали од Ст. Мокрањца *Петнаеста Руковет*, 5. Новосађани су певали *Јуначки поклич* од Јосифа Маринковића у мушком хору.

Сви остали хорови-учесници певали су у мештовитом хору означене песме. Овај програм био је изведен на завидној висини – како нам је причао један од живих учесника ове ванредне смотре снаге и вредности српских хорова, који су преживели Први светски рат и еру терора Аустро-Угарске монархије, која је имала у програму да уништи српски народ. Сам изведени програм показује на ком је степену гајена вокална хорска музика, која је себи крчила пут својом вредношћу ка вишим циљевима.

Штета је за СЦПД што овај хоровођа није остао дуже времена у Сремској Митровици, а није нам познато из којих је разлога напустио град и у ком правцу је отишао. Тако је 1923. СЦПД поново остало без свог хоровође, па је управа морала да пронађе ново решење за хоровођу. Тако је на чело дошао др Никола Радојевић „Маша" који је као музички образован певач могао прихватити да из љубави према свом друштву прими на себе и ту обавезу поред своје професионалне дужности адвоката.

Свега два иступања пред публику са Радојевићем као хоровођом можемо јасно евидентирати. Наиме 29. и 30. 9. 1923. г. одржане су велике певачке свечаности поводом преноса костију нашег славног српског музичара и композитора Ст. Ст. Мокрањца. Митровачка СЦПД са својих 50 чланова (председник је био Никола Трифуновић, секретар Ђорђе П. Костић) корпоративно је учествовала на свечаностима организованим

том приликом у Београду. Митровчани су певали на сахрани, а били су и на служби у Саборној цркви у Београду. На гроб Ст. Ст. Мокрањца чланови су положили венац, а увече на концерту свих певачких друштава која су узела учешће у овим свечаностима, а који је одржан у Народном позоришту, митровачки је хор певао Мокрањчеву *Девету руковет*. Тада је успешно дириговао управо др Никола Радојевић.

Сутра дан 30. 9. 1923. г. одржана је скупштина свих присутних певачких друштава ради договора око оснивања будућег „Јужнословенског певачког савеза" (у наставку: ЈПС) у чему је пуноважно учествовала и митровачка СЦПД. У коначници се присутпило оснивању ЈПС, односно ушло се у сам процес који је реализован коначно 1924, па се са пуним правом може сматрати да је митровачко СЦПД, за време хоровође др Николе Радојевића учествовало у стварању и овог савеза. Тиме је митровачко друштво показало не само значајну певачку и уопште уметничку снагу, већ и велику политичку зрелост.

О делатности СЦПД око учешћа у процесу оснивања ЈПС сведочи нам писмо Милана Бајшанског, композитора из Београда, који га је послао 8. 5. 1971. односно „Извод из записника Првог београдског певачког друштва" А/262 и А/412, јер је постојала преписка и пријава о учествовању и на крају новинска нотица београдског листа *Време* бр. 639 од 30. 9. 1923. г.

Значајну белешку имамо и у „Музеју Срема" у којој између осталог стоји: „Пренос костију Ст. Мокрањца 29. и 30. 9. 1923. Истих дана, одржан је конгрес певачких друштава. Учествовали су између осталог и хорови из Срема и то: 1. Земунско српско црквено певачко друштво, које је певало *Једанаесту Руковет*, 2. Земунска српска занатска и просветна задруга, певала је *Осму Руковет,* 3. Вуковарско српско црквено певачко друштво 'Јавор', певало је *Приморски напјеви,* 4. Шидско српско црквено певачко друштво 'Јавор-Гусле', певало је *Козар,* 5. Митровачка српска црквена певачка дружина, певала је *Десету Руковет* (под диригентском управом др Николе Радојевића)."

Иако немамо програма, нити било каквог писменог документа, не можемо веровати да Дружина, како је то чинила сваке раније године, није и 1923. у јануару одржала свој редован концерт којим је дочекана нова година. Питање је само да ли је још у том часу био друштвени хоровођа Франтишех Вах, или је већ тада на дужност дошао др Никола Радојевић, који је иначе са доста успеха вршио своју дужност, јер је у том човеку било много смисла и воље, а највише љубави за СЦПД. Међутим, његови адвокатски послови нису му дозвољавали пуно ангажовање да остане на дужности хоровође, па је Управа СЦПД преко државних веза

дошла у контакт са протом Црнковићем у Прагу, који је иначе био задужено државно-верско лице за чување српских војничких гробаља, расејаних по Чехословачкој и деловима бивше раскомадане Аустро-Угарске после Првог светског рата.

Поменути прота, иначе врло познат и културан човек, пронашао је одличног диригента, свршеног конзерватористу Прашке музичке академије, г. Јозефа Влаха Врутицког, који је имао велико музичко знање и сјајну руку диригента. Уз то, он је добио препоруку Прашког конзерваторија, па је постојала нада да ће се његовим доласком пронаћи диригент за дужи низ година и осигурати просперитет митровачкој СЦПД.

У Срем, у Митровицу, Врутицки је дошао крајем децембра 1923. са платом од 1. 1. 1924. у износу од 1200 динара, уз обавезу СЦПД да му се што пре омогући служба наставника музике на митровачкој гимназији. Пошто је у Митровицу дошао у јеку припрема хора за традиционални концерт, који је требало одржати 13. 1. 1924. г. то је по његовом предлогу Управа СЦПД подржала предлог да хоровођа др Никола Радојевић продужи са даљим увежбавањем хора и опремањем програма за новогодишњи концерт. Помоћ др Радојевићу давао је Ђорђе П. Костић који је посебно био од користи приликом дириговања у цркви, јер је и сам имао доста склоности за тај рад и великих амбиција, а имао је и ванредан слух, поред доброг гласа и велике певачке способности. Тако је концерт СЦПД одржан врло успешно у предвиђеном року, дириговао му је др Никола Радојевић и права је штета што немамо сачуван програм истог, који би нам додатно приближио шта је заправо дружина у то време певала и највише спремала.

Исто тако, током читаве 1924. г. немамо нити једног штампаног програма било какве забаве, а зна се да је одмах по доласку нови хоровођа устпео да релативно брзо створи нов репертоар. У сећању певача остало је уписано то да је Врутицки имао нову концепцију и нову репертоарску политику која је настала као резултат чињенице да је био образовани прашки конзерватористa и музичар високог ранга.

Нешто више сазнања о овом периоду стичемо на основу позива на Главну скупштину заказану за 6. 4. 1924, док из благајничког штампаног извешта јасно видимо да се новом хоровођи Врутицком, на име уступљеног целог чистог прихода од концерта одржаног 22. 3. 1924. исплаћује 2.286 динара.

Према сачуваном позиву за Главну скупштину за 6. 4. 1924. види се да је СЦПД убрзо после традиционалног концерта-забаве 13. 1. 1924. дана 20. 2. одржала маскенбал, од кога је остао чист приход од 680.50

динара. Ова је приредба било као награда хору за годишњи рад и труди и сама приредба без програма је послужила за весеље и разоноду.

Будући да је, као што је било речи, за време рата аустријска власт уништила друштвену заставу, то је 1919. г. нови председник г. Никола Трифуновић из своје мануфакуралне трговине дао свилени материјал да се направи једнострана српска застава са копљем и на врху позлаћеном лиром. Иако је имала привремени карактер служила је иста све до 1941. г. до наредног рата и уништавања од стране фашиста. Обзиром на ту околност да је застава имала привремени карактер, то је Управа предузела низ мера да прикупи потребна новчана средства па да Дружина створи једну честиту друштвену заставу трајне вредности. У ту сврху створен је „фонд за набавку друштвене заставе“ па су у ту сврху прикупљани новци улагани на штедну књижицу бр. 8 код „Српске задружне банке“ у Митровици, као наменска средства под предњим именом. На дан 6.4.1924. г. на дан Главне скупштине на тој књижици било је уложено 1.447.24 динара. Главни напор прикупљања новца за овај фонд био је тас у цркви. Наиме, по одобрењу старешине српске црквене општеине и старешине цркве, сваке недеље и празника ношен је у цркви тас у који су доборовољно прилагали верници, ко динар, ко два, па се ето и предња сума убрзо скупила како би се дошло до нове друштвене заставе.

Али авај, до остварења те замисли није никад дошло. Наиме, убрзо је поменута банка пропала, а са њом и овај постојећи улог, па тако никад није дошло до остварења лепе идеје и замисли да се сакупљањем створе новчана средства и створи нова вредна застава певачке дружине. Слично предњем фонду дружина је имала (о чему је било речи раније, када смо говорили о споменику Кранчевићу) такође и фонд за споменик Петру Кранчевићу, на књижици бр. 1140, код „Српске банке“ ДД Загреб, филијала Сремска Митровица. На том рачуну је 6. 1. 1924. било 2.004.85 динара. Овај улог је заједно са другим прикупљеним новцем испунио своју намену, па је утрошен за градњу споменика Петру Кранчевићу.

Из истог скупштинског позива видимо даље један драгоцен податак: наиме, дружина је у тој години имала 59 чланова хора, 147 потпомажућих чланова, 25 чланова утемељивача. Овим утемељивачима треба додати и Ђорђа – Лалу Костића, који је умро почетком 1923. а који је уплатио средства на основу којих је, али и због других заслуга, уврштен у ред почасних чланова. Костић је певао у дружини више од 20 година, и то као талентован певач. Био је то привржен певач, контрабасиста, ванредно привржен, вредан и дисциплинован члан, велики ентузијаста. Ради свих тих ретких квалитета уврштен је у ред почасник чланова међу

којима су још и: др Јован Јовановић-Змај, песник, др Јован Пачу, композитор, песник и државник, Антоније Хаџић, српски јавни радник и оснивач „Српског народног позоришта“, Димитрије Ружић, прослављени српски глумац, Ђорђе Петровић, апотекар, заслужни дугогодишњи дружински председник и члан њен, као и познати и заслужни композитори: Ст. Ст. Мокрањац, Јосиф Маринковић, Мита Топаловић, Гвидо Хавлас, Петар Кранчевић.

Из свега горе реченог, види се да су надолазеће певачке генерације преко своје Управе знале ценити вредне и достојне намере на пољу културе српског народа, па су у духу правила тако и поступали уписујући велике људе за почасне чланове певачке дружине која је кроз песму служила својој нацији у духу народног стиха: „Песмом роду – за слободу!“

Митровачка дружина учествовала је на прослави нове године 13. 1. 1925. и то под вођством Ј. В. Врутицког, када је хор извео са доста успеха следећи програм: 1. Бортљански: *Да воскреснеш Боī,* за мешовити хор; 2. Сметана *Успавана* из опере *Пољубац* за женски хор, 3. Ст. Ст. Мокрањац *Дванаеста Руковеш* за мешовити хор; 4. *Сећање* соло на виолини Ј. Влах Вуртицки, хоровођа и Шуманово *Сањарење,* соло на клавиру, поново у узвођењу Ј. В. Вуртицког, 5. Две нумере од Хатцеа: *Сву ноћ ми соко* и *Сīава овне* обе за мешовити хор; 6. Љ. Истински (Ст. Мокрањац): *Приморски наīјеви* за мештовити хор; 7. Ј. В. Врутицки *Девојка из Злињска*, мушки хор.

Том приликом обратили су се и Милисав Ј. Костић, као председник, Јозеф Влах Вуртицки као хоровођа, док је о СЦПД подуже говорио, објашњавајући и нове смернице рада, секретар Ђорђе П. Костић.

На основу документације из „Музеја Срема“ сазнајемо и то да је СЦПД учествовала у програму „Светосавске беседе“ и певала 27. 1. 1925. под диригентском палицом Ј. В. Врутицког. Том приликом певане су песме. *Ускликнимо* од Петра Кранчевића и *Приморски наīјеви* од Ст. Ст. Мокрањца. Верујемо да је дружина исто тако учествовала на Светосавској Беседи и 1924. одмах по доласку у Митровицу новог хоровође.

Новопридошли хоровођа Врутицки, са много воље, елана и смисла за музичко обликовање тражио је да има што већи способнији хор, па је поред редовних часова певачке пробе завео ванредне часове за учење нота и солфеђа, јер је желео да има све певаче који са листа могу одмах певати. Било је ту извесно и одупирања, јер нису сви ни могли долазити на ове часове, због своје професионалне заузетости пословима, који им нису дозвољавали тражено слободно време. Но, Ј. В. Врутицки је упорно ишао својим путем ка бржем циљу. И кад је хор под претседништвом М.

Ј. Костића у Шапцу на Цвети 12. 4. 1925. запевао пред бројном шабачком публиком Врутицки је могао бити задовољан. Био је то биран и сјајно изведен програм једног увежбаног, култивисаног хора са диригентом велике уметничке музичке способности.

О том, за митровачку СЦПД значајном концерту, кратку ноту донео је и лист *Радикал*, из којег сазнајемо да је програм био следећи: 1. Бортњански, *Да воскреснет Бог,* мештовити хор; 2. Сметана *Успаванка* из опере *Пољубац* женски хор; 3. Ст. Ст. Мокрањац, *Десета Руковет,* мешовити хор; 4.а. Хаце *Сву ноћ ми соко,* 4.б. Хаце *Спавај сине* оба певао мештовити хор; 5. И. Бајић *Омладино* мушки хор, 6. Љ. Истински (Ст. Мокрањац) *Приморски напјеви,* мешовити хор; 7. Григорјев *Приклони Господи,* мештовити хор: 8. Сметана *ВЕНО*, мушки хор; 9. Хајдн *Соната Ц дур,* клавнирски соло, Ј. В. Врутицки, друштвени хоровођа; Григ *Пролеће* клавирски соло, Ј. В. Врутицки, друштвени хоровођа; 10. Ст. Ст. Мокрањац *Дванаеста Руковет*, мештовити хор; 11. Сметана Уводни збор из опере *Продана невеста* уз клавир Јелке Црнобарићеве.

Овај концерт у Шапцу, уз онај такмичарски из 1914. у Сомбору, када је хоровођа био Петар Кранчевић, вероватно, па и сигурно, спада у ред највећег хорског домета у историји СЦПД. Врутицки се представио и шабачкој публици као врстан музичар, хоровођа, извођач са префињеним, утанчаним смислом за извођење и најтежих хорских композиција, а хор је под његовом руком певао савршено и одлично реаговао на сваку његову кретњу, нијансирајући мелодију како је не само писана, већ и како један прави музички уметник осећа и жели да изводи. Све је то било могуће, јер је хор у том часу имао не само број, него и у том броју квалитет за којим би пожалио многи хоровођа најугледнијег певачког друштва метрополе, Београда или Загреба.

Тада је у хору било 10 контрабасиста: др Никола Радојевић, др Никола Поповић, др Дејан Паликовић, Паја Стојановић, Влада Аржањи (емигрант Рус кога су звали још и Фјодор Шаљапин), Гојко Веселиновић и Нкола Дудварски и други. Било је 8 добрих баритониста, а затим 16 тенора од којих је први Стева – Дака Давидовидђ, природни херојски краљ тенора, затим Владета Поповић, сјајни тенор небеских висина. Затим ту је био и Милорад Лозјанин, Алекса Ковачевић, Перица Лазић, Петар Павасовић, Веца Субић, Јован Пухар, Јанко Ердељи и Бранко Ђирић, сви као Јерихонске трубе. У сваком је гласу била половина способна да пева соло по потреби и жељи хоровође. У односу на мушки хор, женски је био квалитетан, али у мањем броју.

Сви чланови хора били су дисциплиновани. Њима је импонирао хоровођа високих музичких квалитета, па је било природно да је такав хор

могао остварити и значајне успехе. Такав успех је свакако остварен баш у Шапцу, где су због пљеска и повика певачи и њихов диригент морали поновити своје тачке.

Велика је штета што је тај хоровођа Ј. В. Врутицки, као човек ванредник музичких способности остао у СЦПД као њен челник свега 26 месеци, до 1. 3. 1926. када је отишао за Дубровник. Међутим, СЦПД још је 13. односно 14. 2. 1926. суделовала у програму који је уприличио митровачки одбор „Црвеног крста". Дружина је у мешовитом хору тада певала Мокрањца и одушевила публику. То је био уједно и последњи пут да је Врутицки дириговао хором СЦПД, пошто је већ од марта постао диригент Дубровачке филхармоније.

О томе сведочи и писмо др Мате Катића из Дубровника, послато 19. 5. 1972. као и допис једног члана тамошње филхармоније од 12. 4. 1972. Тако, у свом допису др Катић бележи: „што се тиче доласка госп. Врутицког из Срем. Митровице у Дубровник, могу вас обавјестити само да је то било сигурно у 1926. години и то врхом вељаче или почетком ожујка (марта), јер је у ожујку Врутицки већ имао свој први наступ са нашом филхармонијом. Како вам је вјероватно познато, госп. Врутицки је као диригент Дубровачке филхармоније и пјевачког друштва 'Дубрава' дјеловао у Дубровнику све до рата, током којег је музичка дјелатност у граду у главном утрнула. Једино је професионални оркестар 'Глазбеног завода' преживио рат и након ослобођења (листопада 1944.) обновљен је под именом оркестра казалишта 'Народног ослобођења'. Маестро Врутицки је као диригент водио тај оркестар све док није концем 1945. био укинут. Након тога, дне 10. 10. 1945. он одлази ради болести оца у Чехословачку са намјером да се евентуално, по потреби врати, што је у поводу оснутка градског оркестра (у јесен 1946.) већ и било договорено, али је у том био спријечен услед заоштравања односа са Чехословачком, па је тако тамо и остао преузевши најпре функцију диригента оркестра у Маријиним Лазнима, а касније управитеља Глазбене школе у Роудници, гдје се у мировини још и сада налази. Уколико вас о њему и његовом раду интересирају детаљнији подаци, можете му се изравно обратити на адресу: Роуднице у Л. Готвалдова 700."

Вредно је овде истаћи и то да је СЦПД, пре свог одласка на концерт у Шабац направила и излет у Голубинце. Наиме, активни члан-певач, Милан Мишкоивћ, други тенор, имао је рођака у Голубинцима, трговца Стеву Костића. Како је „Коло српских сестара" светило свој новоотворени дом, то је преко тог трговца, Стеве Костића, као главног организатора, било митровачко СЦПД позвано да пододне у недељу поје у цркви. Затим је појало у дому при освећењу, а увече је одржало врло успели

концерат. Програма за ту прилику нажалост немамо, он није сачуван, а предње податке знамо на основу казивања Милана Мишковића. Истинитост тих речи сведочи и фотографија са тог догађаја, на којој се види целокупно чланство. Да је СЦПД била у Голубинцима, сведочи и чланица-сопран Милена Ђураковић, која је у то време као млада певачица почела певати у хору и живо се сећа тих догађаја.

Вредно је овде споменути и то да је у то време председник СЦПД било Милисав Ј. Костић, угледан трговац и културан човек, који је имао много смисла за јавни рад и рад на пољу певаштва. Костић је потицао из куће која је у различитом периоду дала два врсна члана певача, њега и сестру му Ленку Коситћеву. Сам Костић био је у СЦПД још за време хоровође Волфа, и тада је био врло активан, запаљен, а посебно је био видљив за време Ј. Јудла, па је као секретар организовао СЦПД учешће на Змајевој прослави у Загребу, о чему је било речи раније.

Костић се значајно афирмисао и на политичком плану и као такав је учествовао у скоро свим народним стварима у јавном животу Митровице. Са успехом је био и у периоду рада Ј. В. Врутицког, када је чинио све да организује рад дружине и угледног хоровође. Један од таквих напора био је управо концерт у Шапцу. Он је био одлично посећен и захвалност томе такође припада управо Милисаву Ј. Костићу, који је дао неколико огласа у шабачкој штампи, која је добро рекламирала концерат. Костић је био сестрић Ђоке Савића, који је један од оснивача СЦПД 1865. Савић је касније у Митровици био познат свима као посвећени културни и јавни радник.

Када је Врутицки отишао из Митровице за Дубровник, у дружини је настао мањи застој у очекивању новог хоровође. Међутим, хор је ипак певао а нарочито у цркви вршећи своју обавезу према Српској православној црквеној општини, од које је имао новчану припомоћ – субвенцију. Привремено је дириговао Ђорђе П. Костић – Пирика - Шуја (рођен у Митровици 1894. а умро у Београду 1934. и сахрањен у Митровици.)

Није то био први пут да Ђорђе Костић диригује, јер је то био музикални певач из времена Петра Кранчевића у кога је био формално заљубљен, па је у раду око дириговања врло често и несвесно опонашао Кранчевића и манифестовао његов начин извођења у динамици, па и у ритму. Његово музичко знање је било више него скромно, али је љубав за хорским певањем била врло велика, био је јако амбициозан, више него што су му снаге знања музике дозвољавале. Но ипак, он је одмах после смрти Кранчевића купио од његове удовице крушку-штимерицу за давање интонације и мали ножни хармонијом са две и по октаве, којим се Кранчевић за време рата често служио – чак и у подруму апоте-

кара Петровића, или код Мите Симатковића у подруму пирликом компоновања. А баш ту у близини кафане Мите Симатковића, становао је једно време поред Кранчевића и Костић. Са ванредним слухом био је одличан други тенор и јако брзо учио сваку арију и тенорску партију, па је са тим квалтиетима у свом интимном друштву друговима импонирао. Трудио се да научи ноте и све хорске композиције у мушком хору.

Костић је иначе био велики Соко, одличан вежбач, па је имао велики број другова и пријатеља, те као кафански човек никада није било да се са певачке пробе оде кући, већ у кафану, где је ужи круг његових пријатеља – иначе добрих певача одмах село и уз чашицу запевало. Тако је Ђорђе, своје певачке пробе одржавао у кафани.

Тако се у то послератно време у слободи живело у Митровици: уз чашу се певало. Костићева помоћ СЦПД је била често потребна, увек када је било тешко, као у време немања хоровође, па је то ушло у навику и створило известан стил и начин живљења, те је на специфичан начин формирало и певаче у хору. Костић је тако успео да створи врло присан, певачки контакт са свима, па је врло често и са Врутицким одлазио у кафану (Врутицки иначе није био претерано одушевљен кафанским животом) и од њега учио многе музичке манире.

Својим залагањем, Костић је створио најпре свој квартет: Стеван Давидовић – Дака, тенор, Милош Георгијевић – Шаца, бас, Ђорђе П. Костић – Шуја, тенор 2 и Светозар Буљин – Буља, баритониста. Али, то је био интимни круг, само за асталске песме и уз чашу. Али, новопридошли тенориста Владета Поповић – Ћата, са признатим висинама и бојом гласа, склон за финије певање, створио је код Шује нови комплекс и он је већ за време Врутицког створио свој нови хор: Никола Кулић, иначе члан „Занатлијског певачког друштва Стражилово“ и Никола Дудварски, обојица бас 2; Сава Брацић и Светозар Врга, као баритонисте, Владета Поповић као тенор и Влајко Станишић из Шида тенор 1 и Ђорђе П. Костић тенор 2 и хоровођа. Имамо и слику овог тенора, где је хоровођа певао други тенор поред дириговања. У ствари био је то мали ансамбл певача занешењака, који су били врло добро обучени и зепвали су по узору који је Костић налагао, опонашајући најпре Кранчевића, а потом и Врутицког. Уз ова два, био је приметан и утицај чувеног Жарова, диригента познатог хора козака са Дона.

Тај мали ансамбл, певао је све мелодичне ствари за октете, почев од руских, чешких, словеначких, хрватских и српских композитора. Као примарне композиције, биле су словеначка *Не должно око* а нарочито П. Кранчевићево *Кад прво сунце*. Касније је овај секстет прерастао у проширени мушки хор који је наступао под именом „Митровачки мушки

хор“, па је тако 1925. г. одржао не само у Митровици успешне концерте, већ је 1926. у Бањи Ковиљачи у јуну месецу, о чему сведоче и два снимка пред вилом „Херцеговина“ одржао концерт на летњој позорници Хотела „Подриње“. Приход од овог и других концерата дат је на коришћење Владети Поповићу, који је тада још био у Загребу на изобразби за оперског певача. Сви чланови су били активни чланови СЦПД од којих су се многи касније одметнули у непеваче и тиме ослабили хор матицу.

Занимљиво је споменути да је у исто време Костић, као активни вежбач Сокола покушао да организује и соколкси хор, али је у томе имао слабог успеха. Исто тако радио је и на стварању хора „Српске трговачке омладине“, али је и ту учинак био слаб. Сви ови покушаји, додатно су лоше утицали на СЦПД, јер је долазило до осипања певаштва, па можемо слободно рећи да је после одласка Врутицког СЦПД била у кризи јер није могла наћи доброг и способног хоровођу.

У таквој ситуацији, рад у СЦПД ипак није престајао, јер је после епизоде са Костићем ствар у своје руке узео др Никола Радојевић и то на препоруку неких пријатеља, певача из младих дана. У исто време, дошло је и до промене на месту председника СЦПД, па тако уместо Милисава Костића видимо као челника Николу Трифуновића, док је секретар остао Милорад Лозјанин. У друштву је долазило до велике смене генерација и ушло се у фазу нестабилног превирања.

Па ипак, Станислав Воларић, Словенац из Горице, према постојећој дописници коју има Петар Стојановић, ступио је у то време, тачније 7. 4. 1926. у контакт са управом СЦПД и већ 1. 5. 1926. постао хоровођа митровачким певачима. Био је то диригент врло музикалан, иначе одличан клавириста, са много смисла за оркестралну музику.

Одмах по доласку у Митровицу, маја 1926. под окриљем СЦПД основао је музички оркестар на добровољној бази, у коме су свирали апотекар Паракер, виолина, директор пиваре Цвил, виолина, Карло Хелбих, виолина и капелник Ватрогасне музике, док је Станислав Воларић, по потреби, свирао клавир. Ту су још били и Божа Божичковић, студент и будући професор, Бранислав Адамовић на виолини и други, па је овај оркестар већ 7. 8. 1926. учествовао у програму забаве коју је одржало СЦПД у обновљеном „Српском дому“. Нови хоровођа је био врло вредан, музички спреман, али је као човек са људским односима био врло незгодан и мало је фалило, па да растури читаво друштво.

Па ипак др. Никола Радојевић – Маша, као опробани пријатељ друштва и певач, благотворно је деловао на смиривање односа унутар СЦПД. Када је те 1926. обновљен „Српски дом“, требало је одржати прву

приредбу при отварању сале. Тако је као што смо рекли, 7. 8. 1926, а о чему сведочи сачувана позивница и програм, приређен концерт Дружине са овим програмом: уз суделовање Музичког клуба (оркестра) у Митровици, г-це Јелке Црнобарић и г. Карла Хелбиха, капелника из Митровице како следи: 1. Јован Удицки *Пролог,* декламовала је Косара Удицки; 2.а. Фучик *Тријлав* изводи оркестар Музичког клуба; б. Линдсек *Сулејка*, арапски интермецо, в. Фелдман *Вече у Египту,* карактерни плес, 3. Милојевић *Ведра ноћ,* пева мешовити хор СЦПД, б. Др Шваб *Заљубило се је сунце,* в. Водопивец *Вес ден,* 4. Берлиоз *Седми концерат,* свирао на виолини г. Хелбих, а на квалиру прати г-ца Јелка Црнобарић, 5. Е. Адамич *Баркарола,* клавир соло, г. Ст. Воларић, друштвени хоровођа, 6. а. Маринковић *Народни збор,* пева мушки хор СЦПД, б. Ђорђевић, *Расни једра;* 7. А. Барбироли (нечитко) изводи оркестар Музичког клуба, б. Бранко *Серената,* сувенир валс концерт, в. Еслингер *Индијске игре,* егзотична свита; 8. А. Ст. Воларић *Дивља ружа,* женски хор са оркестром, б. Корун *Славјанска песма,* мушки хор са оркестром.

Овај програм је публика врло лепо примила и за отварање обновљене сале у „Српском дому“ је савршено одговарао, јер је имао свечани карактер. Истина хор је био знатно мањи од оног репрезентативног хора од преко 60 чланова, за време последњег периода дириговања Ј. В. Врутицког. Тог истог дана, 7. 8. 1926. хор је под дириговањем новог хоровође Ст. Воларића узео учешћа и на пуковској слави у Митровици. Слава је одржавана најпре доподне у кругу 2. Батаљона, 17. Пешадијског пука са средиштем у Винковцима. Командант тог 2. Батаљона, стационираног у Митровици, потпуковник Савић, био је љубазан домаћин. На слави је хор појао при резању славског колача, а затим у мушком хору као пробу певао *Народни збор* од Ј. Маринковића. Било је врло много званица и претставника бројних установа и друштава, јер је за Митровицу била то новост и атракција, будући да се до тог времена није могла видети ни војна слава, а ни како је војне јединице прослављају. О том догађају сведоче и фотографије које се могу наћи у „Музеју Срема“.

На жалост, ни Воларић се није дуго задржао у Митровици. Једва да је саставио 5-6 месеци и СЦПД опет остаје без хоровође. Али, бригом и заузимањем др Николе Радојевића, Дружина долази у преписку са музичарем Виктором Шонцом из Трста, који је према сачуваном његовом писму од 29. 11. 1926. које је чувао у својој архиви Петар Стојановић, послао посебне захтеве, како би, као конзерваторист из Трста, постао хоровођа. У међувремену 6. 9. 1926. СЦПД је још са Воларићем учествовала и на прослави и парастосу на Легету, том народном збориште, чију

је традицију и значај одржавало „Соколско друштво“ које је иначе 1923. ту и подигло споменик Тимочанима.

Немамо никаквих података о приредбама СЦПД, а нарочито да ли је 13. 1. 1927. одржана традиционална забава. У друштву нема одушевљања за рад. Но, почетком 1927. за председника је изабран Гојко Веселиновић, стари певач-контрабасиста, а секретар постаје у тим најсудбоноснијим годинама Бранислав Адамовић, млад човек, одушевљен певач, али без великог, или скоро никаквог искуства. Но, ипак, почетком марта месеца долази из Трста и нови хоровођа, Виктор Шонц. Био је то, као што смо рекли, музички изузетно образован човек, али и породичан човек чија је супруга такође била музикална – пијанисткиња. Шонц је у Трсту био на музичкој академији наставник и имао обавеза према својим ђацима које је учио солфеђу и другим музичким дисциплинама, па стога није могао одмах прихватити ангажман за хоровођу у Митровици, а желео је да иде из Трста због италијанског фашистичког притиска и неподношљивог фашистичког режима.

По доласку у Митровицу је доселио пун вагон ствари, па је Дружина, благодарећи г. Славку Ј. Месаровићу, досељене ствари привремено ставила у магацин, док г. Шонц не нађе одговарајући стан. Истоме није могло омдах бити осигурано место наставника музике на гимназији, па је управа СЦПД настојала да пронађе што више ђака које би нови хоровођа обучавао у свирању клавира. И сам секретар је тако почео да прима часове од новог хоровође који му је долазио кући пуних 10 месеци.

Сам хоровођа је радо примио нови посао и хор, који је био у опадању. На жалост, није показивао превише одушевљења за свој посао у новој средини, као да је од првог дана носио у себи клицу незадовољства и носталгију за својим крајем, за, како је говорио „својим Словенцима“. Све до краја године успевао је да хор научи *Хвалите* у мешовитом хору од Ст. Ст. Мокрањца и стари репертоар да освежи, те да се хор уклопи под његову руку са старим тежњама и начином певања. Многи старији певачи напуштали су Дружину, док је млађих релативно мало придолазило. Тако је 13. 1. 1928. у тешким условима ипак одржан традиционални концерат на коме је у програму учествовала и жена, супруга хоровође, са две соло тачке на клвиру, које су биле изведене безпрекорно. На жалост, немамо сачуваних података о програму забаве, а једино сећање на тај концерт чини једна бледа слика која се може наћи код неких још живућих чланова Дружине.

Убрзо по овом концеру, Шонц је коначно преломио и решио да ипак напусти Митровицу. Град је напустио незадовољан током фебруара – марта 1928, и вратио се у Словенију. Разлог за незадовољство је

била немоућност СЦПД да му обезбеди намештење за наставника музике на Митровачкој гимназији.

Тако је Управа СЦПД расписала конкурс који је проследила новинама, па се врло брзо пошто је Шонц отишао јавио високо квалификовани, музички образовани човек Јурај Арбац, оргуљаш, уметник, који је студирао у Прагу и Дрездену. Дружина га је 1. 5. 1928. примила на службу, али и Арбац се кратко задржао, свега неколико месеци, јер је био човек чудних манира. Примера ради, приликом дириговања и свирања у цркви, стално је држао цигарету у устима, а на пробама је имао чудна хтења око постизања хармоније. Сам начин рада и низ поступака тог диригента били су дакле неприхватаљиви за чланство СЦПД, па су многи, а посебно старији чланови видно негодовали и одлучно захтевали да Арбац, музички образован, али за хор неподобан уметник, напусти СЦПД и Митровицу. Тако је коначно и било. Отишао је, наводно, у Београд, те је тамо у Католичкој цркви, у Крунској улици, свирао оргуље. Према подацима до којих смо дошли, можемо рећи да се за време окупације држао једнако лоше, као хохштаплер. У сваком случају, била је то једна неугодна и неподесна фигура и личност.

У то време, на редовној Годишњој скупштини за 1928. за председника Дружине биран је директор гимназије г. Стеван Релић, један културан и угледан човек, стари пријатељ и певач-члан СЦПД у време када је хоровођа био Петар Кранчевић. Био је то изразити контра-бас, стари „Балканац“, загребачки студент, човек од такта и реда са познавањем певачких потреба и великом љубави за Дружину. Као први помагачи новом председнику били су секретар Бранислав Адамовић, тенориста и благајник, професор Јанко Ердељи, тенор.

Захваљујуи добрим познанствима, Релић је успео из Земунске гимназије преместити у Митровицу, у то време наставника музике, Василија Гаврилова, руског емигранта, који је примио наше поданство и тиме стекао права да буде укључен у државну службу. Био је то човек средње музичке образованости и знања, али у исто време одлични познавалац солфеђа и хорске црквене музике. Уз то, био је врло вредан и тачан са добрим познавањем свих нотних система и знањем и вољом у преписивању нота.

Да он дође и помогне музичарима у Митровици, посебно се сетио секретар Бранислав Адамовић, иначе земунски ђак. Захваљујући вољи Стевана Релића, овај човек је стигао у Митровицу у време када је требало радити на буђењу љубави за Дружину и хорску музику. Убрзо потом, Гаврилов ће постати и нови хоровођа СЦПД.

Ваља нам истаћи један пресудан моменат код одлучивања за избор новог хоровође. Наиме, после одласка г. Врутицког, хор је био у напону снаге и по броју и по квалитету. Његовим одласком унутар члнаства је дошло до пометње, јер нико више није могао стати за диригентски пулт ко није имао све квалитете Ј. В. Врутицког. Уз то, настало је оснивање других хорова, па је тако Богдан Лалошевић напустио СЦПД и примио се хороводства у „Српском занатлијском певачком друштву Стражилово“. За њим је отишао попа Брата Бошњаковић, басиста, док су се други једноставно пасивизирали. Потом је дошло „струјање“ Ђорђа П. Костића, који је стварао самостално хорове, како је напред речено, што је такође имало лошег утицаја. Све у свему, хор се скоро преполовио. У цркви се слабо појало, или ређе, а све је активнији био и Лалошевићев хор „Стражилово“, који је у своје редове примило и проту Драгомира Радошевића, чиме је обезбеђивао себи и субвенције црквене општине.

Просто речено, у ово време требало је бранити стечене позиције, при чему је додатни терет било обезбеђивање места у гимназији, на чему су инсистирале новодошле хоровође. Ипак, Управа СЦПД је радила вредно и није се преварила када је дошао нови хоровођа Гаврилов. Нови хоровођа, дошавши из Земуна, брзо се прилагодио новој средини. Добар део композиција које је хор певао из области сакралне музике, њему је био познат, па је без икаквих студирања приступио хору и дириговао такорећи по истом шаблону, како у погледу темпа, тако и по динамици. Нови је хоровођа прихватао поједине певачке сугестије у погледу репертоара, па је са доста воље и труда приступио новом програму, спремајући га за концерат уочи нове године. За тај концерат, одржан 13. 1. 1929. постоји сачуван програм у Историјској збирци „Музеја Срема“ из кога видимо следећи програм: 1. Ст. Ст. Мокрањац *Козар,* мешовити хор, 2. Недвед *На стражи,* мушки хор-соло баритон Федор Бреберина, 3. Крстић *Под јоргованом,* женски хор, 4. Ст. Ст. Мокрањац *Три јунака,* пева соло баритон Михајло Љубимов, 5. П. Кранчевић *На колена,* мушки хор, 6. Дим. Бортњански *Слава во вишњих Богу,* мешовити хор.

Из овог програма издвајамо последњу тачку, за коју је хоровођа са много стручности и доброг познавања, као Рус, врло добро научио хор и врло добро извео све на програму. Иако програм није био обилат, ипак је био у стилу свих ранијих концерата ове Дружине, која је уживала свој углед – репутацију у раду, па је било познато веровање, да новогодишњи концерт представља слику једног вишег реда и напон снаге и извођачких способности хора и њеног диригента, те је довољно само прелистати садржај програма.

Својим радом у СЦПД, Гаврилов се трудио да не изневери традицију. Мишљења смо да је у томе и успео. Хор је под њим звучао и добро реаговао на руку свога хоровође, који није жудио за претераним ефектима. Према подацима архиве „Првог београдског певачког друштва" познато нам је да је митровачка СЦПД пријавила првобитно своје учешће на прослави 75. годишњице тог београдског братског друштва, пријављујући своје учешће у такмичењу у 1. категорији са задатом песмом *Де си била* од Ј. Славенског, а по слободном избору: Ст. Ст. Мокрањац *Козар*. На жалост, ово учешће је по свему судећи отказано јер је СЦПД стицајем околности, а можда и женским хиром управитељице женске основне школе (у којој је била просторија, зборница, коју је Дружина годинама користила за одржавање проби и седница) морала да се исели па једно краће време није имала своје просторије за учење хора, те се није могло певати у заједничком мушко-женском хору.

Пошто је овакво понашање тешко пало певачима, г. Стеван Релић, тада директор гимназије, уложио је ауторитет да се просторије врате, али то није уродило плодом. Због тога је Релић дао Дружини једну просторију унутар гимназије за пробе, у којима је СЦПД боравила неколико месеци, све док се спор напокон није позитиво разрешио па се Дружина вратила у своју зборницу, где је дочекала и своје укидање и престанак рада, задат камом фашиста 1941.

Због своје посвећености, Релић, који је све снаге ставио на консолидацију СЦПД, ће бити биран за председника и 1929. а 1930. изабран ће бити Прота Владимир Милутиновић. Баш те 1930. године СЦПД ће одржати успешан концерат, о коме немамо програм, али о њему су сведочили још живи чланови-певачи.

После пролећне Главне скупштине из 1930. стари председник Стеван Релић, предао је оздрављену Дружину новоизабраном председнику Проти Владимиру Милутиновићу. У упрви су тада, као подпредседник били Воја Пуши, секретар Петар Павасовић, благајник Бранислав Адамовић, а архивар Петар Стојановић. Секретар Петар Павасовић, као врло добар први тенор, родом из Шибеника, био је врло амбициозан и заузимљив члан. Постоји једна сачувана групна хорска слика из месеца маја 1930. коју је усликао Иван Подушка, а на којој се види један мали, али добар хор који је, између осталог, 15. 6. 1930. учествовао на вечерњој приредби поводом освећења новосаграђен митровачке гимназије,

У то време, СЦПД је слабо новчано стајала, па се, да би се то променило, нарочито заузео директор гимназије г. Стеван Релић, што је уродило плодом. Пошто већ није решила да, услед проблема са просторијама оде у Београд, Управа СЦПД је, захваљујући Петру Павасовићу решила

да иде у Котор, у јуну, на прославу 90-то годишњице тамошњег Српског певачког друштва „Јединство“. Тако је хор СЦПД из Сремске Митровице уочи Духова, 1930. кренуо на петодневно путовање за Котор. Хор који је пошао су чинили: сопрани: Мила Черевицки, Мила Трајковић, Гина Цветков, Мара Михановић, Гордана Кранчевић, Иванка Милаков, Љубица Дудварски и Мара Бастић. Алтови: Ана Јакшић, Мара Черевицки, Бојана Терзић, Мерима Радосављевић, Дренка Лукић, Милица Цветков. Тенори: Дака Давидовић, Петар Павасовић и Бранислав Адамовић, сви као први тенор, односно као други тенор: Никола Марић, Стева Билић и Слвако Стојадиновић. Басови: Федор Бреберина, Негован Матић и Пера Стојановић, сви као први басови, односно као други: Бошко Максимовић, Никола Дуварски, Милош Георгијевић. Никола Будошан.

Остали чланови нису могли издејствовати одсуства и замене, јер је бављење у Котору било предвиђено 3 дана, а путовање 2 дана. Хор је на први дан Духова појао целу литугрију у цркви врло добро и узео учешће у литији кроз град. Увече на концерту певали су *Десету Руковет* од Ст. Мокрањца и *Козар*, други дан увече био је концерт слављеника.

Дочек и смештај био је врло леп, а СЦПД је била запажена иако је хор био релативно мали: било је више гостију па су се Митровчани лепо провели и осећали, о чему сведочи и читав низ снимака са тог пута. Интересантно је да је Управа са доста опирања донела одлуку о свом путу, а сам председник Прота Владимир Милутиновић је тешким срцем потписао меницу поред акцептанта Петра Павасовића и издатника Бранислава Адамовића, коју је меницу у Српској банци, филијала Сремска Митровица, СЦПД есконтовала у износу од 5.000 динара. Другим речима, СЦПД је узајмила паре да хор оде у Котор, а секретар Петар Павасовић је иамо идеју и уверење да на путу за Котор сврати у Сарајево код бана Дринске бановине, којој је Митровица тада припадала, да тражи помоћ у виду средстава којима би се тај дуг од кредита могао вратити. Тако је и било. На пропутовању је био један састанак у Сарајеву, који је трајао 3 сата, па су певачи имали времена да разгледају Сарајево, чекајући воз који је преко Мостара ишао за Херцег Нови, којим су коначно дошли у Котор.

Секретар, Петар Павасовић са благајником Бранославом Адамовићем, отишли су у Дринску Бановину и после двочасовног чекања, једва их је примио г. Бан, саслушао излагање Петра Павасовића, како смо дигли из банке новац, да би хор могао учествовати на прослави.Српског певачког друштва „Јединство“. Добили су том приликом обећање, иако је Павасовић мислио да „одмах инкасира“ потребан новац. Све се ипак лепо завршило. Наиме, после повратка са овог лепог путовања за Ко-

тор, где су настале срдачне певачке везе, а нарочито са професором Светоликом Пашћаном – Којановићем, који је био у Котору на прослави као претставник „Јужнословенског певачког савеза“ (Он је скоро читаво време био са Митровчанима, па је чак и у слободном времену ишао на купање са њима. У кафанама је било увек весело и песме доста, а тиме и заједничког задовољства.) – није дуго потрајало, а путем Митровачког среза стигла је помоћ. Председник Дружине, г. Прота Владимир Милутиновић, по позиву је отишао у Срез и заједно са секретаром Адамовићем примио послати новац из Бановине, а на име помоћи у износу од 5.000 динара. Из истих стопа са благајником отишли су у „Српску банку“ и искупили своју меницу. Старом Проти је лакнуло и слатко се насмејано обратио својим певачима: „О децо, хвала Богу, лепо се свршило, немојте ми више тражити, молим Вас, да потписујем меницу.“

За ово лепо путовање, везане су бројне анегдоте, причања и шале, па ћемо неке и навести. На прослави је поред осталих певачких друштава учествовало и Српско пјевачко друштво „Слога“ из Дубровника, чији је секретар у то доба био Благоје Самарџић, који је родом из Ливна. Као „Привредников питомац“ он је био шегрт-трговачки ученик у Сремској Митровици, код познате гвожђарске радње Стевана Адамовића сина власника Јована Адамовића, чији је други син, Бранислав, као секретар у то време боравио у Котору. Интересантан је био сусрет тек другог дана увече, после концерта младог блгајника митровачке дружине и секретара Дубровачког пјевачког друштва „Слога“, г. Благоја Самарџића, тада већ самосталног човека, трговца у Дубровнику.

Иако је протекло више десетина година од њиховог виђења, обострано су се познали и срдачно поздрављали. Из даљег разговора, дошло је до аранжмана, да су Дубровчани уз минималну накнаду од 8 динара по особи прихвати Митровчане у свој закупљени брод и те касне вечери, пред поноћ, напустили гостољубиви Котор и кренули сви пут Дубровника. Случај је хтео да је истим бродом путовао и председник Српског пјевачког друштва „Јединство“ из Котора, г. Прота Буђин и неке друге високе личности из Дубровника и Сарајева. Путовање је било врло пријатно у мирној тихој ноћи. Али, опет по некој случајности, нашла се једна мања група, предвођена Милошем Георгијевићем Шацом у бродском салону Прве класе. Сви су они били плитког џепа, па су се пребројавали да искупе за по једну црну кафу. Пошто је прошла поноћ, по бродском правилу, алкохол се више није могао точити. Био је и бродски капетан присутан у друштву са поменим личностима. Међутим, Шаца, као иначе комуникативан, духовит и сналажљив човек, добар певач, весељак и шаљивџија, увек ведрог духа, одмах је интонирао Маринковићево *Оче*

наш за мушки хор и њих шесторица певача пијанисимо су почели певати. Било је то врло дискретно и складно, али није могло бити незапажено и непримећено од стране г. Проте Буђина.

По завршетку, окренуо се Митровчанима и тихим гласом рекао: „Браво Сремци, добро је било, може још која?!“ Митровчанима није требало двапут рећи. Одмах у мецо форту запевали су свој певачки мото од П. Кранчевића, познате Змајеве стихове: „Песма нас је одржала, њојзи хвала.“ Расположење се створило. Бродски капетан видно задовољан, позвао је конобара и на митровачком певачком столу биле су донете две бутеље „Мостареске жилавке“. По певачком протоколу, пала је громка песма *Живео, живео!* А затим се рађао репертоар све до скоро пред свануће. Био је то један топао и присан однос, испуњен обостраном певачком пажњом, а великим поштовањем Митровчана према највишем представнику, г. проти Буђину, председнику певачког друштва из Котора и присутном претседнику града Котора г. Вучковићу, и осталим присутном високим личностима.

О овом путовању бродом, дуго се препричавало међу певачима, па и њиховим пријатељима који нису били певачи.

Као другу анегдоту, можемо навести једну која се десила одмах по доласку у Дубровник. На самој обали после искрцавања била је нека мала кафана у којој је продавац био неки Рус, а који је продавао хлеб умочен у маст или слично томе и стално нудио: „корички, корички!“ У ствари, то је било хлебно тесто у коме је печено јагњеће месо, или неко свињско младо. Разуме се да је то било укусно, слано, масно и да је иза тога одлично пристајала чаша црног далматинског вина. Неиспавани, уморни, а и изгладнели, многи су се певачи прихватили овога по предлогу Шацином, а затим корпоративно смо ишли у дом певачког друштва „Слога“, јер смо тек пополдне имали воз преко Габеле и Мостара, за Сарајево, а затим за Митровицу. Оставивши ствари у дому, хор је углавном пошао у разгледање града.

Зборно место за ручак је била кафана-ресторан „Код Шуње“. Шаца је одмах затражио везу са бившим митровачким диригентом, чувеним Ј. В. Врутицким. Био је пронађен и разуме се, кад је чуо ко га тражи, дошао је у кафану Шуњину. Сусрет је био више него дирљив. Сви су се разнежили, а песма је одмах забрујала и празан ресторан одједаред је оживео. Било је публике не само у ресторану, већ и на улици, а песма се низала једна за другом. Маестро Ј. В. Врутицки је уживао, дириговао и био испуњен задовољством, јер је живот из Митровице рађао своје слике – лепе успомене са једним добрим хором, са којим је маестро по-

стизао низ лепих успомена. Газда ресторана је био више него љубазан. Задовољно је трљао руке, радња је радила, пуно гостију и на крају, Митровчани нису морали ништа да плате, све је било наплаћено и на улици од бројних слушалаца.

И по подне, по испраћају на железничкој станици Груж, секретар „Слоге“, г. Благоје Самарџић причао нам је да се у Дубровнику препричава како је био сјајан митровачки концерт у кафани „Код Шуње“. У вези са овим догађајем, не можемо, а да не споменемо кад су певачи кренули из Дубровника трамвајем, пут Гружа, певач Георгијевић Шаца, опклади се са Стеваном Билићем да ће га трамвај, из части, возити фрај. Шаца неће наплатити карту. И заиста, кад је кондуктер од њих, па и од Шаце, затражио да плати, Шаца се направио нем и успео је да дође до Гружа – железничке станице, а да не плати, стално са мимиком без речи, правећи се да је нем. Био је ванредно комичан, изазвао је буру смеха, да је сам Стева Билић са којим се иначе опкладио, заборавио у трамвају, приликом изласка, свој пролетњи капут. Смех је све пристуне обузео, нарочито кад је Шаца изашао на плочник и пошао, а окренут кондуктеру, шаљивим, али учтивим гласом рекао „Уздрављу бато што си ме фрај возио, здраво!“ После тога смеху није било краја.

Пошто је један од вођа пута Бранислав Адамовић, као благајник осигурао посебан вагон, а воз за који минут требао већ да крене, то су на гршком перону Митровчани били весело и са осмехом испраћани. У последњи час, цикнуо је Стева Билилћ својој жени Ангелини, где је мој капут, на шта му је она одговорила да не зна, да је остао у трамвају. Стева је хтео брзо да иде по њега, али трамвај је већ отишао за Дубровник, а воз кренуо.

Ипак, певачи нису попустили, па су шефу станице дали цедуљу са адресом Стеве Билића. И за дивно чудо, после 4-5 дана, Билић је добио поштански пакет из Дубровника, а у њему свој капут. Разуме се, он је послао 200 динара награде за Дубровник лицу које је нашло и послало капут о коме се дуго и дуго причало.

После ове успешне турнеје, односно учешћа на прослави значајне годишњице Српског пјевачког друштва „Јединство“ у Котору, СЦПД је учврстила пољуљани углед и кренула у рад ка већим успесима – иако диригент није био ранга једног П. Кранчевића или Ј. В. Врутицког. Али је ипак успешно радио са хором и тиме успео одржати континуитет рада Дружине. У свком случају Дружина је у граду значила много. Било је то певачко друштво са традицијом и у новим наступајућим генерацијама избијали су увек поједини певачи, који су својим радом, учешћем на пољу певаштва, остајали верни раније истакнутим члановима, који

су својим угледом и радом у певачком друштву значили као стожер око кога се одвијао културни живот Митровице.

Живот и рад ове културне српске установе, испунио је својих 55 година плодотворним духом, остављајући иза себе успехе, али преживљавајући и пролазне кризе, којих је морало бити јер пет ипо деценија рада, бележило је успоне, падове и опет успоне.

Митровачко певаштво 1921.

Освећење споменика јунацима Великог рата у Ноћају. Крај споменика стоје чланови СЦПД

Хористи међу народом у Засавици приликом освећења споменика јунацима Великог рата 1921.

Митровачки певачи на путу за Шабац 1925.

Део хора на излету у Голубинцима, 1925.

После концерта у Голубинцима, 1925.

У Бањи Ковиљачи, 1925. Хоровођа Ђорђе Костић, трећи са десне стране.

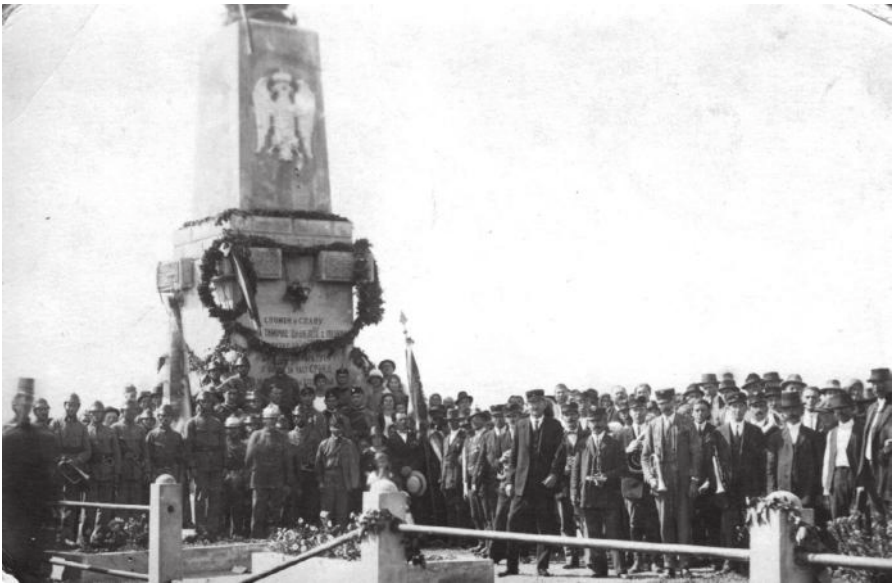

Митровачки певачи и Соколи, на Легету, 1925.

Током ‘30-их порастао је утицај СЗПД „Стражилово“

СЦПД испред Саборне цркве, пред одлазак у Сомбор, 1931.

На железничкој станици у Сремској Митровици. Пред полазак у Сомбор 1931.

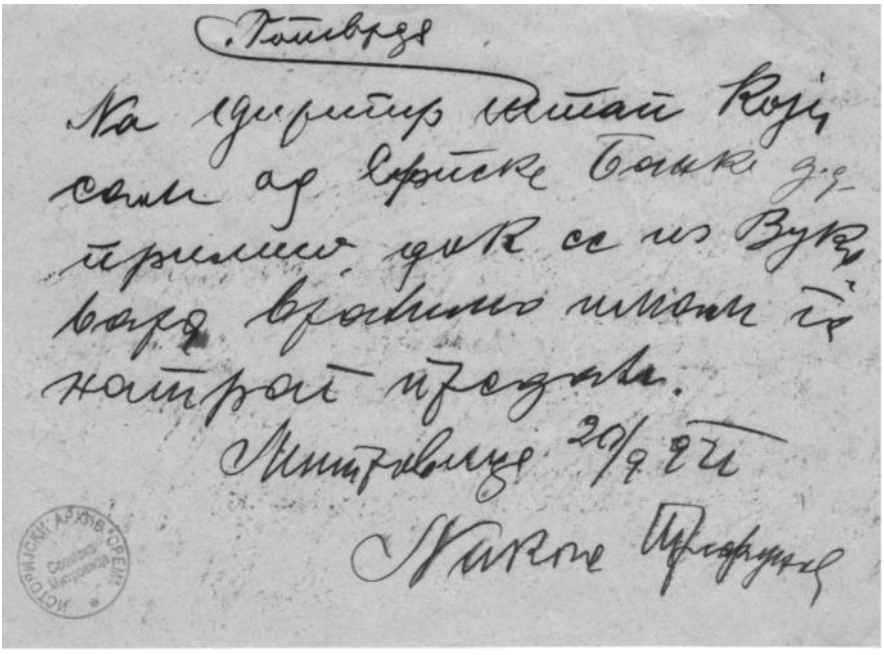

Потврда

На диригентски штап који
сам од Јадранске Банке д-д
примио, док се из Вуко-
вара вратимо имам га
натрат предам.

Митровица 20/9 921

Никола Трифуновић

ИСТОРИЈСКИ АРХИВ СРЕМ Сомбор Митровица

Потврда коју је дао Никола Трифуновић, поводом преношења сребрне диригентске палице у Вуковар

XI-6/3

Позив

на годишњу редовну скупштину

СРПСКОГ ЦРКВЕНОГ ПЕВАЧКОГ ДРУШТВА

У МИТРОВИЦИ,

КОЈА ЋЕ СЕ ОДРЖАТИ У НЕДЕЉУ ДНЕ 10/23. АПРИЛА 1922. У 3 САТА ПОСЛЕ ПОДНЕ У ПРОСТОРИЈАМА СРПСКЕ ОСНОВНЕ ШКОЛЕ*.

ДНЕВНИ РЕД:

1. Отворење скупштине
2. Извештај тајника
3. Извештај благајника
4. Давање апсолуторија
5. Избор председника
6. Избор нове управе
7. Евентуалије

Тајник:
Др НИКОЛА РАДОЈЕВИЋ, с. р.

Председник:
НИКОЛА ТРИФУНОВИЋ, с р.

У МИТРОВИЦИ, 26. марта 1922.

* **Напомена**: За случај, да се на скупштину не скупи довољан број чланова за решавање, сазива се овим нова скупштина за тај исти дан у 4 сата после подне, а ова ће се одржати без обзира на број чланова, који буду на окупу.

Позив на Годишњу скупштину, 1922.

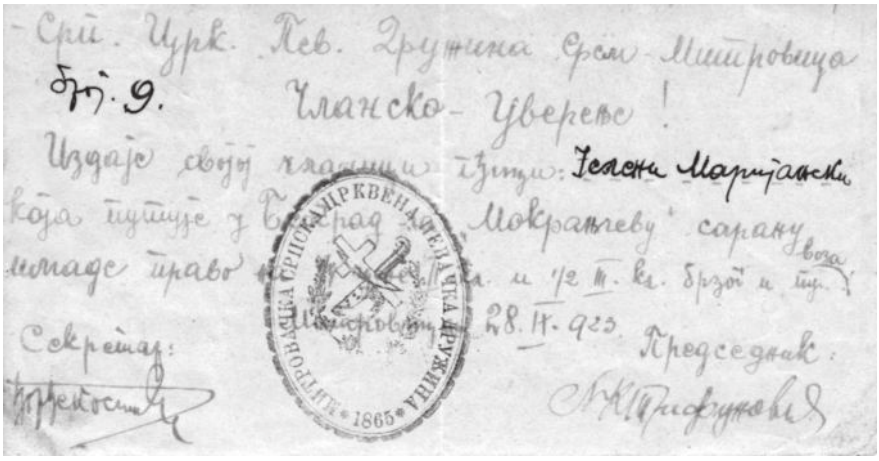

Чланска карта СЦПД издата на име Јелене Маријански, 1923.

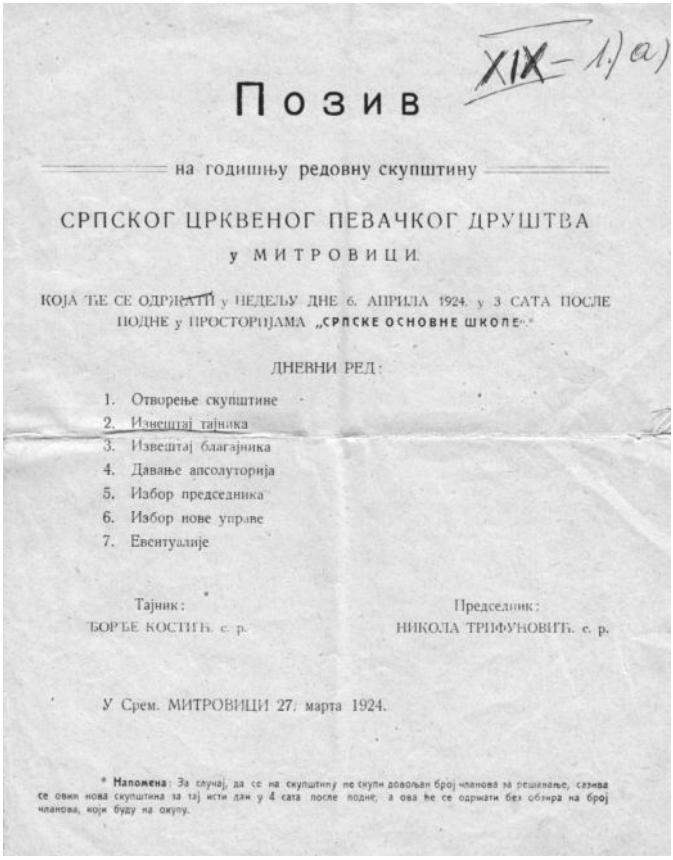

XIX – 1) a)

Позив

на годишњу редовну скупштину

СРПСКОГ ЦРКВЕНОГ ПЕВАЧКОГ ДРУШТВА

у МИТРОВИЦИ.

КОЈА ЋЕ СЕ ОДРЖАТИ у НЕДЕЉУ ДНЕ 6. АПРИЛА 1924. у 3 САТА ПОСЛЕ ПОДНЕ у ПРОСТОРИЈАМА „СРПСКЕ ОСНОВНЕ ШКОЛЕ".*

ДНЕВНИ РЕД:

1. Отворење скупштине
2. Извештај тајника
3. Извештај благајника
4. Давање апсолуторија
5. Избор председника
6. Избор нове управе
7. Евентуалије

Тајник:
БОРЂЕ КОСТИЋ. с. р.

Председник:
НИКОЛА ТРИФУНОВИЋ. с. р.

У Срем. МИТРОВИЦИ 27. марта 1924.

* **Напомена**: За случај, да се на скупштину не скупи довољан број чланова за решавање, сазива се овим нова скупштина за тај исти дан у 4 сата после подне, а ова ће се одржати без обзира на број чланова, који буду на окупу.

Позив на Годишњу скупштину, 1924.

ПЕТО ПОГЛАВЉЕ

Период рада хоровођа:
Милан Бајшански (1931-1932)
Александар Колаковић – Калпаков (1933-1934)
Бранислав Адамовић (1934)
Јулије Ковалски (1935)
Бранислав Адамовић (1935-1939)

Рад Дружине од 1931. са диригентом Миланом Бајшанским, до доласка диригента Тодора Настића-Скаловића 1939.

Половином 7. деценије свога постојања и благотворног деловања, СЦПД, као једна лепа, али прецветана ружа, живела је од мириса њених бројних процвалих цветова. Но, надолазили су дани кад ће из корена избити ново ружино шибље, истерати лепе младе ластаре и са пролећем свога живота истерати нове ружине пупољке. Тако је настала 1931. за коју је у 1930. години хор спремао вредно програм под диригентом Василијем Гавриловим. Дружина је и ове године, као и раније, одржала свој традиционални концерат 13. 1. 1931. г. са овим програмом: 1. Ст. Ст. Мокрањац *Тринаеста Руковет,* пева мешовити хор, 2. Пучини *Арија из Ла Боем,* пева Вл. Поповић, члан београдске опере, 3. Моне *Арија из опере Верте,* пева мушки хор (соло г. Ф. Бреберина), 4. Адамич *Луци Петар,* пева мушки хор, 5. П. Чајковски *Легенде,* пева мештовити хор; 6. П. Кранчевић *Кад прво сунце,* пева мушки хор (соло г. Ф. Бреберина), 7. Готовоац *На ноћишту*, пева г. Вл. Поповић, члан београдске опере, 8. Ст. Ст. Мокрањац *Пета Руковет,* пева, мештовити хор. Хоровима управља друштвени хоровођа г. Василије Гаврилов, наставник гимназије.

Програм је изведен са великим успехом, а публика је била нарочито задовољна што је имала прилике да чује оперског певача г. Владету Поповића, који је наступом у својој матичној певачкој дружини, на њеном концерту, као у то време већ стални члан „Београдске опере“ желео да запева пред својим Митровчанима и покаже захвалност СЦПД.

Убрзо после одржаног годишњег концерта-забаве, уочи српске нове године, наступио је мањи предах у певачким пробама, али је зато било припрема за редовну 66. Главну скупштину. Иста је одржана почетком марта 1931. г. на којој је дошло до знатних промена у управи. За председника изабран је др Јеша Видић, адвокат и јавни бележник, за подпредседника стари бард, дугогодишњи члан, бас 2 Паја Стојановић, звани Аба, за секретара Бранислав Адамовић, за благајника Јелка Црнобарић, за архивара Пера Стојаковић, а за одборнике Јован Удицки, школски надзорник, Рада Бојкић, приватни чиновник, Стеван Билић и други. Хоровођа је и даље био Василије Гаврилов. Дружина је била (иначе је, као што смо већ објаснили, била оснивач Савеза) редовни члан „Јужнословенског певачког савеза“, па је убрзо средином месеца априла

добила позив и обавештење за учествовање на Певачком слету и такмичењу чланица ЈПС који ће се одржати у Сомбору од 30. 5. до закључно 1. 6. 1931. г. Према пропозицијама, у 1. категорији мештовитих хорова задата песма је била *Вода звира* од Штолцер – Славенског. Управа је одмах тај позив прихватила и пријавила своје учешће.

Читава та свечаност уприличена је поводом прославе '60-годишњице СЦПД из Сомбора. Митровачка СЦПД је пријавила учествовање у 1. категорији, јер се она приликом свих такмичења увек пријављивала у тој категорији. У слободном избору, Дружина је певала песму Петра Кранчевића *Одби се ïрана* у мешовитом хору. Одмах су набављене потребне ноте, па се приступило најинтензивнијем учењу ових композиција.

У другој половини месеца априла 1931. диригент и композитор Михајло Вукдраговић, у својству генералног секретара „Јужнословенског певачког савеза", посетио је Митровицу и оба српска певачка друштва, СЦПД и „Стражилово", вршећи увид у рад њихов и како се оба хора спремају, јер је Савез желео да хорови дођу на такмичење што боље спремљени, како би тиме извођачки ниво хорова био што већи и бољи. После одржане пробе и у току саме пробе, г. Вукдраговић је ставио низ примедаба хоровођи Василију Гаврилову. Хоровођа их није баш много уважавао, износећи своје мишљење и начин као бољи. После завршене пробе, на захтев г. Вукдраговића одржала је управа Дружине седницу, без присуства хоровође, на којој је Вукдраговић дословно рекао: „Под хитно мењајте хоровођу, иначе са овим боље немојте ићи у Сомбор на такмичење." Сам г. Вукдраговић је обећао сваку помоћ са своје стране, па је стога под хитно овлашћен члан Дружине (касније др Дејан Паликовић) који је био на студијама у Београду пред завршним испитима, да исти ступи у везу са г. Вукдраговићем и по његовој препоруци нађе одговарајућег диригента, који би за преостало кратко време могао оспособити хор за претстојеће такмичење. Тако се и догодило.

Дејан Паликовић је преко г. Вукдраговића и на његову препоруку пронашао београдског диригента и композитора Милана Бајшанског, који је иако заузет својим редовним пословима у Београду примио ванредни и привремени ангажман за вођење хора СЦПД у Митровици. Одмах, 10. 5. 1931. преузео је хор и испочетка 6 пута недељно доалзио возом из Београда да одржи певачке пробе.

Са старим се хоровођом Дружина лепо разишла. Читаву масу му је унапред исплатила и захвалила на његовим музичким услугама. Заиста, јединствен случај, али углед СЦПД тако је диктирао, а и савет из ЈПС био је судбоносно изречен. Наиме, уколико Управа остане код претходне одлуке, да хор иде на такмичење, онда друге алтернативе није било.

Све се предузело да хор – иначе добар – буде још бројнији, јачи и бољи, па су били позвани првенствено многи старији опробани певачи да помогну хор, је је требало ићи у Сомбор, град певаштва, где је 1914. г. СЦПД тако сјано бранила певачке боје Митровице и добила 2. награду, сребрни пехар, под хоровођом Петром Кранчевићем.

Прва проба је показала да је Управа донела правилну одлуку. Пред хором је стајао нови хоровођа, Милан Бајшански, високо квалификовани музичар, диригент и искустни познавалац хорске – вокалне музике. Био је то човек који је осећао музику, знао да из хора извуче оно што је потребно и да користи боју гласа и способност сваког певача. Касније је сам признао, да га хор није разочарао, напротив, а да су наводи тј. мишљење г. Вукдраговића о хору били добро оцењени и тачни.

Још првих дана априла, када је донета одлука о учествовању хора на певачом слету и такмичењу у Сомбору, извршена је мобилизација певачких снага, како је напред већ речено. Из тога времена, сачувана је и једна фотографија коју је даровала сестра покојног Раде Бојкића, одборника СЦПД, на којој се виде како испред Саборне цркве у Митровици седе: 1. доле у дну седе са лева на дессно: бас 1, Светозар Пејић, у средини седи Стеван Докмановић, бас 1 и Никола Каленић, тенор 2. Седе: с лева на десно: Стева Билић, тенор, Милош Георгијевић – Шаца, бас 2, Бранислав Адамовић, тенор 1, Јелка Црнобарић, благајник, Јован Удицки, одборник, др Јеша Видић, председник, Паја Стојановић, бас 2, подпредседник, Гордана Кранчевић, преудата Јовановић, сопран, Васа Ђурђевић, бас 1, Петар Стојановић, бас1, Рада Бојкић, одборник. Први ред стоје женске с лева на десно: Гина Цветков, сопран, Мила Трајковић, сопран, Ана Јакшић, алт, Мара Михановић, сопран, Бојана Терзић, алт, Мерима Радосављевић, алт, Иванка Бороцкова, удата Јовановић, Мара Черевицки, алт, Мила Давидовићева, сопран, Мила Черевицкова, сопран и Мара Бастићева, сопран. Други ред стоји крилни с леве стране: Негован Матић, бас 1, на десној страни виши Брако Ђерић, тенор 1, и Стева – Дака Давидовић, тенор 1. Трећи ред горе стоје с лева на десно: Милан Мишковић, тенор 2, Сава Каленић, тенор, Илија Станојевић – Јерковић, тенор 1, Сава Брацић, бас 1, Федор Бреберина, бас 1, Љубиша Јовановић, тенор 1, Панта Терзић, тенор 2, Никола Марић, тенор 2, Славко Стојадиновић, тенор 1, Милан Вујић, бас 1, Мица Цветков, алт, сестре Ђураковић, Милена и Милан Бањановић, бас, Бранко Орлић, Блаженчић Крстивој, бас, Никола Будошан, бас 2.

Овај хор је у великој конкуренцији бројних хорова у 1. категорији требао добити 2. награду, одмах иза 1. награде, коју је добило Вуковарско певачко друштво „Јавор“, али је због већег броја певача и других хо-

рова који су добро певали, жири преиначио накнадно одлуку тако да су 2. награду добили певачи из Темишвара, тачније њих 80 који су творили један импозатан хор.

Митровачки је хор у том такмичењу бројао 54 певача (подаци према писму Богдана Лалошевића, послатог из Сомбора 27. 3. 1971.) Једно је важно, да је хор добро певао и није осрамотио своје традиције и углед који је СЦПД стекла још 1914. у Сомбору, за време Петра Кранчевића. Ближих података о овом певачком слету са такмичењем немамо, иако верујемо да је и у дневној штампи било регистровано. Из причања се зна, да су неки ставили примедбу на певану песму по слободном избору, од Петра Кранчевића, *Одби се грана.* Међутим, тадања управа је овакав избор извршила баш ради тог нашег композитора, који је у Сомбору, од тадањег „Савеа српских певачких друштава“, са ту своју композицију добио награду од 10 дуката, па се мислило да композиција треба да буде презентирана у Сомбору и 1931. године.

После овог одржаног слета, г. Милан Бајшански је имао намеру да СЦПД остави, јер је сматрао да ће хор извући и омогућити му учествовање на тачмичењу у Сомбору и тиме окончати свој ангажман у СЦПД. Међутим, хор и Управа су желели да г. Милан Бајшански остане и даље, као сталан хоровођа, па макар двапут недељно долазио возом из Београда, а тих вечери када буде одржавао пробе, обезбедиће му ноћиште и вечеру, поред редовног месечног хонорара. Већи број чланова, који је имао могућности за то, отимао се у жељи да пружи гостопримство том хоровођи, који је освојио опште симпатије чланова, па је стога разумљиво да је г. Милан Бајшански и после 40 година, које су многе часове предали забораву, са толико топлине спомињао тај исечак најлепших дана, рад у свом диригентском послу у митровачкој СЦПД. Хор је певао полетно, као препорођен и учио са вољом. Хоровођа је остао у СЦПД, јер је и сам осетио велику привржeност чланова, па је са великом вољом прионуо на учење новог репертоара.

Одмах је на програм ставио: од Ст. Ст. Мокрањца *Статија III,* од Марка Тајчевића *Борјано, Борјанке* и *Магдо,* од својих композиција Бајшански је ставиомо *Мала хорска свита,* све за мешовити хор, а за мушки хор *Докле улица спи,* која је дуги низ година увек певана са великим успехом и стајала стално на репертоару. Затим, незаборавне *Пету, Десету* и *Петнаесту Руковет*, у мешовитом хору. Још по неки живи певач из тога хора сетиће се овога, али је велика штета што није сачуван програм од врло успелог удржаног концерта 13. 1. 1932. који је дириговао г. Милан Бајшански, са великим успехом.

У своме писму од 7. 3. 1971. он нас потсећа на једну приредбу, која нам је измакла из вида, али истина, немамо писменог другог трага. Наиме, ради се о једном великом, значајном кермесу који је одржан у градском парку у Митровици, пред „Српским домом“ негде у јулу или августу 1931. г. У њему су учествовала сва културна друштва Митровице. Између осталих СЦПД, СЗПД „Стражилово“, „Српско ратарско певачко друштво“, Хрватско певачко друштво „Нада“, Хрватско певачко друштво „Томислав“ и Певачко друштво „Хрватска омладина“. Бајшански нас подсећа, да је он дириговао овој дружини, а затим да је дириговао српским певачким друштвима здруженим у *Десету Руковет,* од Ст. Ст. Мокрањца, што му је остало дубоко урезано у памети и сећању као догађај од прворазредног значаја, пошто је у томе видео поштовање свих певача из Сремске Митровице.

Надаље, Бајшански говори и о дириговању на Светосавској беседи. Истиче да је то један мали куриозитет, пшто је на дан Светог Саве, доподне, па чак и поподне, на 2-3 места дириговао средњошколским хоровима и стигао увече возом са закашњењем. Бајшански пише да га је на железничкој станици дочекао Билићев фијакер са белцима и да је, када се појавио у „Српском дому“ дружински хор већ био са нотама и у очекивању, јер је већ било прошло 20 часова. „Дао сам интонацију, завеса се дигла и хор је громко запевао *Ускликнимо с љубављу* од Петра Кранечвића. Потом је хор отпевао још једну песму и програм се даље одвијао нормално по редоследу.

У пролеће, било је још једно лепо и весело друштвено село са изведеним добрим програмом, а затим је поткрај половине 1932. г, овај одлични диригент поднео оставку, јер физички није могао издржати овај напор, иако је имао много успеха са хором, иако је стекао велики број искрених пријатеља и другова и уживао опште симпатије Дружине. За то кратко време, помагао му је као нека врста корепетитора Бранислав Адамовић, који га је чак по неки пут у дириговању заменио и на хору и у цркви на литургији, па га је у ствари просто гурнуо на ту клизаву стазу, да је у каснијем времену по сили нужде постао и друштвени хоровођа пар година. Милан Бајшански је оставио у Дружини не само лепе успомене и сећања на један светао, метеорски певачки тренутак, већ је ударио добре темеље у начину извођења многих сложених хорских дела. Он је утро пут добром репертоару који је био и савремен и вредан, па су његове песме, које је он учио и изводио, биле дужи низ година на певачком програму, неке стално, а неке на смену, а са песмом *Јесен* од Ст. Христића, коју је Бајшански учио и научио, хор је касније, 1936, уз песму *Козар* Ст. Ст. Мокрањца, освојио 1. награду у 1. категорији мешовитих хорова,

иако је тада хором дириговао диригент-дилетант, са мало музичком наобразвом, али великим срцем, заљубљеник у песму, потпомогнут члановима који су научили како је требало то певати по руци Бајшанског.

За оно кратко време што је М. Бајшански дириговао, хор је попримио сасвим нову певачку – културну физионимију и у свему што је касније певао, осећао се Бајшансков начин интерпретирања. У томе је остала вредност Бајшанскове руке све до доласка Македонца Тодора Настића-Скаловића. Једини снимак који је сачуван и добијен од Маре Шмит, рођене Михановић, сопранистице је из 1932. и на њему је поред певача и хоровођа Бајшански. Фотографија је настала на Скупштини 21. 2. 1932. у старој зборници женске школе, где је Дружина држала пробе. На тој Годишњој скупштини, за председника је поново изабран др Јеша Видић, подпретдседник је постао Паја Стојановић, секретар Бранислав Адамовић, благајник Јелка Црнобарић, а архивар Пера Стојановић. Скупштина је прошла у духу задовољства, јер су иза ње остали видљиви резултати, а перспективе су грађене у најбољим и најлепшим бојама. Али, после свега неколико месеци, СЦПД се морала лишити услуга доброг „Бајше“ како су га певачки звали из милоште.

Дружина се опет тако нашла као сироче. Није за одмет за овај период споменути једну, истина врло слабо израђену аматерску фотографију, коју је даровала Чланица Мила Марковић, рођ. Трајковић. Слика је настала 20.1.1932. г. у трпезарији Стевана Билића. У његовој кући на корзоу, преко пута српске цркве. Хор је певао на литургији, дириговао је М. Бајшански. После литургије без мало цео хор је прешао преко код свога члана Ст. Билића и његове супруге Ангелине (која је тада певала алт), а дошао је и прота Милутиновић који је осветио водицу и славски колач. Хор је торжествено одговарао на јектенија, а затим уз чашу и послужење грунула је опет песма у тој кући доброг певача и благородног човека. Ова појава није случајна – било је то тако и ранијих, па и касније година. Стеван Билић је био један од ретких чланова, који не само да је волео песму, хор и ову Дружину, него су и њега исто тако ценили и поштовали сви чланови. Био је то вредан, предузимљив и агилан трговац, способан за све привредне делатности, увек у послу, али је увек имао времена и за своју певачку Дружину.

Стеван Билић је био човек без деце, али је као своје мезимче волео СЦПД и окупљао око себе певаче. Код њега у дућану је била свеопшта станица за све певаче, који су свраћали на лепу реч, на добар савет или пријатан разговор о певаштву и о Дружини, па је врло често говорио: „Да ми Бог подари здравља и среће, па да повећам иметак и дам ову кућу Дружини, да буде ‘Певачки дом’, као што то имају Сомборци.“ То му

је било у главни и често је изговарао ту мисао. Овај врли певач имао је златни орден „Јужнословенског певачког савеза“ са ликом Филипа Вишњића који је добио за свој истакнути и двадесетогодишњи певачки рад.

Но, на тој, споменутој горе слици од 20. 1. 1932. види се хор са својим диригентом М. Бајшанским, који је био најмилији гост у кући Билилића. Пишући о Билићу морамо истаћи да је СЦПД из генерације у генерацију имала по неколико овакових истакнутих певача, идеалиста, ентузијаста. Шта више, било је читавих певачких породица, међу којима вреди истаћи: Блаженчићи, Давидовићи, Марићи, Вукићевићи, Црепајчеви, Адамовићи, Костићи, Мијићи, Драгутиновићи и други.

Овај податак само додатно сведочи да је Дружина као магнет привлачила младе генерације, родољубе који нису давали да се угаси културна жижа српског народа. Дружина је сасвим одговорала своме историјском задатку, па је у овим речима за надати се да ће и редови ове скромне монографије уверити и позније читаоце да је изречена истина о њој, о Дружини, која је деловала 80 година. Њен благотворни поштени национални ход прекинут је у часу предвечерја и зоре њене ренесансе, кад је побеснела неман фашизма рушила тековине културе, честитости и рада, а она, вредно делала, ношена идеалима и љубављу, са вољом да кроз песму сакупи и сачува српски народ.

Кратки период дириговања Милана Бајшанског брзо је прошао, али је ипак дуже остао, него што је ико мислио. Њега су за Митровицу везали добри певачи, добар хор, добри људи и пријатне седељке после одржаних певачких проби, када се ћаскало и опет певало. Пријатни дочеци код доласка на сваку пробу и пријатељски и пријатни испраћаји са срдачним усклицима до виђења.

После Бајшансковог одласка Дружина је убрзо нашла хоровођу. На опште изненађење из Лесковца јавио се секретару Браниславу Адамовићу једнога дана Александар Колаковић Калпаков, Рус са увезаном десном руком. После претстављања једноставно, учтиво рече са осмехом на уснама да су га препоручили да се јави, јер је Митровчанима потребан нови хоровођа.

Разговор је настављен након неколико дана. Управни одбор је имао потребне информације и Александар Колаковић је био примљен за хоровођу, условно на годину дана, на пробу, а продужење године ишло је по договору на годину дана, уколико се сагласе обе стране. Председник, иначе као адвокат, стилизовао је уговор и сутра дан је рад новог хоровође почео.

Био је то човек у 5. деценији, плав, сувоњав, са водњикавим очима које нису ништа пружале. Међутим, на послу је био са скромним музичким знањем, без већих диплома, али као сваки Рус, врло добро је познавао литургију и оно што је нашем хору требало. Прилично добро је познавао вокалну – хорску нашу литературу и како је више година живео у Лесковцу, скоро да се већ натурализирао. Имао је прилично смисла за наш народни ритам, а од наших композитора био му је врло добро познат, поред Мокрањца, Ст. Бинички, па је сасвим разумљиво да је у стварању новог репертоара поред осталих у први план ставио Ст. Биничког.

На првом свом концерту, одржаном уочи српске нове године, 13. 1. 1933. г. на програму за први пут није било Мокрањца. Руси су били заступљени са Чајковским и Глинком, а Србе је претстављао из старије модерне Петар Кранчевић, затим нови Ст. Христић, Ст. Бинички, Вукдраговић и М. Бајшански. Програм је био врло солидно изведен, публика га је лепо примила па је било и мишљења да је СЦПД изашла са неком новом формом. Програм је био: 1. П. Кранчевић *Свете тихиј,* мештовити хор, 2. М. Глинка *Елегија* поју: Мила Черевицки, сопран и Бр. Адамовић - тенор, на клавиру прати Јелка Црнобарић, 3. М. Вукдраговић *Појахали пулињата,* мушки хор, 4. М. Бајшански *Докле улица спи*, мушки хор, 5. Ст. Христић *Јесен*, пева мешовити хор, 6. П. Чајковски *Пикова дама,* Милица Черевицки, сопран и Ана Јакшић алт, на клавиру прати Јелка Црнобарић, 7. Ст. Бинички [...] мушки хор, 8. Ј. Готовец *Приговор,* мешовити хор, 9. Бр. Адамовић *Новој години* поетска сцена, изводе Бр. Орлић (пророк), Мила Трајковић (стара година), Мара Михановић (нова година), режија Бр. Адамовић.

Из овог програма се види нешто до тада неуобичајено у раду митровачке Дружине. Наиме, поред 1. типске стране, позива на забаву, са потребним текстом, на 2. страни је био уобичајени штампани извођачки програм, а на 3. и 4. страни били су штампани текстови свих песама предњег програма. Тиме се желело упознати слушаоца програма, да зна о свакој певаној композицији чији је текст и како он изворно гласи, јер се ишло линијом широке популаризације извођачког програма и тиме уједно популаризације певаног текста и саме вокалне музике. Чини нам се да се у томе успело, јер је публика ово повољно прихватила, у оном времену.

Нови је хоровођа својим радом задовољио у потпуности како Управу, тако и певаче из хора. Била је усклађена сарадња између свих слојева СЦПД и сви су настојали да се стечени углед – реноме Дружине очува на висини. Из самог тог концертног програма од 13. 1. 1933. види се да је нови хоровођа из старог већ увежбаног репертоара имао само две пе-

сме: Христићеву *Јесен* и Бајшанскову *Докле улица спи*. Све остале композиције је нови хоровођа научио хор, што је свакако било позитивно.

Хор је иначе редовно у одређене му месеце обавезно појао у цркви, а нови је хоровођа у литургији научио *Благословен градимја* и *Видјехом свјет* од Ст. Биничког и исте се композиције задржавају на репетоару СЦПД до краја дириговања и осталих диригената, односно све до 1941.

Убрзо после новогодишње забаве, Дружина је крајем фебруара 1933. одржала редовну Главну скупштину, на којој је дошло до промене претседника. Наиме, др Јешу Видића заменио је Милисав Ј. Костић, стари и опробани пријатељ Дружине. Његова је замисао била и Дружина је у томе успела, да се одржи Свечана беседа 29. 10. 1933. у спомен стогодишњице рођења Јована Јовановића – Змаја, друштвеног почасног члана. Обзиром на величину и значај саме прославе при извођењу програма били су позвани на пријатељску сарадњу и суделовање: „Коло српских сестара", „Друштво Мајке Југовића", „Српско знатлијско певачко друштво Стражилово", ученици основних школа, професор Бошко Новаковић, професор српског језика и књижевности у гимназији, Војсилав Ј. Виловац, пензионисани члан „Београдског народног позоришта". Била је то једна стварно велика културна манифестација, једна од највећих у ондашњој Митровици. Организација ове беседе била је изведена добро, као и сам програм који је том приликом био на репертоару. Председник М. Ј. Костић – Мида, или „Плава звезда" био је врло задовољан што је том Беседом и СЦПД и читава Митровица одала дужну пошту великом српском песнику Чика Јови.

Програм је био одлично изведен, како нам је Лука Гавриловић посведочио, сачувавши један штампан примерак: 1. *О Змају Јовану Јовановићу* говори Бошко Новаковић, 2. *Дечији свет чика Јове Змаја* изводе ученици основне школе, 3. Сцена из *Песма о песми* (жива слика) у извођењу чланица „Кола српских сестара", 4. П. Крстић *Мајка српског јунака* (збирка родољубивих песама З. Ј. Ј.) пева мешовити хор „СЗПД Стражилово". 5. П. Кранчевић *Одби се грана* пева мешовити хор СЦПД, 6. Ст. Ст. Мокрањац *Болно чедо* пева женски хор СЦПД, соло сопран Љубица Ивезић, 7. Ст. Бинички *По пољу је киша пала* пева соко тенор Раша Милованчев, на клавиру прати Јелка Црнобарић, 8. Ј. Хаце *Селим бег* пева мешовити хор СЦПД, 9. Ј. Јудл *Кад пролеће* пева мештовити хор СЦПД, 10. *Змајеви типови* [...] 11. *Стармали и његови сарадници* приказује Војислав Виловац, пенз. члан „Београдског народног позоришта" и чланови СЦПД, 12. Змај Јован Јовановић *Шаран* позоришни комад у 1 чин, изводе чланови „СЗПД Стражилово". Ликови: Панта Динарић, вратар – Аперлић Бошко, Ана, жена му – Гина Јаношевић, Станко, њихов син,

свршени препаранд – Јефта Радивојац, Савка, сироче у комшилуку – Злата Вуковац, Један сељак – Гоша Чоловић.

Хоровима су на овој свечаности управљали: Богдан Лалошевић, управитељ „Мушке основне школе“ у име „СЗПД Стражилово“, Александар Колаковић СЦПД, док су децу увежбавали Јован Удицки, школски надзорник, Богдан Лалошевић и Вукосва Милаковић, учитељица.

Овај програм говори сам за себе. Чињеница је да је у тим годинама у свакој културној манифестацији била присутна сарадња просветних радника, професора и учитеља када их је у Митровици било таман толико да их набројимо на два пара руку. А данас? Затим, као најважније, публици је на високом нивоу приказана читава Змајева књижевна – песничка делатност, посредством свих форми његове песничке палете. Читајући данас тај програм, чини нам се да не бисмо били кадри извести овакову Беседу на овом нивоу. Или нам се сада чини да је овај програм, о коме је реч била, заиста осмишљен и дивно изведен без премца икада пре и после, а у част великог и заслужног народног песника, просветитеља, који је својим умним речима кроз дивне стихове журио дубоко у нашу будућност, јер су многи и многи његови стихови и данас савремени, актуелни и радо читани.

Због тога је СЦПД у своје редове, као првог почасног члана и прихватила Змаја, чиме је на видан начин истакла своју захвалност због његових дела. Она је певала његове стихове као свој мото.

Убрзо потом, хоровођа А. К. Колаковић дао је иницијативу да хор одржи концерт на Радио Београду. У ту сврху, Управа је ступила у преписку са „Првим београдским певачким друштвом“, са којим је одржавала сталне везе. Према свим аутентичним подацима, дознајемо да је СЦПД врло успешно певала на Радио Београду, углавном репетоар хора са концерта од 13. 1. 1933. а вероватно још која је другачија композиција била, јер према причању неких још живих певача, знамо да је програм био од неких десетак песама, а да је трајао двадесетак минута. Певало се у студију (у Академији наука), око 19 часова, затим је хор отишао на заједничку вечеру у хотел „Империјал“ у близини Универзитета. После вечере, око 21 сат, хор је био гост „Првог београдског певачког друштва“ у просторијама школе, позади Саборне цркве, где се одржавало и другарско весело вече. Хор је отпевао неколико песама из програма са радија. Митровачка СЦПД је по програму, железницом из Митровице, у престоницу дошла нешто после 12 часова, предвођена својим председником Милисавом Ј. Костићем. На станици су Митровчане дочекали претставници „Првог београдског певачког друштва“ па су однешене ствари (ноте и друго) а затим је хор комплетан са Управом отишао на

гробље, где је СЦПД положила венац на гроб своме почасном члану Стевану Стојановићу – Мокрањцу. Био је то један леп гест митровачких певача, а од стране београдских, диван братски дочек и доказ узајамних братских веза.

Током лета, тачније 14. 6. 1933. СЦПД је учинила леп друштвени излет у село Кузмин, где је била срдачно примљена од стране тамошње Црквене општине. Појала је на литургији, пошто је тога дана била сеоска-црквена слава, а затим је била и на ручку који је углавном организовао учитељ Буде Будисављевић, иначе велики пријатељ певаштва. Поменути је касније, у првој половини 1939. када је премештен са службом у Митровицу, 2 месеца вршио и дужност диригента, али са доста слабим успехом, иза кога је убрзо дошао Тодор Настић-Скаловић.

Хор је приликом свога бављења у Кузмину, по подне, у школи, односно школском дворишту, одржао краћи програм од 3 – 4 песме за народ и тиме пропагирао музику у најширим масама за село. Касније увече, после угодног провода, хор је био испраћен на железничку станицу. Том приликом, под хоровођом Александром Колаковићем, био је хор са вођом пута потпредседником Пајом Станојевићем, а сачувана је и фотографија са тог догађаја. На њој су, у дворишту учитеља Буде Будисављевића хористи: сестре Дукићеве, Дренка, алт и Пера Стојановић, бас и сестра му Дана, Јованка – Сека Михајловић, алт, Мила Черевицки, сопран, Мара - Мица Черевицки, алт, Паја Стојановић, бас 2, Мерима Радосављевић, алт, Федор Бреберина, бас, Раша Милованчев, тенор, Бранислав Адамовић, тенор, Бранко Жарковић, бас, тада учитељ у Јарку, Мара Бастић, сопран, Јовица Кулић, тенор, Сава Каленић, тенор, Бранко Орлић, бас 2, Мица Цветков, алт.

Као сваке, тако је и ове 1933. године, у септембру, СЦПД узела учешћа са хором на помену палих бораца Тимочке дивизије на Легету, односно на Чеврнтији. Крајем године, хор је интензивно радио на програму за уобичајену забаву уочи нове године, која је одржана 13. 1. 1934. пред дочек нове године по старом календару. Опет хвала Луки Гавриловићу што нам је сачувао штампани програм који гласи: 1. Л. Бортњански *Воскликните Господови* пева мешовити хор, 2. Руска народна: *Моноштоно прапорци звече* соло тенор г. Живко Страценски уз пратњу мушког хора, 3. Дамаич *Зазибалка* пева мушки хор, 4. Ј. Коцијанчић *Облачку* пева мушки хор, соло Бранислав Адамовић и Живко Страценски, 5. П. Чајковски, хор девојака из опере *Евгеније Оњегин* пева мушки хор уз пратњу оркестра ватрогансог друштва, 6. Ј. Цанић *Ноћ је мирна* пева мушки хор, 7. Ст. Мокрањац *Девета Руковет* пева мешовити хор, 8. *Лили* шала у 1 чину, режира г. проф. Теодор Черевицки, изводе чланови, лица: Вла-

димир Руђевић, богати економ – Милутин Милутиновић, Лили, његова кћи – Љубица Ивезић, Мирко Марушић, младожења – Раша Милованчев, Тереза, собарица код Руђевића – Ана Јакшић. Хором управља друштвени хоровођа А. К. Колаковић. И овај је концерт прошао добро, програм је добро изведен и лепо примљен од бројне посете.

У овој години, дошло је до подмлађивања хора, али мање од очекивања и потребе, сходно чињеници да су многи старији чланови почели са својом пасивизацијом. Убрзо је одржана Главна скупштина, те је на место председника Милисава Ј. Костића изабран др Божидар Лужанин, лекар, са уверењм да ће својим агилнијим радом, као интелектуалац, успети да анимира млађе људе за хор. Председник је без икаквог искуства у области певаштва као прво простудирао друштвени статут – правила, па је одмах утврдио, да друштво има своју Славу Светог Саву, а да га не слави како би то по правилима требало да се обавља. Зато је 27. 1. 1935. на дан Светог Саве по први пут у својој историји и Певачко друштво славило, како је то иначе славила „Српска грађанска читаоница" у својим просторијама, а певачко друштво је само присуствовало и узело учешћа певањем при водоосвећењу, а увече на беседи суделовало у програму. Са свећом и свештеницима, окупљени око свог колача, певачи су славили све до 1941.

Међутим, у 1934. години настале су крупне промене у насталом раду делимично због одласка из друштва хоровође А. К. Колаковића, па је ту дужност привремено вршио, онако, за нужду, секретар Бранислав Адамовић. Урпава је предузела потребне кораке и преко Прага дошла у контакт са хоровођом Јулијем Ковалским. Био је то прашки конзерваториста, ученик чувеног прашког професора Сука. Музичар ванредних способности и квалитета, мајстор на виолини и клавиру и изванредни диригент са осећајем за ток и боју, али коме није било суђено да састави ни годину у друштву. О њему ће бити нешто више речи касније.

Стари хоровођа А. К. Колаковић је одмах после Ускрса, у пролеће, напустио Митровицу, јер је осетио да СЦПД тражи квалификованог хоровођу, па је сам правовремено отказао и оставио Дружину без хоровође на 3 месеца. У том периоду, Адамовић је одржавао континуитет рада у певању и извршавао најпотребније певање у цркви и пробе са репетицијама старих композиција, које су биле раније научене, учећи самог себе на тај начин да се привикне на ту нову улогу за коју се није спремао и није мислио да ће ипак једног дана морати бити као стални хоровођа.

Нови хоровођа Јулије Ковалски, био је музичар изванредних квалитета са начином дириговања обележеним врло сугестивним кретњама, карактеристичан због свог читања сваке партитуре начином музич-

ки образованог човека. У сваком тексту он је тражио правилан музички израз као психолог у дикцији и динамици, па је код чланства стекао брзе симпатије. Непознавајући српски језик, а нарочито старословенски у црквеној музици, увек је тражио да зна етимолошко значење сваке речи и у коме се случају пева појединачна црквена ствар. Очигледно је да је свом раду приступао врло студиозно, па је увек питао „шта то значи, преведите ми". Сигурно је свима – још живим члановима у сећању, кад је приликом слушања хора под диригованьем Адамовића, који изводи црквену Кранчевићеву композицију *Помјанух пророка*, зауставио хор и тражио да му се преведе текст и објасни шта се пева. Кад је добио потребно објашњење, ускликнуо је радосно да је одушевљен и да ће је хор стално певати докле год он диригује. Хор је са друге стране одлично реаговао на његову кретњу, и после само 2 такта која је хор под њим отпевао, схватило се да се пева другачије него што се певало годинама. Знао је по 2 – 3 пута да врати хор и испевава фразу по фразу, зналачки, са душом и срцем правог уметника. Свака његова интерпретација била је некако другачија, бар нам се тако чинило.

У нашем певању било је сада његове душе, па је хор певао сасвим другачије. Очигледно, тај хоровођа је имао сасвим други стил рада, био је мајстор свога занта – како то каже наша народна узречица. Управа је прихватила његову идеју да се – што је пре могуће, одржи један концерт „Мале Антанте", како је то хоровођа Ковалски говорио. Наиме, на програму да се изведу југословенске, румунске и чехословачке композиције.

Приступило се набавци таквих нота. Као прва за такав програм, била је једна румунска композоција *Ластавица.* Рад на пробама одвијао се нормално, али су се опште прилике убрзо пореметиле. Убисто краља у Марсељу баш 7. вечери по проби, растурило је све певаче и у наредним данима сви су били у неизвесности. Рад је у Дружини стао, све је било поремећено и кренуло другим колосеком.

Остао је свима у сећању моменат проласка воза са мртвим Краљем кроз железничку станицу. Хор је, поред осталих друштава био на перону. Хоровођа Јулије Ковалски, иначе врло отмен и обучен у црно, са цилиндром на глави, дириговао је Мокрањчево *Свјати Боже.*

Пробе се нису одржавале за извесно дуже време, а приредаба уопште није било. За цео тај период, нема никаквих писмених података. Зна се да је Светосавска беседа одржана, да је Дружина скромно одржала своју славу, а вероватно је одржан и новогодишњи концерт, али немамо никаквих података. Нови хоровођа, који је становао код чланице Гордане Кранчевић, преудате Јовановић, створио је себи извесне непри-

јатности, тако да је због прича, рекла-казала, дошло до сукоба са њим, па је исти на пречац напустио Дружину. Сам Јулије Ковалски је остао још кратко време у Митровици, у сали „Хотела Ковач“ одржао свој музички солистички концерт и отишао. Том приликом, свирао је неколико композиција, соло на виолини, као и неколико композиција на клавиру, изводећи све као прави уметник, достојан ученик великог и славног концерт-мајстора. Ипак, публике није било много. Мислимо да је Ковалски својим концертом желео да покаже митровачкој публици своје музичке вредности, жалећи што је напустио Дружину. Можда је у намери чак и успео.

Морамо напоменути, да овај врсни хоровођа, истина за кратко своје време, проведено у Митровици, није оставио снажнији утисак у чланству, иако је по нашој оцени био заиста добар диригент и велики музичар. У трагању за документацијом код преосталих живих чланова, певача и других певачких породица, успели смо да нађемо фотографију хора са хоровођом Јулијем Ковалским. Слика је настала о Духовима, у гостионици „Зелено дрво“, код члана Милана Георгијевића „Шаце“. Наиме, после одржане литургије на којој је успешно хор певао под диригованьем Бранислава Адамовића, виде се: Бошко Новаковић, тенор, Душко Давидовић, тенор, Лаза Јовановић, „Тица“, бас 2, Ђура Калембар, благајник, Федор Бреберина, бас, Слободан Кнези, бас, Мила Трајковић, сопран, Бранислав Адамовић, тенор и вршилац дужности хоровође, Гина Цветков, сопран, Никола Марић и други који се не препознају са овог аматерског, малог снимка, који је сачувала Мила Трајковић удата Марковић. Друга слика из овог периода, јесте снимак сахране Ђорђа П. Костића „Пирике“, који је рођен 1894, а умро 1934. Сахрана је снимљена у главној улици, крај зграде бившег Магистрата. У погребној поворци је комплетан хор са својим хоровођом а на челу је Никола Будошан који носи друштвену заставу у црном флору. Дружина је појањем у цркви, на опелу и на гробљу, као и путем појања, дала дужну пошту том заслужном друштвеном члану.

У фебруару 1935. одржана је Главна скупштина, на којој је уместо др Божидара Лужанина са председника изабран др Никола Радојевић – Маша, опробани пријатељ певаштва и Дружине. Његовим доласком, Управа је прихватила и његово мишљење да често мењање хоровође не доноси добре резултате и за пар година боље је да се друштво консолидује и да материјално ојача, пошто би се одрекло високо квалификованих страних диригената, који како по речима др Николе Радојевића, траже „високу плату и кад осете да Дружина нема довољно средстава, одлазе и остављају је без диригента.“ Радојевић је лично заступао ми-

шљење да се Дружина може користити услугама Бранислава Адамовића, који ради и који ће и даље радити без хонорара, а кроз извесно време ће стећи толико рутине и искуства, да се можемо надати да би евентуално са неким диригентским курсом још брже дошло до знања да успешније води хор.

Ова лична идеја др Николе Радојевића, имала је известан број присталица, па је и сам хор полако прихватао ту идеју, тим пре, јер се прикупљени новац као уштеда за неплаћање хоровођи, по замисли претседника, утрошио на формирање путног фонда и тиме пружила могућност да хор путује и одржава концерте ван Митровице. По овом питању, почела је да се развија повољна клима, па су и саме прилике ишле на руку. Почетком августа, како су то чинила многа друштва, и митровачка је СЦПД на седници Управног одбора донела закључак да 10. 8. 1935. крене са комплетним хором најпре за Опленац, да посети Задужбину, одржи кратак помен, а одмах после тога оде у „Венчачку задругу“, одатле у Аранђеловачку бању и тамо 10. 8. 1935. увече у сали старог Милошевог здања одржи концерат и сутра после краћег разгледања бање врати се кући.

Ова је замисао са успехом и изведена, па је рано ујутру митровачка СЦПД са својим председником др Николом Радојевићем преко Београда све до Младеновца ишла железницом, а затим колима за Опленац, где је унапред јављено да ће хорисити стићи, те да ће Страхиња Малетић, певач, који је тих дана постао парох у Јарку, одржати помен Краљу Александру. Помен је и одржан по распореду у крипти, а хор је под руковођењем Бранислава Адамовића одговарао на јектенија. После одржаног помена, чланови су разгледали задужбину Дома Карађорђевића, Храм Светог Ђорђа, ту дивну архитектонску грађевину, украшену мозаицима и фрескама која је на све присутне оставила ванредни утисак. После темељног разгледања и добијенх објашњења од водича, хор се сликао на самим степеницама пред порталом цркве. На тој фотографији се виде: први ред, стоје са лева на десно: Мара Бастић, сопран, Зора Београдац, помажући члан, Гина Цветков, сопран, Паја Стојановић, бас 2, подпредседник Страхиња Малетић, бас 1. др Никола Радојевић – Маша, председник, бас 2, Бранислав Адамовић, тенор 1, хоровођа и секретар СЦПД. У другом реду, с лева на десно: Јованка Трајковић, алт, Јована Михајловић, алт, Гордана Угарковић, помажући члан, Владислава Симатковић, алт, Стевка Релић, сопран, Мара Будошан, сопран, Ана Јакшић, алт, испред ње Косара Удицки, сопран, Вида Удицки, учитељица, вири Мица Трајковић, сопран, пред њом Мара Михаиловић, сопран, Вукосава Марић, жена Николе, члана, Ангелина Билић, алт, Спаса Ђаконовић, бас

1. Трећи ред, са лева на десно: Паја Николић – Шаран, Бранко Стојаковић, бас 1, Мила Давидовић, сопран, непознати, Лела Марчетић, сопран, Мила Трајковић, сопран, Стева Давидовић – Дака, тенор 1, Федор Бреберина, бас1, иза њега Марко Гавранчић, бас 2, бележник из Јарка, до њега гошћа Иридев, учитељица из Јарка, напознати, Нела Николић, сопран, испред ње стоји Ђорђе Мирчета, бас 1, до њега Светозар Пејић, Цане, бас 1, до њега др Бошко Максимовић, бас 2, Бранко Жарковић, бас 2, учитељ у Јарку.

Четврти ред са лева на десно: Илија Станојевић – Јерковић, тенор 1, мало даље од њега Бата Ненадовић, тенор 2, до њега Јован Драгичевић, тенор 2, до њега Љубица Марковић, тенор 1, мало више њега Живко Страценски, тенор 1, Душко Давидовић, тенор 1, мало испод њега десно вири Милош Георгијевић – Шаца, бас 2, иза три музичара непозната надвисује у шеширу Бранко Орлић, бас 2, до њега Сава Каленић, тенор 2, изнад свих горе са разним лицима налазе се певачи: Стева Билић, тенор 2, под барјаком Слободан Кнези, бас 2, Никола Марић, тенор 2, Крстивој Блаженчић, бас 2, барјактар Никола Будошан, бас 2, Мерима Радосављевић, алт.

Хор је дакле, након помена обишао храм и разгледао појединости и околину, да би се потом вратио у Арађнеловац-бању, где је све било унапред осигурано. На тераси новог здања хотела који је грађен од стране Дунавске бановине у Новом Саду, био је заједнички ручак за цео хор. После ручка је био уприличен обилазак целе бање и лепо уређеног парка, а увече је одржан концерт у дивној и ванредно акустичној сали Милошевог старог здања. Публике је нажалост било релативно мало, али је зато деби хоровође Бранислава Адамовића успео, јер је хор одлично отпевао бирани програм. Нажалост, штампани програм са тог концерта није сачуван, али по сећању и забелешкама самог тадањшег хоровође, певао је хор од Мокрањца *Пету, Девету* и *Десету Руковет*; од П. Крнчевића *Свјете тихиј* у мешовитом хору, а у мушкокм хору *На колена*. Од Бајшанског у мушком хору *Докле улица спи*. Од Марка Тајчевића, у мешовитом хору *Борјано, Борјанке* и *Маіде.* У мушком хору од Бајића. *Омладино* и од Ј. Маринковића *Народни збор.*

Хор је ванредно полетно певао са лакоћом у тој изванредној аукистичној сали. А пошто су певане композиције из ранијег времена научене, то је хор увежбан добро, сасвим сигурно певао, па је и хоровођа свој „концертни деби“ успешно извео. Охрабрен хоровођа овим успехом доброг хора, а исто тако охрабрени и сам хор и Управа, дали су се на посао. И следеће недеље, СЦПД је са истим репертоаром одржала концерт у Бањи Ковиљачи. Био је то један врло леп, угледан и добро изведен из-

лет, а уз то и користан. Наиме, хор је упевавао тај програм и са мањим изменама успешно извео пред бањском публиком у Ковиљачи, поред обавезно добро научене *Пете* и *Десете Руковети* сад је имао и *Козар* од Ст. Мокрањца, уместо његове *Девете Руковети,* а уместо *Свјете тихиј* од Кранчевића, певана је песма *Јесен* од Ст. Христића.

Хор је овај програм певао са вољом, он му је лежао и у грлу и у срцу, а хоровођа се прилично увежбао и дириговао је без тешкоћа, пошто је и сам као дугогодишњи и стални певач певао све те композиције, под редом добрих хоровођа, а нарочито под утицајем Милана Бајшанског. Тако је у недељу 18. 8. 1935. СЦПД на том истом излету, увече, у Хотелу „Подриње“, на летњој позорници одржала врло успели свој концерт, а чланови хора су провели цео дан у тој лепој бањи.

Сачуван је низ лепих снимака у Бањи Ковиљачи, као и од 10. 8. 1935. т.ј. претходне недеље на Опленцу, односно Аранђеловцу. Оба ова излета била су стимуланс за све певаче, а Дружина је са лакоћом издржала овај финансијски издатак, јер је по замисли председника др Николе Радојевића финансирано из путног фонда који је створен из уштеда, пошто СЦПД није плаћала хонорар хоровођи, који је радио бесплатно, са љубављу према својој дружини и песми који је волео.

Музичко знање хоровође Адамовића било је сасвим скромно, мало, али велика воља и заједнички напор целог хора био је вредан пажње, јер је певао полетано и са жељом да нешто створи. Такав дух унео је председник и служио примером, долазећи на сваку пробу и врло дисциплиновано певао, а тиме давао подстицај и свима другима и млађим певачима, па је овладао дух певачког поноса, што је свакако олакшало и тадашњем вршиоцу дружности хоровође.

Тако је 1935. г. први део замисли др Николе Радојевића, председника, као програм рада СЦПД био извршен са успехом, пошто је у августу 1935. г, хор имао два успешна путовања. Хор је био консолидован и са активираним старим певачима и нешто нових придошлима, имао 11 сопрана, 6 алтова, 10 тенора и 18 басова, или укупно 45 певача, од којих је 90 посто њих важило као одлични хористи, а сам хор имао увежбан један репертоар, на који се и вршилац дужности диригента приучио и у довољној мери привикао као дилетант.

Исте те године, дружина је певала у Соколани, 6. 9. 1935. поводом годишњице Битке на Легету, да би 13. 1. 1936. одржала свој уобичајени новогодишњи концерт, са којег, на нашу жалост, не постоји сачуван штампани програм. Хор је био на скупу, добро је радио, имао привременог хоровођу и врло добру Управу са одличним председником др Ни-

колом Радојевићем на челу који је врло умешно водио СЦПД. Ни по сећању не можемо рећи какав је био програм. Исто тако СЦПД је сасвим сигурно узела учешћа и у Светосавској беседи и певала дела Петра Кранчевића.

Коначно, 28. 2. 1936. СЦПД је одржала своју Главну скупштину у својим просторијама (зборница) на којој је дошло до извенсе промене у Управи. Наиме, председник је остао др Никола Радојевић – Маша, подпредседник је остао Паја Стојановић, а уместо скеретара Бранислава Адмовића на ово место је изабран Бошко Новаковић, па се веровало да ће у овој години СЦПД коракнути напред још више. На слици начињеној после те скупштине виде се следећи чланови скупштине: 1. ред, са лева на десно: Паја Стојановић, бас 2, Перса Марић, алт, Вера Новаковић, алт, Косара Удицки, сопран, Раша Милованчев, тенор, Мара Михановић, сопран, Јеца – Гага Николић, бас. 2. ред, са лева на десно: Светозар Пејић – Цане, бас, Спаса Ђаконовић, бас, Јованка Михајловић – Сека, алт, Нада Вукмир, сопран, Ангелина Билић, алт, Савета Симатковић, сопран, Влада Игњатовић, стари члан, одборник. 3. ред, са лева на десно: Јован Драгичевић, тенор, Мила Трајковић, сопран, Владислава Симатковић, алт, Никола Марић, тенор. 4. ред, са лева на десно: Ђура Калембар, одборник – Благојевић, Јелка Црнобарић, одборник, испредаће Вукосава Милаковић, одборница, Бранко Орлић, бас 2, Влада Јеловац, бас. Последњи, 5. ред, са лева на десно: Стева Билић, тенор, Бошко Новаковић, новоизабрани секретар, тенор, иза њега др Никола Радојевић – Маша, бас 2, председник, др Слободан Малетић, бас, Стева Давидовић – Дака, тенор, Никола Будошан, бас 2.

Убрзо с пролећа, стизала су обавештења да ће се јуна-јула 1936. г. одржати слет са такмичењем Ј. П. Савеза, Жупе „Иса Бајић“ у Новом Саду. У СЦПД је завладала живост. Не само у Управи, већ и у чланству се разматрало то питање и испитивале су се све могућности за учешће у такмичењу. Чим је Дружина добила званично обавештење, позив и пропозиције за такмичење, сви су били једнодушно за то да СЦПД треба да учествује у такмичењу и то у 1. категорији где је била задата песма *Козар* од Ст. Мокрањца.

Главни разговор су имали председник др Никола Радојевић и хоровођа Бранислав Адамовић. Врло брзо је био усаглашен став и споразум међу њима, јер је сам хоровођа био свестан претстојећег задатка, те је предложио да се замоли Светолик Пашћан, артистички вођа „Јужнословенског певачког савеза“, да дође из Новог Сада на неколико потребних проба ради увежбавања хора и поуке хоровође за што успешније извођење. На писмену молбу, дошао је једног дана на пробу г. Пашћан и из-

вршио упознавање хора и како исти пева. Поред задате песме, решено је заједнички да хор по слободном избору пева *Јесен* од Стевана Христића, извршио је сам пробу и дао детаљне упуте и хору и хоровођи шта и како треба радити. Те вечери, после пробе, у ресторацији хотела „Меркур“ у „Српском дому“ обављен је пријатељски разговор председника др Николе Радојевића, Бранислава Адамовића и Јелке Црнобарић, од стране СЦПД са професором Пашћаном, уз вечеру, те је професору Управа обезбедила и конак у хотелу. Била је уговорена следећа проба. СЦПД је охрабрена мишљењем професора Пашћана, приступила озбиљном раду и учењу композиција, које је хор од раније већ учио, под руковм Милана Бајшанског.

Хор је био упеван прихватањем Пашћановог начина у интерпретацији обе песме, те је пријавио своје учешће за такмичење и мирно чекао заказани дан такмичења. Истина, нико није мислио на прву награду, али је хор с пуно самопоуздања веровао да се неће осрамотити – иако је дириговао аматер, а не професионални музичар. Професор Пашћан, долазио је још неколико пута и изјавио своје задовољство, да хор добро пева, а да се аматер хоровођа добро снашао и да се може очекивати успех.

На концерту у Новом Саду учествовао је хор од 49 чланова и то 12 сопрана, 6 алтова, 14 тенора, 17 басова, међу њима 5 контрабасова. Ту су између осталих били: Никола Марић, тенор, Бранко Орлић, бас 2, Ђорђе Мирчета, бас, Стева Билић, тенор, Ангелина Билић, алт, др Никола Радојевић, бас, Вукосава Милаковић, Бранислав Адамовић тенор, Стева Давидовић – Дака, тенор, Ђура Калембер, Раша Милованчев, тенор. Андра Корим, бас, Бранко Стокановић, бас, Владислава Симатковић, алт, Сава Котур, тенор, Нина Јовановић, тенори, Нада Вукмир, сопран, Савета Симатковић, сопран, Мила Трајковић, сопран, Мара Васић, сопран, Перса Васић, алт, Мерима Радосављевић, алт, Јованка Михајловић – Сека, алт, Љубица Ивезић, сопран, Мица Трајковић, сопран, Мирко ...., тенор, Мила Давидовић, сопран, Гина Цветков, сопран, Милан Шкргић, бас, Ана Јакшић, алт, др Бошко Максимовић, бас 2, Мара Михаиловић, сопран. Влада Јеловац, бас, Светозар Пејић – Цане, бас, Влада Сојковић, тенор, Спаса Ђаконовић, бас, Милан Буцало, тенор, Паја Николић – Шаран, бас, Драга Зламалик, бас, Јова Драгичевић, тенор, Јовица Кулић, тенор, Илија Станојевић, тенор, Паја Сојановић, бас 2, Никола Будошан, бас 2, Милош Георгијевић – Шаца, бас 2, Крстивој Блаженчић, бас, Пера Стојановић, бас, Бошко Новаковић, тенор, Стевка Релић, сопран, Милица Савић-Трајковић, сопран, Мара Будошан, сопран и Јованка Трајковић, алт.

Програм у Новом Саду је почео литургијом у Саборној цркви, на којој је појало „Српско ратарско певачко друштво“ из Белегиша, а преносио је Радио Београд. У Алмашкој цркви певао је потом мешовити хор „Српског певачког друштва“ из Товаришева, а у Успенској, „Грађанско певачко друштво“ из Србобрана, у свом мушком хору. Након литургије, положени су венци на гробове: Јосифа Руњанина на Успенском гробу, Исидора Бајића на Алмашком гробљу и Јована Јовановића – Змаја у Сремској Каменици.

У поподневним часовима, у Концертној дворани „Слобода“ одржана је певачка утакмица. Програм је почео у 16 часова интонирањем Химне, коју су певала сва певачка друштва. Потом је уследила утакмица мешовитих хорова, 3. категорије, на задану композицију *Младост* од др Милоја Милојевића. Након тога слободно певало је „Српско ратарско певачко друштво“ из Белегиша, а за њим „Српско певачко друштво“ из Товаришева.

2. категорија мешовитих хорова, задата песма била је *Руталица* од Јасина Штолцера-Славенског, а потом су слободно певала „Црквено певачко друштво“ из Турије, „Српско црквено певачко друштво Шајкаш“ из Жабља, „Српско занатлијско певачко друштво Стражилово“ из Сремске Митровице. У 2. категорији мушких хорова, задата конпозиција је била *Цурица* од Ивана Зајца, а потом је слободно певало „Грађанско певачко друштво“ из Србобрана.

У 1. категорији мештовитог хора, задата композиција је била *Козар* од Стевана Стојановића Мокрањца, а потом су слободно певали. „Српско црквено певачко друштво Сремска Митровица“, „Српско занатлијско певачко друштво Невен“ из Новог Сада, „Музичко друштво“ из Новог Сада. У 1. категорији мушког хора, задата композциија је била *Докле улица спи* од Милана Бајшанског, а певали су још у слободном избору: „Јеврејско певачко друштво Хашира“ Нови Сад, „Академски музички хор“ Нови Сад.

У вечерњим часоваима одржана је свечана академија. Почела је тачно у 21:30 сати, а пренео ју је београдски радио. Интонирана је државна химна у скупном мешовитом хору свих певачких друштава, којима је дириговао Светолик Пашћан – Којаков, артистички вођа „Јужнословенског певачког савеза“. За Химном је наступило „Женско музичко удружење“ из Новог Сада, након којег је председник „Јужнословенског певачког савеза“ Светислав Симовић, генерал у пензији, прогласио резултате утакмице. Након тога извршена је предаја диплома друштвима која су се такмичила и награда победницима.

Пошто су додељене награде, организован је још један концерт на којем је певано: *Младосѣ* од др Милоја Милојевића и песма по избору победника 3. категорије. *Рyīалица* од Јосипа Штолцера – Славенског и песма по слободном избору у извођењу победника 2. категорије. *Цyричица* од Ивана Зајца и песма по слободном избору коју је певао победник 1. категорије. *Козар* од Ст. Ст. Мокрањца, и у слободном избору победник 1. категорије мешовитих хорова. *Докле улица сūи* од Бајшанског и слободни избор победника 1. категорије мушких хорова. Коначно, певана је *Соколска īесма* Исидора Бајића, а певали су је у скупном мушком хору сви певачи, под палицом жупског хоровође.

Из овог драгоценог оригиналног документа, види се да све композиције биле на највишем нивоу одговарајућих категорија. Затим се види да је на том певачком слету Жупе „Иса Бајић“ Нови Сад, учествовао мали број певача, јер је на тој територији било само из Срема 3-4 друштва која су могла певати (Шид, Рума, Земун, Ириг)[16]. Но ипак у укупном збиру било је у 3. категорији 2 друштва, у 2. категорији 4, а у 1. укупно 5. Свега је дакле наступило 11 друштава, од којих је било из самог Новог Сада 4 друштва и то 2 мушка и 2 мешовита хора. А цео Срем у такмичарском делу репрезентовала су 2 мешовита хора, оба из Сремске Митровице, и оба су добила 1. награду и то: СЦПД Сремска Митровица у мешовитом хору добила је 1. награду у 1. категорији, певајући *Козара* Стевана Мокрањца, а у слободном избору *Јесен* Стевана Христића.

На дипломи је стајало следеће: „Под покровитељством Његовог величанства Краља Петра II Јужнословенски савез – Жупа ‘Исидор Бајић’ у Новом Саду додељује ову Диплому ‘Српском црквеном певачком друштву’ из Срем. Митровице за учествовање на жупској утакмици, одржаној у Новом Саду, дне 7. јуна 1936. године на којој се тамичило као мешовити хор у I категорији са песмама: 1. Ст. Ст. Мокрањац ‘Козар’ као прописаном; 2. Ст. Христић, ‘Јесен’ по слободном избору и постигла 704 бодоова, те је оцењена као I по рангу, I категорије.

За жупу ‘Бајић’, тајник Милош В. Јојкић, с. р. председник Милица др. Меча. с. р.

Оцењивачки одбор: Билан Бајшански, с. р, Миленко Живковић с. р, Михајло Вукдраговић, с. р, др Људевит Киш с.р.“

У могућности смо да о овој утакмици пружимо и шире информације, јер располажемо новинарским вестима тога времена који се налазе у архиви „Матице Српске“ у Новом Саду, под сигнатурама II-III-321-24-41

[16] Део друштава био је у Жупи „Лаза Костић“. То важи највише за певачка друштва из тзв. Западног Срема, прим. прев.

у новинама под именом *Нови Сад,* уредника Душана Лампрага. У питању је лист бр. 22-24, год. XIII од 7. 6. 1936. Тако се у овом листу између осталог наводи: „Први слет и утакмица певачких друштава жупе 'И. Бајић': Компоненте чији се крајњи збир као резултанта одређује у култури једнога народа и чине уметност у првом реду, уметност налази поглавито за развитак и опстанак само међу народима где влада благостање, где је просвета своје коренове дубоке у све слојеве народа раширила. Међу Србима, нарочиту улогу имала је Војводина, све до недавна, као колевка српске уметности и књижевности. И док се дивимо делима, Даниела, Чешљара, Стегановића, Алексића, Симића, Раденића и осталима [...] узалуд ћемо тражити музичка дела од квалитетне вредности, а која би била доиста величанствена. Сву потребу свога музичког изражавања, Срби су у XIX веку имали у својој величанственој црквеној музици, и разумљиво је да су се из чисто религиозних мотива оснивали црквени певачки хористи, који су били у исто време и чувари и расадници и српства и православља. Из тих скромних хорова, примили су дубоке импресије и инспирације готово сви наши композитори до најмлађих. Из тих хорова истакла су се светла имена Корнелија Станковића, Аксентија Максимовића, Јосифа Маринковића, Мите Топаловића, Исидора Бајића, Петра Кранчевића, Миленка Пауновића, Петра Коњевића и других неимара на пољу српске музике.

Данас када су сакупљени сви хорови из певачке жупе 'Бајић', да на концертном подијуму покажу резултат свог рада, да одмере у најплеменитијој утакмици своје снаге између себе, морамо сви да се са највећим пијететом у нашим душама сетимо свих наших композитора, и да им одамо једно признање да су доиста сваки по својем уверењу и савести радили и раде музиком на народном просвећивању.

Певачице и певачи положиће ловор венац на гробове Исидора Бајића, Јосифа Руњанина и чика Јове Змаја у знак да ће њихова успомена бити вечна у срцима свију Срба. Споменуће се да су Срби из Војводине у изградњи југословенске музике дали славне примере чија су имена овековечила њихова дела. Читави низ генерација пред њима није могао ни помишљати на оснивање хорова и неговање уметничке песме, али је и тада песма била за наш народ од особита значења за његово одржање, подизање националне свести и неговање витешког духа. Уз песму многи наш херој положио је свој живот на олтару Отаџбине: она је крепила да не падне у очајање у вековној борби од дин – душманина и да из те борбео изађе као победник. Важност песме за одржање нашег народа најлепше је изразио бесмрти чика Јова Змај речима: 'Хај што Србин још̂те живи крај свих зала; песма га је одржала – њојзи хвала'.

Сакупљени певачи и певачице даће израз непоколебиве вредности и љубави високом покровитељу Јужнословенског певачког савеза Њ. Вел. Краљу Петру II а одаће и захвално признање покровитељу слета Бану Дунавске бановине госп. Светиславу Пауновићу који је са највећим разумевањем помогао настојања и рад Управног одбора певвачке жупе 'Бајић'.

Српска Атина (Нови Сад) поздравља све сестре и браћу певаче срдачном добродошлицом, очекујући да ће са постигнутим резултатима певачка друштва са још већом енергијом и еланом пропагирати песмом народно јединство и ширити музику у најшире народне слојеве, јер то захтева дух данашњег времена. Сестре и браћо, добро нам дошли!"

Након овог предњег новинског уводника, на стр. 2 истог листа *Нови Сад* је краћи чланак под насловом: „Певачка жупа 'Иса Бајић'" у коме поред осталог стоји: „Јужнословенски пев. Савез, слично Соколу има 16 жупа. Кроз који дан излазе из штампе хорске композиције И. Бајића, а ускоро приступиће се издавању музичких дела Остојића, Кранчевића и др. за чега је Жупа осигурала већ потребна средства"

На стр. 3 истог новинског листа, испод друштвене слике СЦПД Сремска Митровица, штампан је један подужи историјски приказ те певачке дружине од оснивања па до тих савремених дана. Писац тог новинског чланка је сигурно инспирисан добивеним подацима од друштвеног председника и секретара т.ј. др Николе Радојевића и Бранислава Адамовића. Поред тога, штампан је у броју 25. од 14. 6. 1936. г. уводни чланак: „Са успеле смотре певачких друштава Новосадске жупе 'Исидор Бајић'" у којем стоји: „7. јуна 1936. је било такмичење у сали 'Слобода' у 16 часова почетак." Поред осталог, у подужем чланку стоји: „Два певачка друштва из Срем. Митровице, много су нас изненадила и обрадовала, тако, да су однела и две прве награде, показавши своју високу вредност у хорском прецизном певању. Хор СЦПД се такмичио у I категорији и певао: задата песма Ст. Ст. Мокрањац *Козар* у мешовитом хору и по слободном избору од Стевана Христића *Јесен* у мешовитом хору, а диригент је Бранислав Адамовић, аматер, иначе чиновник 'Српске банке д.д. Загреб', филијале у Срем. Митровици.

Српско знатлијско певачко друштво 'Стражилово' певало је у II категорији и тај је хор у II категорији освојио прву награду. Диригент је Богдан Лалошевић.

Жири за оцењивање састављен је од следећих: г. г. Михајла Вукдраговића, директора Музичке школе 'Станковић' из Београда, Миленка Живковића, композитора из Београда, Милана Бајшанског, диригента

и композитора из Београда и др Људевита Киша, диригента и музичара из Сомбора. Увече у 21,30 час почео је свечани концерат који је преносила Београдска радио станица. Као прву тачку певао је мешовити хор (око 800 певача, учесника овог такмичења) државну химну, а дириговао је Светолик Пашћан – Којаков, артистички вођа Јужнословен. пев. савеза. Затим су одржани краћи говори, те потом проглашење награђених певачких друштава и т.д.“

Како је самим штампаним програмом било предвиђено, да се увече током свечане академије – после певаних композиција победника свих категодија, као 10. тачка отпева у скупном мушком хору *Соколска песма* од Исидора Бајића, одушевљење присутне публике и певача учесника било је велико, па је ношем тим одушевљењем и заносом сам диригент истакнути г. Светолик Пашћан одушевљено интонирао композицију *Југословени* (*На врелу братства, спрасмо крв*) од др. М. Милојевића. Хор од преко 400 певача тако је сјајно отпевао ту композицију, да се френетични аплауз проломио пуном салом, а сјајни диригент г. Светолик Пашћан одмах је интонирао *Народни збор* (*Хеј трубачу с бојне Дрине*) од Ј. Маринковића, па је публика са певачима била у делиријуму. То су били незаборавни тренутци.

Сумњамо да данас има и једног, још преживелог певача учесника, или слушаоца те певачке манифестације, да се не сећа тога са задовољством. Цела ова приредба и певачка манифестација певачке снаге песме и духа стоји у историји СЦПД врло високо, одмах иза прве славе Срба певача 1914. г. у Сомбору. Ова Дружина, гордила се овим успехом за који су пренели сви певачи једнако свој и труд и знање, а сам председник др Никола Радојевић, увек је говорио и потсећао на постојећу певачку заповест, која је висила на зиду у певачкој зборници: „Сложан хор побеђује“.

Исте ове 1936. негде у месецу јулу, Дружина је у своме месту имала једну дивну братску певачку манифестацију. Благодарећи подацима „Првог београдског певачког друштва“, у питању су записнички подаци А/118, А/124, А/136, можемо изнети: „Прво београдско певачко друштво“ је прво упитало да ли може гостовати у Сремској Митровици. Обзиром на постојеће срдачне и братске везе, Митровчани су свесрдно прихватили и затражили програм концерта и све у вези с тим доласком. Друштво је у недељу доподне рано стигло, те је у комплетном саставу, са својим претседником, иначе сјајним басистом Елезовићем певало у цркви целу литургију. Диригент је био Предраг Милошевић. Хор је сјајно певао, а у цркви је било преко обичаја врло много верника и слушалаца ове ванредно изведене сакралне музике. После литургије, Митровчани,

домаћини, приредили си интимну закуску у „Тајловој кафани“ у Шећер сокаку, коју је држао дружински члан Милан Георгијевић – Шаца.

Било је сасвим скромно послужење са сервираним сендвичима, сланим штанглицама и чувеним Шациним погачицама са чварцима и са путером и кимом. Разуме се, поред шљивовице и друге врсте ракије, било је сервирано пиво. Расположење је било ванредно како то обично бива код старих познаника, пријатеља и певача, уз причу и шалу пала је и песма и да није било обавеза, ко зна како би се овај кратки састанак завршио. Али, београдски хор је морао на свој заједнички ручак код Крамера у Српски дом, да би се потом сви одморили и спремили за концерат који је одржан у великој – позоришној сали Српског дома, са следећим програмом: 1. део: Ст. Христић *Свјатиј боже,* Ј. Маринковић *Царју небесниј,* Ст. Мокрањац, *Статија трећа*, Ст. Мокрањац *Херувика, 1. гласа*, све у мешовитом хору. 2. део Ст. Христић *Христот тјеши матер,* у мешовитом хору, П. Коњовић (нечитко) у женском хору, Ј. Готовац из *Коледа* у мушком хору, П. Милошевић, *Обновљење* у мешовитом хору, М. Живковић *Не ли реко, Крстоноше, Димитрија вино пије,* Св. Настасијевић *Младо овчарче* у мешовитом хору, Ст. Мокрањац *Петнаеста Руковет* у мешовитом хору, Ст. Мокрањац *Козар* у мешовитом хору. Све под диригентском палицом Предрага Милошевића.

Концерат је сјајно успео. Безпрекорно изведен програм на високом нивоу био је награђиван иза сваке изведене песме. Публика је била одушевљена високим уметничким извођењем свог бираног програма, а митровачким певачима овако ванредно лепо изведен бирани програм био је школа и опомена како треба певати, али и учити да се тако добро пева. После сјајног концерта и дивне певачке седеље у веселом и братском расположењу, Београђани су сутра доподне били испраћени на железничку станицу, па је сачувано и неколико аматерских снимака као сећање на ову лепу братску посету „Првог београдског певчаког друштва“ Митровици.

После овог дивног концерта, митровачки је хор прионуо на рад, као да су добили импулс за рад и хоровођа и певачи. Како је хор под М. Бајшанским певао *Трећу статију* од Ст. Мокрањца, то је одмах ова композиција стављена на репертоар да би иста била на новогодишњем програму. Као по традицији, иако се иначе гајио култ Кранчевића и његове музиике, хор је одмах ставио на репертоар и Кранчевићеву сакралну музику: *Свјете тихиј* у мешовитом хору, а у мушком хору *Анђео мира.* Пошто је Адамовић био на двонедељном диригентском курсу код г. Св. Пашћана у Новом Саду, то је домах узео и једну његову композицију *Не ридај мене мати,* па се рад одвијао неким планским и смишљеним ре-

дом, са доста успеха, полета и снаге. Хор се повећао и зановио новим певачким добрим снагама и спремао програм за новогодишњи традиционални концерт.

Овај концерт је био добро увежбан, уз доста рада и воље, па је једнако успешно и изведен 13. 1. 1937. у сали Српског дома и то по следећем програму: Ст. Ст. Мокрањац *Стајија трећа,* мешовити хор; Арханглески (нечитко), мештовити хор; Св. Пашћан *Не ридај мене мати*, мешовити хор; П. Крнчевић *Анђео мира,* мушки хор; др Милоје Милојевић *Ноћ,* мешовити хор, Ст. Гајдовић *Не оди моме* и *Собрале ми се*, обе за мешовити хор; Грочанинов (нечитко), певају чланови СЦПД Стевка Релић, сопран, Рада Милованчев, тенор, Бранко Орлић, бас, за клавиром А. Фокин; др Милоје Милојевић *Дуго се поље зелени,* мешовити хор; Ст. Христић *Јесен*; Ст. Ст. Мокрањац *Козар*; К. Трифковић (нечитко), изводе чланови СЦПД, а режира В. Милаковић, учитељица.

Пре самог извођења предњег програма, друштвени вођа Бранислав Адамовић дао је кратку реч о композиторима, чија се дела изводе на концерту, што је публика примила са одобравањем, јер се тиме видело да СЦПД жели слушаоце упознати и са самим композитором чија су дела на репертоару, а то је једна врста најшире популаризације музике и њених стваралаца. Благодарећи г-ђи Смиљи уд. Стеве Давидовића, сачуван је овај горе наведени програм, који нам је омогућио да поуздано знамо како је, односно кад је одржан концерт и шта је хор певао. Из самог програма се види у ком се стилу одвијао рад Дружине на музичком пољу, јер саме поједине композиције говоре о снази хора, његових извођача и у коме је стилу хор певао. Поред сакралне музике у којој се није могло избећи извођење макар једног руског претставника, био је ту и највећи српски композитор Ст. Ст. Мокрањац, а за њим и Светолик Пашћан, што доказује да СЦПД у то време живи савременим животом, пратећи модерне трендове у националној музици. Исто тако је и са осталом световном вокалном музиком, па ту поред П. Крнчевића, чије су дивне композиције увек биле на репертоару СЦПД, примећујемо и две песме од др Милоја Милојевића, те музичке еминенције и савременика, као и две песме нашег, тада једног од мајмлађих музичких уметника, композитора из Велеса, Стевана Гајдовића, наставника музике у Осијеку, диригента „Музичког певачког друштва Радиша“ у Борову.

Надаље, вредно је истаћи да овај штампани програм потврђује да је СЦПД током 1936. остварила успех на певачкој утакмици у Новом Саду, сходно чињеници да се наводи да су песме *Козар* и *Јесен* отпеване као две песме награђене на том сусрету певача.

У то време, и сам хор био је масован, јак. О томе сведочи једна фотографија коју смо добили од чланице Невенке Плавшић, коју мужемо сместити у август 1937. На њој је видљив председник др Никола Радојевић – Маша, а ту су и: Душко Давидовић, тенор, Јовица Орешчанин, тенор, Илија Станојевић, тенор, Бранко Стојковић, бас, Бошко Новаковић, тенор, Мирко Марковић, тенор, Бранко Орлић, бас 2, Никола Будошан, бас 2, Ђорђе Мирчета, бас, Пера Стојановић, бас, Светозар Перић, бас, Крстивој Блаженчић, бас. Испод њих у 2. реду стоје са лева на десно: Милан Буцало, тенор, Мара Михановић, сопран, Раша Милованчев, тенор, Гина Цветков, сопран, Никола Марић, тенор, Стевка Релић, сопран, Љубица Ивезић, сопран, Ана Јакшић, алт, др Бошко Максимовић, бас 2, Милош Георгијевић – Шаца, бас 2, Милица Савић-Трајковић, сопран, Стева Билић, тенор, Невенка Плавшић, сопран, и Јованка Трајковић алт.

Седе са лева на десно: Мара Будошан, сопран, Мара Бастић, сопран, Бранислав Адамовић, хоровођа и тенор, Мица Трајковић, сопран, Паја Стојановић, потпредседник и бас 2, Ангелина Билилћ, алт, одборник, Ђура Калембер, благајник, Мерима Радосављевић, алт, Нада Вукмир, сопран. Испод њих, у дну слике је Спаса Ђаконовић, бас, и Јован Драгичевић, тенор.

Из тог времена треба додати и неке који нису на снимку: браћа Каленић, Сава и Никола, тенори, Федор Бреберина, бас, др Слободан Малетић, бас, Стеван Давидовић – Дака, тенор, Мила Давидовић, сопран, Косара Удицки, сопран, Владислава Симатковић алт, Савета Симатковић, сопран, Перса Марић, алт, Станојка Ивезић, сопран, Андра Корим, бас и Влада Јеловац, бас. Укупно 50 чланова, од којих је 14 сопрана, 6 алтова, 14 тенора и 16 басова.

Управо овај хор ће 13. и 14. 11. 1937. учествовати на највећем војвођанском певачком слету одржаном у Сомбору. Тај Слет организовала је тамошња певачка жупа „Лаза Костић“ и на истом је учествовало 33 певачких друштава из 3 певачке жупе и то: „Лаза Костић“ из Сомбора, „Исидор Бајић“ из Новог Сада и „Мита Топаловић“ из Панчева. Концертне приредбе одвијале су се у сали „Соколског дома“ са ванредним успехом, а према наводима Богдана Лалошевића, на том великом певачком слету СЦПД је певала први дан као старо и угледно друштво сакралну композицију *Свјете тихиј* од Кранчевића. СЦПД је певала врло добро, по неким оценама одлично, тако да је у великој паузи хоровођу Бранислава Адамовића позвао др Милоје Милојевић, изражавајући му своје задовољство и дајући ласкаве оцене на споменуто извођење Кранчевића. На крају разговора, Милојевић је додао и то да га чуди зашто митро-

вачка СЦПД преко Савеза и њега лично стално тражи хоровођу, када је тај хор и са својим аматером диригентом могао добро да пева.

Одговор је добио, да је садашњи хоровођа то само по нужди, из љубави према песми, али да и сам, као и Управа, жели да хор добије квалификованог професионалног и доброг хоровођу, јер у Митровици постоји дуга и лепа традиција доброг певања и низ лепих хорских успеха, па се тражи хоровођа типа Јозефа Влаха Врутицког.

Другог дана, хор је певао од Ст. Христића *Јесен* у мешовитом хору, али нешто слабије, иако је хор ту композицију иначе одлично знао и певао. Заправо хор је био нешто хендикепиран „мамурним басовима“ после прве успешне вечери, када је, као што смо рекли, одлично певао.

Иначе, на самом селту није било такмичења, но и поред тога, хорови су показали висок ниво певаштва и извођачке певачке културе. У дневном листу *Политика* бр 10.595, од 22. 11. 1937. шгампан је један подужи чланак, рецензија др М. Милојевића под насловом „Поводом слета Јужнословенског певачког савеза у Сомбору“. Због његове обимности, овом приликом дађемо само у изводима неколико података, који су у свом збиру скуп најласкавијих речи упућених Певачком савезу, друштвима која су учествовала, свима певачима. Поред осталог, ево шта је писао др Милоје Милојевић: „А хорска песма је благодарна уметничка форма. И она, осим чисто уметничких вредности има и ту моћ да окупља око себе масе, а масе, окупљене тако око једне идеје, бивају идејом и прожимане и ношене. А то је за процват културе и за националне идеале од великог значаја. Сомбор је опет био град, у коме су певачи, као и 1914. показали шта могу. Јер је Јужнословенски певачкі савез преко своје жупе у Сомбору, Жупе ‘Др Лазе Костића’ организовао слет певачких друштава и 13. и 14. новембра 1937. Ми смо доживели једну манифестацију подједнако значајну и у националном и у уметничкокм смислу. Из три жупе ‘Др Лаза Костић’, ‘Иса Бајић’ и ‘Мита Топаловић’, 34 певачка друштва у Сомбору се окупило да покаже ступањ до кога су у својој ангажованости дошли. Ја бих радо именовао свако понаособ, јер је заиста поштовања достојно било оно што су ова друштва пружила. Али је великим делом било и резултата, код неких певачких друштава, који се са респектом морају признати. А неколико певачких друштава је певало тако висок ранг да их без устезања смемо убрајати у хорове изванредних квалитета.“

„Не желим да класификујем зборове, ни да дајем детаљну критику вредности сваког збора понаособ. Хоћу да кажем да имам утисак да су сви зборови показали озбиљност, што је и за похвалу и што је учинило да се резултати запамте. Слет је био организован сјајно, за шта припада за-

слуга факторима Јужнословенског певачког савеза, али и граду Сомбору, чији је градски челник г. Сима Тапавица умео да пружи пуну потпору организаторима од којих је старешина домаћинске Жупе г. инж. Кротин као помоћник претседника Савеза г. др Богдана Милашиновића, учинио са својим сарадницима све да слет успе. И успео је. Искуства стечена на овом слету огромна су. У правцу тих искустава, мора се даље ићи енергично. Наша музичка култура и наши национални идеали то захтевају."

После ових извода рецензије најјачег критичког пера на пољу наше музике, није потребно додати ни најмању реч. Иако је било бољих хорова од наше СЦПД, као што су су домаћинско друштво, „Женско музичко друштво" из Новог Сада, првак Југославије, или откровење у лику „Српског певачког друштва Граничар" из Суботице, митровачка СЦПД је стала уз раме са тим хоровима. Она је то учинила скромно, али чиста образа, јер је и овог пута узела учешће и показала шта зна на великој певачкој манифестацији.

По повратку из Сомбора, 15. 11. 1937. СЦПД је кренула на посао, на вредно спремање програма за традиционалну забаву – концерт, у сусрет новој години. Времена је било релативно мало. Према подацима из записника „Првог београдског певачког друштва" сазнајемо нешто о програму који је одржан на забави 13. 1. 1938. Међутим, исти тај програм штампан, добили смо и од г. Луке Гавриловића па га тако и преносимо: Ј Маринковић *Царју небеснић* мешвоити хор; М. Милојевић *Југословени*; Ј. Готовоац *Коледа;* И. Бајић *Морнарска песма*, све у мушком хору; Ст. Бинички *Дивна ноћи*, М. Бајшански *Мала хорска свита*; Ст. Мокрањац *Козар*, све у мештовитом хору и под диригентском руком Бранислава Адамовића. Потом следе Пеција Петровић *Срећна забуна* коју изводе Ст. Ивезић, О. Милановић, П. Марић и М. Савић. Ове чланице пратили су Н. Будошан и Р. Милованчевић, а режију комада водила је В. Милаковић, учитељица.

Дружина је успела да и овај концерт одржи са добрим успехом и без икаквих потешкоћа. На програму је била сасвим нова композиција сакралне природе од Ј. Маринковића *Царју небеснић* која је дошла на репертоар као резултат прихваћања из програма „Првог београдског певачког друштва" које ју је певало на свом гостовању у Сремској Митровици. Још тада је СЦПД била очарана начином на који су Београђани извели ту композицију, па је затражила од гостију ноте за њу.

Благодарећи љубазности г-ђе Делије, удовове др Бранка Рогулића, из сачуване благајничке архиве „Француског клуба" било нам је презентиран на увид читав њихов рад из кога се лако и тачно могло видети да је митровачка СЦПД сарађивала са том просветно-кулутрном ин-

ституцијом. Тако још 1934, тачније 11. 3. одржао је „Француски клуб“ у Српском дому, у поподневним сатима један успели матине са бираним програмом и кинопројекцијом уз пригодно предавање. Међутим, друштвени тадањи хоровођа по прерпоруци претседника др Николе Радојевића, Рус г. Александар Колаковић Калпаков, умножио је потребне ноте и научио учеснике „Француског клуба“ две хорске песме, за шта је исплаћен са 200 динара.

Нешто касније, 11. 5. 1938, „Француски клуб“ је одржао свој свечани јубилеј, прославу десетогодишњице рада и постојања. Претседница клуба, Вида, др Николе, Радојевић, била је велики пријатељ СЦПД, па је Дружина тада позвана да суделује у јубиларном програму и прослави. На сам дан прославе, 15. 5. пре подне, око 11 часова, одржан је пријем свих позваних гостију и честитање у клубу, чије су друштвене просторије биле у новосазиданој дворишној згради бивше куће апотекара Ђорђа Петровића, иначе у власништву Марије уд. Николе Марић, пекара. Из Београда поред осталих био је као главна личност, гост лектор Универзитета г. Пол Масе и када је честитао претседници клуба, у своје име и у име Француске Амбасаде, присутни музички хор СЦПД под дириговањем Бранислава Адамовића, сложно и складно певао је *Марсељезу* од Лил де Ружа. Присутни гости и поготово сам лектор г. Пол Масе, били су изненађени са овим певањем на беспрекорном француском језику.

Због тога, хоровођа је био позван од Виде Радојевић и претстављен г. Полу Масеу и уједно замољен да да објашњење, како је хор тако добро и без грешке научио и отпевао *Марсељезу*. Објашњење је било једноставно, јер је СЦПД уз помоћ г-ђе Виде Радојевић на нотама испод француског оригинала текста по Вуку, фонетички, ћирилицом исписао француски оригинални језик и изговор. Свега 3-4 члана Дружине знало је француски језик, па је то било неопходно. Вук нам је помогао и тако су сви певачи научили текст напамет, а велика већина певача, певала је *Марсељезу* са одушевљењем и жељом да са добрим певањем изрази своје одушевљење према Француској и пријатељском и великом француском народу.

Након овог одговора, г. Пол Масе био је одушевљен оригиналним начином учења и искрено је честитао хору на показаном успеху, спомињући стално име Вука, тог нашег генијалног творца јединствене ћирилице и фонетичког начина писања. О овом певању, причало се дуго у Митровици. Био је то велики успех хора, способног за певачке подвиге.

После пријема и честитања, око 13 часова био је банкет у хотелу Српског дома, у Хотелу „Меркур“. На балкону је било 68 позваних особа, међу којима и претседник СЦПД др Никола Радојевић – Маша. На-

кон банкета, у 15 часова, у позоришној сали, приређен је Матине са концертом и позоришним програмом и том приликом мушки хор СЦПД је певао две композиције: Ј. Маринковића *Хеј трубачу* и Ису Бајића *Омладино* односно касније *Докле улица спи* од Милана Бајшанског. Хор је певао добро и полетно, па је др Никола Радојевић био задовољан, пошто је хор певао сјајно, а на опште изненађење присутних.

За овако успешно суделовање на прослави и програму „Француски клуб" је, поред захвалности СЦПД уплатио и посебан хонорар од 300 динара, који је уписан у благајничкој књизи под редним бројем 29. Управо тих мајских дана, хор је био мобилисан и у напону свога рада, спремајући један већи и озбиљнији програм за турнеју, гостовање у Бијељини, које се одржало 28. 5. 1938. У то време, хор се лепо зановио новим младим и добрим певачким снагама, па је бројао преко 50 чланова који су зором раном кренули пут Бијељине.

Домаћин Митровчанима било је „Српско певачко друштво Србадија" чији је тадашњи председник био апотекар г. Пантић, који је у личном контакту са нашим претседником др Николом Радојевићем и уговорио ово гостовање које је било више него добро, али остварени успех имао је једну тужну успомену, јер је дружински коначар био друштвени благајник Ђура Калембер са потпомажућим чланом Ристом Перовићем (који је возио спортски *Фијат*) истог преподнева пред самом Бијељином имао удес, пошто је налетео на једна кола (запрежно возило) у којима је превожено више комада неких цеви, па је при удесу коначар био озбиљније повређен по глави, тако да нам је први сусрет у Бијељини био са овом тужном вешћу осењен.

Но, благодарећи самом претседнику г. Пантићу, лекарска брза и права помоћ ублажила је у великој мери тај случај па је цео дан прошао у добром расположењу, јер су нам се драги домаћини Бијељинчани трудили да Митровчане што боље угосте и учине им што лепши боравак у њиховој средини. Цели дан били су чланови „СПД Србадија" ангажовани и проводили су са нашим члановима време, разгледајући сам град и знаменитије објекте у њему, па са овог гостовања има сачувано неколико аматерских снимака.

Сам концерт био је успешан. Био је врло добро посећен дивном и захвалном публиком која је одушевљено акламирала многе изведене програмске песме. Штета је што немамо сачуван програм, али ћемо се послужити једним сећањем тадашњег диригента Бранислава Адамовића, па ћемо навести шта је све хор певао: од М. Бајшанског *Мала хорска свита*, Ст. Биничког *Дивна ноћи*, обе у мешовитом хору. У мушком хору певано је од П. Кранчевића *Анђео мира* и *На колена.* Од М. Бајшанског

Докле улица спи, од И. Бајића *Морнарска песма* и *Омладино*, од Ј. Маринковића *Народни збор* и од М. Милојевића *Југословени.*

Једном речју, програм је и по броју и по избору вредан пажње. Председник г. Пантић, иначе један диван човек, умео је преко својих певача да анимира све у Бијељини да дођу на овај концерат што је довело до тога да је публике било много. Митровчанима је заиста у најлепшој успомени и сећању остао овај концерат и ово гостовање у гостољубивој Семберији, у Бијељини.

Након овог концерта Управни одбор СЦПД је на предлог др Николе Радојевића донео Одлуку да се тадањем хоровођи одреди месечни хонорар од 500 динара, обзиром да је СЦПД остварила видно добре резултате, а да је сам хоровођа толико способан у свом раду са хором, те да је завршио и кратак курс дириговања код г. Светислава Пашћана – Којанова у Новом Саду. Том приликом, а трагом споменуте одлуке која је донета 1. 6. 1938. др Никола Радојевић је послао једно лепо писмо г. Браниславу Адамовићу, достављајући му написмено решење.

Потребно је нагласити, да је са претседником др Николом Радојевићем било пријатно сарађивати, јер је то био човек са великом певачком културом и широким погледима у области културе и музике. Његова је замисао била да се СЦПД материјално подигне и у скорој будућности приступи реализацији једне његове замисли: кад се створи довољно материјалних средстава, да се на место старог хоровође узме образован професионални хоровођа и са њиме прије стварању „Музичке школе“, како је настала и Музичка школа „Станковић“ у Београду. Овакво гледиште је имао и Бранислав Адамовић, па су у том правцу и дејствовали здружено. О овом питању биће више речи у наредним деловима монографије.

Према постојећим подацима из историјске збирке „Музеја Срема“ сазнајемо да је 13. 1. 1939. одржана новогодишња забава са следећим програмом: Никољски (нечитко), мешовити хор, П. Кранчевић *Свјеше тихиј,* мешовити хор; Бахметов *Молишва*, мешовити хор; Сатиер *Поїлед на должно око,* Ј. Славенски *Слепачка*, мешовити хор, С. Гајдовић *Из моје довоине*, мешовити хор; М. Тајчевић *Комишске писме,* мушки хор, М. Бајшански *Докле улица спи,* мушки хор; Ст. Ст. Мокрањац *Пеша Руковеш,* мешовити хор.

На дан, 1. 5. 1939. СЦПД је певала при обреду венчања својих чланова Ане Јакшић и др Бошка Максимовића, који су после тога напустили Митровицу и њену СЦПД у којој је Ана Јакшићева певала пуних 23 године, а др Бошко Максимовић као стари „Балканц“ у Загребу, а затим

у СЦПД пуних 7 година, као ванредни певачи особитог квалитета. Последњи пут су заједно певали у СЦПД 22. 5. 1939. у Мачванској Митровици, где је уприличено освећење Спомен Храма г. Николе Марковића, трговца. На литургији и освећењу чинодејствовао је Преосвећени др Симеон Станковић, шабачки Владика. Тада је и Бранислав Адамовић последњи пут дириговао, пошто је поднео оставку.

Адамовића је на диригентском послу заменио диригент-аматер Буде Будисављевић, који је имао слабог успеха и после 2-3 месеца предао је дужност новоизабраном диригенту Тодору Настићу – Скаловићу, родом из Тетова, који је истовремено постао наставник музике на митровачкој Реалној гимназији, а на дужност хоровође је дошао 1. 8. 1939.

Долазак овог спремног диригента, професионалног музичара, био је интересантан. Наиме, СЦПД је преко Бранислава Адамовића сазнала за њега да је слободан и да тражи намештење. Имао је чак и поднету молбу Министарству просвете за постављење као наставника на некој средњој школи. Међутим дуже време после свршених студија није никако имао среће да добије постављење за наставника музике.

Дружина је успела да интервенцијом преко тадањег начелника за средње школе у Министарству просвете, Миленка Јаношевића наш будући диригент Тодор Настић – Скаловић, добије постављење за наставника музике на митровачкој гимназији, што је омогућило да поред тога добије у СЦПД плату од 1000 динара и тиме буде најповољније решено питање хоровође у Дружини.

Све ово је могло бити тако решено – благодареħи околности што је све до 1. 6. 1939. хоровођа Бранислав Адамовић вршио ту дужност без икаквог хонорара, па је СЦПД уштедом и неплаћањем диригента створила значајнија готовинска средства и формирао се путни фонд на основу којег су остварена гостовања и излети са успешним проношењем хорске песме и изван Митровице.

Врло је карактеристична једна реченица у сачуваном годишњем скупштинском извештају за 3. 3. 1940. чији је аутор највероватније био сам председник др Никола Радојевић у којој се констатује да је СЦПД, односно њена управа, свим силама решила да пронађе стручног хоровођу али „да тај ипак, обзиром на скромно материјално стање Дружине не буде скуп као раније стручне хоровође, чије су плаће брзо исцрпле готовину Дружине, а кад би то они осетили, они би Дружину напустили.“ Овакво гледиште заступао је др Никола Радојевић током читавог свог председниковања СЦПД од 1934/35. до 1939/40.

СЦПД на Косову и Метохији, 1932. Покрај Муратовог турбета.

На пропутовању Косовом и Метохијом, 1932.

Хористи СЦПД, половина '30-их

Хористи на излету, друга половина '30-их

Део хориста код учитеља Буде Будисављевића. Кузмин, јун 1933.

Код Буде Будисављевића.

СЦПД активно је учествовала у обележавању 100. годишњице смрти Филипа Вишњића, 1934.

Део хориста у дворишту кафане „Зелено дрво“, 1934.

СЦПД у Бањи Ковиљачи, 1935. У средини стоји хоровођа Бранислав Адамовић

У Бањи Ковиљачи, 1935.

Излет у Бањи Ковиљачи, 1935.

Српско црквено певачко друштво на Опленцу, октобар 1935

У Аранђеловцу, по обиласку Опленца, октобар 1935.

Сви хорови, учесници певачког Слета у Новом Саду 1936. певају државну химну. Испред певача стоји хоровођа Светолик Пашћан

Са обележавања Славе 17. Пука. Сремска Митровица 1936.

Са певачког слета у Сомбору, 1937. Извор: Равнопалов

СЦПД приликом освећења чесме на Креровцу, Манђелос 1938. Чесма дар др Небојше Малетића

СЦПД са СПД „Србадија“ у Бијељини, 1938

У обиласку Бијељине, 1938.

Митровчани у Херцеговом Новом, приликом посете Котору, 1939.

СЦПД на Леотету, 1939. Обележавање 25 година битке.

На Летету, 1939.

Пауза током путовања у Котор, 1939.

Са гитаром и песмом до Котора, 1939.

Митровчани под јадранским небом, 1939.

На јадранској ривијери, 1939.

Пред наступ у Котору, 1939.

Тодор Настић Скаловић дириīује у Коīору, 1939.

Хор СЦПД у Коīору, 1939.

Део хориста, прослављa Славу СЦПД у кући Стеве Билића.

Током '30-их део певача СЦПД приступио је СЗПД „Стражилово"

Митровчани долазе у Борово на Слет Жупе „Лаза Костић“, 1940.

Део женског хора у винограду Стеве Билића. Манђелос, 1940.

Део хора у винограду Стеве Билића. Манђелос, 1940.

Са излета у воћњаку Билића. Манђелос, лето 1940.

ШЕСТО ПОГЛАВЉЕ

Период рада хоровође

Тодор Настић – Скаловић (1939-1941)

Период рада од 1939. до 1941.

Године 1939. и 1940. биле су године којима је обележен седамдесетегодишњи рад ове културне установе. Управа СЦПД под вредним и угледним предесдником др Николом Радојевићем, може се слободно рећи да је зналачки и стрпљиво градила будући певачки дом, циглу по циглу, а са тим прикупљала сретства и имала идеју о стварању музичке школе у којој би се музички образовала омладина долазећих нараштаја. Замисао је била велика и као први озбиљни потез, поред прикупљања средстава, било је ангажовање младог образованог музичара г. Тодора Настића – Скаловића, који је добио постављење за наставника музике на Митровачкој гимназији са наступом 1. 9. 1939.

Међутим, исти је већ 1. 8. 1939. био хоровођ у СЦПД. Затекао је хор са упеваним старим програмом и добијеним позивом да СЦПД учествује на прослави стогодишњице „СПД Јединство“ у Котору, која је планирана за 26. и 27. 8. 1939. Хвала г. Ђорђу Трајковићу, адвокату из Митровице, који нам је дао сачувани драгоцени штампани позив на ову прославу, на којој је Дружина и учествовала, о чему сведочи извешај са Годишње скупштине 1939. где се, између осталог наводи: „Као круну успеха својих наступања, Дружина сматра свој пут у Котор на прославу 100-годишњице Срп. пјевач. друштва ‘Јединство’, на којем путу је провела од 24. до 28. 8. 1939. и на тој величанственој прослави са великим успехом певала 26. и 27. 8. и била предметом највеће пажње и предусретљивсти, тим више, што је она била једина Дружина из ових крајева, која је на тој значајној прослави суделовала. Тамо је са Дружином први пут наступио нови хоровођа г. Т. Скаловић и стекао најлепше признање за своје одлично дириговање. Суделовање на тој прослави омогућено је највише прилогом од 5.000 динара који је Дружини на њену молбу, захваљујући г. Бану др Јовану Радивојевићу поделила Дунавска бановина. А иницијатор и за ово био је председник др Никола Радојевић.“

Према штампаном програму, видимо да су на овој прослави узели учешћа поред слављеника „СПД Јединство“ из Котора, СЦПД из Митровице, „СПД Гусле“ из Мостара, „Никшићко пјевачко друштво Захумље“ из Никшића, „Рисањско пјевачко друштво“ из Рисња и „Музичко друштво Његош“ са Цетиња.

У суботу 26. 8. 1939. г. одржан је јубиларни концерт слављеника, чији је председник био стари Прота Г. Буђин, диригент је тада био г. Богдан Вејић, а хор је извео следеће песме: Ст. Ст. Мокрањац *Поздрав Кра-*

љу; Ст. Ст. Мокрањац (нечитко); Ст. Ст. Мокрањац *Тебе Бога хвалим*; В. Водопивец *Жабја свадба*; Ј. Штелцер – Славенски *Загорова*, М. Тајчевић *Две старосрбијанске песме*: *Маіде* и *Борјано Борјанке*; С. Настасијевићић *Додолске песме: Кад додола иде преко села, Кад игра додола*; Ж. Пауновић *Чувајмо наше море.*

Другог дана прославе, у недељу 27. 8. 1939. г. била је поред дочека друштва и делегата у Цркви Светог Николе литургија са благодарењем, затим свечана поворка кроз град свих друштава и делегата са музиком, те свечана седница у сали Официрског дома. Касније, у 13 часова, свечани банкет за делегате и позване госте био је уприличен, а у 20 часова и концерт свих братских певачких друштава по следећем програму: 1. део: Државна химна коју изводи заједнички хор свих друштава, а диригује г. Богдан Цвејић, диригент „СПД Јединство“. Потом: К. Одак *Трећа Рапсодија*, изводи хор „Никшићког пјевачког друштва Захумље“ из Никшића; Ст. Ст. Мокрањац *Козар* и Ст. Христић *Јесен*, односно Ст. Ст. Мокрањац *Пета Руковет,* „СЦПД Сремска Митровица“; А. Гервајс *Химна Јадранске страже,* изводи хор „Рисанског пјевачког друштва“ из Рисна; Ст. Бинички *Дивна ноћи*, Ст. Ст. Мокрањац *Девета Руковет,* изводи хор „Музичког друштва Његош“ са Цетиња; М. Милојевић *Муха и комарац*, Врховски *Пазар у Мостару,* изводи хор „СПД Гусле“ из Мостара; *Ој Словени,* певају сва друштва а диригује г. Богдан Цвејић, диригент „СПД Јединство“.

По свршетку програма уприличен је концерт грађанске музике и војне музике Пешадијског пука из Боке Которске.

Овај концерт је изведен на летњој, импровизованој великој бини. Од бившег певача, баритонисте Павла Николића – Шарана, имамо сачувану фотографију која нам представља завршну тачку концерта, када су учесници 6 хорова, са преко 2000 чланова отпевали последњу песму *Ој Словени* и затим се испред позорнице поређали за сликање: хоровођа из Никшића Херберт Штајимец, до њега Тодор Скаловић, диригент митровачке Дружине, Иван Мојсејенко, диригент Михаило Јуначински из Цетиња, а у средини, у униформи је диригент из Мостара Тихомир Видовић. Десно од њега је градночелник Котора г. Вучковић и до њега претставници друштва слављеника, а у средини пред хором, са букетом цвећа, диригент из Котора г. Богдан Цвејић.

Ова певачка манифестација ванредно је добро успела. Била је врло добро организована и вредни домаћини били су врло љубазни, услужни и братски расположени. Митровачки хор је био један међу најбољима по свом одличном избору и начну певања. Приказан је висок домет хор-

ске музике, а хоровођа г. Т. Скаловић афирмисао се као стручан и одличан диригент, са једним упеваним и обученим хором. Успех је био потпун и одличан, иако хор није учествовао у свом пуном саставу, јер је било доста певача који нису могли поћи на тај дужи пут. Хор је бројао укупно 36 чланова, од којих 5 сопрана, 6 алтова, 11 тенора и 14 басова. Тада су у Котору наступили: Мара Бастић, Љубица Ивезић, Милица Савић, Мила Давидовић, Дана Матић, Станојка Ивезић, Мица Трајковић, Милица Диклић, Гина Цветков, Анђа Ракић, Ана Максимовић, Перса Марић, Јованка Трајковић, Ангелина Билић, Мерима Радосављевић, Јелица Сренчански, Стеван Давидовић – Дака, Бранислав Адамовић, Раша Милованчев, Илија Станојевић Бара Ненадовић, Стеван Билић, инж. М. Ракић, Светозар Пејић, Пера Стојановић, Паја Николић – Шаран, Федор Бреберина, Милорад Конић, Брана Конић, Бранко Стојковић, Андра Керим, Слободан Кнези, др Бошко Максимовић, Никола Будошан, Бранко Ослић и Милош Георгијевић – Шаца. На пут није пошао председник др Никола Радојевић, као ни потпредседни П. Стојановић, па је вођство пута поверено Јовици Орешчанину и секретару и благајнику Ђури Калемберу.

Сачувани извештај са Годишње скупштине, одржане 3. 3. 1940. г. даје нам низ података о раду СЦПД у претходној, 1939. години. Ево једног цитата из тог извештаја, са 5. стране: „Управа је намеравла да ову јубиларну годину прослави на један виднији начин тако, да на њу позове и неколико српских певачких друштава из ближе и даље околине, и да се тако скупним ангажманом приреди једна национално-културна манифестација у нашем граду, достојног овог заслужног јубилеја, али се из техничких разлога, а нарочито због наступелих ратних прилика од тога морало одустати, односно препустити новој управи да она то у наредној години евентуално изведе.“

Своју 75. годишњицу рада, СЦПД је ипак обележила на тај начин, што је свој годишњи концерт одржан 13. 1. 1940, уочи нове године, огласила као јубиларан, и што је на њему председник дружине др Никола Радојевић одржао предавање о оснивању СЦПД. Тај јубиларни концерт успео је одлично како у моралном, тако и у материјлном погледу. На том концерту, изведен је овај програм: *О оснивању СЦПД 1865,* говорио је др Никола Радојевић; Ст. Мокрањац *Херувимска пјесн*, пева мешовити хор; Ст. Мокрањац *Тебе Бога хвалим*; П. Кранчевић *Кад прво сунце*; Ј. Радауш *Мајска песма*; Ј. Маринковић *Чуј трубачу*, све у мушком хору. П. Крстић *Неверо, рано, неверо, Мајка српског јунака*; Ст. Ст. Мокрањац *Пета Руковет*, све у мешовитом хору.

Пада нам у очи из овог програма да је СЦПД, па и њена Управа желела овим јубиларним концертом да укаже поштовање свом првом диригенту Јовану Радаушу, иначе капелнику 70. Граничарске регименте, који је био као први друштвени дригент од 1865. до 1869. г. када је као други диригент постао Славољуб Лжичар, дошавши из Панчева у Митровицу. Тим одавањем поште првом диригенту, видимо не само леп гест, ваћ и доказ да је СЦПД чувала у својој архиви и композицију свога првог диригента, који је поред дириговања као музичар у исто време и компоновао.

Из годишњег штампаног извештаја видимо да је СЦПД одржала сем поменутог кодишњег концерта и једно село, 2. 12. 1939. у просторијама Хотела „Ковач“ али нам није познато са каквим програмом. Једино што из благајничког итвештаја т.ј. завршног рачуна, видимо да је чист приход од тога села био 437 динара. Исто тако видимо да је СЦПД са по 2 песме суделовала и то 6. 9. 1939. у Митровици у „Соколском дому“ на академији поводом Битке на Легету и рођендана Краља Петра Другог, као и на Светосавској беседи „Српске читаонице“ 27. 1. 1940. Уз то, на сам дан Светог Саве, СЦПД је у својим просторијама одржала прослављање своје Крсне Славе, а кум је био угледни трговац и грађанин митровачки Радивој Ј. Мијић, па је том приликом била приређена богата закуска, послужење за бројне угледне присутне званице и целокупно чланство.

Ваља нам истаћи да се из извештаја види да је син пок. Јосифа Маринковића, српског композитора који је иначе био почасни члан митровачке Дружине, др Иван Ј. Маринковић, поклонио СЦПД неколико књига партитура свог оца, што се констатује као знак лепе пажње према овој старој Дружини која високо цени композиције тог српског композитора. Надаље, није на одмет истаћи и следећи податак из извештаја, који говори да је путовање СЦПД у Котор, поред Дунавске бановине, помогло и Градско полаварство као и Славко Рајић, трговац, са прилогом од 500 динара. СПЦ општина поред редовне субвенције од 6000 динара, дала је и појединачни прилог од 500 динара, што по нашој оцени јесте знак да је Дружина уживала углед, а њен рад на културном и националном послу био добар и похвалан.

У овом временском периоду када је био председник СЦПД, др Никола Радојевић, адвокат, из године у годину осећао се бољитак и напредак у њеном раду. Дружина је живела некако правим певачким органиозваним животом, па неће бити на одмет да дамо и један табеларни приказ из поменутог извештаја како то следи:

Година	Готовина у динарима	Година	Готовина у изборима	Разлика
1931.	1.460.45	1936.	7.332.24	За 10. г. + 40.683.80
1932.	3.156.70	1937.	16.309.19	
1933.	5.245.95	1938.	22.287	
1934.	4.951.14	1939.	34.009	
1935.	5.222.14	1940.	42.099.25	

Овај кратки преглед сам за себе јасно говори. Наиме, од 1935. г. почело је рационално газдовање у Дружини и стварани су услови да се изврши потребна готовинска акумулација. Скоро 4 године хоровођа је радио без плате, из љубави према песми, музици и Дружини, јер није био професионални музичар. Сигурно је да би један професионално образовани музичар постигао далеко веће успехе у том периоду, али је питање да ли би се нашла таква управа која би створила минимум потребних средстава за такав начин плаћања. А овако је са стране било обезбеђено да СЦПД материјлно очврсне, јер је благодарећи и другим срећним околностима хор одржан, па и са успесима напредовао и сачувао континуитет у раду и просперитет у материјалном и моралном погледу.

За све ове велике успехе, заслуге има пре свих др Никола Радојевић, који је умео и знао наћи пут и начин за остваривање певачких идеала и наћи сараднике и са пуно одмерености и такта приступати реализацији сваке замисли и идеје. Штета је да су опште и међудржавне прилике у годинама од 1938-9. бивале све теже, па није дошло до остварења велике идеје овог великог ентузијасте, певача, одличног поборника певаштва и доброг и културног Србина, о оснивању Музичке школе.

У самом годишњем скупштинском извештају, који одише „Машиним духом и словом“ истакнуто је у једној реченици: „Шта више, управа се у споразуму са г. Скаловићем заносила и идејом да створи своју музичку школу, чиме би допринели знатно више музичком образовању...“ У вези предњег, у могућности смо да цитирамо текст писма г. Тодора Скаловића, друштвеног хоровође, од 27. 2. 1940. које се налазило у архиви Пере Стојановића: „Поштована Скупштино! Дозволите ми пре свега да пред свима овде изразим своју благодарност досадашњој Управи СЦПД, на челу са нашим претседником г др Николом Радојевићем, који учини да будем постављен на овдашњој гимназији, а самим тим да будем изабран и за Вашег диригента.

Најсрдачније захваљујем онима који своје драгоцено време жртвоваху и дођоше у Београд, да својим заузимањем, лично допринесу моме постављењу. Срдачно захваљујем г. Браниславу Адамовићу, који стојич-

ки издржа преписку са мном, такође у циљу мога постављења, као и г. Паји Стојановићу и г. Ђури Калемберу, на њиховом гостопримству.

Захваљујем свима члановима хора на њиховом ревностном доласку на часове певања, на пажњи коју у свима моментима исказиваху према мени, те учините да се са успехом за релативно кратко време јавно појавим у Митровици и ван ње. За мене је велика част, што ми је пало у део (иако је ово мало нескромно што ћу сада рећи) да будем, тако рећи, вођа музичке културе у Митровици и што ћу на челу са Вама имати да решим проблем правилног развитка музичке културе у Митровици. Наш задатак није лак. Да би се музички живот у Митровици подигао на један виши ступањ, на ступањ оне музичке културе коју данашњица изискује, потребна је једна установа, која ће у том правцу неуморно радити. Та је установа музичка школа. Оснивањем музичке школе, допринеће се правилном развитку не само музичке културе, већ културе уопште. У том циљу, као Ваш уметнички вођа предлажем цењеној Скупштини, да стави у дужност и да одрешене руке новоизабраној управи по овом врло важном питању. Такође, предлажем да би најбоље било да Скупштина изабере своја два или три члана који ће на челу са стручним музичким лицем припремити сав материјал за оснивање школе, а који ће у исто време пописивати, извршавати и спроводити у дело све евентуалије у име оснивачког одбора. Детаљнија разјашњења по овој ствари, даћу усмено. Желећи Скупштини пуно успеха, поздравља вас Ваш диригент Тодор Настић-Скаловић. Сремска Митровица, 27. 2. 1940.“

Овим својим писмом, хоровођа г. Скаловић је ово данашње-озбиљно питање које је као идеја постојало већ дуже време код претседника др Николе Радојевића и најближег му сарадника Бранислава Адамовића, уоквирио у форму сазревања за решење и доношење конкретних одлука. Не постоје сачувани скупштински записници да бисмо са сигурношћу могли тврдити како је било мишљење скупштинара по питању оснивања музичке школе, а какво пак само решење – одлука.

Међутим, адвокат, г. Ђорђе Трајковић иза своје сестре Милице пок. Трајковић, сачувао нам је и дао годишњи извештај са Скупштине СЦПД одржане 14. 2. 1941. па нам је познато да је нова Управа на својој Скупштини од 3. 3. 1940. под председништвом г. Радивоја Ј. Мијића решила да приступи реализацији идеје о отварању музичке школе. Одређена лица су одржала неколико својих састанака, израдили добро припремљени – документован елаборат и целу ствар добро проучили. Из тог рада могло се јасно уочити да сама СЦПД са својим скромним средствима, без помоћи државе, Бановине и Општине, не би могла издржавати ову музичку школу. Нова је Управа покушала све меродавне чиниоце да

заинтересује и преко истих осигура потребна средства за остварење ове своје замисли.

На жалост, опште, да кажемо боље, ратне прилике, кој су пале баш у то време, склониле су са дневног реда ову лепу замисао. Меродавни просто нису могли дати никакво обећање, а посебно не потребна средства. Сама СЦПД за остварење те замисли није имала довољно средстава. Но, после испешно завршеног крвавог рата, Дружина неће постојати у свом првобитном облику, али ће ипак једног дана идеја о оснивању музичке школе у Сремској Митровици бити остварена у новим условима и без великих певачких бораца који су имали довољно и смсила и љубави, али не и средстава да музичку школу оснују.

Па ипак, музичка школа је основана и носи име српског, нашег војвођанског композитора Петра Кранечвића, који је 15 година био одличан и славни диригент у Митровици у оној певачкој дружини која је била заточник мисли оснивања музичке школе. На тај начин, Митровчани су се одужили композитору дивних композиција за мушки хор, међу којима је посебно вредна *Кад прво сунце кроз гору сине* коју је војвођанска омладина са толико одушевљења певала да је чак била снимљена и на грамофонској плочи.

На самој Годишњој скупштини, одржаној 3. 3. 1940. дошло је до незнатне промене у Управи. Председнику др Николу Радојевћа је заменио Радивоје Ј. Мијић, који је свој посао добро и часно извршавао све до следеће Годишње скупштине која је одржана 16.2.1941. када је поново изабран, али је своју дужност вршио кратко, јер је дошао вал фашизма са усташком и хитлеровском окупацијом, а тиме је дошао и свршетак рада СЦПД. Међутим, после скупштине од 3. 3. 1940. новоизабрана Управа са претседником Радивојем Ј. Мијића, прионула је на посао. Хоровођа је вредно припремао хор, коме је у току 1940. године придошло 10 нових (5 мушких и 5 женских) чланова, али је зато Дружину напустило 17 чланова и то 2 чланице због удаје, а њих четворо због селидбе, док је осталих 11 напустило Дружину из других личних разлога, па чак један и искључен, јер је међу чланством дошло до неког сукоба, па чак и са хоровођом и неким члановима управе. Урпава је са много такта и умешности сузбила сукобе и одржала хармоничне односе и у хору и са хоровођом, тако да је живот текао даље без последица.

Међутим, опште тешке прилике и ратни залети у Европи имали су неповољан одјек и у нашој Отаџбини, па су се те опште прилике одражавале ту и тамо и у СЦПД, те је било у извесним месецима ослабљеног рада, јер су извесни чланови бивали позивани као војни обвезници на вежбу и тако одсуствовали у раду. Но, ипак, рад се у главном одви-

јао доста добро, па и доста обилато. Али, обзиром да је 1940. г. окончана као јубиларна, то је могло бити и више, али, како рекосмо, опште постојеће прилике нису дозољавале да Управа спроведе у дело све своје жеље и планове.

Дружина је одговарала свим својим обавезама, па је без већих потешкоћа имала 48 иступања пред публиком на различитим програмима: селима, литургијама, благодарењима, и друго. Између осталог, 13. 1. 1941. СЦПД је учествовала на концерту као и сваке године, у великој сали „Српског дома“. Том приликом је свирала војна музика 17. Пешадијског пука из Винковаца, чији је 2. Батаљон био стациониран у Сремској Митровици. На програму је било: П. Кранчевић *Херувимска пѣсма* у мешовитом хору и *Ликуј днес* од истог композитора у женском хору. Ј. Маринковић *Народни збор*, Ј. Готовац *Коледа,* III став, П. Кранчевић *На колена*, све у мушком хору; Ст. Мокрањац *Козар*, Т. Настић-Скаловић (нечитко), М. Живковић (нечитко), Ст. Мокрањац *Дванаеста Руковет* све у мешовитом хору.

Као круну успеха својих наступања пред публиком, Дружина сматра свој врло успели концерт у Шапцу, одржан 6. 10. 1940. о коме је *Шабачки гласник* кроз два натписа дао врло лепу и похвалну критику. Штета је да та рецензија није сачувана, а трагањем у самом граду Шапцу, могли смо утврдити да нити архив, нити „Музеј Шапца“ нема ни једног примерка тог гласника, јер је за време рата тамошња архива уништена, још више него што је у Митровици. Међутим, благодарећи Пери Стојановићу, односно његовој архиви, ми налазимо један податак, програм са тог концерта од 6. 10. 1940.

Сам концерт је организовала СЦПД и том приликом на репертоару су биле композиције П. Кранчевића *Херувика* и *Помјанух пророка* у извођењу мешовитог хора. Никољски (нечитко); Ст. Ст. Мокрањац *Тебе Бога хвалим,* у мешовитом хору; М. Бајшански *Докле улица спи*, у мушком хору; И. Бајић *Омладино*; П. Крстић *Мајка српског јунака*; М. Тајчевић *Маіде* и *Борјано, Борјанке*; Ст. Мокрањац *Козар*, Ст. Христић *Јесен;* Ст. Ст. Мокрањац *Пета Руковет*, све у мушком хору.

Том приликом уприличен је ванредно добро изведен концерт са којег је укупан приход био 4.705, тако да је то било можемо слободно рећи једно дивно гостовање Митровчана у Шапцу, са којим су постојале небројене братске и пријатељске певачке везе. Иначе, поред концерта, хор је појао и у шабачкој Саборној цркви, током Свете Литургије, што је тамошња публика лепо и са похвалом прихватила.

Уз то, дружина је одржала 3 своја друштвена села са певањем и игранком уз улаз као добровољни прилог и то: 16. 3; 15. 4. и 2. 11. 1940. Приход са ових догађаја био је 795.50 динара. Вредно је напоменути да је Дружина остварила и леп излет у Манђелос 23. 6. 1940. где је посетила виноград својих чланова Ангелине и Стеве Билић. Дан је проведен у дружењу и певању, па је том приликом начињено и неколико аматерских снимака.

Нешто раније, 14. 6. 1940. на митровчаком католичком гробљу сахрањено је тело учитељице грађанске школе из Панчева пок. Иде Руњанин. По жељи покојнице, хор Дружине је приликом спуштања ковчега у земљу отпевао: 1. *Помјанух пророка* од П. Кранчевића и *Вечнаја памјат* такође од Кранчевића, у мешовитом хору. По тој, последњој вољи покојнице, Дружини је за учињену певачку услугу исплаћен хонорар од 1000 динара, што је за оно време био заиста куриозитет, али истовремено и пример који говори у прилог музичке културе и значења саме музике. Јер је покојници, као католкињи, остала последња воља да јој мртвој певају православну, српску, сакралну музику.

Током септембра, СЦПД је суделовала на свечаности у вези са Легетом и рођенданом Краља Петра Другог у митровачкој Соколани. Том приликом учествовала је у помену јунацима са Тимока, а наступила је и са неколико националних – патриотских песама у мушком хору, како је то и ранијих година било уобичајено. Као и увек, и те године, Дружина се одазвала на суделовање, где год је требало. Тако је СЦПД 23. 10. 1940. била део свечаности митровачког „Кола српских сестара“ које је уприличило „Српско вече“ са костимима. Том приликом певане су две композиције. Потом, 3. 11. СЦПД је певала поводом обележавања дана уласка Српске војске у Митровицу 1918. Посебно истичемо да је Дружина учествовла у свечаности и 8. 11. када је Удружење носилаца „Албанске споменице“ припремило своју академију. У вечерњим сатима ово удружење је приредило академију на којем је СЦПД наступила са више композиција. Ово истичемо отуда, јер је тадашњи председник Удружења Радивој Мијић пријатељ и председник СЦПД био носилац читавог програма. Дружина је 9. 11. 1940. певала на освећењу „Соколског дома“ у Дивошу, а доподне је у истом месту певала у цркви.

Посебно желимо истаћи суделовање Митровчана на Певачком слету Жупе „Др Лаза Костић“ одржаном у Борову 10. 11. 1940. где је СЦПД узела видног учешћа, певајући на вечерњем концерту *Десету Руковет* Ст. Ст. Мокрањца, под диригентском руком Тодора Настића-Скаловића. О овоме сведочи и чланак, извештај из пера др Милоја Милојевића штампаног у београдској *Политици* бр. 11.656 од 13. 11. 1940. на 10.

страни, а под насловом „Једна значајна певачка манифестација: Певачки слет жупе ‘др Лаза Костић’ Јужнословенског певачког савеза у Боровуˮ.

Сам чланак заузима два ступца 10. стране ситнога слога и садржи низ констатација из области певаштва, музике и културе, са много ласкавих речи али истовремено и са упозорењем шта и како треба радити на том пољу. И као да позива на окуп у један заједнички певачки и културни фронт на корист националне културе и престиж њен. Тако се између осталог наводи: „Осам стотина певача слегло се у Борово, из седамнаест певачких друштава, да у лепом оквиру овога насеља манифестује сјајну певачку свест. То је био заиста импозантан жупски певачки слет од великог моралног и лепог уметничког значаја. А ако се у Борову оствари и савезни слет, и утакмица и првенство савеза, како је жељу изразио г. Тома Максимовић, онда ће гостољубивом Борову у историји нашег певаштва припасти часно место.

На обилном програму, приликом поподневног и вечерњег концерта, било је тридесет и четири композиције за мешовити или мушки збор од османаест југословенских композитора, четрнаест Срба, три Хрвата и Толингера, рођеног композитора код нас, и по једна композиција од Бугарина Стојанова и Руса Бортњанског. Од Срба били су на програму Мокрањац, Маринковић, Вл. Ђорђевић, Бајић, Милојевић, Христић. Бандур, Гајдовић, Бошњаковић, Пашћан, Тајчевић и други. Од Хрвата Готовац, Дуган, мл. Жгањец. У извођењу програма учествовала су ова певачка друштва: Београдско железничарско мушко друштво (хоровођа г. Милан Бајшански), Српско црквено певачко друштво из Сомбора (хоровођа др Е. Клајн), Српско певачко друштво ‘Гусле’ из Осијека (хоровођа г. Хладин), Југословенско музичко и певачко друштво ‘Радиша’ из Борова (хоровођа г. Ст. Гајдовић), Српско певачко друштво ‘Вила’ из Винковаца (хоровођа г. В. Дубајић), Српско певачко друштво ‘Јавор’ из Вуковара (хоровођа г. Бр. Лончарић), Академски мушки хор из Новог Сада (хоровођа г. Шијаков), Српско црквено певачко друштво из Срем. Митровице (хоровођа г. Настић-Скаловић), Српско занатско певачко друштво ‘Венац’ из Панчева (хоровођа г. Мокин), Српско занатско певачко друштво ‘Стражилово’ из Митровице (хоровођа г. Б. Лалошевић), Српско црквено певачко друштво ‘Свети Сава’ из Осијека (хоровођа Јов. Радојевић), Српско певачко друштво ‘Иса Бајић’ из Куле (хоровођа г. Стојановић), Српско певачко друштво из Товаришева (хоровођа г. О. Бингулац), Српско певачко друштво ‘Лира’ из Даља (хоровођа г. М. Павловић), Српско занатско певачко друштво из Сомбора (хоровођа г. Ј. Киш), Спрско певач-

ко друштво ‘Слога’ из Пачетина (хоровођа г. Николић) и Српско певачко друштво ‘Змај’ из Бијелог Брда (хоровођа г. Остојић).

Заједнички мушки збор од преко 100 певача отпевао је ‘Југословене’ од М. Милојевића под вођством самог аутора..“

„Утисак ове манифестације, и са идеалне и са уметничке тачке, био је значајан. Осећао се напор на постигнућу веисоког нивоа извођења, који је у неколико махова био и достигнут од хоровођа и збора, а у сваком случају осећао се полет и преданост и осећала се срдачност и љубав код свију извођача, а код многих хоровођа висока способност. Све то чини овај слет лепом манифестацијом нашег певаштва, а добрим делом и вокалне стваралачке културе.“

Из овога се види да је СЦПД имала присне везе не само са појединим братским друштвима, већ исто тако је радила линијом свога певачког савеза, чији је члан од оснивања 1923. Из такове везе са савезом у 1940. г. произашла је брига истог да је на предлог Управе СЦПД, „Јужнословенски певачки савез“ у Београду одликовао неколико наших ревносних чланова и то: Гојка Веселиновића, бас 2 и Бранислава Адамовића тенор 1, златном медаљом за певачке заслуге, затим сребрном медаљом г. Рашу Милованчева, г-ђицу Мериму Радосављевић и Мару Бастићеву, а бронзаном г Бранка Орлића, бас 2 и Николу Будошана бас 2, па им је свима на одржаном јубиларном концерту 13. 1. 1941. председник СЦПД на крају програма предао, скупа са припадајућим дипломама, које су потисане од стране савезног председника др Богдана Миланковића и главног тајника Ђуре Кађанског, уз печат ЈПС, биле доказ њиховог певачког одликовања.

Почетком децембра, тачније 4. 12. 1940. „Добротворна женска задруга Српкиња“ у Инђији, пролсављала је свој јубилеј, 50. годишњицу, а тој је слави, као гост била митровачка СЦПД. Дружина је била дивно примљена и угошћена, па је поводом тога одржала за чланство слављеника и њихове госте крађи концерт са ванредним успехом. Програм није био штампан, пошто је импровизиран на лицу места, али по сећању хор је певао: у мешовитом хору од Ст. Ст. Мокрањца *Козар, Пету и Дванаесту Руковет*, а у мушком хору од И. Бајића *Омладино,* односно од П. Крнчевића *На колена.*

Дружина је 1941. на дан Светог Саве прославила своју славу и то врло свечано. Првенствено је иза Свете Литургије учествовала при водоосвећењу у просторијама „Српске грађанске читаонице“ и том приликом појала и одговарала на јектенија. Потом је хор дошао у своје просторије и свечано дочекао свештеника и бројне госте и тада је појао при

водоосвећењу и резању славског колача. Славска кума била је г-ђица Љубица Николе Трифуновић, трговкиња коју је у име Управе топлим речима поздравио друштвени секретар Бранислав Адамовић и захвалио јој се на прихваћеном и обављеном кумству и на њеном прилогу од 1000 динара положеном на кола. Потом је изведен кратак концерт на којем је певана *Дванаеста Руковет* од Ст. Мокрањца, а иза тога је уследило послужење гостију са кратком закуском.

У вечерњим сатима, на самој Светосавској беседи, хор је суделовао као и ранијих година на свечаности, певајући од П. Кранчевића у мешовитом хору *Химну Светом Сави* и од Ст. Ст. Мокрањца *Козар*.

Када је 16. 2. 1941. одржана редовна Главна скупштина СЦПД, нико није могао ни замсилити да је то последња њена скупштина. Исто тако и 13. 1. нико није ни помислио да је тај јубиларни концерт био последњи такав, никоме није на памети било да СЦПД више неће имати свој самостални концерт, јер су се догађаји са пролећа 1941. муњевитом брзином ређали и вихор рата неизбежно је захватио и Југославију. После познатог војног пуча, иза кога је дошло до расплета политичких прилика, где је народ против надирућег фашизма избацио паролу „Боље рат него пакт“, свима је било јасно какви дани долазе.

Из штампаног извештаја са те, последње скупштине знамо да је стање хора било 45 певача и певачица. Ту су између осталих били: хоровођа Тодор Настић-Скаловић; женски хор: Арсенијевић Софија, Бастић Мара, Билић Ангелина, Давидовић Мила, Диклић Милица, Ивезић Љубица, Ивазић Станојка, Кузминац Бојана, Матић Дана, Павасовић Мира, Радосављевић Мерима, Савић Милица, Симатковић Владислава, Трајковић Јованка, Трајковић Мица, Терзић Бојана, Ћирић Видосава и Цветков Гина. Мушки хор: Адамовић Бранислав, Билић Стеван, Блаженчић Крстивоје, Брадић Сава, Будошан Никола, Буцало Милан, Веселиновић Гојко, Војновић Милан, Георгијевић Милош, Давидовић Стеван, Јерковић Илија, Кнези Слободан, Конић Брана, Конић Милорад, Корим Андра, Кртинић Илија, Милованчев Раша, Мирчета Ђорђе, Николић Бора, Николић Паја, Орлић Бранко, Пејић Светозар, Радојевић др Никола, Стојановић Паја, Стојановић Пера, Стојановић Бранко, Томин Стева.

Управу Дружине вршили су следећи активни или потпомажући чланови и то: Радивој Мијић, председник, Паја Стојановић, подпредседник, Ђуро Калембер, благајник, Бранислав Адамовић, тајник-секретар, Борислав Николић, архивар. Одборници: Живко Јанковић, прота, др Васа Бикар, лекар, Вукосава Милаковић, учитељица, Стеван Томин, шеф поште, Константин Живковић, дрварски трговац, Ангелина Билић, домаћица, Никола Будошан, трговац. Надзорни одбор: Јован Удицки,

школски надзорник у пензији, Влада Игњатовић, пензионер, Бошко Новаковић, професор. Суд части: др Сима Рајковић, др Слободан Малетић, обојица адвокати и др Јован Стевановић, адвокат и јавни бележник.

После 27. 3. 1941. Дружина скоро да није више ништа радила. Војни позиви почели су један за другим стизати члановима и чланицама хора, па је скоро међу првима напустио СЦПД војни обвезник Бранислав Адамовић. Пред свој одлазак, замолио је истакнуте чланове Стеву и Ангелину Билић да приме један добро спакован пакет у коме су били скупштински и седнички записници, сабрани у 5 књига, затим низ докумената из архиве: плакати-позиви на приредбе од 1865. до 1941. и двадесетак куцаних страна забележака о историји певачке дружине, јер је исти по наговору пок др Миховила Томандла из Панчева брижљиво почео припремати радове већ од 1938. г. са циљем писања једне певачке историје.

Разуме се, у таквој ситуацији, није било бољег решења, јер је Стева Билић био књижар и није био војни обвезник, па се веровало да ће он, као одличан певач и човек, одан пријатељ Дружине, знати и умети и имати могућности да овај део архиве сачува. Али вај! Њега су, поред толиких других Митровчана и певача, у злогласној акцији Виктора Томића одвели из куће и стрељали на српском гробљу поред оних бројних жртава. Судбина ове драгоцене документације је отишла у неповрат, јер трагање за њом није успело. Где је и како је нестала, ко зна.

Стварањем НДХ престао је рад СЦПД, а имовина је опљачкана, уништена, разнета. Хоровођа Тодор Настић-Скаловић отишао је једне вечери тајно из Митровице, али је пре тога написао писмо: „Управи Српске црквене певачке дружине Сремска Митровица. Услед данашњих неприлика, којим ми је боравак у Вашој средини онемогућен, то ми је част овим известити цењену Управу да ово сматрам оставком на положај диригента Српске црквене певачке дружине. Могу Вам искрено рећи да Митровицу, а посебно своје драге певаче напуштам са болом у души, јер ово кратко време било је довољно да учини мени сјајне успомене, које ће и послужити коа потстрек за мој будући рад.

Срдачно, поздрављам цењену Управу, као и све своје драге певаче и певачице.“

Митровицу, хоровођа је напустио 4. 5. 1941. Тиме се завршио период његовог рада који је трајао 21 месец, дакле непуне 2 године. Овај хоровођа је толико обећавао и својим радом и својим музичким талентом, јер је не само за кратко време стекао много другова и пријатеља, који су га ценили и искрено заволели, толико да су многи у њему гледали глав-

ни разлог за ренесансу и процват СЦПД, већ је поставио одличне темеље за даљи развој певаштва. Али вај! Све то се није остварило. Несретни рат је прекинуо нит снова и жеља.

Од чланова Управе СЦПД, жртве усташа и фашиста су постали Радивој Мијић, убијен од усташа у Дудику у Вуковару, Паја Стојановић, убијен на митровачком гробљу у акцији Виктора Томића, Ђура Калембер, најпре малтретиран много, а потом одведен у Јасеновац, где је убијен на најзверскији начин. Константин Живковић, убијен је у Томићевој акцији, др Слободан Малетић ухваћен је у Фрушкогорској бањи као партизан и убијен од Немаца свега 2-3 недеље пред само ослобођење Митровице.

Од чланова, певача, хориста, Стеван Билић је убијен у Томићевој акцији, а исто тако и Блаженчић Крстивоје, Веселиновић Гојко, Корим Андра, док су Конић Брану најпре довели из немачког логора и одмах потом га убили јер је откривено да је био члан КПЈ. Милованчев Раша је обешен као партизан негде код Обреновца. Довољно је дугачка листа жртава СЦПД, али ово неколико примера најбоље показује колико је она и у рату дала за своје идеале.

Последњих пар година уочи рата, осећала се у СЦПД велика брига за њену историјску и дугу певачку улогу, па су све тежње усмерене на сређивање архиве и имовине. У вези тога поменућемо један податак из „Годишњег извештаја“ који сведочи да је доста бриге посвећено овом питању, јер се тражио начин да се среди њена имовина, али до тога није ипак дошло. Поред осталог, наиме, доста се радило на повећању фонда нотне архиве њеним попуњавањем добрим и вредним композицијама, али је проблем био са простором на којем би се вредности могле чувати. Ту се пре свега мисли на трофеје, пехаре, плакете, дипломе и слично, као што је пехар из 1914. који је био у депозиту на чувању у „Српској банци“, док је други, мањи, био код потпредседника г. Паје Стојановића на чувању. Једна плакета, пошто није имало где, у виду сребрног ловоровог венца, био је у једном ћошку просторије за вежбање. Такође, зна се да је у својој зборници Дружина имала велику слику Павла Панаотовића, диригента Петра Кранчевића, Ст. Ст. Мокрањца, Јосифа Влаха Врутицког, али и плакету са Првог слета Срба певача одржаног у Сомбору 1914. Ту је и слика хора са Петром Кранечвићем, као и две руком израђене, резбарене „певачке заповести“ са урамљеним текстом: „Сложни хор побеђује“, односно „У диригентској руци је моћ“.

На жалост, од свега тога до днаас је остало само сећање, јер је крвави фашизам, поред многих врлих и угледних певача, вршећи геноцид над српским народом, извршио и пљачку певачке имовине и инвента-

ра. Сматрамо, да нам је била дужност и ово да споменемо са највећим жаљењем. Али, хиљадугодишња култура и у 20. веку чинила је и овакова недела.

Цео наш народ дао је многе и многе невине жртве, јер је фашизам са усташама имао крваве и злочиначке планове да преко лешева нашег народа дође до власти и славе. И не смо то већ као подивљала звер да гази и уништава све на своме путу, стварајући иза себе пустош и зло. Митровица је грозно искусила тај крвави фанатички режим и кад би знани и незнани гробови митровачких грађани из ових крвавих дана 1941-1945. могли говорити, слушаоцу би крв стала као и дах. И данас, када се пише о једној културној установи, о певачком друштву, и нехотице се у свом описивању његовог музичког и културног рада морамо дотаћи и тих историјских чињеница, те наше страшне стварности, наше истине.

Као први, пао је председник наше СЦПД, пали су и други, али је овај пао и као човек и као председник. Јер је био личност која је поникла у певачкој породици, био је угледан и добар родољуб, глава једне од најстаријих културних институција у Митровица, стожеру свих кулутрних збивања унутар националног живота који је трајао 75 година.

Све исписане странице историје СЦПД које говоре о њеном животу и раду, потврђују како је била велика и крупна њена културна мисија. Њена песма из певачких грла изашла, била је увек глас слободе, младости и застава културе и културног живота, не само овог града у коме је деловала, живела и радила, већ свих крајева где је крочила и где се о њој зборило. А о њој се и зборило и писало.

Хорска песма је благодарна уметничка форма. Она сем чисто уметничких вредности има и ту моћ да окупља око себе масе. А масе, окупљене тако са песмом око једне идеје, бивају идејом и прожимане и ношене. А тако ношене, постају једна снага за процват културе и националних идеала. Град у коме се ори хорска песма има увек будућност и наду да се у њему људи оплемењују, да чине мање зла и да се спремају за велика дела, да постану бољи.

За развој музичке уметности у Срему, од велике је важности чињеница, да је кроз три четвртине века деловао низ сјајних музичара, школованих диригената и људи високе кулутуре који су дали свој допринос Дружини. Почев од првог диригента Чеха, капелника, Јована Радауша, па Славољуба Лжичара, Ј. Волфа, те Јосифа Јудла, који је имао могућности да изведе опере *Продана невеста* од Сметане, *Кавалерија руситкана* од Масканија, затим Петра Кранчевића који је остварио низ значајних успеха, па Јозеф Влах Врутицки, тај сјајни диригент и композитор, Ми-

јан Бајшански, одлични диригент и композитор који је унео ренесансу у раду и донео нов стил, све до последњег Тодора Настића – Скаловића, диригента великих квалитета коме је рат ускратио могућност да покаже своју праву вредност и као диригент и као композитор. Па ипак део неправде је исправљен тиме што се након рата, као музичар истако и високо винуо у својој Македонији.

Поетска сцена нова и стара година. Јануар 1933.

Након Годишње скупштине 1932.

Певачи у погребној поворци на сахрани угледног певача и сокола Ђорђа Костића 1934. Заставу увијену у флор носи Никола Будошан

По доласку у Бању Ковиљачу, 1935.

После Годишње скупштине, 1936.

Пред наступ у Новом Саду, на Слету Жупе „Иса Бајић“, 1936.

Испраћај гостију из „Првог београдског певачког друштва“, 1936.

СЦПД испред Гимназије, касне ‘30-те

На ручку у „Француском клубу“

Ка Котору, 1939

На путу за Котор, 1939.

Котор 1939. Митровчани у дефилеу.

Део хора на обалама Јадрана. Бока Которска, 1939.

У Котору, 1939.

Стогодишњица СПД „Јединство“. Котор, 1939.

Део хора у Мачванској Митровици на освећењу Цркве, 1939.

Прослава Удружења носилаца Албанске .споменице, 1939.

Приликом отварања „Ратарског дома“. Са представницима града и српских и хрватских певачких и хуманитарних друштава.

„НОВИ САД"

Кратак историјат Српске црквене певачке дружине у Срем. Митровици

Митровачка Српска црквена певачка дружина

Исечак из листа Нови Сад, 1936.

ПОД ПОКРОВИТЕЉСТВОМ ЊЕ В. КРАЉА АЛЕКСАНДРА I.
ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ПЕВАЧКИ САВЕЗ, САВЕЗНО ДРУШТВО

Српска црквена певачка дружина у Митровици
Основана 1865 г.

приређује уочи нове год. 31 децембра 1932 (13 јануара 1933) у великој сали Српског дома своју уобичајену

ЗАБАВУ

СА БИРАНИМ ПРОГРАМОМ, СВЕЧАНИМ ДОЧЕКОМ НОВЕ ГОДИНЕ И ВЕЧЕРАМ, НА КОЈУ ВАС СА П. ПОРОДИЦОМ УЧТИВО ПОЗИВА.

Улазне цене: I. место 15 динара II. место 10 динара стајање (у сали доле) 8 дин, на галерији 5 динара.

Продаја улазница у књижари г. Ст. Билића а увече на дан забаве од 7 сати на каси.

Пошто је чист приход намењен у сврху прославе пок Петра Крачевића, композитора и бившег друштвеног хорође, то се управа нада да ће бити почастити ову забаву својом посетом и потпомоћи прилогом, која ће се примити са захвалношћу.

Почетак тачно у 8 1/2 сати.

После програма вечера по утврђеном реду и дочек нове године за столовима у великој сали.

МУЗИКА г. К. ХАЛБИХА

ОДБОР.

Позив на забаву, 1932.

ПРОГРАМ:

1.) **О Змају Јовану Јовановићу** говори проф. г. Бошко Новаковић
2.) **Дечији свет чика Јове Змаја** изводе ученици-це основ. школе
3.) Сцена из **„Песма о песми"** (жива слика) изводе чланице „Кола Српски Сестара"
4.) П. Крстић: **„Мајка српског Јунака"** (Збир. родољ. песама З. Ј. Ј.) пева меш. хор Срп. занат. пев. друшт. „Стражилова"
5.) П. Кранчевић: **„Одби се грана"** (Певанија стр. 8) пева меш. хор Срп. цркв. пев. дружине
6.) Ст. Мокрањац: **Болно чедо** (Певанија стр. 343) пева жен. хор Срп. цркв. пев. дружине, соло сопран г-ца Љубица Ивезић
7.) Ст. Бинички: **По пољу је киша пала** (Певанија стр. 8) пева соло тенор г. Раша Милованчев, на клавиру прати г-ца Јелка Црнобарић
8.) Ј. Хаце: **Селим бег** (Певанија стр. 134) пева мешов. хор Срп. цркв. пев. дружине
9.) Јудл: **Кад пролеће** (Певанија стр. 291) пева мушки хор Срп. цркв. пев. дружине
10.) **Змајеви типови** изводе „ " „
11.) **Старжали и његови сарадници** приказује г. Војислав Виловац члан београд. народ. поз. и чланови Срп. цркв. пев. дружине
12.) Змај Јован Јовановић:

ШАРАН

позоришни комад у 1 чину изводе чланови-це Срп. занат. пев. друштва „Стражилова"

ЛИЦА:

Панта Динарић, вртар - - - г. Аперлић Бошко
Ана, жена му - - - - - - г-ца Јаношевић Гина
Станко, њихов син сирш. препаранд г. Радивојац Јефта
Савка, сироче у комшилуку - г-ца Вуковац Злата
Један сељак - - - - - - - г. Чоловић Гоша

Догађа се у врту Пантином.

Хоровима управљају: г. **Богдан Палошевић**, управ. мушке школе (Срп. занат. пев. друшт. „Стражилово") г. **Александар Колаковић** (Срп. цркв. пев. дружина), децу увежбали гг. **Јован Удицки**, школ. надзорник, **Богдан Палошевић**, управ. основ. школе и г-ђа **Милаковић**, учитељица.

Позивница за беседу поводом 100 година рођења Јована Јовановића-Змаја, 1933. Музички програм

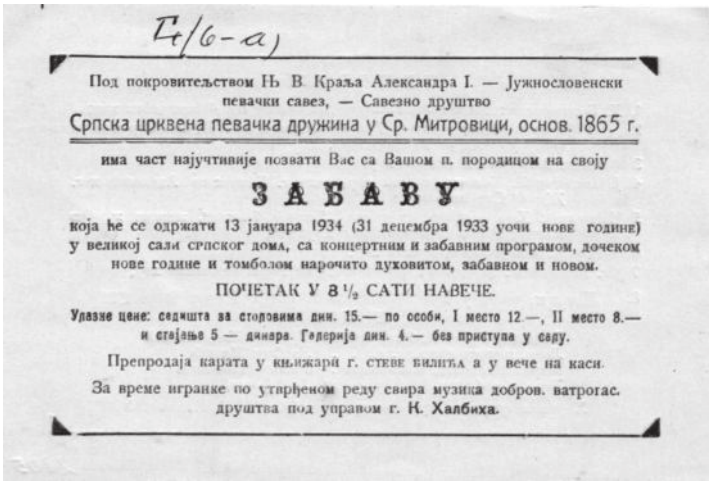

Под покровитељством Њ. В. Краља Александра I. — Јужнословенски певачки савез, — Савезно друштво

Српска црквена певачка дружина у Ср. Митровици, основ. 1865 г.

има част најучтивије позвати Вас са Вашом п. породицом на своју

ЗАБАВУ

која ће се одржати 13 јануара 1934 (31 децембра 1933 уочи нове године) у великој сали српског дома, са концертним и забавним програмом, дочеком нове године и томболом нарочито духовитом, забавном и новом.

ПОЧЕТАК У 8 ½ САТИ НАВЕЧЕ.

Улазне цене: седишта за столовима дин. 15.— по особи, I место 12.—, II место 8.— и стајање 5 — динара. Галерија дин. 4.— без приступа у саду.

Препродаја карата у књижари г. Стеве Билића а у вече на каси.

За време игранке по утврђеном реду свира музика добров. ватрогас. друштва под управом г. К. Халбиха.

Позивница на забаву, 1934.

Српска црквена певачка дружина у Срем. Митровици
— ОСНОВ. 1865 г. —

ПРИРЕЂУЈЕ

13 јануара 1937 (31-XII 1936) у великој сали СРПСКОГ ДОМА

ЗАБАВУ

са концертом, томболом, дочеком Нове Године и игранком,

УЛАЗНИНА: седиште за столовима (молимо резервисати столове) Дин. 10—, I ред Дин. 8·—, II ред Дин. 6·—

Добровољни прилози примају се са захвалношћу. Прилоге за томболу, молимо слати у књижару СТ. БИЛИЋА.

ДОЧЕК НОВЕ год. је уз нарочито весели програм и добру музику!

Одбор.

РАСПОРЕД:

Кратка реч о композиторима, чија се дела изводе. Говори друш. хоров. г. Бр. Адамовић.

I. 1) Ст. Ст. Мокрањац: Статија трећа — мешовити хор
2) Архангелски: Вскују мја — мешовити хор
3) Св. Пашћан-Којанов: Не ридај мене мати — мушки хор

II. 1) П. Кранчевић: Ањео мира — мушки хор
2) Др. Милоје Милојевић: Ноћ — мешовити хор
3) Ст. Гајдовић: а) Не оди моме — б) Собрале ми се — мешовити хор

III. 1) Гречанинов: На севери дивом, трио певају чланови С. Ц. П. Д. Стевка Рели Раша Миловановић, и Бранко Орлић; за клавиром г. А. Фокин

IV. 1) Др. Милоје Милојевић: Дуго се поље зелени — мешовити хор
2) Ст. Христић: Јесен (Две награђене песме у Новом Саду које су
3) Ст. Ст. Мокрањац Козар (дале правда жуте мешовитих хорова

V. 1) К. Трифковић: Тера опозицију, шала у 1 чину изводе чланови С. Ц. П. Д. реж г-ђа Милаковић, учитељица

Хоровима управља друш. хоровођа г. БР. АДАМОВИЋ.

VI. ИГРАНКА по утврђеном распореду.

Позивница за забаву, 1937.

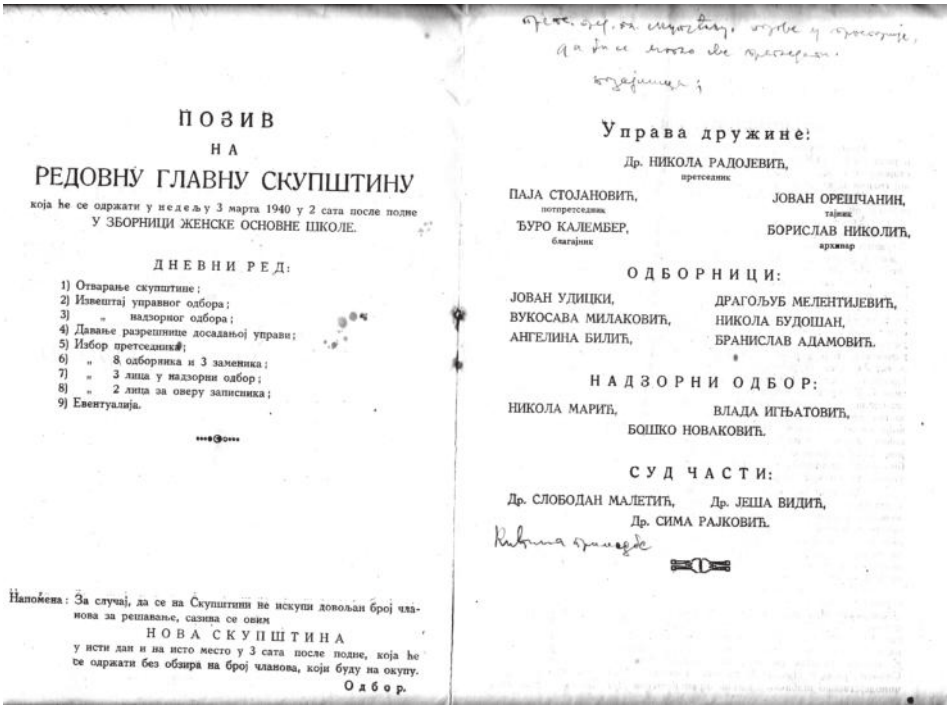

ПОЗИВ

НА

РЕДОВНУ ГЛАВНУ СКУПШТИНУ

која ће се одржати у недељу 3 марта 1940 у 2 сата после подне У ЗБОРНИЦИ ЖЕНСКЕ ОСНОВНЕ ШКОЛЕ.

ДНЕВНИ РЕД:

1) Отварање скупштине;
2) Извештај управног одбора;
3) „ надзорног одбора;
4) Давање разрешнице досадањој управи;
5) Избор претседника;
6) „ 8 одборника и 3 заменика;
7) „ 3 лица у надзорни одбор;
8) „ 2 лица за оверу записника;
9) Евентуалија.

Напомена: За случај, да се на Скупштини не искупи довољан број чланова за решавање, сазива се овим

НОВА СКУПШТИНА

у исти дан и на исто место у 3 сата после подне, која ће се одржати без обзира на број чланова, који буду на окупу.

Одбор.

Управа дружине:

Др. НИКОЛА РАДОЈЕВИЋ, претседник

ПАЈА СТОЈАНОВИЋ, потпретседник

ЈОВАН ОРЕШЧАНИН, тајник

ЂУРО КАЛЕМБЕР, благајник

БОРИСЛАВ НИКОЛИЋ, архивар

ОДБОРНИЦИ:

ЈОВАН УДИЦКИ, ДРАГОЉУБ МЕЛЕНТИЈЕВИЋ,
ВУКОСАВА МИЛАКОВИЋ, НИКОЛА БУДОШАН,
АНГЕЛИНА БИЛИЋ, БРАНИСЛАВ АДАМОВИЋ.

НАДЗОРНИ ОДБОР:

НИКОЛА МАРИЋ, ВЛАДА ИГЊАТОВИЋ,
БОШКО НОВАКОВИЋ.

СУД ЧАСТИ:

Др. СЛОБОДАН МАЛЕТИЋ, Др. ЈЕША ВИДИЋ,
Др. СИМА РАЈКОВИЋ.

Позив на Главну скупштину, 1940.

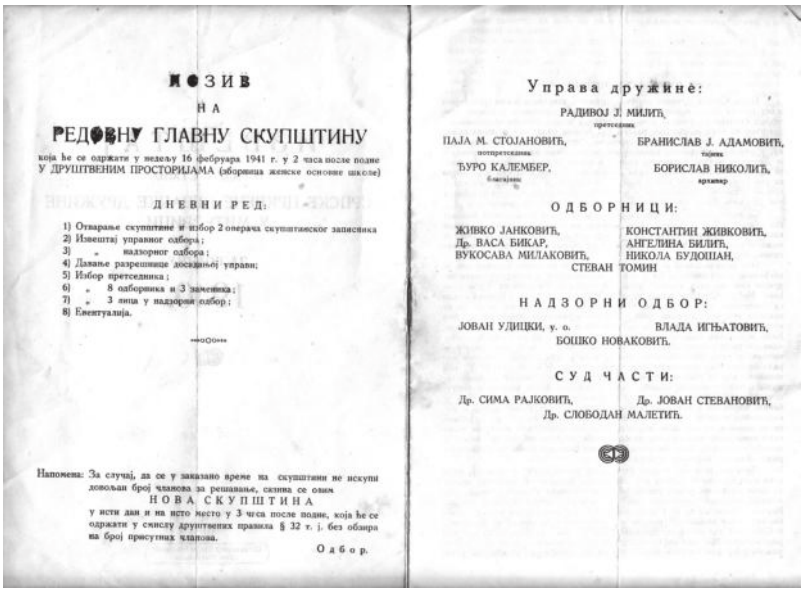

ПОЗИВ
НА
РЕДОВНУ ГЛАВНУ СКУПШТИНУ
која ће се одржати у недељу 16 фебруара 1941 г. у 2 часа после подне
У ДРУШТВЕНИМ ПРОСТОРИЈАМА (зборница женске основне школе)

ДНЕВНИ РЕД:

1) Отварање скупштине и избор 2 оверача скупштинског записника
2) Извештај управног одбора;
3) „ надзорног одбора;
4) Давање разрешнице досадањој управи;
5) Избор претседника;
6) „ 8 одборника и 3 заменика;
7) „ 3 лица у надзорни одбор;
8) Евентуалија.

Напомена: За случај, да се у заказано време на скупштини не искупи довољан број чланова за решавање, скзива се овим
НОВА СКУПШТИНА
у исти дан и на исто место у 3 часа после подне, која ће се одржати у смислу друштвених правила § 32 т. ј. без обзира на број присутних чланова.

Одбор.

Управа дружине:

РАДИВОЈ Ј. МИЛИЋ, претседник
ПАЈА М. СТОЈАНОВИЋ, потпретседник
БРАНИСЛАВ Ј. АДАМОВИЋ, тајник
ЂУРО КАЛЕМБЕР, благајник
БОРИСЛАВ НИКОЛИЋ, архивар

ОДБОРНИЦИ:

ЖИВКО ЈАНКОВИЋ, Др. ВАСА БИКАР, ВУКОСАВА МИЛАКОВИЋ, КОНСТАНТИН ЖИВКОВИЋ, АНГЕЛИНА БИЛИЋ, НИКОЛА БУДОШАН, СТЕВАН ТОМИН

НАДЗОРНИ ОДБОР:

ЈОВАН УДИЦКИ, у. о. ВЛАДА ИГЊАТОВИЋ, БОШКО НОВАКОВИЋ.

СУД ЧАСТИ:

Др. СИМА РАЈКОВИЋ, Др. ЈОВАН СТЕВАНОВИЋ, Др. СЛОБОДАН МАЛЕТИЋ.

Позив на Главну скупштину, 1941.

СРПСКА ЦРКВЕНА ПЕВАЧКА ДРУЖИНА у Срем. Митровици
— ОСНОВАНА 1865 —
приређује 13 јануара 1940 год. (уочи православне Нове Године) у великој сали „СРПСКОГ ДОМА“

ЈУБИЛАРНИ КОНЦЕРТ

поводом 75-годишњице свога културног и националног рада, на који Вас са ц. породицом најучтивије позива. — Удавно цене: седишта за стодовима 15, седишта у редовима 12, стајање 10 динара. — Претпродаја удавница и сређака за дутрију врши се у књижари Ст. Бидића у Мосту. — Прилози за дутрију примају се са захвалношћу.

ПОЧЕТАК ТАЧНО У 9 САТИ УВЕЧЕ.

ИГРАНКА, дутрија, непраћај старе и дочек НОВЕ ГОДИНЕ 1940.

ПРОГРАМ:
О оснивању Српске црквене певачке дружине 1865 г. говори др Никола Радојевић, претседник Дружине.

КОНЦЕРТНИ ДЕО:

1. Ст. Мокрањац: „Херувимска Пјеси“ — пева меш. хор
2. „ „Тебе Бога Хвалим“ — „ „ „
3. П. Кранчевић: „Кад прво сунце“ — мушки хор
4. Ј. Радвуш: „Мајска песма“ — мушки хор
5. Ј. Марниковић: „Хој трубачу“ — мушки хор
6. В. Крстић: „Неверо ране неверо“ — мешовити хор
7. „ „Мајка Српског јунака“ — „ „
8. Ст. Мокрањац: „Пета руковет“ — мешовити хор

Диригент: г. Тодор Настић-Скаловић, професор музике.

Позивница на концерт, на име Лука Гавриловић, 1940.

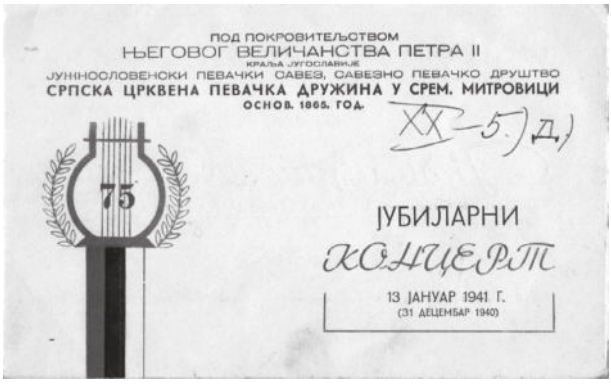

ПОД ПОКРОВИТЕЉСТВОМ
ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА ПЕТРА II
КРАЉА ЈУГОСЛАВИЈЕ
ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ПЕВАЧКИ САВЕЗ, САВЕЗНО ПЕВАЧКО ДРУШТВО
СРПСКА ЦРКВЕНА ПЕВАЧКА ДРУЖИНА У СРЕМ. МИТРОВИЦИ
ОСНОВ. 1865. ГОД.

XX-5.) Д.)

75

ЈУБИЛАРНИ
КОНЦЕРТ
13 ЈАНУАР 1941 Г.
(31 ДЕЦЕМБАР 1940)

Позивница на јублиарни концерт, 1941.

СЕДМО ПОГЛАВЉЕ[17]

Период рада хоровође Стевана Хинића (1945-1947)

[17] Аутори овог поглавља које не постоји у рукопису Бранислава Адамовића су Дејан Мостарлић (Историјски архив „Срем“) и Стево Лапчевић („Музеј Срема).

Српског певачког друштва „Кранчевић“ до забране рада

За време Другог светског рата, успостављањем власти НДХ у Сремској Митровици, постојање СЦПД био је незамисливо. Историјски период после Другог светског рата, подразумева формирање Српског певачког друштва „Кранчевић“ (у наставку СПДК) које настаје уједињењем дотадашње „Српске црквене певачке дружине“ са „Српским занатлијским певачким друштвом Стражилово“ (основаним 1911.). Многи истакнути чланови управа две певачке дружине из предратног периода страдали су у рату. Предратну управу СЦПД чинили су Радивој Ј. Мијић (председник, трговац којег су стрељале усташе у Вуковару 1942.), Бранислав Адамовић (секретар, банкарски чиновник), Паја М. Стојановић (штампар, којег су усташе стрељале 1942.), др Слободан Малетић (адвокат, погинуо као борац партизанског одреда 1944.), др Сима Рајковић (адвокат, умро у Осијеку 1943.), Стеван Билић (књижар, којег су усташе стрељале 1942. у Вуковару), Бранко Билић (хотелијер, стрељале га усташе у Вуковару 1942.), др Небојша Малетић (адвокат, погинуо као партизан на путу за Чачак 1941.) Вукосава Милаковић (учитељица) и Никола Будошан (чиновник „Машинске станице“ у Сремској Митровици). Предратну управу занатског певачког друштва „Стражилово“ чинили су Милош Константиновић (председник Друштва, тапетар), Рада Бељански (кројач, стељан од усташа у Митровици 1942.), Милан Павловић (обућар, стрељан од усташа 1942.), Александар Ђурковић (сарач, убијен од усташа приликом преласка из Срема у Мачву), Милош Живковић (кројач) и Персида Стефани (домаћинца).[18]

Архифски фонд СПД „Кранчевић“ за послератни временски период располаже готово комплетном грађом – Правилима друштва (актом правне снаге статута), записницима, редовном преписком и плакатима који омогућавају потпуну историјску реконструкцију рада и активности Друштва од 1945. до 1947.

Фузија друштава озваничена је на 1. редовној годишњој скупштини одржаној 3. 6. 1945. у просторијама Занатског дома[19], о чему је но-

[18] Списак претходних чланова управа певачких друштава био је обавез члан Молбе (ИАС ф.26 – СПДК, ИЈ2 Редовна преписка, Молба Одељењу за унутр. послове при Окружном НО за обнову рада Друштва од 4. јула 1946, стр. 2)

[19] Занатски дом, Друштво је тражило од „Удружења занатлија“ у допису послатом 9.6.1945. у којем се између осталог наводи: „Пошто друштво није имало и нема свој вла-

воформирано друштво обавестило 16. 6. и митровачки Главни Народно-ослободилачки одбор (у наставку НОО), који је у својству званичног органа власти вршио правно-административни надзор над овим процесом.[20]

Скупштину је, у име „привремене управе отворио угледни певач и председник СЦПД др Никола Радојевић у 4 часа по подне“ и изнео историјат рада оба друштва, укључујући и приказ њиховог стања након ослобођења. Потом, Радојевић је ишчитао имена свих чланова друштава који су у рату погинули или били убијени као цивили, након чега је одата пошта минутом ћутања.

Пошто је одата пошта, за оверивача записника изабрани су стари певачи СЦПД Милош Георгијевић и Стева Давидовић-Дака. Од некадашњих чланова СЦПД, овој Скупштни присуствовали су, поред већ споменутих и: Павле Пуљевић, Борислав Николић, Ђорђе Мирчета, Бранко Стојковић, Никола Марић, Слободан Кнези, Мила Давидовић, Ангелина Билић, Бојана Кузминац, Милица Савић, Љубица Ивезић, Јованка Трајковић, Софија Арсенијевић, Ђорђе Туцић. Од старих чланова СЗПД „Стражилово“, стварању новог друштва допринос су дали: Никола Кулић, Славко Павловић, Мирко Стефани, Перса Стефани, Милош Живковић, Бора Главачки, Спаса Максимовић, Мија Жунић, Павле Травица, Меланија Николић, Љубица Новаковић, Драгица Добричић, Катица Остојић и Ирена Весели. Учешће на Скупштини имали су и новопридошли чланови: Олгица Капетановић, Љубица Вујчић, Лаза Татић, Цвијан Мирковић, Б. Радишевић, Б. Мартиновић, Вида Божић, Гордана Наранџић, Стева Крчединац, Милица Бањац, М. Мафтеј, Елвира Кокаљ, Ђурђица Стефановић, К. Лемајић, Зора Василичин и Ђурђица Весковић.

Као „пријатељи“ певаштва и потпомажући чланови оба стара друштва, Скупштини су присуствовали: Прота Драгутин Радошевић, Светозар Љубинковић, Радован Бојкић, Пера Радовановић, Никола Травица.

стити дом и просторије за хорска вежбања, моли се то Удружење да одобри нашем друштву на краће или дуже време просторије у своме дому, док наше друштво не добије од ГНОО у Срем. Митровици своје сталне проторије.“

[20] „Сва културно просветна друштва, организације и установе у Војводини који желе да наставе и обнове рад, дужне су да до 15. јуна 1945. године поднесу Одељењу за просвету ГНООВ по два примерка друштвених правила као и записнике… Ова обавеза односи се на сва кулутрно-просветна друштва у Војводини без обзира на то да ли су по ослобођењу Војводине бећ добили од било каквих власти дозволу да наставе рад, обнове или отпочну.“ Друштво ће поново у складу са новим законским прописима 4. јула 1946, Одељењу за унутрашње послове Окружног НО Сремска Митровица, поднети МОлбу за обнову рада. (ИАС, Ф. 26 – СПДК, ИЈ2, Редовна преписка, Допис Одељка за просвету Месног НОО одбора Ср. Митровица од 26.5.1945).

За првог председника новог Друштва, односно његовог Управног одбора, изабран је Светозар Љубинковић, судија сремскомитровачког Окружног суда. Потпредседник је постао занатлија Славко Павловић, секретар Павле Пуљевић, заменик секретара Бора Николић, студент права. Благајник је постао Павле Травица, кројач, архивар Милош Живковић, кројач, заменик архивара Лаза Татић, ђак осмог разреда Гимназије. Чланови управе су постали: Меланија Николић, домаћица, Милица Савић, фризерка, Ђорђе Туцић, члан Агитпропа, за Сремску Митровицу, и Никола Травица, пензионер. Председник Надзорног одбора постао је др Никола Радојевић, адвокат, а чланови: Никола Кулић, сајџија, Перса Стефани, домаћица, Љубица Ивезић, наставница Гимназије и Цвијан Мирковић, ђак.

Образлажући потребу за уједињењем двају друштава председавајући скупштине др Никола Радојевић у једном моменту је истакао „да су оба хора током овог рата изгубили много старих и заслужних чланова и да би за оба друштва било неопходно да заједнички продуже рад и традиције својих досадашњих друштава у циљу што јединственијег делања на културном-просветном пољу.“ Очигледну потврду тада важеће идеолошке матрице, по којој су иначе функционислаи новоформирани субјети социјалистичког система послератне југословенске државе, налазимо у претпоследњем пасусу *Записника*, са оснивачке скупштине, где стоји: „Нова друштвена правила према свим предлозима који су стављени у току ове дискусије имају бити сачињена у духу тековина народноослободилачке борбе и покрета.“[21]

О томе због чега ће ново друштво понети име Петра Кранчевића, говорио је такође др Никола Радојевић, који је том приликом нагласио да је у питању српски и југословенски аутор који је оставио значајног трага у војвођанској музици, бивајући без премца у музичкој традицији Срема.

Седница је настављена и наредног, 4. 6. 1945. у „Занатском дому“. Том приликом разматрана су питања у вези са архивом и заоставштином два друштва, проналаском сталних просторија, утврђивањем нових правила и друго. Једна од тема 1. седнице јединственог СПД „Кранчевић“ која је одржана дан касније у односу на конститутивну седницу од 3. 6. 1945. односила се на питање одржавања хорске дисциплине. Одлучено је да дисциплину у погледу присуства пробама контролишу два члана управе, док би потпредседник СПДК, Славко Павловић, са једним

[21] ИАС Ф.26 – СПДК, ИЈ2, Записник са прве годишње ксупштине СПД и СЗПД „Стражилово“, од 3.6.1945.

редовним „извршујућим“ чланом водио рачуна о дисциплини на часовима и примао евентуалне жалбе и молбе певача које би потом износио на наредној седници УО.

Разматрано је и питање просторија, у смислу да је поднет захтев сремскомитровачком занатском удружењу да се пробе хора одржавају у њиховим просторјима, док надлежне власти не обезбеде стални простор за рад СПДК. На овој седници, као хоровођа ангажован је диригент Стеван Хинић, за хонорар од 1.500 динара месечно.[22] Хинић је био приватни чиновник са завршеном Гимназијом и 3 семестра Конзерваторијума у Загребу. Поред тога, активно је ишао на часове музике код Мирка Полића и Антуна Добронића. Хорском музиком се занимао још од својих гимназијских дана, када почиње да се занима и за компоновање, али и за обраде народних мелодија. „Од оригиналних композиција има више песама за мушки, мешовити и дечији хор, затим Литургију за мешовити хор, Опело за мушки хор, 9 црквених концертних композиција за мешовити хор, а од обрађених народних мелодија за мешовити хор: Циклус *Партизанке* (6 песама), *Работничка* (бугарска), *Другарска* (руска), *4 Руковети* за мешовити хор, и *Руковет* за мушки хор, Скерцо за 2 хора *Ђувегије* и још неке мање песме по народним мелодијама.“[23]

На седници ванредне Главне скупштине СПД „Кранчевић“ одржаној 10. 6. 1945. усвојена су Правила новооснованог друштва. По одредбама овог правног акта „задатак друштва је да гаји и негује српске народне, уметничке и црквене песме, као и песме других народа, те остала уметничка дела“. Изглед заставе друштва, дефинисан је на следећи начин: „Застава је црвено-плаво-беле боје. На једној страни је израђен у народном мотиву друштвени знак лире уоквирене маслиновим граничцама и са петокраком звездом поврх лире, као знаком Народноослободичаке борбе, те друштвеним геслом ‘Хај што Србин још се држи крај свих зала, песма га је одржала, њојзи хвала’. На другој страни заставе налази се лик Светог Саве – друштвене Славе.“[24]

У СПД „Кранечвић“ која је, ако је судити по застави и Слави превасходно настављала традиције СЦПД постојало је 5 група чланова – редовни, помагачи, утемељивачи, добротвори и почасни чланови. Редовни чланови постајали су део хора након што би их Управни одбор примио на препоруку хоровође или другог члана СПДК. То је могло бити „сва-

---

[22] Исто. Записници, Записник са прве редовне седнице СПД „Кранечвић“ од 4.6.1945.

[23] Исто. ИЈ2, Извештаји о раду и статистички листови, Статистички лист за певачка друштва, 1946. стр. 1.

[24] Исто, инв. јед. 2, Правила СПД „Кранчевић“ 10.6.1945.

ко лице без разлике пола, часно и непорочно". Помагаче, утемељиваче и добротворе у чланство такође прима Управни одбор, док почасне чланове проглашава Скупштина акламацијом. Добротвор је могао постати сваки појединац или удружење које „положи друштву једном за свагда своту од 1000 динара."

СПД „Кранчевић" руководи Управни одбор који чине председник, потпредседник, секретар, заменик секретара, благајник, архивар, заменик архивара и још четири члана. Скупштину чине сви чланови СПДК и она бира остале управљачке органе, укључујући и Надзорни одбор који чине 5 лица задужених за контролу рачуна и благајне. Хоровођа управља хором и бира га Управни одбор на неодређено време, „према околностима", како се каже у члану 48 овог правилника. Када је у питању евентуални престанак рада, члановима 52 и 53 предвиђено је да такву одлуку може донети Скупштина с тим што „у случају престанка овог друштва целокупна друштвена имовина прелази на Градски Народни одбор у Сремској Митровици, као задужбина да се убудуће оснује слично друштво."[25]

Записник са седнице УО СПД „Кранчевић" одржане 29. 10. 1945. сведочи о стабилном материјалном стању и стицању одговарајућих прихода, а помиње се и проблем неадекватног простора за рад, због чега је одлучено да се од „Црквене општине" затраже две просторије за рад. Одобрена су средства за набавку ствари које је од Одбора захтевао архивар СПДК. „Архивар износи о стању друштвене архиве које је потпуно упорпашћено у рату, па моли да му се одобри кредит за куповину нотне хартије, нота, корица за ноте и један кофер у коме би се носила архива приликом путовања."[26] Податак да је СПДК и његовим културним добрима (првенствено архиви и освојеним наградама) током Другог светског рата начињена штета, потврђен је Закључком надлежне комисије у коме се наводи да је износ процењене штете 114.000 динара, а 264.000 динара штете на културним добрима.[27]

Списи редовне преписке из 1946. сведоче о настојању СПДК да обезбеди набавку ради замене уништених нотних записа многих композиција. Певачко друштво се обраћало у том смислу и са тим циљем и извесном Јанку Познићу из Осијека, који је и пре рата, за потребе СЦПД

---

[25] Исто.

[26] Исто. ИЈ1. Записници, Записник са седнице УО СПД „Кранчевић", 29.10.1945.

[27] У Закључку Комисије за ратну штету у Ср. Митровици од 30.4.1946. наводи се да је износ штете на имовини 90.202 (Исто. ИЈ1, Решења и Закључци. Закључак Земаљске комисије за утврђивање штете на кулутрно-историјским предметима за Војводину, од 10.11.1945.)

умножавао ноте. Од Познића СПДК је тражило да достави сачуване примерке певачких партитура, уколико их поседује.[28]

Подаци које садржи грађа овог архивског фонда од средине 1945. упућују на закључак да је свега неколико месеци по оснивању рад СПДК био врло активан, било да је реч о деловању на његовом јачању и унутрашњој организацији, или су у питању наступи хора на многбројним манифестацијама. Извештај о раду УО за исту годину доноси низ интересантних података о функционисању СПДК. У једном од њих се бележи да је имало две секције – црквену и дилетантску, док за развој других секција није било услова. Такође, сазнајемо да је слава овог певачког друштва – Свети Сава 1946. прослављена скромно. Кум славе је био извесни Јоца Радованов. Значајан део Извештаја односи се на наступе чланова хора, односно СДПК у целости током 1945. и почетком 1946. Користан је и податак да је у години оснивања, односно уједињења, хор имао укупно 60 чланова, при чему је знатно бројнији и квалитетнији женски део хора[29]. Редовна Годишња скупштина друштва одржана је 31. 3. 1946. У Извештају Надзорног одбора СПД „Кранчевић“, наводе се остварени резултати и податак да се у благајни налази готовина у износу од 12.818 динара.[30]

Акламацијом присутних учесника, на овој скупштини за новог председника Друштва изабран је Бранислав Адамовић[31], док је Миланка Николић постала потпредседник.[32] Први секретар је постао Илија Станојевић-Јерковић, а други Боривој Николић. Никола Марић постао је благајник, први архивар Пера Стојановић, а други Јелица Чачић. Управни одбор чинили су: Никола Будошан, Чеда Обрадовић, инжињер Никола Гајић и Милош Живковић. У Надзорни одбор су ушли: др Никола Радојевић, Никола Кулић, Никола Травица, Живојин Јаношевић, Персида Стефани.

---

[28] Исто ИЈ2, Редовна преписка. Допис-молба Јанку Познићу из Осијека, 1.6.1946.

[29] Исто, ИЈ 2, Извештаји о раду, статистички извештаји. Извештај УО СПДК о раду у протеклој 1944, 1946.

[30] Исто. ИЈ2, Финансијски извештаји и обвезнице Угарске хипотекарне банке. Рекапитулација примитака и издатака од 3.6.1945. до 23.2.1946.

[31] У једном статистичком извештају за певачка друштва из 1946. Бранислав Адамовић се наводи као члан који се истиче „нарочитим гласовним материјалом и музикланошћу“. Уз њега ту је и др Никола Радојевић, Стеван Давидовић, Љубица Ивезић, Меланија Николић и Милица Савић. Исто. ИЈ2, Извештаји о раду и статистички листови, Статистички лист за певачка друштва, 1946. стр. 1.

[32] Исто. ИЈ2, Редовна преписка. Допи Унутрашњем одсеку ГНО Сремска Митровица са обавештењем о избору нове управе на Редовној годишњој скупштини, март 1946.

На скупштинском заседању одржаном 30. 6. 1946. усвојена су нова *Правила* СПД „Кранчевић“. Том приликом присутни су били: Чеда Обрадовић, Никола Марић, Бранислав Дамовић Милош Живковић, Илија Станојевић, Меланија Николић, инж. Никола Гајић, Никола Будошан, Боривој Николић, Иван Николић, Драгица Добричић, Нада Сивац, Ана Мојић, Мица Трајковћ, Јованка Трајковић, М. Остојић, Јелица Чачић, П. Арсенијевић, Паја Травица, Никола Травица, Мерима Радосављевић, Стеван Хинић, Н. Јаношевић, Љубица Георгијевић, Пера Стојановић, Ђура Поповић, Сава Јовановић, Н. Јовановић, Влада Михајловић, Стева Кузминац, Јоца Николић, Бојана Кузминац, Н. Михајловић, Н. Жунић, Мирко Стефани, Персида Стефани, Јелица Хинић, Светозар Љубинковић, Н. Неговановић.

Доношење нових *Правила* није суштински изменило начин функционисања певачког друштва у послератном периоду. Процедура њиховог одобравања била је иста као и приликом усвајња претходне верзије овог акта 1945.[33] Друштво је у складу са важећим законским прописима средином 1946. поднело *Молбу* за обнову рада.

У прилог закључку да је певачко друштво своје „обавезе према друштвеној заједници“ у потпуности извршавало говори и један запис о договору органа званичне власти и свих културних удружења у Сремској Митровици о учешћу њихових чланова на пословима исушивања воде на месту будућег насеља „Јалија“. Секретар СПДК, понудио је материјалну помоћ и подршку радној снази „свих за рад способних певача и певачица“.[34]

Извесно време деловања СПДК, појавио се проблем дисциплине који се није могао приметити у раду СЦПД, а који се манифестовао честим недоласцима и кашњењем чланова хора на пробе. Ово питање разматрано је као посебна тема на једној од седница УО, одржаној октобра 1946. На њој је закључено да „Председник [...] предлаже и моли управу да одобри његов предлог, односно да га потпомогне у његовој идеји, која се састоји у томе да би требало писменим апелом уз лични потпис, као моралну обавезу, сви певачи да се опомену и једновремено обавежу, да ће прекинути са праксом, која је до сада, на жалост, постала зараза, а то је недолажење, закашњавање, непажња на часовима певања и ометање оних који раде, својим не лепим понашањем, недостојим једног исправног човека“.[35]

---

[33] Исто, ИЈ1, Записници УО, 3-8 седница, 1946.

[34] Исто. ИЈ1, Записници УО, 4. седница, 24.7.1946.

[35] Исто. ИЈ1, Записници УО, 6. седница, 8.10.1946.

Тим поводом, коначно, Управа, састављена из редова старих певача и певачица који свакако нису навикли на овакво понашање хориста, је чланству послала и распис у којем се између осталог поручује да успех рада СПДК зависи искључивио од напора његових чланова. „Управа, свесна своје одговорнсоти, обраћа се мушки, другарски свима члановима и чланицама, молећи их да свако са своје стране допринсе оно, што свест и дисциплина друштва од њега тражи. У противном Управа скида са свога образа сваку моралну и материјалну одговорсност за неуспехе. Само уредно долажење на пробе и пажња на истима, оствариће нам и обезбедити оно место које су нам традиције и преспективе за светлију будућност учврстиле у новој слободној Југославији".

Мушки чланови певачког друтшва који су позвани на одслужење војног рока крајем 1946. затражили су од Управе да им дозволи да у просторјима СПДК организују испраћај, односно „игранкгу у савршеном реду". Предлог је у потпуности прихваћен уз обавезу „да се одржи потпуни ред и дисциплина достојна угледа певачког друштва и реномеа које друштво ужива у грађанству. Крајњи рок веселице фиксиран је са (12:00) до поноћи, а после тога да се гости и певачи разиђу у потпуном миру и реду, не ремећећи ноћни мир".[36]

Први званични концертни наступ чланова СПД „Кранчевић" забележен је 15. 7. 1945. извођењем свесловенских песама и композиција у великој дворани „Српског дома" у Сремској Митровици. Са програмом овог наступа СПДК се обратило Културно-просветном савету ГНОО и Просветном одсеку Окружног НОО Сремска Митровица. Сагласност за извођење програма, дао је Одсек за просвету ГНОО Сремска Митровица.[37]

На овом наступу на програму су била дела: *Хеј Словени*; Химна СССР-а; Данон *Козара*; Бинички *Дивна ноћи*; Трудић *Буди се Исток и Запад*, за мешовити хор; Прословец *Добердоб*; Покорни *Јаку сам си фраји-*

---

[36] Исто. ИЈ1, Записници УО, 8. седница, 20.11.1946.

[37] Исто. ИЈ2, Редовна преписка, Дописи ГНОО и ОНОО Сремска Митровица са Програмом концерта и захтевом за извођење програма од 6.7.1945. Сагласност Одсека за просвету ГНОО од 9.7.1945.

Анализа редовне преписке управе СПД „Кранчевић" са званичним органима власти, одсликава карактер јасног хијерархијског устројства и непосредног амдинистративног и идеолошког утицаја званичкних државних органа на сегмент кулутрног јавног живота. Пример тога могу бити и један од списа редовне преписке из 1946. односно сачуваних записника. Ради се и о инструкцији комисије паритјског Агитпропа којом се од певачког друштва и других удружења тражи да припреме планове за такмичења „радног народа којима се позитивно утиче на радни елан у обнови земље". ИАС, Ф26 – СПДК, ИЈ1, Записници, Записник УО од 3.3.1946.

ренку; Логар *Партизанска песма*; Акуљенко *Напред, брже* и *Винтовочка*; изводи мешовити хор уз пратњу клавира; Покорни *Добру ноћ*; Цанић *Тајна љубав*, изводи мушки хор; Ст. Ст. Мокрањац *Имала баба једно момче*, изводи мушки хор; Ст. Ст. Мокрањац *Седма Руковет*; Ст. Хинић *Работничка*; Бошњаковић *Село моје убаво*, изводи мушки хор.

На сличан начин организовани су сви наредни наступи чланова СДПК. Један од значајнијих био је децембарски, други по реду „велики" наступ хора, одржан 9. 12. 1945. у Сремској Митровици, уз учешће првака „Београдске опере" певача Жарка Цвејића, Александра Маринковића и пијанисте Богдана Бабића. Циљ овог концерта је био „да се поред приказивања доброг уметничког програма прикупе и потребна новчана средства како би друштво могло подмирити своје најнеопходније издатке око обнове друштвене архиве и инвентара, који су услед рата потпуно упропаштени".[38]

Том приликом на репертоару су биле следеће композиције: Александров и Ружић *Песма о Стаљинграду* за мешовити хор; Ст. Ст. Мокрањац *Дванаеста Руковет*, за мешовити хор; Жарко Цвејић [...]; Блантер *Стаљинова песма*; Трудић *Призренски партизани* за женски хор; Бошњаковић *Четврти Силет песама из Македоније* за женски хор; Верди *Арије из опере Риголето*, изводи соло тенор Александар Маринковић, првак „Београдске опере"; Готовац *Арија из опере Морана*; Стеван Христић *Јасен*, за мешовити хор; народна песма *Ej ухњем*, руска, изводи бас соло Жарко Цвејић; Мусоргскиј *Бува* бас соло Жарко Цвејић; Петар Кранчевић *Пркос* за мешовити хор; Хаце *Серенада*, тенор соло А. Маринковић; Пучини *Арија из опере Тоскана* тенор соло, А. Маринковић; П. Кранчевић *Кад прво сунце* мушки хор; Е. Адамич *Васовалец*, мушки хор; Ст. Ст. Мокрањац *Имала баба једно момче* за мушки хор; Сметана *Дует из опере Продана невеста* тенор А. Маринковић и бас Жарко Цвејић: Миховил Логар *Партизанска песма* за мешовити хор; Ст. Ст. Мокрањац *Пета Руковет* за мешовити хор.

Певачко друштво „Кранчевић" је гостовало у многим местима Срема од којих су нека мултинационална. Митровчани су наступе хора у свом граду током 1945. могли да прате за време августотвског Оркужног фискултурног слета, на прослави ослобођења града 1.11.1945. приликом прославе Октобарске револуције, на приредби „Црвеног крста", на откривању споменика палим Народним херојима, приликом првог заседања Народне скуптшине ДФНРЈ када су Митровчани певали у Београ-

[38] Исто. ИЈ2, Редовна преписка, Допис Месном културно-просветном савету са Програмом наступа од 30.11.1945.

ду, као и на јануарској прослави поводом дана Црвене армије, почетком 1946. Остало је забележно да је на сваком концертном наступу у Сремској Митровици било око 800 посетилаца.

До почетка 1946. хор СПДК проширио је репертоар. Извођено је укупно 30 музичких композиција, а сваке друге недеље певало се на литургији у митровачком Саборном храму Светог Стефана. Поред дела Стевана Стојановића Мокрањца, хор је изводио још из времена СЦПД Биничког, Бортњарског, Чајковског, Вербицког и Кранчевића.[39]

У групи списа редовне преписке, пажњу привлаче допис Месном просветном одбору са *Програмом* за прославу Нове године 13. 1. 1946. у просторијама „Српског дома“, чиме је СПД „Кранчевић“ покушало да настави традиције СЦПД. Такође занимљив је и спис из кога се може закључити да је предложени програм коначно реализован.[40] Том приликом на репетоару су били: Ст. Ст. Мокрањац *Пета Руковет* за мешовити хор; Трудић *Призренски партизани*; Бошњаковић *Четврти Сплет песама из Јужне Србије* за женски хор; Б. Ћосић *На згаришту села*, рецитација; Ст. Ст. Мокрањац *Козар* за мешовити хор; Шијачки *Седила Вела* и *Девојче танко* за мешовити хор; И. Бајић *Дивна си* и Коњевић *Аман дјевојко* изводи соло Љубица Ивезић уз пратњу клавира; народне песме *Разболела се* и *Текла вода Текелија* изводи Меланија Николић, на калвиру прати хоровођа Ст. Хинић; народне песме *Ленче Попово* и *Лулела је Јана* изводе у дуету Љ. Ивезић и М. Микелић; Бошњаковић *Село моје убаво* за мештовити хор; Брамс *Министарска криза,* шала у 1 чину, изводе чланови хора; Сликовити приказ *1945-1946 година* уз пратњу хора.

Из захвалнице коју је СПДК упутила митровачка подружница „Савеза радника и намештеника индустрије дрвета“, видимо да је Друштво 27. 4. 1945. у просторијама „Митрошпера“ одржало концерт за тамошње раднике. На програму су били: Бошњаковић *Село моје убаво*; Трудић *Буди се исток и запад*; Чолић *Друже твоја кућа гори*; Бинички *Дивна ноћи*; Александров *Песма о Стаљинграду* и *Винтовочка*; Ст. Ст. Мокрањац *Дванаеста Руковет* и Цвејић *Песам раду*. По свему судећи, наступ хориста се допао домаћинима, па им радници између осталог поручују да ће се радовати, „ако нас и опет посетите, да се што боље упознамо и међусобно зближимо“.

---

[39] Исто. ИЈ2, Извештаји о раду и статистички листови, Статистички лист за певачка друштва, 1946. стр. 2.

[40] Исто. ИЈ2, Редовна преписка, Допис Месно просветном одбору са Програмом за прославу Нове године од 9.1,1946. Програм концерта од 13.1.1946. ИЈ1, Записници, Записник УО од 20.12.1945.

Из једног дописа председника Надзорног одбора, упућеног 24. 2. 1946. чији је први потписник др Никола Радојевић, наглашава се да је исти водио „савесно бригу за све друштвене потребе“ и да је као резултат таквог рада, хор током прве године постојања „знатно повећан и подмлађен млађим певачима и певачицама из редова наше домаће средине“, те да исти раде са „знатним еланом“. Чињеница да недостају „стари певачи“ утицала је, наводи се, и на репетоар, па су чланови СПД „Кранчевић“ током времена учили не само нове, већ и старе композиције, научивши чак њих 30.[41]

У просторијама „Ратарског дома“ у Сремској Митровици, под диригентском управом хоровође Хинића, 5. 5. 1946. уприличен је концерт чланова мешовитог хора. Било је предвиђено да приход са овог концерта буе намењен послератној обнови у Срему. Заинтересована публика позвана је на концерт путем плаката са истакнутим програмом наступа.[42] Том приликом на програму су били: Бошњаковић *Село моје убаво* за мешовити хор; Логар *Партизанска песма* и Цвејић *Пемса раду* за мешовити хор; Бинички *Дивна ноћи* за мешовити хор; Ружић *Песма о Сталинграду* и *Винтовочка* за мешовити хор; Ширајчки *Девојче танко* и *Садила Вела* за мештовити хор; Ст. Ст. Мокрањац *Козар* за мешовити хор; Чолић *Друже, твоја кућа гори* за мешовити хор; Трудић *Буди се Исток и Запад* за мешовити хор и Ст. Ст. Мокрањац *Пета Руковет* за мешовити хор.

На позив „Српске црквене православне општине“ у Сремској Митровици, хор СПД „Кранчевић“ учествовао је на Видовданском парастосу 28. 6. 1946. на „Српском православном гробљу“. Парастос је служен војничким жртвама Првог и Другог светског рата и страдалом становништву Срема у Рацији 1942.[43]

Током 1946, тачније 16. 7. 1946. СПД „Кранчевић“ планира и путовање у Вуковар, у песту „братском“ СПД „Јавор“. У допису послатом наведеног датума, СПДК нуди гостовање 40 хориста за 28. 7. позивајући се на „лепе“ и „искрено-братске“ везе са овим вуковарским друштвом. Није нам познато да ли је ова намера коначно и реализована.

Из *Позива на редовну одборску скупштину* која је одржана 19. 9. 1946. и на којој се расправљало о друштвеним концертима, излетима и „евентуалијама“, сазнајемо су у Управи СПДК, поред Бранислава Ада-

---

[41] Исто. ИЈ1, Записници УО, 3-8, 1946, Главној скупштини Српског певачког друштва „Петар Кранчевић“, 24.2.1946.

[42] Исто. ИЈ2, Плакати, Платак са програмом концерта заказаног за 5.5.1946.

[43] Исто. Плакат са позивом „Српске православне црквене општине“ за учешће на Видовданском парастосу, 28.6.1946.

мовића тада били и: Меланија Николић, Милош Живковић, инжињер Никола Гајић, Никола Марић, Пера Стојановић, Никола Будошан, Јелица Чачић-Будошан, Бора Николић, Иван Николић.

Могућност да се боље упознају начин и карактер јавног друштвеног певачког ангажовања СПДК, пружа спис са *Програмом рада* за последња 2 месеца 1946. Предлог програма упутили су председник и секретар „Месном културно-просветном савету у Сремској Митровици", на захтев овог органа. Овим програмом, планирано је одржавање концерта посвећеног Стевану Мокрањцу и његовом доприносу нашој музичкој култури као и неколико концерата „за нашу славну Армију, за наше раднике и сељаке, за све грађане, уз минималне улазне цене", при чему би приход са концерта био намењен доградњи синдикалног дома, обданишту, ратним инвалидима и изградњи порушених и спаљених дмова. Неки од планираних концерата, одржали би се у просторијама фабрике „Митрошпер" и у објекту „Старе пиваре".

У наведеном периоду био је планиран наступ хора у многим местима Срема. Програм предвиђа „песмом као једним видом рада отићи у села и места ван нашега града и тамо приредити неколико концерата уз организациону помоћ тамошњих фронтовских организација, а половину чистог прихода предати Народном фронту или Синдикалном већу."[44]

Генерално посматрано, када је реч о концертним активностима, 1946. била је пуна, што се детаљно може пратити кроз тачке дневног реда готово свих сачуваних *Записника* са седница УО. Насупрот томе, испоставиће се да је у историјату овог кулутрног друштва настуила била последња година његовог постојања. Записник са седнице УО СПД „Кранчевић", одржане 20. 11. 1946, последњи је седнички спис сачуван у архивском фонду. Једна од тачка ове седнице односила се на тему прославе, односно дочека Нове године 13. 1. 1947. У вези са тим је и последњи допис, односно молба сачувана у редовној преписци овог архивског фонда. *Програм* сведочи о још увек активним плановима СПД „Кранчевић" за почетак 1947.[45]

Према замисли, на репертоару су требали били: Нижанковски *Хуљали* у мешовитом хору; Ст. Мокрањац *Дванаеста Руковет*; Логар *Пушку преко леђа*; И. Бајић [...], Ст. Мокрањац *Десета Руковет*; Станојевић *Ми нисмо мали* (рецитација); *Народна кола* у извођењу фолкорне групе

[44] Исто, ИЈ2, Редовна преписка, Допис Месном кулутрно-просветном савету у Ср. Митровици са Програмом рада за последња два месеца 1946, од 18.10.1946.

[45] ИАС, Ф.26 – СПДК, ИЈ2, Редовна преписка, Молба Отсеку за унутрашње планове ГН и СНО путем проветног одсека при ГНО СМ за одобрење Програма просалве Нове године, 10.1.1947.

певача под управом Бранка Стојковића; Илија Станојевић *Обнова*, сценски приказ са рецитацијом и певањем.

Међутим, 10. 1. 1947, управно на дан када је затражено одобрење за новогодишњу приредбу, на адресу СПД „Кранчевић“ стигло је *Решење Министарства унутрашњих послова Народне Републике Србије* из Београда[46] којим се забрањује рад СПД „Кранчевић“ У образложењу изреке овог решења, између осталог стоји: „размотривши предмет, као и Решење Одељења унутрашњих послова при ИО-у НО-а Округа Сремска Митровица [...] Министарство је нашло да није било места да се Српском певачком друштву ‘Кранчевић’ одобри рад, пошто постојање оваквог друштва у Сремској Митровици, обзиром на прилике у Сремској Митровици, може да допринесе распиривању националне мржње, односно раздора“.

Министарство је овим решењем поништило акт хијерахијски нижег „Одељења унутрашњих послова“ при НО Округа у Сремској Митровици, које је претходно, у складу са захтевом и достављеном документацијом, очигледно одобрило рад СПД „Кранчевић“. Као законски основ за наведену одлуку, поред Уставом датих овлашћења, наведен је члан 18 тада важећег *Закона о Удружењима, зборовима и другим јавним скуповима*.

На адресу „Министарства унутрашњих послова“, послата је одговарајућа жалба 21. 1. 1947. Последњи спис редовне преписке овог архивског фонда је пуномоћ од 30. 1. 1947. којим Управа СПД „Кранчевић“ даје овлашћење лицима која ће „пуноправно заступати Друштво и његове интересе по питању уложене жалбе на Решење МУП НР Србије.“ Као заступници, наводе се Илија Станојевић, Иван Николић и Чедомир Обрадовић.

Како у грађи фонда нема података о судбини упућене жалбе, овим документом утврђује се завршна година хронолошког оквира грађе, па се иста година може означити као и година престанка рада СПД „Кранчевић“.

У једном статистичком извештају које је СПД „Кранечвић“ попунило за потребе митровачког НОО, истиче се да је имало 20 сопрана, 16 алтова, 15 тенора и 15 басова, односно 66 певача и певачица у мешовитом хору, способном да по потреби пева и одвојено у мушком и женском хору.

Колико је СПД „Кранчевић“ одржало јавних наступа, није нам познато, али са сигурношћу можемо навести њих 7 одржаних током 1945.

---

[46] Исто, Решења и Закључци. Решење МУП о забрани рада СПД „Кранчевић“ бр 39363, од 11.12.1946.

и то 3 у Сремској Митровици и 4 изван ње. У Сремској Митровици, СПДК је наступало 15. 7. 1945, 9. 12. 1945 и 13. 1. 1945. У Ердевику, СПДК је наступало 26. 8. 1945, Илоку 2. 10. 1945, у Беочину, у тамошњој фабрици цемента 13. 10. 1945. и у Беочин селу 14. 10. 1945.

Друштво је учествовало и на неколико добротворних свечаности: 18. 11. 1945 на академији „Црвеног крста", 1. 11. 1945. на прослави годишњице ослобођења, 7. 11. 1945. на прослави Октобарске револуције, 25. 11. 1945. приликом откривања споменика Народним херојима, где је изводило *Лењинов погреб марш*, 28. 11. 1945. приликом заседања Народне Скупштине. Уз то је имало и значајан број наступа у Саборној цркви у Сремској Митровици.[47]

Све до појаве Хора девојака „Сирмијум канторум" 1974. Сремска Митровица није имала хорског наследника достојног СЦПД и СПДК. За свој успешан рад, овај хор који је водио диригент професор Војислав Бутарски, добио је немали број признања, међу којима је и награда „Pro vox" освојена 1984. у Белгији.

Наследником мисије „Српског црквеног певачког друштва" можемо са пуним правом сматрати и Основну и средњу музичку школу „Петар Кранчевић" која је почела са радом 1. 11. 1962. након десетогодишњег музичког течаја. Ова образовна установа, из чијих учиниоца је стасао немали број великих музичких имена, духовна је задужбина „Српске црквене певачке дружине".

И мада Сремска Митровица данас има немали број хорова, идеје и дух „Српске црквене певачке дружине" и посебно њеног најчувенијег хоровође Петра Кранчевића чува се и развија кроз „Кранчевићеве дане" које сваке године организује Удружење грађана „Бинго" које води Јованка Иванић, професор музичке школе и хоровођа Хора „Кранчевић".

[47] Исто. ИЈ2, Извештаји о раду и статистички листови, Статистички лист за певачка друштва, 1946. стр. 2.

СПД „Кранчевић“ у моменту оснивања. Јун 1945.

Занатски дом у којем је током 1945-1946 вежбало СПД Кранчевић

Откривање споменика народним херојима, 1945.

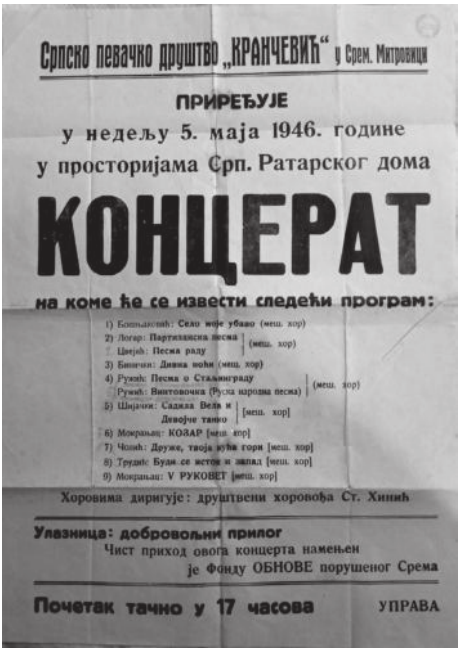

Српско певачко друштво „КРАНЧЕВИЋ“ у Срем. Митровици

ПРИРЕЂУЈЕ

у недељу 5. маја 1946. године

у просторијама Срп. Ратарског дома

КОНЦЕРАТ

на коме ће се извести следећи програм:

1) Бошњаковић: Село моје убаво (меш. хор)
2) Логар: Партизанска песма
Цвејић: Песма раду (меш. хор)
3) Бинички: Дивна ноћи (меш. хор)
4) Ружић: Песма о Стаљинграду
Ружић: Винтовочка (Руска народна песма) (меш. хор)
5) Шијачки: Садила Вела и Девојче танко [меш. хор]
6) Мокрањац: КОЗАР [меш. хор]
7) Чолић: Друже, твоја вућа гори [меш. хор]
8) Трудић: Буди се исток и запад [меш. хор]
9) Мокрањац: V РУКОВЕТ [меш. хор]

Хоровима диригује: друштвени хоровођа Ст. Хинић

Улазница: добровољни прилог

Чист приход овога концерта намењен је Фонду ОБНОВЕ порушеног Срема

Почетак тачно у 17 часова УПРАВА

Плакат СПД „Кранчевић“ из маја 1945. Позив на концерт.

СПД „Кранчевић“ на Савиндан, 1946.

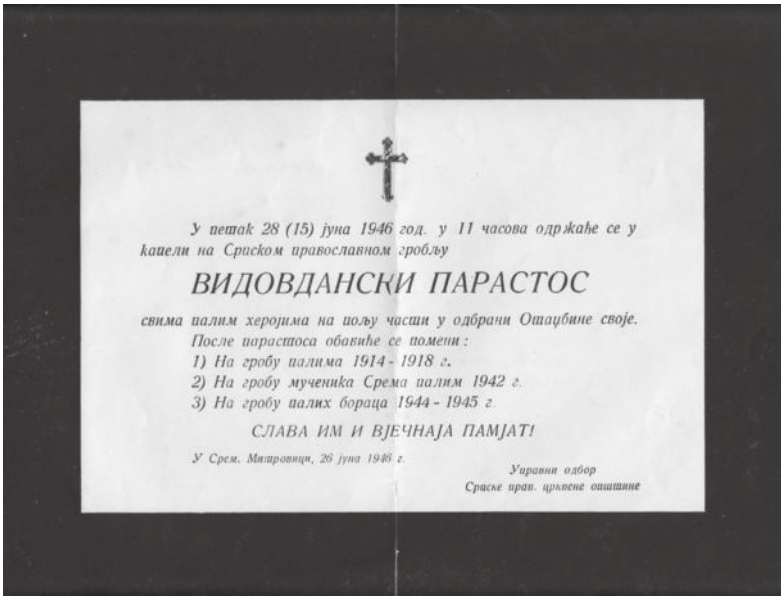

У петак 28 (15) јуна 1946 год. у 11 часова одржаће се у капели на Српском православном гробљу

ВИДОВДАНСКИ ПАРАСТОС

свима палим херојима на пољу части у одбрани Отаџбине своје.
После парастоса обавиће се помени:
1) На гробу палима 1914 - 1918 г.
2) На гробу мученика Срема палим 1942 г.
3) На гробу палих бораца 1944 - 1945 г.

СЛАВА ИМ И ВЈЕЧНАЈА ПАМЈАТ!

У Срем. Митровици, 26 јуна 1946 г.

Управни одбор
Српске прав. црквене општине

Позив СПД „Кранчевић“ на парастос. Видовдан, 1946.

Mesni Narodno Oslobodilački Odbor
/odeljak za prosvetu/
Broj 361/45. U Sr. Mitrovici, 25. maju 1945.

Županijskom pukovniku sudskom kapetanu
Gospodinu Mitrovica

Okružni NOO svojim aktom br.879/45.od 21.V.1945.dostavio je sledeće:

"Odeljenje za prosvetu dostavilo nam je rešenje OKNOV-a koje glasi:

Sva kulturno prosvetna društva,organizacije i ustanove u Vojvodini koje žele da nastave ili obnove rad,dužne su da do 15.juna 1945 podnesu odeljenju za prosvetu OKNOV-a,preko mesnih narodno oslobodilačkih odbora,pri čemu prilažu društvenih pravila kao i zapisnika sa poslednje društvene skupštine.Ukoliko skupštinski zapisnici nedostaju sadrže imena članova društvenih odbora/upravni,nadzorni,itd,/potrebno je spisak ovih članova po dneti posebno.

Novoosnivana društva će na isti način podnositi svoja pravila i zapisnik sa osnivačke skupštine.

Ova obaveze odnosi se na sve kulturno prosvetna društva u Vojvodini,bez obzira na to da li su po oslobođenju Vojvodine već dobili od bilo kakvih vlasti dozvolu da nastave rad,obnove ili otpočnu."

Gornje Vam se dostavlja na znanje i tačnog postupka.Svoja društvena pravila kao i spisak upravnog odbora dostavite ovom odeljenju za prosvetu,kako bi se članovima mogla dostaviti OKNOV na odobrenje.

Smrt fašizmu - sloboda narodu!

Šef odeljenja za prosvetu: Predsednik

Један од последњих дописа адресован на СЦПД, мај 1945.

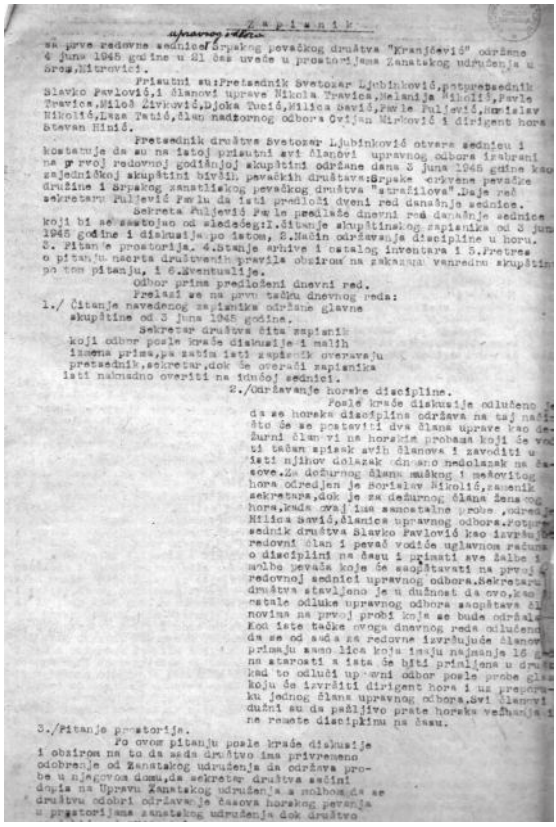

upravnog odbora

Zapisnik

sa prve redovne sednice Srpskog pevačkog društva "Kranjčević" održane 4 juna 1945 godine u 21 čas uveče u prostorijama Zanatskog udruženja u Sr.Mitrovici.

Prisutni su:Predsednik Svetozar Ljubinković,potpredsednik Slavko Pavlović,i članovi uprave Nikola Travica,Melanija Nikolić,Pavle Travica,Miloš Živković,Djoka Tucić,Milica Savić,Pavle Puljević,Stanislav Nikolić,Luka Tatić,član nadzornog odbora Cvijan Mirković i dirigent hora Stevan Mlinić.

Predsednik društva Svetozar Ljubinković otvori sednicu i konstatuje da su na istoj prisutni svi članovi upravnog odbora izabrani na prvoj redovnoj godišnjoj skupštini održane dana 3 juna 1945 godine kao zajedničkoj skupštini bivših pevačkih društava:Srpske crkvene pevačke družine i Srpskog zanatlijskog pevačkog društva "Stražilova".Daje reč sekretaru Puljević Pavlu da isti predloži dnevni red današnje sednice.

Sekreta Puljević Pavle predlaže dnevni red današnje sednice koji bi se sastojao od sledećeg:1.Čitanje skupštinskog zapisnika od 3 juna 1945 godine i diskusija po istom, 2.Način održavanja discipline u horu. 3. Pitanje prostorija. 4.Stanje arhive i katalog inventara i 5.Pretres o pitanju menja društvenih pravila obzirom na zakonsku vanrednu skupštinu po tom pitanju, i 6.Eventualije.

Odbor prima predloženi dnevni red.

Prelazi se na prvu tačku dnevnog reda:

1./ Čitanje navedenog zapisnika održane glavne skupštine od 3 juna 1945 godine.

Sekretar društva čita zapisnik koji odbor posle kraće diskusije i malih izmena prima,pa zatim isti zapisnik overavaju predsednik,sekretar,dok će overiti zapisnika isti naknadno overiti na idućoj sednici.

2./Održavanje horske discipline.

Posle kraće diskusije odlučeno je da se horska disciplina održava na taj način što će se postaviti dva člana uprave kao dežurni član vi na horskim probama koji će voditi tačan spisak svih članova i zavoditi u isti njihov dolazak odnosno nedolazak na časove.Za dežurnog člana muškog i mešovitog hora određen je Borislav Nikolić,zamenik sekretara,dok je za dežurnog člana ženskog hora,koji će svaki ima samostalne probe ,određena Milica Savić,članica upravnog odbora.Potpredsednik društva Slavko Pavlović kao izvršni redovni član i pevač vodiće uglavnom računa o disciplini na času i primati sve žalbe i molbe pevača koje će saopštavati na prvoj redovnoj sednici upravnog odbora.Sekretaru društva stavljena je u dužnost da ovo,kao i ostale odluke upravnog odbora saopštava članovima na prvoj probi koja se bude održala. Kod iste tačke svoga dnevnog reda odlučeno da se od sada za redovne izvršujuće članove primaju samo lica koja imaju najmanje 16 godina starosti a ista će biti primljena u društvo tek kad to odluči upravni odbor posle probe glasa koju će izvršiti dirigent hora i na preporuku jednog člana upravnog odbora.Svi članovi dužni su da pažljivo prate horska vežbanja i na redovite disciplkine na času.

3./Pitanje prostorija.

Po ovom pitanju posle kraće diskusije i obzirom na to da sada društvo ima privremeno odobrenje od Zanatskog udruženja da održava probe u njegovom domu,da sekretar društva sačini dopis na Upravu Zanatskog udruženja a molbom da se društvu odobri održavanje časova horskog pevanja u prostorijama zanatskog udruženja dok društvo

Прва Годишња скупштина СПД „Кранчевић“, јун 1945.

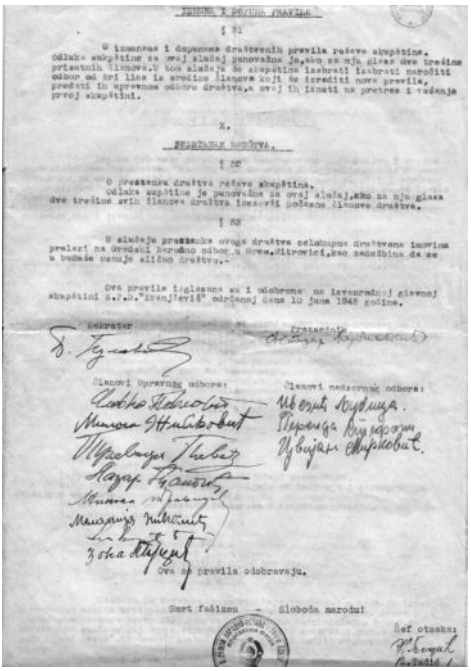

Прва страна Правила СПД „Кранчевић“, јун 1945.

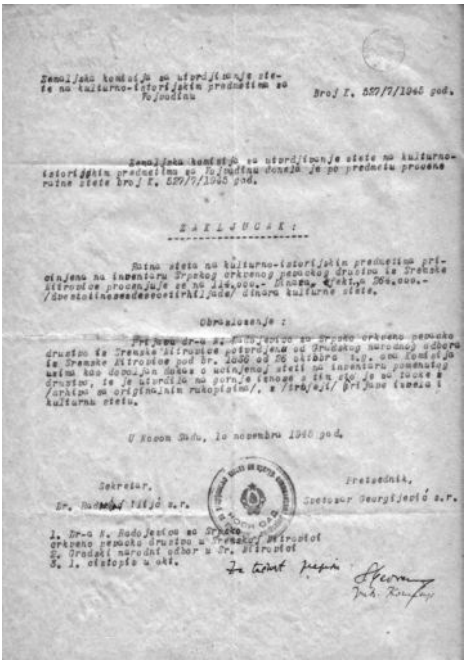

Процена штете коју су нанеле усташе и нацисти, новембар 1945.

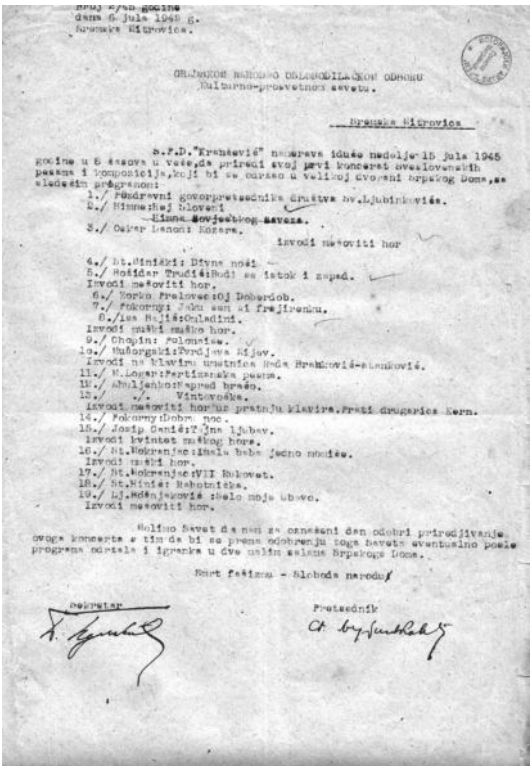

Broj 2/45 godine
dana 6 jula 1945 g.
Sremska Mitrovica.

GRAĐANSKOM NARODNO OSLOBODILAČKOM ODBORU
Kulturno-prosvetnom savetu.

Sremska Mitrovica

S.P.D."Krančević" namerava idućo nedelju-15 jula 1945 godine u 5 časova u veče,da priredi svoj prvi koncert ovaslovenskih pesama i kompozicija,koji bi se održao u velikoj dvorani Srpskog Doma,sa sledećim programom:

1./ Pozdravni govor-pretsednika društva dr.Ljubinkovića.
2./ Himne:Moj Slovenji
Himna Sovjetskog saveza.
3./ Oskar Lenoni Kozara.
Izvodi mešoviti hor
4./ St.Miniković: Divne noći
5./ Hodidar Trudić:Budi se istok i zapad.
Izvodi mešoviti hor.
6./ Korko Pralovečkoj Doberdob.
7./ Fukonyi: Joki sam si frajtronku.
8./ Isa M.Ilić:Cvladić.
Izvodi muški mešoviti hor.
9./ Chopin: Polonaise.
10./ Mađarski:Tvrđava Nijav.
Izvodi na klaviru umetnica Nada Hrnković-Kosanković.
11./ M.Logarić:Partizanska pesma.
12./ Abuljanković:Napred braćo.
13./ ./. Vintovečka.
Izvodi mešoviti horuz pratnju klavira.Vrati drugarica Kern.
14./ Fukonyi:Dobro veče.
15./ Josip Ganičić:Moja ljubav.
Izvodi kvintet mešog hora.
16./ St.Mokranjac:Imala baba jedno mudro.
Izvodi muški hor.
17./ St.Mokranjac:VII Rukovet.
18./ St.Mihić: Rabotnička.
19./ Lj.Mokranjković :Bolo moja ljubavo.
Izvodi mešoviti hor.

Molimo Savet da nam za označeni dan odobri priređivanje ovoga koncerta s tim da bi se prema odobrenju toga Saveta eventualno posle programa održala i igranka u dve sale Srpskog Doma.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Sekretar

Pretsednik

Програм првог концерта, 15. 7. 1945.

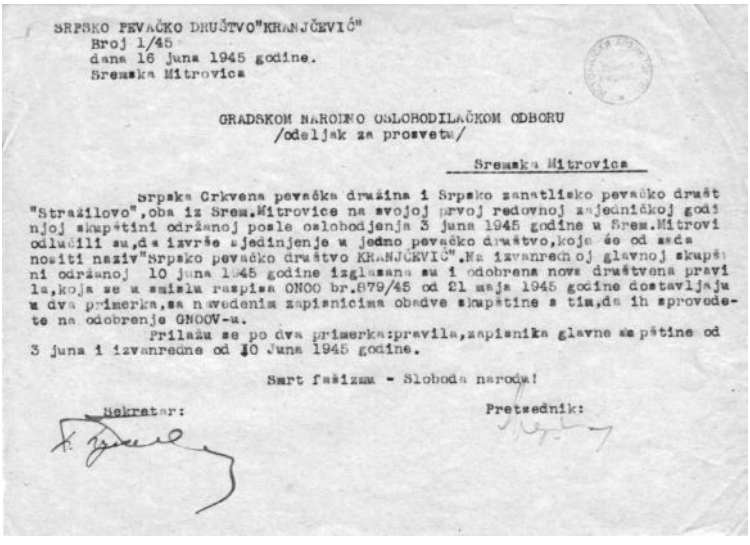

SRPSKO PEVAČKO DRUŠTVO"KRANJČEVIĆ"
Broj 1/45
dana 16 juna 1945 godine.
Sremska Mitrovica

GRADSKOM NARODNO OSLOBODILAČKOM ODBORU
/odeljak za prosvetu/

Sremska Mitrovica

Srpska Crkvena pevačka družina i Srpsko zanatlisko pevačko društ "Stražilovo",oba iz Srem.Mitrovice na svojoj prvoj redovnoj zajedničkoj godi njoj skupštini održanoj posle oslobođenja 3 juna 1945 godine u Srem.Mitrovi odlučili su,da izvrše sjedinjenje u jedno pevačko društvo,koje će od sada nositi naziv"Srpsko pevačko društvo KRANJČEVIĆ".Na izvanrednoj glavnoj skupšt ni održanoj 10 juna 1945 godine izglasana su i odobrena nova društvena pravi la,koja se u smislu raspisa ONOO br.879/45 od 21 maja 1945 godine dostavljaju u dva primerka,sa navedenim zapisnicima obadve skupštine s tim,da ih sprovode te na odobrenje GNOOV-u.

Prilažu se po dva primerka:pravila,zapisnika glavne skupštine od 3 juna i izvanredne od 10 juna 1945 godine.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Sekretar:

Pretsednik:

Обавештење градским властима о фузији и настанку СПД „Кранчевић“, јун 1945

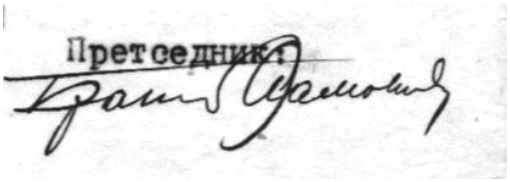

Потпис претседника СПД „Кранчевић“ Бранислава Адамовића

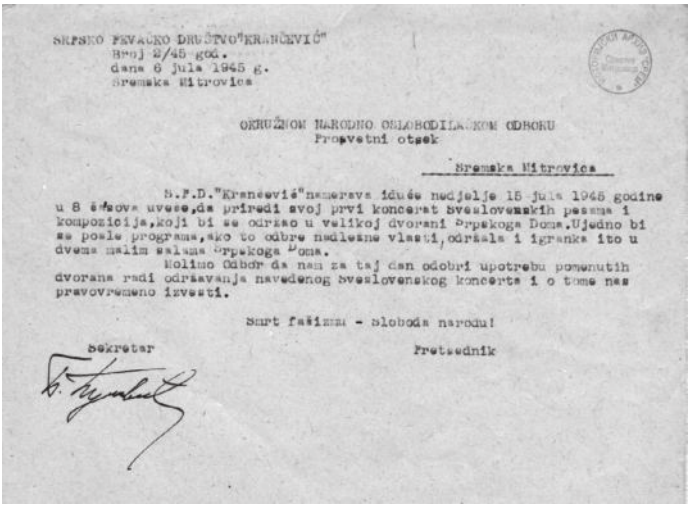

SRPSKO PEVAČKO DRUŠTVO"KRANČEVIĆ"
Broj 2/45 god.
dana 6 jula 1945 g.
Sremska Mitrovica

OKRUŽNOM NARODNO OSLOBODILAČKOM ODBORU
Prosvetni otsek

Sremska Mitrovica

S.P.D."Krančević"namerava iduće nedjelje 15 jula 1945 godine u 8 časova uveče,da priredi svoj prvi koncert Sveslovenskih pesama i kompozicija,koji bi se održao u velikoj dvorani Srpskoga Doma.Ujedno bi se posle programa,ako to odbre nadležne vlasti,održala i igranka ito u dvema malim salama Srpskoga Doma.

Molimo Odbor da nam za taj dan odobri upotrebu pomenutih dvorana radi održavanja navedenog Sveslovenskog koncerta i o tome nas pravovremeno izvesti.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Sekretar — Pretsednik

Допис СПД „Кранчевић“ у вези орīанизовања ūрвоī концерūа свесловенских ūесама

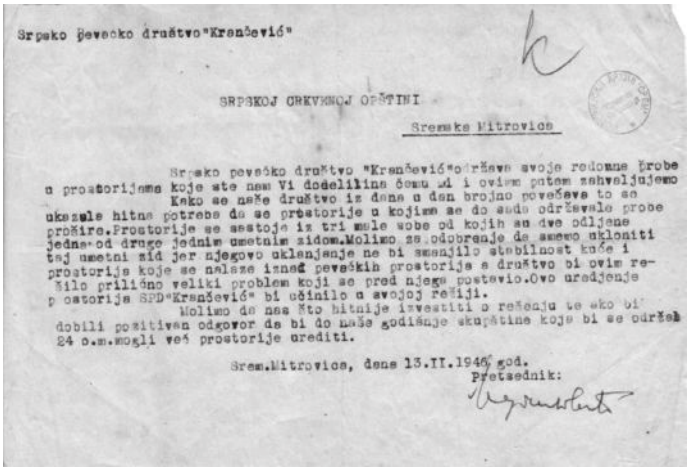

Srpsko pevačko društvo"Krančević"

SRPSKOJ CRKVENOJ OPŠTINI

Sremska Mitrovica

Srpsko pevačko društvo "Krančević"održava svoje redovne probe u prostorijama koje ste nam Vi dodelilina čemu mi i ovim putem zahvaljujemo. Kako se naše društvo iz dana u dan brojno povećava to se ukazale hitne potrebe da se prostorije u kojima se do sada održavale probe proširе.Prostorije se sastoje iz tri male sobe od kojih su dve odljene jedna od druge jednim umetnim zidom.Molimo za odobrenje da smemo ukloniti taj umetni zid jer njegovo uklanjanje ne bi smanjilo stabilnost kuće i prostorije koje se nalaze iznad pevačkih prostorija a društvo bi ovim re- šilo prilično veliki problem koji se pred njega postavio.Ovo uređenje prostorija SPD"Krančević" bi učinilo u svojoj režiji.

Molimo da nas što hitnije izvestiti o rešenju te ako bi dobili pozitivan odgovor da bi do naše godišnje skupštine koje bi se održal 24 o.m.mogli već prostorije urediti.

Srem.Mitrovica, dana 13.II.1946 god.

Pretsednik:

Допис СДП „Кранчевић“ Српској црквеној оūшūини у којем се ūражи додаūни ūросūор за рад

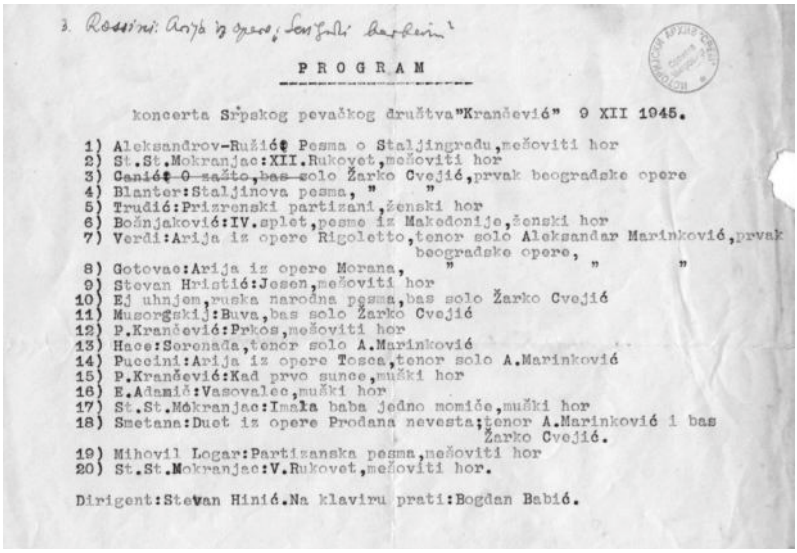

3. Rossini: Arija iz opere; Seviljski berbevin?

PROGRAM

koncerta Srpskog pevačkog društva "Krančević" 9 XII 1945.

1) Aleksandrov-Ružić: Pesma o Staljingradu, mešoviti hor
2) St.St.Mokranjac: XII.Rukovet, mešoviti hor
3) ~~Canić: O zašto, bas solo~~ Žarko Cvejić, prvak beogradske opere
4) Blanter: Staljinova pesma, " "
5) Trudić: Prizrenski partizani, ženski hor
6) Bošnjaković: IV.splet, pesme iz Makedonije, ženski hor
7) Verdi: Arija iz opere Rigoletto, tenor solo Aleksandar Marinković, prvak beogradske opere,
8) Gotovac: Arija iz opere Morana, " " "
9) Stevan Hristić: Jesen, mešoviti hor
10) Ej uhnjem, ruska narodna pesma, bas solo Žarko Cvejić
11) Musorgskij: Buva, bas solo Žarko Cvejić
12) P.Krančević: Prkos, mešoviti hor
13) Hace: Serenada, tenor solo A.Marinković
14) Puccini: Arija iz opere Tosca, tenor solo A.Marinković
15) P.Krančević: Kad prvo sunce, muški hor
16) E.Adamič: Vasovalec, muški hor
17) St.St.Mokranjac: Imala baba jedno momiče, muški hor
18) Smetana: Duet iz opere Prodana nevesta; tenor A.Marinković i bas Žarko Cvejić.
19) Mihovil Logar: Partizanska pesma, mešoviti hor
20) St.St.Mokranjac: V.Rukovet, mešoviti hor.

Dirigent: Stevan Hinić. Na klaviru prati: Bogdan Babić.

Коначни програм за концерт од 9. 12. 1945.

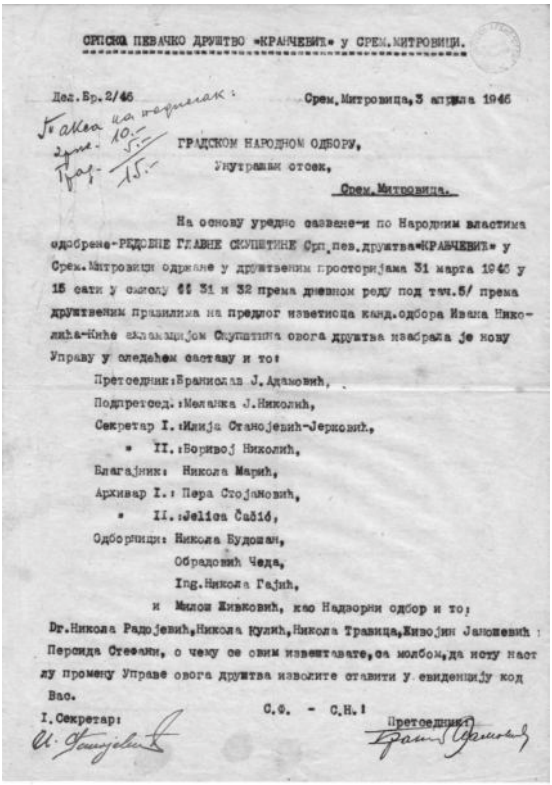

СРПСКО ПЕВАЧКО ДРУШТВО «КРАНЧЕВИЋ» у СРЕМ.МИТРОВИЦИ.

Дел.Бр.2/46 Срем.Митровица, 3 априла 1946

Такса на подлегак:
Држ. 10.-
Град. 5.-
15.-

ГРАДСКОМ НАРОДНОМ ОДБОРУ,
Унутрашњи отсек,
Срем.Митровица.

На основу уредно сазване-и по Народним властима одобрене-РЕДОВНЕ ГЛАВНЕ СКУПШТИНЕ Срп.пев.друштва «КРАНЧЕВИЋ» у Срем.Митровици одржане у друштвеним просторијама 31 марта 1946 у 15 сати у смислу §§ 31 и 32 према дневном реду под тач.5/ према друштвеним правилима на предлог изветиоца канд.одбора Ивана Николића-Кићe акламацијом Скупштина овога друштва изабрала је нову Управу у следећем саставу и то:

Претседник: Бранислав Ј.Адамовић,
Подпретсед.: Меланка Ј.Николић,
Секретар I.: Илија Станојевић-Јерковић,
" II.: Боривој Николић,
Благајник: Никола Марић,
Архивар I.: Пера Стојановић,
" II.: Jelica Čačić,
Одборници: Никола Будошан,
Обрадовић Чеда,
Ing.Никола Гајић,
и Милош Живковић, као Надзорни одбор и то:
Dr.Никола Радојевић, Никола Кулић, Никола Травица, Живојин Јаношевић и Персида Стефани, о чему се овим извештавате, са молбом, да исту настлу промену Управе овога друштва изволите ставити у евиденцију код Вас.

С.Ф. - С.Н.!

I.Секретар: Претседник:

Ново руководство, април 1946.

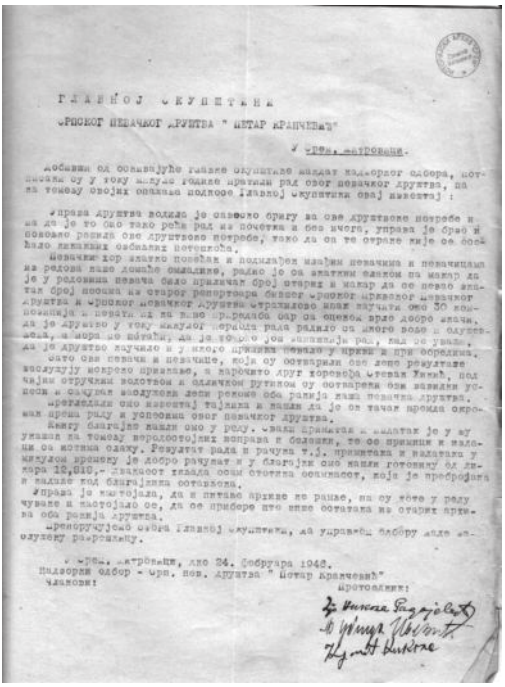

ГЛАВНОЈ СКУПШТИНИ

СРПСКОГ ПЕВАЧКОГ „ДРУГТВА " ПЕТАР КРАНЧЕВИЋ"

У Срем. Митровици.

Добављам од основаног Главне скупштине мандат књиговог одбора, потписаће му у тому смислу главне дружтвом рад овог певачког друштва, па за томову овојни основне подлоге главној скупштини овај извештај :

Управа друштва водила је највећу бригу за све друштвене потребе и да је то тако рећи рад из почетка и без имена, управа је брао и повољно решила све друштвене потребе, тако да са те стране није се осећало никаквих особитих потешкоћа.

Певачки хор нарочито посебан и подмлађен младим певачима и певачицама из редова наше домаће омладине, радио је са нарочитим сјајем па макар да је у редовима певача било приличан број отпаде и макар да се велики број нових из оближњег репертоара бивших српског православног певачког друштва и српског певачког друштва штрајкового који научата око 30 композиција и почели их на вече приредаба пар са оценом врло добро извели, да је друштво у тому смислу поправа рада радило са много воље и одушевљења, а мора се истаћи, да је хорово још знатније рад, ма се увиђа, да је друштво научило и у мало времена довело у ред и ред одредбама.

Састо ове певаче и певачице, који су остварили сад лепо резултате васпитавају нашеро признање, а нарочито друг горепоменути Ђорђе Ђурић, под чијим стручним водством и одличном рутином су остварени ови завидни успеси и сходно заслугама деци реконе обе рамља наша певачка друштва.

Артистички део наступај тољима а нашим да је он такав пројаш окроман пред раду и успеховима овог певачког друштва.

Књигу благајне нашли смо у реду. Сваки прилаза и салатак је у књ умашка на томову пероделостојних потврда и оделова, те се приликом и налози са потпиа одаку. Резултат рада и рачуна т.ј. приватака и надлаза у минулом времену је добро рачунат и у благајни смо нашли готовину од динара 12,810.- Дванаест тисућа осам стотина осамдесет, која је пребројана и налазе код благајника сотворена.

Управа је мишљења, да и питаво приме не ране, па су које у реду чувале и мислило се, да се прибере што више остатака на старе приноса обе рамља друштва.

Претпоставља одбор Главној скупштини, да управни одбору даде ослужену разрешницу.

Срем. Митровици, дне 24. фебруара 1946.

Надзорни одбор - срп. пев. друштва " Петар Кранчевић"

чланови: председник:

Извештај о раду СДП „Кранчевић“ за 1946.

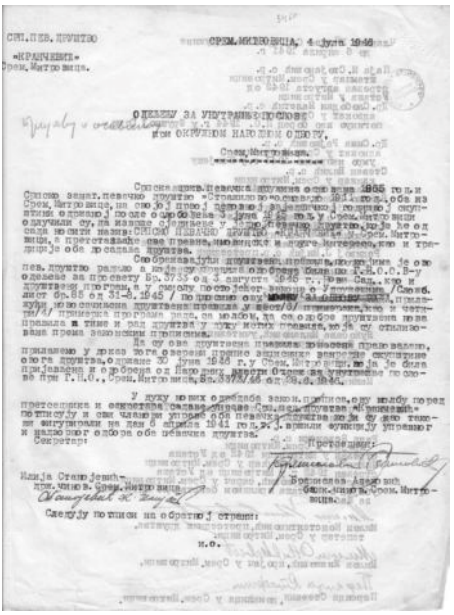

СИП.ПЕВ.ДРУШТВО СРЕМ.МИТРОВИЦА, 4 јуна 1946

„КРАНЧЕВИЋ"
Срем.Митровица.

ОДЕЉЕЊУ ЗА УНУТРАШЊЕ ПОСЛОВЕ
при ОКРУЖНОМ НАРОДНОМ ОДБОРУ.

Срем.Митровица.

Српско певачко друштво „Стевица Јовановић" у Срем.Митровици, основано је 1865 год и Српско певач. певачко друштво „Стевица Јовановић" у Срем.Митровици, на сво.ој 81 годишњ.ј седници одржаној 1.јануара ј.г. сазвао је скупштину одбора, ј после одређења 3 дана од ... ма у Срем.Митровици одлучили су, да напише обавештење у смислу Наредбе Министра Унутрашњих Послова Демократске Федеративне Југославије о забрани рада свих удружења, која су основана за време окупације, а престављене ове правне, моралне и друге потребе, које и трећи је обе дружине друштва.

Сем горенаведеног друштвеног имовинског стања је ово пев. друштво радило и имовину пренело на основу Одлуке Одбора Г.Н.О.С.В-у одређена за преузету Бр. 3755 од 3 августа 1945 г. ...ног Сав...ког и друштвеног покрета, а у смислу горе наведе... Упутства Срем. Дист бр.85 од 31-8.1945 / по којима су ... за ... ...

Хористи у позним годинама. У средини седе Бранислав Адамовић и Тодор Настић-Скаловић

ДОДАТАК

***

Списак (непотпун) редовних и извршавајућих чланова и чланица Српске црквене певачке дружине из Сремске Митровице 1865-1941

***

Списак председника „Српске црквене певачке дружине“ и „Српског певачког друштва Кранчевић“ са годинама именовања и ангажмана (саставили приређивачи)

Из предњег историјског приказа о животу и раду „Српске црквене певачке дружине“ у Сремској Митровици, за период од нешто више од ¾ века, види се са колико је муке и турда написано и оволико о богатом и плодном кулутрном раду те дружине на пољу певаштва, па сматрамо да је потребно на крају дати и један списак тих одушевљених певача и певачица, који су као добровољци са песмом бранили час и углед свога града, своје средине, па и свога племена.

Но, немање архиве и чвршћих података учинили су своје, па су нам помоћ при евидентирању чланова пружиле фотографије, штампани извештаји и други оскудни документи. Сви они су нам помогли, али смо склони да верујемо да је доста података остало незабележено, да добар део певача није евидентиран и надамо се да ће будуће генерације истражити и оно што ми нисмо могли. Сходно постојећим подацима, а ради будућих истраживача, ми доносимо списак чланова који су од 1865. до 1941. прошли кроз дружину, а до чијих смо имена и ми могли доћи.

Укупно доносимо списак са 366 познатих и утврђених певача и певачица. Где смо знали, основни податак у виду презимена и имена, допунили смо са надимцима, девојачким презименима, те презименима после венчања, гласом који су певачи и певачице певали у хору, као и годином у којој су ступили у хор.

Непотпун списак чланова „Српске црквене певачке дружине“

Аврамовић Мица, алт, 1894; Адамовић Стеван, бас 1, 1865; Адамовић Јулка, алт, 1886; Адамовић Јован, бас 1, 1894; Адамовић Јеца, сопран, 1894; Адамовић Лепосава, сопран, 1896; Адамовић Олга, алт, 1914; Адамовић Вера, сопран; 1914; Адамовић Бранислав, тенор, 1915; Анђелић Мара, алт, 1894; Антоновић Светозар, алт, 1915: Арсић Мара, алт, 1907; Арсенијевић Софија – Цоца, алт Аржањи Фјодор, бас 2, 1919; Атарац Милош, тенор, 1914.

Бабић Олга, сопран, 1894; Балаћ Милорад, тенор, 1924; Баћановић Милан, тенор, 1924; Бастић Мара, сопран, 1932; Белобрк Сава, бас 1, 1919; Билић Ангелина, алт, 1932; Билић Стева, тенор, 1919; Бира Љубица, сопран, 1905; Блаженчић Жика, бас 1, 1894; Блаженић Мара, сопран, 1920; Блаженчић Јулка, алт, 1915; Блаженчић Мила, алт, 1915; Блаженчић Крстивој, бас 1, 1931; Божић Катица, алт, 1894: Божић Коста, бас 2, 1894; Бојкић Пера, тенор, 1894; Бојкић Влада, тенор, 1894; Бојкић Бранко, тенор, 1914; Бојкић Љубица, сопран, 1903; Болманац Ана, сопран, 1894; Болманац Душан, бас 2, 1897; Бороцки Иванка, сопран, 1930; Боснић Стеван, бас 1, 1897; Бошњаковић Богољуб, бас 2, 1924; Брацић Сава, бас 1, 1920; Бреберин Федор, бас 1, 1924; Бреберина Бранка, сопран, 1924; Будошан Мара, сопран, 1931; Будошан Никола, бас 2, 1930; Букинац Љубица, сопран, 1924; Буљин Кајка, сопран, 1919; Буљин Светозар, бас 1, 1919; Буцало Милан, тенор, 1939;

Васић Ђока, бас 2, 1894; Васић Милош, тенор, 1894; Веселиновић Дара, сопран, 1914; Веселиновић Гојко, бас 2, 1914; Војновић Чеда, бас 1, 1894 Војновић Милан, тенор, 1940; Врањен Мара, алт, 1915; Врањешевић Анђелија, алт, 1894. Врга Сетозар, бас 2, 1925; Вујашковић Мара, алт, 1894; Вујашковић Душан, бас 2, 1919; Вујић Милан, бас 1, 1928; Вујић Јефта, бас 1, 1929; Вукић Ђорђе, тенор, 1915; Вукићевић Дара, сопран, 1921; Вукићевић Јела, алт, 1921; Вукићевић Анка, алт, 1921; Вукмановић Стева, бас 2, 1939; Вукмир Нада, сопран, 1931; Вуксановић Давид, тенор, 1914; Вучанов Јован, бас 2, 1894; Вучковић Тоша, тенор, 1907.

Гавриловић Лела, сопран, 1894; Гавриловић Мара, сопран, 1914; Гавриловић Павле, бас 1, 1912; Георгијевић Милош – Шаца, бас 2, 1919; Георгијевић Мара, алт, 1919; Георгијевић Кајка, алт, 1920; Георгијевић Владисалва, сопран, 1928; Георгијевић Нада, сопран, 1930; Георгијевић

Никола, бас 1, 1894; Говорчиновић Глиша, бас 2, 1894; Гргуров Веселин (Ђура), бас 1, 1884; Гргуров Ђорђе, тенор, 1914; Гргуров Јован, тенор, 1914; Гргуров Владислава, сопран, 1907; Грубић инг. Иса, бас 1, 1910; Гајић Даница, алт, 1894:

Давидовић Стева – Дака, тенор 1919; Давидовић Душко, тенор, 1935; Давидовић Мила, сопран, 1921; Давидовић Милица, сопран, 1922; Декански Лазар, бас 1, 1897; Декански Љубица, сопран, 1914; Делић Данило – Дача, бас 2, 1910; Диковић Сава, тенор, 1894; Диклић-Михајловић Меланка, сопран, 1913; Диклић Милица, сопран, 1939; Добрић Десанка, алт, 1910; Докмановић Стева, бас 1, 1931; Драгутиновић Адам, бас 1, 1865; Драгутиновић Вића, бас 1, 1894; Драгутиновић Ленкица, сопран, 1894; Драгичевић Јован, тенор, 1935; Дудварски Јулка, сопран, 1919; Дудварски Љубица, сопран, 1919; Дудварски Никола, бас 2, 1919; Дукић Дренка, алт, 1924; Дукић Љубица, сопран, 1930.

Ђаконовић Спаса, бас 1, 1935; Ђерић Бранко, тенор, 1924; Ђерић Вукашин, бас 2, 1894; Ђукић Стеван, бас 2, 1894; Ђурђевић Васа, бас 1, 1931;

Ердељи Јанко, тенор, 1924;

Жарковоић Бранко, бас 1, 1925; Жегарац инг. Влада, бас 2; 1896; Живковић Константин – Кока, тенор, 1919;

Зламалек Драга, бас 1, 1937; Зоркић Ђорђе, тенор, 1914;

Ивановић Шандор, бас 1, 1886; Ивезић Љубица, сопран, 1931; Ивезић Станојка, сопран 1936; Игњатовић Влада, тенор, 1924; Илијевски Зорка, сопран, 1894; Илилћ Видосава, сопран, 1894;

Јанковић Влада, бас 1, 1924; Јанковић Љуба, бас 1, 1924; Јанковић Милена-Сека, алт, 1939; Јакшић Ана, алт, 1915; Јаношевић Паја, бас 1, 1931; Јелић Бошко, бас 1, 1921; Јелић Панта, тенор, 1894; Јелић Сава, бас 1; 1919; Јеловац Влада, бас 1, 1931; Јеремић Зора, сопран 1907. (уд. Лалошевић) Јефтић-Вукмир Јела, сопран, 1921; Јефтић-Винклер Софија, алт, 1921; Јовановић Дана-Циврина, сопран 1910; Јовановић Даница, алт, 1894; Јовановић Душан, бас 2, 1894; Јовановић-Марковић Љубиша, тенор, 1930; Јовановић Катица, сопран, 1894; Јовановић Љубиша, тенор, 1931; Јовановић Јелена-Душа, сопран, 1894; Јовановић Милан-Кецељар, бас 2, 1905; Јовичић Јелена, сопран, 1930; Јовичић Јован, бас 2, 1930;

Каленић Никола, тенор 1931; Каленић Сава, тенор, 1931; Касапски Кајка, алт, 1915; Касапски Паја, тенор, 1924; Кличковић Вера, сопран, 1924; Кличковић Мила, сопран, 1922; Кличковић Ђока, бас 2, 1905; Кнези Слободан, бас 2, 1935; Ковачевић Алекса, тенор, 1922; Ковачевић

Стева, бас 1, 1913; Конић Брана, бас 1, 1913; Конић Милорад, бас 1, 1938; Корим Андра, бас 1, 1933; Костић Ангелина, сопран, 1907; Костић Ђрође – Шуја, тенор, 1919; Костић Ђорђе-Лала, бас 2, 1897; Кацан Мита, бас 2, 1894; Костић Ленка, алт, 1894; Костић Ј. Милисав – Звезда, тенор, 1894; Костић Милорад, тенор, 1914; Котур Сава, бас 1, 1933; Кранчевић Гордана, сопран, 1930; Кресојевић Ана, алт, 1924; Кристић Петар, бас 1, 1894; Крстоношић Спаса, тенор, 1894; Кузминац Бојана, алт, 1939; Кулић Јован, тенор, 1935;

Лазаревић Јован-Думер, бас 1, 1935; Лазић Андра, бас 1, 1913; Лазић др Лака, бас 1, 1924; Лазић Пера, тенор, 1924; Лазић Рада, бас 1, 1914; Лазић Ђорђе, бас 1, 1910; Лалошевић Бодан, бас 1, 1910;ђ Лозјанин Милорад, тенор, 1922; Лозјанин Миленко, тенор, 1924; Лозјанин Петар, бас 2, 1925;

Љубинов Михајло, бас 1, 1925;

Максимовић др Лаза, бас 1, 1930; Максимовић др Бошко, бас 2, 1931; Максимовић Јован, бас 2, 1905; Малетић др Слободан, бас 1, 1935; Малетић Страхиња, бас 1, 1930; Марић Боса, сопран, 1929; Марић Деса, алт, 1922; Марић Никола, тенор, 1925; Марић Перса, алт, 1936; Марковић-Јовановић Љубиша, тенор, 1932; Марковић Мирко, тенор, 1936; Марковић Душан-Дута, бас 2, 1924; Марчетић Лела, сопран, 1896; Матић Дана, сопран, 1939; Матић Нега, бас 1, 1930; Мединац Велимир, бас 1, 1921; Мијић Јован, бас, 1894; Мијић Кајка, алт, 1894; Мијић Рада, бас 1, 1904; Милјатовић Јелена, алт, 1914, (удата Миодраговић) Милаков Иванка, сопран, 1930; Милаков Ђорђе, тенор, 1939; Милаков Душан, бас 1, 1922; Миливојевић Рада, бас 1, 1912; Милованчев Раша, тенор, 1930; Милутиновић Љубиша, бас 2, 1922; Милошевић Мита, бас 1, 1924; Миличић Милан-Брата, бас, 1922; Миодраговић инж. Богољуб, бас 1, 1913; Мирчета Ђорђе, вас 1, 1931 или 1932; Михајловић Јованка-Сека, алт 1927; Михановић Мара, сопран, 1929; Мишковић Милан, тенор, 1925; Мирковић Цвијан, тенор, 1940; Мирковић Драган, тенор, 1940;

Неговановић Вера, сопран, 1914; Неговановић Добрила, сопран, 1914; Ненадовић Брата, тенор, 1935; Николић Јован, бас 1, 1896; Николић Бора-Шаран, тенор 1939; Николић Јоца-Гага, бас 1, 1927; Николић Загорка, сопран, 1894; Николић Мара, сопран, 1894; Николић Мелани-ја, сопран, 1935; Николић Павле-Шаран, бас 1, 1931; Николић Иван – Кића, бас 1, 1935; Новаковић др Бошко, тенор, 1936; Новаковић Вера, алт, 1936; Новаковић Стева – Шмица, тенор, 1910;

Орешчанин Јовица, тенор, 1938; Орешчанин Родољуб, бас 2, 1939; Орлић Бранко, бас 2, 1931;

Павасовић Петар, тенор, 1923; Павасовић Мира, сопран, 1940; Паликовић др Дејан, бас 2, 1923; Панић Зора, сопран, 1924; Пејић Светозар, бас 1, 1931; Петровић Ђорђе, бас 1, 1894; Петровић Загорка, сопран, 1894; Петровић Сава, бас 1, 1896; Петровић Павле, тенор, 1867; Петровић Петар, тенор, 1924; Петровић Владислав, сопран 1918; Петровић Теодора, сопран 1894; Петронијевић Кајка, алт, 1909; (удата Радовановић) Петровнијевић Иванка , сопран, 1908; (удата Јовановић) Пложуник Пјер, тенор, 1924; Поповић Ј. Никола, бас 2, 1888; Поповић Владета, тенор, 1922; Поповић Радомир, тенор, 1913; Пуђа Г. Душан, бас 1, 1919; Пуђа Дана, сопран, 1924; Пуђа Борислав, бас 2, 1924; Пуљевић Павле, бас 2, 1939; Путник Радислав, бас 1, 1914; Пухар Јован, тенор, 1914;

Радован Катица, сопран, 1914; Радован Персида, сопран 1914; Радованов Мара, алт, 1939; Радованов Радмила-Којић, сопран, 1935; Радованов Мара, сопран, 1894; (удата за др Милана Костића) Радовановић Стева, тенор, 1924; Радојевић др Никола-Маша, бас 2, 1918; Радосављевић Ана, алт, 1895; Радосављевић Стева – Бардус, бас 2, 1895; Радосављевић Драгица, сопран, 1913; Радосављевић Зорка, сопран, 1905; Радосављевић Боса, сопран, 1914; Радосављевић Љубица, сопран 1909; Радосављевић Мерима, алт, 1925; Радотић Наташа, алт, 1915; Радошевић Светозар – Лео, бас 2, 1914; Рајковић Спаса, тенор, 1894; Ракић Анђа, алт, 1938; Ракић, инж. Јован, тенор, 1938; Ракић Мара, сопран, 1914; Ракић Милош, тенор, 1910; Рашић Димитрије, тенор, 1910; Релић Стеван, бас 2, 1910; Релић Мара, сопран, 1907; (удата Арсенић) Релић Стевка, сопран, 1935; Рукли Кајка, алт 1924; Ружић Милан, тенор, 1932;

Савић Анка, сопран, 1894; Савић-Трајковић Милица, сопран, 1936; Савић Јован, бас 2, 1894; Савић Ђока, бас 1, 1865; Симатковић Владислава, алт, 1936; Симатковић Савета, сопран, 1936; Симоновић Дана, алт, 1914; Сировица Стева, тенор, 1914; Сировица Смиља, сопран, 1914; Сремац Аница, сопран, 1930; Сремац Сава, тенор, 1910; Сремчевић Дана, алт, 1932; Стајић Љуба, тенор, 1910; Стајић Јован, бас 1, 1886; Станисављевић Влада, бас 2, 1905; Станић Јован, тенор, 1903; Станојевић-Јерковић Илија, тенор Станковић др Симеон, тенор, 1920; Станковић Јоца, бас 1, 1923; Станковић Јованка, алт, 1914; Стојадиновић Славко, тенор, 1930; Стојаковић др Родољуб, тенор, 1914; Стојановић Маца, алт, 1908; (удата Венечки) Стојановић Паја, бас 2, 1896; Стојановић Пера, бас 1, 1929; Стојановић Танасије, бас 2, 1894; Стојанчев Миле, тенор, 1924; Стојковић Бранко, бас 1, 1929; Стојковић Влада, тенор, 1931; Стојковић Паја, бас 1, 1914; Стојшић Мара, алт, 1914; Стојшић Милан, бас 1, 1935; Стојшић Милица, алт, 1921; Страценски Живко, тенор, 1929; Субић Велимир-Веца, тенор 1914; Субић Зорка, алт, 1910;

Тадић Лазар, бас 2, 1914; Терзић Бојана, алт, 1930; Терзић Панта, тенор, 1924; 33 Марта, сопран, 1925; Теофановић Емил, бас 1, 1910; Тимотијевић Нада, сопран, 1939; Токин Лаза – Бард, бас 1, 1907; Томин Олга, алт, 1938; Томин Стеван, тенор, 1937; Томић Паја, бас 1, 1913; Тодоровић Сима, бас 1, 1865; Трајковић Мила, сопран, 1927; Трајковић Мица, сопран, 1935; Трајковић Јованка, алт, 1935; Тренчевић Душан, бас 1, 1914;

Ћирић Мирко, тенор, 1894; Ћирић Славко, тенор, 1922; Ћирић Јелена-Лела, алт 1915; (удата Рашовић) Ћирић Видосава, сопран, 1940; Ћураковић Милена, сопран, 1924; Ћираковић Аница, сорпан, 1930;

Удицки Зора, сопран, 1914; Удицки Косара, сопран, 1932;

Цакић Јова, тенор, 1940; Цветков Гина, сопран, 1930; Цветков Мица, алт, 1925; Црепајац Милена, алт, 1921; Црепајац Миливој, бас 1, 1922; Црепајац Никола, бас 1, 1924; Црепајац Јелица, алт, 1924;

Черевицки Мара, алт, 1929; Черевицки Мила, сопран, 1935;

Шијак Стева, бас 1, 1931; Шљивовачки Јован, тенор, 1894; Шкргић Милан, бас 1, 1939.

Списак председника „Српске црквене певачке дружине“ и „Српског певачког друштва Кранчевић“ са годинама именовања и ангажмана

Павле Панаотовић, 1865; Сима Тодоровић, 1882; Никола Ј. Поповић, 1888; Ђорђе Петровић, 1904; Драгомир Ј. Месаровић, 19011; Никола Трифуновић, 1919; Милисав Ј. Костић, 1925; Никола Трифуновић, 1926; Гојко Веселиновић, 1927; Стеван Релић, 1928; Протојереј Владимир Милутиновић, 1930; др Јеврем Видић, 1931; Милисав Ј. Костић, 1933; др Божидар Лужанин, 1934; др Никола Радојевић, 1935; Радивоје Ј. Мијић, 1940; Светозар Љубинковић, 1945; Бранислав Адамовић, 1946.

Председници

Павле Панаотовић, 1865.

Никола Ј. Поповић, 1888.

Никола Трифуновић, 1919. и 1926.

Милисав Ј. Костић, 1925. и 1933.

Гојко Веселиновић, 1927.

Стеван Релић, 1928.

Протојереј Владимир Милутиновић, 1930.

Др Јеврем Видић, 1931.

Др Божидар Лужанин, 1934.

Др Никола Радојевић, 1935-1940.

Радивој Ј. Мијић, 1940-1941.

Бранислав Адамовић, 1946-1947.

Хоровође

Славољуб Лжичар, 1869-1875.

Јохан Волф, 1884-1895.

Јосиф Јудл, 1895-1903.

Петар Кранчевић, 1904-1919.

Франтишех Вах, 1921-1922.

Др Никола Радојевић, 1923-1924.

Јозеф Влах Врутицки, 1924-1926.

Ђорђе Костић, повремено

Милан Бајшански, 1931-1932.

Бранислав Адамовић, 1934. и 1935-1939.

Тодор Настић-Скаловић, 1939-1941.

Пријатељи, управа, чланови

Прота Стефан Анђелић, парох митровачки, један од оснивача СЦПД, брат Патријарха Германа Анђелића

Светолик Симовић, челник „Јужнословенског певачког савеза“

Прота Јован Буђин, председник СПД „Јединство“ Котор

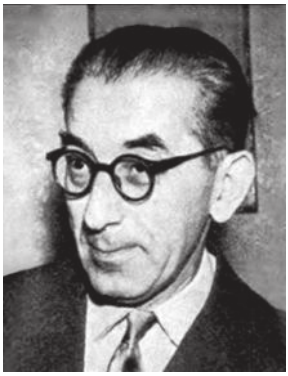

Михаило Вукдраговић, композитор

Стева Билић, истакнути певач и члан управе

Јован Уицки, члан управе

Др Бошко Новаковић певач, члан управе

Богдан Лалошевић, истакнути певач, касније диригент СЗПД „Стражилово“

Радован Бељански, члан управе и певач СЗПД „Стражилово“

Гордана Кранчевић, рођена Билић, супруга Петра Кранчевића

Др Слободан Малетић, певач, члан управе

Страхиња Малетић, свештеник у Јарку, певач и члан управе

Паја Стојановић, певач, члан управе

Вида Радојевић, челница „Француског клуба“

Милош Константиновић, председник СЗПД „Стражилово“

Константин Живковић члан управе

Управа митровачког Соколског друштва, половином 20-их година прошлог века. Бранислав Адамовић седи на поду, први са леве стране.

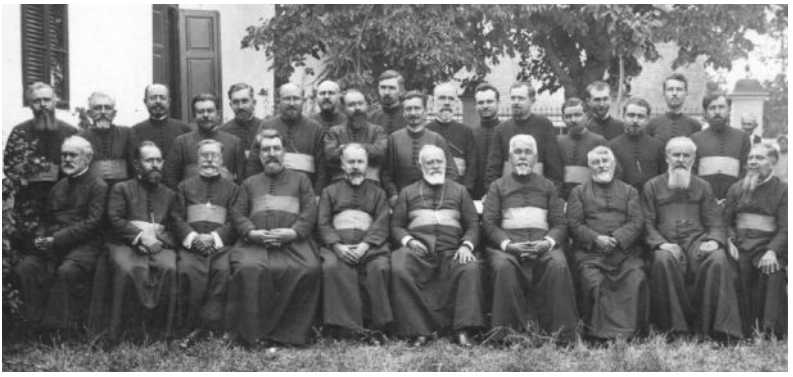

Митровачко свештенство, 1930.

Садржај

Реч приређивача.....5
Предговор.....9
О библиографији у овом раду.....13
Уводна реч аутора.....17
Прво поглавље.....21
Друго поглавље.....61
Треће поглавље.....89
Четврто поглавље.....129
Пето поглавље.....171
Шесто поглавље.....223
Седмо поглавље.....253
Додатак.....279

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

061.2:783.087.68(497.113 Sremska Mitrovica)"1865/2025"

АДАМОВИЋ, Бранислав
Песмом срцу, срцем роду за слободу : споменица "Српске црквене певачке дружине" у Сремској Митровици : поводом 160 година од оснивања : 1865-2025. / Бранислав Адамовић ; приредили Јована Тривуновић и Стево Лапчевић. - Сремска Митровица : Историјски архив "Срем", 2025 (Нови Сад : Футура). - 293 стр. : илустр. ; 24 cm. - (Монографије / Историјски архив "Срем", Сремска Митровица ; књ. 28)

Тираж 300. - Реч приређивача: док чекамо борбу за обнову духа: стр. 5-7. - Стр. 9-12: Предговор / Јасна Танасијевић. - Напомене и библиографске референце уз текст.

ISBN 978-86-84955-36-6

а) Српска црквена певачка дружина - Сремска Митровица - 1865-2025

COBISS.SR-ID 173933577